

KÜLTÜR BOZUMU
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ ÜZERİNE
BİR DURUM ÇALIŞMASI

Doktora Tezi

Nagihan YILDIZ

Eskişehir 2020

**KÜLTÜR BOZUMU ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ ÜZERİNE
BİR DURUM ÇALIŞMASI**

Nagihan YILDIZ

DOKTORA TEZİ

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı

Resim-İş Öğretmenliği Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TOPRAK

(İkinci Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Suzan ÇARDAK)

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Mayıs 2020

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1804E078 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

KÜLTÜR BOZUMU ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ ÜZERİNE BİR DURUM ÇALIŞMASI

Nagihan YILDIZ

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Doktora Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TOPRAK

(İkinci Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Suzan ÇARDAK)

Çağdaş kültürel durumda, kitle iletişim araçlarıyla yayılan kültürel metinlerin taşıdığı enformasyon miktarıyla, bunları eleştirel olarak sorgulayabilme ihtiyacı sanat eğitiminin kapsamını eleştirel ve sosyokültürel konulara açmaktadır. Çağdaş sanat eğitimi yaklaşımlarında karşımıza çıkan kültür bozumu kavramı ise bu ihtiyaca karşılık gelecek eleştirel ve yaratıcı popüler bir pedagoji olarak değerlendirilmektedir. Bu perspektifle araştırmada, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı yedinci yarıyılında yer alan *Grafik Tasarım V* dersinde gerçekleştirilen kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu süreçte üç etkinlik uygulanmış ve bu etkinliklerde kültürel metinler, tüketim, temsil, kalıp yargı, şiddet gibi olgular bağlamında değerlendirilmiştir. Durum çalışması deseniyle gerçekleştirilen araştırmanın veri toplama araçları, sürecin ayrıntılı bir betimlemesini oluşturmak amacıyla gözlem ve görüşmelere ek olarak ders değerlendirme formu, katılımcı çalışmaları, araştırmacı günlüğü ve alan notlarından oluşmaktadır. Veriler, nitel tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde sosyokültürel içerik, eleştirel yaklaşım, diyaloga bağlı süreç ve yaratıcı üretim olanakları ön plana çıkmaktadır. Sınıflarında kültür bozumuna yer vermek isteyen uygulayıcılara ve sanat eğitimi ile kültür bozumu yaklaşımı arasındaki teorik ilişkileri geliştirmek isteyen araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sanat eğitimi, Kültür bozumu, Görsel kültür, Kamusal pedagoji, Eleştirel medya okuryazarlığı

ABSTRACT

A CASE STUDY ON CULTURE JAMMING LEARNING-TEACHING PROCESS

Nagihan YILDIZ

Department of Arts Education PhD. Program in Arts and Crafts Education

Anadolu University Graduate School of Educational Sciences, May 2020

Supervisor: Asst. Prof. Mustafa TOPRAK

(Co-Supervisor: Asst. Prof. ıgdem Suzan ÇARDAK)

In contemporary cultural conditions, the amount of information carried by cultural texts and the need to critically understand them opens up the art education discipline to critical and sociocultural issues. The term *culture jamming* has emerged into contemporary art education discourse in regards to its potential as critical and creative popular pedagogy. Within this perspective, this case study aims to investigate the culture jamming learning-teaching process which was carried out in the 4th grade *Graphic Design V Course* at Anadolu University, Fine Arts Education Program. Culture jamming classroom activities in this research within a framework of three activities aimed to raise questions about consumption, representation, stereotypes, and violence within certain cultural forms. The data collected using extensive material from multiple sources; observations, interviews and other documents gathered to give the reader a more complete picture of what has occurred and why. The thematic analysis was conducted on the data set. For the outcomes of the research, it can be said that sociocultural content, critical approach, dialogue led process, and creative production opportunities arise during the culture jamming learning-teaching process. Contributions of this study are both for those who interested in exploring culture jamming practices in their classrooms and for those who want to develop theoretical relations between art education and culture jamming approaches.

Keywords: Art education, Culture jamming, Visual culture, Public pedagogy, Critical media literacy

TEŞEKKÜR

Şu an incelediğiniz araştırmanın nihai halini alması toplam altı yıl gibi görece uzun soluklu ve çetin bir yolculuğun sonucudur. Kuşkusuz bu tek başına ilerlenen bir süreç değildi. Öncelikle bu araştırmayı gerçekleştirebileceğim konusunda bana olan inancı, araştırmanın başından itibaren gösterdiği akademik ve manevi desteği ve katkıları için değerli tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TOPRAK'a, süreçteki destekleri, yönlendirmeleri ve değerli önerileri için tez komitemde yer alan sayın Prof. Dr. Yüksel KOCADORU'ya, sayın Dr. Öğr. Üyesi Özlem KESER'e teşekkürü bir borç bilirim. Araştırmaya uygulama aşamasında dahil olarak, tüm süreçte benimle birlikte büyük bir özveriyle çalışan, araştırmaya çok değerli önerileri ve katkıları bulunan, yapıcı dönütleriyle bana güç ve cesaret veren ikinci tez danışmanım değerli hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Suzan ÇARDAK'a en içten duygularıyla teşekkür ederim. Araştırmanın analizlerinin ortaya çıkmasında çok büyük katkıları bulunan ve süreç boyunca değerli önerilerini benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN'a çok teşekkür ederim.

Savunma jürime katılan ve değerli görüşleriyle katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Elif KARAASLAN'a, tez önerisi aşamasında uzman görüşüne her başvurduğumda cömert yardımlarıyla bana destek olan Doç. Dr. Temmuz GÖNÇ ŞAVRAN'a, araştırma süresince desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım Araş. Gör. Dr. Tuğba GÜRKAN ŞENYAVAŞ'a, manevi destekleriyle her zaman yanımda hissettiğim Bursa Uludağ Üniversitesi'ndeki kıymetli hocalarıma, işinin ehli çok değerli doktorum Dr. Can ÇİFTÇİ'ye ve gönüllü katılımlarıyla araştırmaya hayat vermiş olan araştırmanın tüm katılımcılarına bu yolculukta bana eşlik ettikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, hayatımda her zaman olduğu gibi bu zorlu süreçte de en büyük destekçim, sevgileriyle bana güç veren, sabır ve anlayışla her koşulda yanımda olan sevgili aileme, uykusuz gecelerimin mimarı ay çekirdeklerine, arada korkular yaşatsa da beni yarı yolda bırakmadan bu süreci göğüsleyen emektar Mac'ime, akıl oyunları ile dolu bu akışta körelmiş bir ruhu ehlileştiren Pisom'a ve Kumru'ya ve hayatıma dokunan tüm diğerlerine minnet duygularıyla. Teşekkürler!

Nagihan YILDIZ

Bursa, Nisan 2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Nagihan YILDIZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. İlgili Alanyazın	5
1.1.1. Kamusal pedagoji ya da eğitence	6
1.1.2. Eleştirel medya okuryazarlığı	8
1.1.3. Kültür bozumu.....	11
1.1.3.1. Tüketim karşıtlığı ve karşıreklamcılık	15
1.1.3.2. Yaratıcı medya/sanat müdahalesi	16
1.1.4. Görsel kültür sanat eğitimi	18
1.2. Problem Durumu	20
1.3. Araştırmanın Amacı	24
1.4. Araştırmanın Önemi.....	25
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	26
1.6. Tanımlar.....	26
2. YÖNTEM	27
2.1. Araştırmanın Deseni	27

2.2. Araştırmada İncelenen Durum.....	30
2.2.1. Araştırmanın ortamı	31
2.2.1.1. 36 numaralı grafik atölyesi	31
2.2.2. Kültür bozumu etkinlikleri.....	33
2.2.2.1. Tersyüz etme	35
2.2.2.2. Kalıp yargı avı.....	37
2.2.2.3. Çalıştay	40
2.3. Araştırmanın Katılımcıları	41
2.4. Araştırmacının Rolü	43
2.5. Verilerin Toplanması	46
2.5.1. Gözlem	48
2.5.2. Görüşme	49
2.5.3. Dokümanlar	51
2.5.3.1. Araştırmacı günlüğü ve alan notları	52
2.5.3.2. Ders değerlendirme formu	52
2.5.3.3. Kişisel bilgi formu	52
2.5.3.4. Katılımcı ürünü görsel dokümanlar	53
2.6. Veri Analizi	54
2.6.1. Gözlem verisi.....	55
2.6.2. Görüşme verisi	55
2.6.3. Doküman verileri.....	57
2.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	58
2.8. Araştırmanın Etik Unsurları	63
2.8.1. İzin ve bilgilendirme.....	64

3. BULGULAR VE YORUM.....	65
3.1. Kültür Bozumu Öğrenme-Öğretme Sürecinin Nasıl Gerçekleştiğine İlişkin Bulgular.....	65
3.1.1. Teoriyi kurgulamak teması	65
3.1.2. Pratiğe yansımalar teması	79
3.2. Katılımcıların Kültür Bozumu Deneyimlerine İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular	98
3.2.1. Anlamak teması	98
3.2.2. Öğretmek teması.....	114
3.2.3. Uygulamak teması	123
3.2.4. Değerlendirmek teması	137
3.3. Katılımcıların Kültür Bozumu Etkinlikleri Kapsamında Ürettikleri Çalışmaların Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	147
3.3.1. Tersyüz etme	148
3.3.2. Kalıp yargı avı.....	159
3.3.3. Çalıştay	166
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	178
4.1. Sonuç	178
4.1.1. Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin sonuçlar	178
4.1.2. Katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşlerinden ortaya çıkan sonuçlar	180
4.2.3. Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmaların özelliklerinden ortaya çıkan sonuçlar.....	183
4.2. Tartışma	184
4.3. Öneriler	191

4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler.....	191
4.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler	192
KAYNAKÇA	193
EKLER	199
ÖZGEÇMİŐ	247

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Üç durum çalışması yaklaşımı	29
Tablo 2.2. Katılımcıların demografik özellikleri	43
Tablo 2.3. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgi	47
Tablo 2.4. Gözlem verisine ait video kayıt bilgileri	49
Tablo 2.5. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerin zaman ve bağlam bilgisi	50
Tablo 2.6. Ders değerlendirme formu bilgileri	52
Tablo 2.7. Kalıp yargı avı video kayıt bilgileri	53
Tablo 2.8. Geçerlilik komitesi toplantıları	61
Tablo 2.9. İki aşamalı katılımcı teyidi	62

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1.	Kültür bozumu kesişimi6
Şekil 2.1.	36 numaralı grafik atölyesi planı ve oturma düzeni.....32
Şekil 2.2.	Ders etkinlikleri şeması35
Şekil 3.1.	Temsili CD analizinden ortaya çıkan temalar ve alt temalar66
Şekil 3.2.	Teoriyi kurgulamak temasına ait şema67
Şekil 3.3.	Pratiğe yansımalar temasına ait şema80
Şekil 3.4.	Görüşme analizinden ortaya çıkan temalar ve alt temalar99
Şekil 3.5.	Anlamak temasına ait şema100
Şekil 3.6.	Öğretmek temasına ait şema116
Şekil 3.7.	Uygulamak temasına ait şema124
Şekil 3.8.	Değerlendirmek temasına ait şema138

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1.	36 numaralı grafik atölyesi genel görünümü	33
Görsel 2.2.	Çalıştay etkinliğinden kesit	33
Görsel 2.3.	Araştırmacı günlüğü	45
Görsel 2.4.	NVivo programında yapılan görüşme analizinden kesit	58
Görsel 3.1.	Tersyüz etme etkinliğinde kullanılan görsel.....	76
Görsel 3.2.	Kalıp yargı avı etkinliğinden kesit.....	77
Görsel 3.3.	Tersyüz etme etkinliği görsel örneği.....	78
Görsel 3.4.	Dizi izleme etkinliğinden kesit.....	86
Görsel 3.5.	Tersyüz etme etkinliğinden kesit	89
Görsel 3.6.	Meslek tahmini etkinliğinden kesit.....	92
Görsel 3.7.	Katılımcı çalışmalarının değerlendirilmesinden kesit.....	95
Görsel 3.8.	Çalıştay etkinliğinden kesit.....	106
Görsel 3.9.	Eylül'ün tersyüz etme etkinliği çalışması.....	126
Görsel 3.10.	Selin'in çalıştay etkinliği çalışması.....	127
Görsel 3.11.	Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması.....	128
Görsel 3.12.	Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması	132
Görsel 3.13.	Murat'ın çalıştay etkinliği çalışması	134
Görsel 3.14.	Gülner'un tersyüz etme etkinliği çalışması	135

Görsel 3.15.	Çalıştay etkinliğinden kesit.....	140
Görsel 3.16.	Murat'ın çalıştay etkinliği çalışması	146
Görsel 3.17.	Eylül'ün tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	150
Görsel 3.18.	Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	151
Görsel 3.19.	Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	151
Görsel 3.20.	Ahmet'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	152
Görsel 3.21.	Nazlı'nın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması.....	152
Görsel 3.22.	Kemal'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	153
Görsel 3.23.	Murat'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	153
Görsel 3.24.	Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	154
Görsel 3.25.	Gülnur'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	154
Görsel 3.26.	Oğuz'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	155
Görsel 3.27.	Cansu'nun tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	155
Görsel 3.28.	Bilgehan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	156
Görsel 3.29.	Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	156
Görsel 3.30.	Oğuz'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	157
Görsel 3.31.	Nevzat'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	157
Görsel 3.32.	Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	158
Görsel 3.33.	Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	158

Görsel 3.34.	Cansu'nun tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	159
Görsel 3.35.	Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	159
Görsel 3.36.	Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	160
Görsel 3.37.	Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması	160
Görsel 3.38.	Birinci video kayıttan kesit	162
Görsel 3.39.	İkinci video kayıttan kesit	163
Görsel 3.40.	Üçüncü video kayıttan kesit	164
Görsel 3.41.	Dördüncü video kayıttan kesit	165
Görsel 3.42.	Beşinci video kayıttan kesit	166
Görsel 3.43.	Altıncı video kayıt birinci bölümden kesit	167
Görsel 3.44.	Altıncı video kayıt ikinci bölümden kesit	167
Görsel 3.45.	Tunç'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	169
Görsel 3.46.	Ahmet'in çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	169
Görsel 3.47.	Alpaslan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	170
Görsel 3.48.	Nazlı'nın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	170
Görsel 3.49.	Bilgehan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	171
Görsel 3.50.	Cansu'nun çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	171
Görsel 3.51.	Alpaslan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	172
Görsel 3.52.	Bilgehan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	173

Görsel 3.53.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	174
Görsel 3.54.	Selin'in çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	174
Görsel 3.55.	Nevzat'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	175
Görsel 3.56.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	175
Görsel 3.57.	Cansu'nun çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	176
Görsel 3.58.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	176
Görsel 3.59.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	177
Görsel 3.60.	Murat'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	177
Görsel 3.61.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	178
Görsel 3.62.	Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması	178

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız kültürel çağ postmodernizm terimi ile tanımlanmaktadır. Her dönemin kendinden bir önceki dönemin ussallık anlayışına karşı bir tepki olduğu düşünülürse postmodernizm, modernitenin ussallığına bir tepki olarak dünya ekonomik ve kültürel sistemlerine yorumsayıcı ve eleştirel bir bakışı gündeme getirmektedir (Büyükdüvenci ve Öztürk, 2014). Çağdaş kültürel üsluba göndermede bulunan *postmodernizm* ile özgül bir tarihsel dönemi çağrıştıran *postmodernlik* terimlerini birbirinden ayıran Eagleton'a (2011) göre, postmodernizm kapitalizmin yeni bir biçimini doğuran tarihsel bir değişikliğin ürünüdür. "Hizmet, finans ve enformasyon sanayilerinin geleneksel imalat sanayisi karşısında zafer kazandığı ve klasik sınıf politikasının yerini dağımık bir 'kimlik politikaları' öbeğine bıraktığı teknoloji, tüketimcilik ve kültür sanayisinin geçici, merkezsizleşmiş dünyasını doğuran yeni bir kapitalizm biçimi (Eagleton, 2011, s. 10)".

Eagleton bu düşüncelerinde yalnız değildir, Fredrich Jameson (2011), tarihsel dönemselleştirme perspektifinden değerlendirdiği postmodernizmi tümüyle yeni bir düzen olarak değil kapitalizmin geçirdiği sistematik bir modifikasyonun yansıması biçiminde kavramakta ve kapitalizmin diyalektik gelişimini oluşturan üç temel safhanın sonuncusu olduğunu ifade etmektedir. Sermayenin üç dönemi olan; piyasa kapitalizmi, emperyalist safha ve son olarak içinde bulunduğumuz çokuluslu kapitalizm Jameson'ın kültürel dönemselleştirmesinde sırasıyla; gerçekçilik, modernizm ve postmodernizme karşılık gelmektedir.

Postmodern kültür üzerine çalışmalarıyla tanınmış önemli kültür kuramcısı Jean Baudrillard (1995) ise, neyi nasıl gördüğümüzü şekillendiren imajların egemenliğindeki bir kültürde yaşadığımızı ve gerçek ile kurgu arasındaki sınırların ortadan kalktığı bu kültürde imajların gerçekliğin yerini aldığını ifade etmekte, bu yeni sistemin doğasını incelediği çalışmalarında simülakr ve simülasyon kavramlarına yer vermektedir. Simülasyon (benzetişim) genel olarak sahte ya da taklit, gerçek olmayan şeyler anlamına gelirken, simulakr (benzeştirme) sözde temsil ettiği şeyin yerini alan imge için kullanılmaktadır (Hitchcock, 2013). Baudrillard (1995), özellikle hipergerçekliğin inşası olarak değerlendirdiği Disnayland'ın ideolojik bir analizini yapmakta ve simülakrın bir araya geldiği bu simülasyon evreni Amerika'nın bir mikro modeli olarak değerlendirmektedir. Bu

çözümleme çok önemli bir gerçeği içermektedir; imajların gerçek dünyadaki anlamlardan ve göndergelerden (nesnenin zihinsel tasarımı) bağımsız olarak üretildiği sanal bir dünyada yaşadığımız gerçeğini (Robins, 2013).

Benzer biçimde çağdaş kültürün tanımlayıcı özelliğinin medya gösterisi olduğunu ifade eden Douglas Kellner (2010), medya kültürünün ekonomiye, siyasete yön veren, tüketim toplumunu oluşturan, kültür ve günlük hayatı düzenleyen merkezi bir güç olduğunu ifade etmektedir. “Yüzyılın iletişim araçları dünyayı küçük bir köye çevirmiş, yeni bir medya mantığı yaratmış, resmî ideolojinin üretiminin ve yeniden üretiminin yeni araçları olmuş, bu arada kişinin gerçekle olan ilişkisini değiştirmiş ve bireyi yeni iletişim araçlarıyla metin üreten bir nesneye dönüştürmüştür (Büyükdüvenci ve Öztürk, 2014, s. 32)”. Özel ve kamusal alanda görsel algımıza takılan kesintisiz ve devamlı bir akış vardır, şehir caddesinden aşağı yürümek bir alışveriş merkezinden geçmeye benzemektedir, bunun kısa sürede televizyon izleyerek geçirdiğimiz zamana eşdeğer olduğunu düşünülebiliriz; aynı imgeler üst üste tekrarlanmaktadır (Goodman, 2003, s. 5). Taburoğlu’na (2013) göre, medyaya dayalı iletişim, gösterinin temeli olan imajları paylaşmanın ve yaygınlaştırmanın olası bir yoludur. İnceoğlu ve Çomak’ın (2009) belirttiği gibi, “içinde yaşadığımız çağa kültürel niteliğini görsel kültür kazandırmaktadır. Bu kültürün can damarını imgelerin dolayımından geçe geçe ticari değerini artıran ürünler ve insanlar oluşturmaktadır. Bu anlamda imgelerle donanmış toplumlarda yaşıyoruz (İnceoğlu ve Çomak, 2009, s. 185)”. Bu imgeler sadece görünen şeyler değil, aynı zamanda işlevsel ya da iletişimsel bir değeri olan şeylerdir (Barnard, 2010).

İmgeyi kapsam olarak imajdan ayıran Taburoğlu (2013) bu tercihinin nedenini, imajların imgeyi inşa eden diğer ifade araçlarının, sözlerin, yazıların, edimlerin bastırılmasıyla görünür olduğunu, bu sebeple medyanın, kültür endüstrisinin kullanımında olan, kent yaşamının zorunlu bir sonucu olarak içerisinden düşünce ve yorum katmanı çıkarılmış imgelerin, imajlara indirgemesi olarak açıklamaktadır. “İmaj, imgenin yüzlerinden birisidir. İmgenin resimli, görünür halidir. Ancak felsefe ve edebiyat yapıtlarında imaj genellikle imgeyle anlamdaş olarak kullanılır (Taburoğlu, 2013, s. 60)”.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl ile Ortaçağ arasında imajların kullanımını açısından bir ortaklık tespit eden Goodman’a (2003) göre, yaşadığımız kültür kitle iletişim araçları açısından büyük değişim göstermiş olsa da 10. yüzyıl ile arasında yazının değil imajların

yükselişi açısından büyük benzerlikler görülmektedir; okuma-yazma bilmeyen kitlelere İncil'i öğretmenin bir yolu olarak kilise resimleri, heykeller ve kilise yapılarının kendileri de bir çeşit kolektif iletişim aracı olarak kullanılmıştır. "Resimler, harfleri bilmeyenlerin kitabıdır. Başka bir deyişle, resimler aracılığıyla Hıristiyan öğretisini tanıyacak olan halkın büyük çoğunluğunun kitabıdır (Todorov, 2012'den aktaran Taburoğlu, 2013, s. 57)". 21. yüzyıl medya kültürü bağlamında benzer biçimde imgelerin ilettiği söylemler ve kanaatler vardır. Öte yandan, bugünün sembollerine genellikle kurtuluş vaadinin, ruhani sadakat yerine materyal kazanç sayesinde mümkün olduğunu öğretmek için başvurulsa da Ortaçağ kilisesinden farklı olmayan iletişim ve ticari tapınaklarımızda değişik türden karmaşık bir kod dili ve düzenleri kullanılmaktadır (Goodman, 2003). "Kültürümüz tüketim kültürüne dönüşürken, bizler de vatandaştan tüketiciye doğru evrildik. Elimizdekilerle yetinmek yerine sahip olamadıklarımız için vahşi bir açlık duyuyoruz. "Ne kadar yeter?" sorusu, yerini "Ne kadar mümkün" e bıraktı (Lasn, 2004, s. 68)".

Tüketim kültürünün yükselişinden bağımsız olarak, görmenin politikası her çağda ve kültürde farklılık göstermektedir. Bu sebeple öznenin kültürel metin karşısında nasıl konumlandırıldığını incelemenin, temsilin işleyişini anlamak bakımından önemli olduğu düşünülmektedir (Taş, 2017). Örneğin Taburoğlu'na (2013) göre, Skolastik kültürde sözel ve görsel ifadelerin önem kazanması, kutsal öğretilerin yazılı vesikalara geçirilmesinin sakıncalı görülmesiyle ve bu öğretilerin özgünlüğünün korunarak aktarılması için bellekte taşınması, sözel olarak ifade edilmesi, başka bir ifadeyle yüreklere ve belleklere kazınmasının önemiyle ilişkilendirmektedir. Pavel Florenski (2001) ise Ortaçağ minyatürlerinde Kant ve Öklid uzayının sunduğu merkezi perspektif yanılısamasını dışlayan çoğul bir *tersten perspektif* olduğunu ifade etmektedir. Gerçekliğin çoklu bakışa hizmet edecek biçimde deforme edilişi tanrısal aşkınlığın her yerdeliğine, diğer bir ifadeyle 'gerçek bakış'ın arayışı olarak değerlendirilmektedir. "Ortaçağ ise yanılısamacı sorunlardan gerçekten de bilinçli olarak uzak kalmıştı ve amacı benzerlikler yaratmak yerine, gerçekliği simgesel olarak temsil etmenin yollarını aramaktı (Florenski, 2001, s. 66)". Benzer biçimde minyatürlerde mistik esrimenin sonucunda hayat olduğu gibi temsil edilmediğini, görünürde 'daha gerçek' olanın yansımasının arandığını ifade eden Taburcuoğlu (2013), burada İranlı düşünür Daryush Shayegan'ın görme edimiyle ilgili yaptığı ayırımı değinmektedir; Doğu

coğrafyası insanına atfettiği ‘gönül gözüyle görmek’ ile büyü bozulmuş dünyada yaşayan görsel insana atfettiği ‘görsel bakış’.

Bu açıdan *bakış* kavramına, Jacques Lacan’ın, Jean-Paul Sartre ve Merleau-Ponty’nin fenomenoloji çalışmalarından yararlanarak oluşturduğu ve tüm çalışmalarının temelini oluşturan göz/görüş ayrımına işaret eden *görüş* ve *bakış* karşıtlığı içinde değinmek yararlı olabilir, çünkü burada *görüş*’ün nesneyi incelediği, ancak *bakış*’ın nesneden geldiği savunulmaktadır: Bakış, söylemin “... nasıl yapılandırıldığı, içerdiği güç ilişkileri ve öznelere nesnelere arasındaki ilişkilerin detayları olarak ele alınması bağlamında incelenebilir (Hitchcock, 2013, s. 256)”. Öte yandan, *duyu dünyamız görseldir; kokular ve seslerle bir dünya kurulamaz* önermesiyle *görüş*’ü diğer algısal deneyimlerden (beş duyu içerisinden) ayıran Merleau-Ponty için *görüş*, vücutsuz ve yansız bakış açısına, bir kendinden çıkma durumuna işaret etmektedir (Şan, 2015). Taş’a (2017) göre her türden kültürel metin daima belli bir bakış açısına sahiptir; bu bakış açısının metne dahil ettiği unsurlar kadar, dışarıda tuttukları da yorumlama biçimlerimizi belirlemektedir. Bu sebeple önemli olan, kültürel bir metin olarak imajların ve imaj teknolojilerinin dünyayı bilme, yaşama, hissetme ve karşılık verme biçimlerimizle ne kadar yakından ilgili olduğunu tartışmaya açmaktır (Robins, 2013). Baker’in (2010) ifade ettiği gibi, önemli olan imajların nasıl hareket ettiği, üretildiği ve yeniden üretildiğidir. “Kederlenmek veya nostaljik düşünüş tarzlarının izini sürmek yerine, “Bunlarla nasıl başa çıkılır?” sorusu sorulmalıdır. Ciddi bir şekilde, bugün imajın ne olduğu ve yaşam için nasıl anlamlı ve işlevsel kılınabileceği sorusunu sormalıyız (Baker, 2010, s. 238)”.

Çağdaş durumda görsellere ve bireylerin günlük görme deneyimlerine yönelen bu türden sorgulamalar görsel kültür çalışmalarının inceleme alanına girmektedir. “Görsel kültür, görsel deneyimin sosyal ve kültürel bir incelemesi olarak ortaya konuldu; insan gördüğü şeyi nasıl görür ve gördüğü şey nasıl *göründüğü* şekilde görünür (Barnard, 2010, s. 250)”. Benzer biçimde, görüntüler girdabı içinde yaşadığımız yüzyılda, görmenin inanmaktan daha fazlası olduğunu ve bunun günlük yaşamın bir parçası değil günlük yaşamın tam olarak kendisi olduğunu belirten Mirzoeff (1999), postmodern kültürün zengin görsel deneyimi ile bu görsel deneyimi analiz edebilme olanağı arasındaki boşluğun, görsel kültürü bir disiplin olarak çalışma ihtiyacı ve imkânını yarattığını ifade etmektedir.

Görsel kültür kavramının ortaya çıkışında, 1989 yılında Rochester Üniversitesinde düzenlenen bir yaz okulunun ve orada sunulan on beş makalenin önemli rol oynadığını ifade eden Vernon Hyde Minor (2013), imgenin kültür hayatındaki işlevinin incelendiği bu yaz okulunda, kültürün yalnızca estetik alanla sınırlı olmadığını, bu sebeple sanatın tarihi kavramı yerine imgelerin tarihi kavramının önerildiğini belirtmektedir. İmgelerin tarihiyse “... sadece Bernini, Rembrandt, Rafeollo veya Andre del Sarto’nun yapıtlarını değil fotoğraftan filme, filminden TV’ye her türlü imgenin incelenmesini olanaklı kılar (Minor, 2013, s. 207)”. Bu bağlamda Baker’in (2010) ifade ettiği gibi, görsel-ışitsel medyanın katıksız bir popüler eğlence endüstrisi olma görevi dışında başka bir cephesi daha önem kazanmaktadır; görsel-ışitsel medya bir yazarlık ve sanatsal değer alanıdır, bir tür entelektüel, başka bir ifadeyle gayri maddi emektir, imajların öğrenilmesi ve imajlardan öğrenmedir.

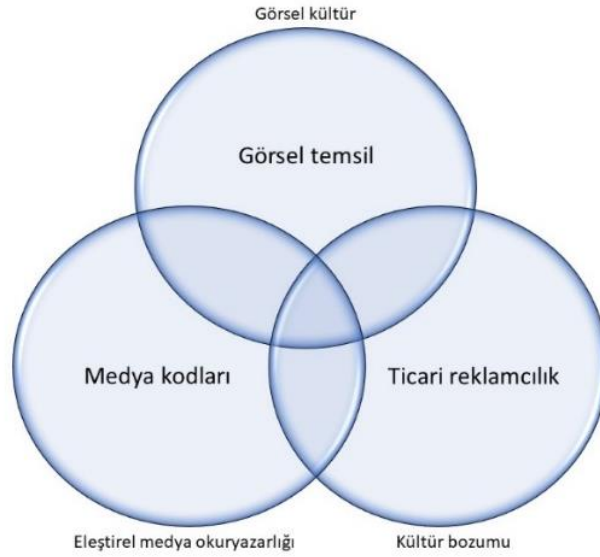
Araştırma kapsamında, kültür bozumu örneklerinin incelenmesi, değişik türden kültürel metinlerin eleştirel olarak sorgulaması ve sanatsal üretim olanaklarının bir araya getirilmesi söz konusudur. Ancak burada mevcut sanat eğitimi programlarında olduğu gibi yalnızca doğrudan sanat tarihi ile ilgili görsel örnekler ve kavramlar yerine gündelik yaşamın parçası olan her türden kültürel metin sınıf tartışmalarının odağına taşınmaktadır. Benzer biçimde etkinlikler sırasında üretilen özgün çalışmalarda yalnızca sanatsal teknik beceri gelişimi açısından değil her türden eleştirel, toplumsal ve politik sorunla ilgili içeriklerin yeni anlatım olanaklarıyla zenginleşmesine ortam sağlanmaktadır.

1.1. İlgili Alanyazın

Bu araştırmanın teorik çerçevesi, kitle iletişim araçlarıyla yayılan imajların ve kültürel metinlerin taşıdığı enformasyonun sosyokültürel işlevi ve sanat eğitimi açısından bunları eleştirel olarak sorgulayabilme olanakları üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle okul dışındaki kamusal alanlarda kitle iletişim araçlarıyla üretilen ve yayılan bilginin taşıyıcısı kültürel metinlerin informal olarak eğitsel, ekonomik, kültürel ve politik çıkarlara hizmet edebileceğini ifade eden *kamusal pedagoji* kavramına başvurulmaktadır.

Öte yandan sanat eğitiminde çağdaş kültürel koşulların ortaya çıkardığı gelişmeleri anlamlı hale getirecek yeni görme, okuma ve eyleme koşullarını oluşturması bağlamında

değerlendirilen *kültür bozumu*, öğrenme-öğretme sürecine dahil edilirken *görsel kültür sanat eğitimi* ve *eleştirel medya okuryazarlığı* arasındaki kuramsal kesişimler ışığında ders etkinlikleri oluşturulmaktadır. Çünkü pedagojik açıdan bu kavramların her biri gündelik yaşamla ilgili benzer sorunlara farklı bakış açılarından yaklaşmakta, eleştirel ve aktif katılımcı bir farkındalığı teşvik etmeleriyle ortak paydada buluşmaktadırlar.

Şekil 1.1. Kültür bozumu kesişimi

1.1.1. Kamusal pedagoji ya da eğitence

Alanyazında kamusal pedagoji (public pedagogy) kavramı çoğunlukla popüler kültür üzerinden egemen kültürel söylemlerin okul dışı gerçek ve sanal kamusal alanlarda bireyleri nasıl şekillendirdiğine vurgu yapmaktadır. Tavin'e (2010) göre kamusal pedagoji, şirketleşmiş hipergerçekçiliğin dayanağı olan, ideoloji, aidiyet, istek ve arzu gibi belirli türden kültürel öğrenilmişliklerin nasıl düzenlendiği ve sürdürüldüğünü tartışmaktadır. Sandlin'e (2007b) göre kamusal pedagoji kavramı, popüler kültür tarafından oluşturulan eğitime atıfta bulunmaktadır çünkü popüler kültür olayları temsil etme biçimiyle, yarattığı ve yaydığı söylemler yoluyla izleyiciyi ve katılımcıları eğitmektedir. "Postmodern çağda öğrenim onların kimliklerini okullarda öğretilenlerin dışındaki bilgi ve tutku biçimleri üzerinden şekillendiren kamusal alanlarda gerçekleşmektedir (Giroux, 2007, s. 284)". Bu

bağlamda popüler kültür, birçok eğitimci tarafından formal eğitim kurumlarından daha etkili bir öğrenme alanı olarak değerlendirilmektedir (Sandlin, Schultz, ve Burdick, 2010).

Kavrama bu bağlamıyla, Henry A. Giroux'nun Türkçe çevirisi yayınlanan *Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm* (2007) kitabında *halk pedagojisi* şeklinde yer verilmektedir. Bu araştırma kapsamında kamusal pedagoji olarak kullanılan kavramın, yaygın eğitim anlamına gelen kamusal eğitim ya da halk eğitimi kavramları ve plan programsız biçimde sistematik, sistematik olmayan eğitimlere karşılık gelen informal eğitim kavramı ile de karıştırılmaması önemlidir. Kamusal pedagoji kavramı çoğunlukla informal eğitim biçimiyle gerçekleşse de informal eğitim kamusal alanla birlikte bireysel/özel alanlarda da gerçekleşmektedir. Ruggiero (2019) bu tür öğrenmeleri edilgen bilgi edinme biçimi olarak değerlendirmektedir.

Kamusal pedagoji kavramının ortaya çıkışı ve yaygınlaşması önemli eleştirel pedagoji kuramcılarının biri olan Henry A. Giroux ile olmuştur. Kavram daha sonra birçok araştırmacıya referans olmuş ve kapsamı genişletilmiştir. Kavram sadece popüler kültürün hegemonik ilişkileri bağlamında değil, kültürel eleştiri, kültürel direniş, tüketim karşıtı aktivizm, informal öğrenme ve sosyal adalet olanakları açısından da incelenmektedir (Sandlin, Schultz, ve Burdick, 2010).

Kamusal pedagoji kavramının genişleyen kapsamı içinde *kültür bozumu* kavramı önemli bir yere sahiptir. Jennifer A. Sandlin, kültür bozumunu eleştirel yetişkin eğitimi açısından bir kamusal pedagoji biçimi olarak değerlendirmektedir. Sandlin (2007b), kültür bozumun aktif iki yönlü bir süreç olduğunu, şirket eksenli tüketim kültürünün pasif alıcı konumuna karşı seçen, reddeden, anlam üreten diğer bir deyişle aktif karşılık veren bir direniş olanağı sunduğunu ifade etmektedir. Benzer biçimde Giroux (1994), popüler kültürün güdümünde olan kamusal alanın bir mücadele ve diyalog alanına dönüştürülebileceğine ve bu yolla demokratik kamusal yaşamın güçlendirileceğine vurgu yapmaktadır.

“Artık pedagojinin bir disiplin olduğunu düşünmüyorum. Aksine, son birkaç yıldır tartıştığım üzere pedagoji bir kamusal alan yaratılması ile ilgilidir; insanları çeşitli şekillerde konuşmaya, bilgi paylaşmaya, dinlemeye, isteklerini anlamaya ve mutluluk, sevgi, birliktelik, mücadele için alanlarının genişletilmesidir. Popüler kültürü romantize etmek değil amacım ancak global anlamda eğitimin büyük kısmı onun yarattığı alanlar ve araçlarla sürdürülmektedir (Giroux, 1994)”.

Ümer (2018), çoğunlukla gündelik hayatın içinde farkında olmadan etkisi altında girebildiğimiz bu örüntülere bir örnekle dikkat çekmektedir: Komşumuz olan göçmen kendi odasında bizden uzaktayken bile içimizde tedirginlik uyandırıyor buda televizyon haberlerinde görülen şiddetin olağan bir etkisi vardır ve buna neden olan mekanizmalar üzerine düşünmekte fayda vardır.

“Sonuçta günümüzün pedagojisi metinden çok görsel-işitsel malzeme üzerine dayanma eğiliminde. Başka bir deyişle, genel bir gözlem insanoğlunun giderek daha az okuduğunu, daha çok “seyrettiğini” ve bunu ne yazık ki popüler bir eğlenti sinemasıyla ve televizyonla gerçekleştirmek zorunda kaldığını gösterebilir. Metinler ve kanaatler arasında kaldıkça sosyal bilimler günümüzün yaşam koşullarının çok önemli bir boyutundan kendilerini yoksun bırakmış gibiler. Görselliğin taşıyabileceği enformasyon miktarından (Baker, 2011, s. 45)”.

Çağdaş küresel kapitalizmin medya gösterileri yoluyla yeni bir eğitim-eğlence toplumu oluşturduğunu ifade eden Douglas Kellner (2010), eğlencenin internetten politikaya hayatın her alanını şekillendiren formlarına işaret ettiği *eğitlence* kavramını kullanmaktadır. “Eğitim ve eğlence sanayilerinde, devamlı olarak çoğalan şirket birleşmeleri; bilgi ya da eğitim toplumu kavramının, teknokapitalizm ve onun ağ gibi dünyayı sarmış Eğitlence toplumuna ait kavramlara doğru genişlemesini gerektirmektedir (Kellner, 2010, s. 43)”. Kellner’a (2010) göre dünya çapındaki eğitim ve eğlence üretiminin büyük bir kısmı on tane dev, çok uluslu şirket tarafından yönetilmektedir.

Benzer biçimde sanat, kültür, ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkilerin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirten Darts (2004b), politik eğitlence kavramına başvurmakta ve eğlence denilen şeyin çağdaş durumda etkili bir politik eğitim aracı olduğunu, Amerika özelinde verdiği örneklerle eğlence alanıyla siyasetin iç içe geçtiğini ifade etmektedir.

Bu bağlamda, gelişmekte olan enformasyon kültürünün tüm pedagojik potansiyellerini daha kapsamlı değerlendirebileceğimiz bir perspektif olarak eleştirel medya okuryazarlığı kavramı ön plana çıkmaktadır.

1.1.2. Eleştirel medya okuryazarlığı

Okuryazarlık tanımı, özellikle yazılı kültürde fonetik okuma ve yazma kapasitesini belirtmektedir. Ancak Masny ve Cole (2009), okuryazarlığın ayrıca görsel, sözel, yazılı ve dokunsal bağlamlarda çoklu anlamlar ifade eden metinler şeklinde düşünebileceğimizi ifade

etmektedir. Bu bağlamda Evans (2004), *metin nedir?* sorusunun yeni ve yaygın kabul edilen tanımlarının okuryazarlığın daha geniş sosyal, kültürel, tarihsel ve politik bağlamları kapsadığını ifade etmektedir. Evans'a (2004) göre önceleri *metin* kavramı, kitap, magazin ya da gazete gibi yazılı şeyler olarak kabul edilirken şimdilerde bundan çok daha fazlasıdır. Metin, yazılı bir doküman olabileceği gibi bir konuşma, bir radyo programı, bir görüşme, bir televizyon reklamı ya da gazetede yer alan bir fotoğraf gibi söylem parçaları şeklinde ortaya çıkabilen iletişim birimlerini de kapsamaktadır.

Bu araştırmada metin kavramı, bildirişimsel bir bütünlük oluşturan, sözlü, görsel ya da yazılı bir anlam bütünü olarak kullanılmaktadır. Her türden metnin ideolojik bir bakış açısından üretildiğini ve bu sebeple metinlerin eleştirel bir bakış açısıyla irdelenmesi gerektiğini vurgulayan Evans (2004), eleştirel okuryazarlık kullanılarak şu sorulara yanıtlar aranmasını önermektedir; güç kimin elinde ve kontrolündedir, yargının kaynağını kim sağlamaktadır, bilgiyi kim üretmektedir, şeylerin oluşu kimleri avantajlı kimleri dezavantajlı kılmaktadır. Goldfarb (2002) ise Freire'nin okuryazarlık yaklaşımını, temel okuma ve yazma tekniklerini öğrenmek olarak değil eleştirel düşünme yeteneği kazanılması ve dilin -okuma, yazma ve konuşma formlarını- siyasallaştırılmış eylem olarak kullanılması biçiminde yorumlamaktadır. Bu bakımdan, pedagojik bir yöntem olarak kültür bozumu böyle bir okuryazarlık düşüncesiyle örtüşmektedir.

“Freire için okuma-yazma edimi, bireyin kendi deneyimlerinin tarihsel olarak yapılanan doğası konusunda özeleştirel olmasının bir parçasıdır. Dünyada olup bitenleri ‘okuyabilmek’ metinlerin içindeki ideolojik anlamı ve anlam mücadelelerini ‘görebilmek’ ve bu okuma/görme ediminin ötesine de geçerek halihazırdaki dünyayı oluşturan sınırların ve olanakların siyasal doğasını kavramak özgürleşim sürecini doğurur (Binark ve Bek, 2010, s. 33)”.

Hochsmann ve Poyntz (2012), kitap merkezli zihin yapısının niteliklerini iyi kavramanın önemine vurgu yapmaktadır. Bunun sebebi ise günümüzde tam olarak bu çeşit bir okuryazarlığın değişime uğramasıdır ve ortaya çıkan çeşitli yeni *okuryazarlıklar* anlam üretiminin değişen ontolojisiyle şekillenen, gelişen kültürel koşulların bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan yeni okuryazarlıklar, çalışma, eğitim, politika, eğlence ve boş zaman gibi hayatlarımızın önemli alanlarında yükselerek merkezi bir rol alan dijital araçların yeni sosyal pratikleriyle de ilgilidir. Bu sosyal pratiklerin merkezinde yeni

beceriler, yeni anlamlı kültürel metinler üretmek ve yaymak, dijital kod aracılığıyla yaşamak vardır.

Bir eleştiri aracı olarak okuryazarlık ise özneliğin ve yaşantının toplumsal olarak yapılanan doğasını anlamak ve organize etmek için; bilginin, gücün ve toplumsal pratiğin, demokratik bir toplum yönünde araç olan karar verme mekanizmalarının hizmetine nasıl dahil edilebileceğini değerlendirmek için gerekli bir ön koşul oluşturmaktadır. Bu araştırma bağlamında okuryazarlık kavramı, Hoechsmann ve Poyntz (2012) ifade ettiği gibi, bireylerin ya da toplulukların sisteme dâhil edilmesi ve eleştirel farkındalıkları bağlamında kullanılmaktadır. İnceoğlu ve Çomak'ın (2009) ifade ettiği gibi medyayı okumak, medyanın manipülatif doğasına karşı savaş veren medya karşıtı bir eğitimidir.

Yeni bilme ve öğrenme türleri medya okuryazarlığının merkezini oluşturmaktadır. Medya okuryazarlığı ile ilgili birçok yaklaşım bulunmaktadır ancak eleştirel medya okuryazarlığının kapsam olarak ana akım medya okuryazarlığından farklı olduğunu ifade eden Binark ve Bek (2010), medya okuryazarlığının değişik ülkelerin eğitim programlarında nasıl yer verildiğini incelemekte ve Türkiye'de uygulanan medya okuryazarlığı kapsamının eleştirel olmak bir yana muhafazakâr bir içerikte olduğunu altını çizmektedirler. Genel eğilim olarak medya okuryazarlığı daha çok teknolojik araçların kullanımına yönelik teknik beceri eğitimi olarak değerlendirilmektedir. Ancak medyanın anlamı ve etkilerinin teknik yeterlilik sorunun çok ötesine geçtiğini belirten Hoechsmann ve Poyntz'a (2012) göre, medya okuryazarlığı eğitimi gençleri yeni teknolojiyi kullanacak yeterlilikler ile donatmanın ötesinde bir öneme sahiptir çünkü yeni dijital teknolojilerin ve tüketici medya kültürünün, sosyal hayatlarımız, toplum ve demokrasi hakkındaki fikirlerimiz gibi kilit normatif yargılar üzerinde direkt etkileri bulunmaktadır. Taburoğlu'nun (2013) ifade ettiği gibi, burada söz konusu olan "okumak" resimleri, söylenenleri ve yazılanları okumak, daha çok da imajların çerçeveleri dışında kalan, seslendirilmemiş olanı ve satır aralarını okumaktır. Bu sebeple, güncel medyayı okumak, anlamak yeni gelişen dijital araçlar da dâhil sadece teknik eğitim ile ilgili değildir; yeni medyanın sosyal ve politik etkilerinin günlük hayatlarımızı nasıl etkilediğine ilişkin çok temel sorular yöneltilmesi ve bireylerin katılımcı yurttaşlar olarak yetişmesine olanak tanıyacak ortak bir yarara hizmet etmesi gerekmektedir (Hoechsmann ve Poyntz, 2012). Giroux'ya (2007) göre eğitimciler, sanatçılar ve diğer kültür işçileri çocuklara

medyayı kendilerini ifade etme ve sosyal aktivizm amacıyla nasıl kullanabileceklerini öğreten pedagojiler geliştirmeyi ele almalıdırlar.

Bu bağlamda ele alınabilecek Paul Freire'nin özellikle eleştirel pedagojinin ve *sorun tanımlayıcı eğitim*' in temel ilkesi olarak tanımladığı *diyalog* kavramı önem kazanmaktadır. Burada diyalog, bireylerin yaşamlarını biçimlendiren toplumsal, siyasal ve ekonomik eşitsizlik ilişkilerini deşifre edebilmesi, çelişkileri kavraması sonrasında da bunlara karşı harekete geçebilmesi, dönüştürmesi başka bir ifadeyle özgürleşebilmesine yol açacak bir epistemolojik huzursuzluk aracı olarak değerlendirmektedir (Binark ve Bek, 2010).

Bu yaklaşımlara bağlı olarak belirginleşen iki unsur; bireylerin medya metinlerinde satır aralarını okuyabilmesi ve bunlara karşı harekete geçmesi, müdahil olması diğer bir ifadeyle kendi metinlerini üretebilmesi vurgusu, bu anlamda somut uygulamaların oluşturulduğu postmodern aktivist eylem biçimi olarak değerlendirilen kültür bozumu olgusuyla örtüşür niteliktedir.

1.1.3. Kültür bozumu

Kültür bozumu (culture jamming), kamusal ve özel alanda çevremizi sarmalayarak tüketim kültürünü yayan reklamların bilgi akışını durdurmak, bozmak ve gerçek yüzünü ortaya çıkarmak adına kolaj, montaj, hiciv, parodi, mizah, performans gibi çeşitli yaratıcı taktikler kullanan yeni bir kültürel aktivist eylem ve kültürel direniş biçimi olarak tanımlanabilir. “Kültür bozumu, bir başka deyişle, alıcınızın ayarını yapabilmek için görüntü akışını bir süreliğine kesmenin yerine kullanılan bir metafordur (Lasn, 2004, s. 118)”. Kültür bozumu, “kültürel üretimin genel maddesel olasılıklar dizisindeki kimi pozisyonları keşfetmek, anlamak ve yaratıcı şekilde işgal etmek için (Giroux, 2014, s. 196)” bir eylemliliğe vurgu yapmaktadır.

“Şirketlerin bilgi akışı üzerindeki kontrollerini ele alan Noam Chomsky, Edward Herman, Mark Crispin Miller, Robert McChesney ve Ben Bagdikian gibi medya kuramcılarında etkilenen reklam avcıları, şirket kültürünü suya dayanıklı markörler ve bir kova dolusu tutkalla gerçek anlamda bozarak, sokaklarda kuram geliştirmektedir (Klein, 2012, s. 305)”.

Reklam avcıları derneğinin (Adbusters Foundation) kurucularından ve derginin editörü Kalle Lasn (2004), kültür bozumu hareketini mecazi olarak, rakibinin gücünü kullanan “Ju Jitsu” savunma/dövüş sanatına benzetmektedir. “Bir karşı-reklam kampanyası yürütecek paranız

olmayabilir. O zaman, rakibinizin milyonlarca dolarlık kampanyasının görünüm ve duygusunu aşırıp, o her türlü ayrıntısı tasarlanmış, can alıcı anlatıları kendi amacınız doğrultusunda kullanabilirsiniz (Lasn, 2004, s. 146)”. Sandlin (2007a), tüketim karşıtı sosyal bir hareket olarak kültür bozumun, kültürel-direnış (cultural-resistance) yöntemini kullanan bir eleştirel yetişkin eğitimi olduğunu ifade etmekte ve bu sebeple popüler pedagoji olarak değerlendirmektedir.

Kültür bozumu kavramına, Türkçe literatürde kültür karışırması, kültür karmaşası ya da kültür titreşimi olarak yer verildiği görülmektedir. Ancak, bir yapıya yöneltilen eleştirel taktikler açısında, yapısöküm olarak bilinen Derrida'nın yapıbozum yöntemiyle arasındaki benzerlikler nedeniyle bu araştırma kapsamında kültür bozumu ifadesine başvurulmaktadır. Kültüre, sanatsal üretimler ve yaratıcı kültür eleştirisi yoluyla karşılık vermenin gerekliliği, kültür bozumu hareketinin başat savlarından biridir (Sandlin, Schultz, ve Burdick, 2010). Kültür; bireylerin, grupların ve kurumların bireysel hayatla kamusal sorunlar arasında yer alan farklı ve çeşitli ilişkileri anlamalarını sağlayan birincil odak/alan/konumdur (Bauman, 1999'dan aktaran Giroux, 2007). Değişen kültürel koşullar insanların eylem yapma biçimlerini de değiştirmektedir; gerçek dünyadaki aktivist eylemlerden dijital alanda gerçekleştirilen hacktivist eylemlere geçiş süreci de sokağa karşı interneti eylem alanı olarak kullanarak seslerini duyurma ve mücadele aracı olarak ön plana çıkarmaktadır (Uyanık, 2015). “İnterneti bir eylem alanı olarak uzun zamandır kullanan ‘hacktivist’ler kendilerine göre kötü ya da yanlış olan toplumsal, politik sorunları dile getirmek amacıyla belirli siteleri ‘hack’leyerek kendi mesajlarını yerleştirir (İnceoğlu ve Çoban, 2015)”.

Reklamlara ve tüketim kültürüne yönelik eleştiriler elbette kültür bozumu hareketi ile başlamamıştır. Reklam Panosu Kurtuluş Cephesi, Ballyhoo dergisi, Bug-Up, Esher Takdir Topluluğu, U.S. Teamsters, Bitch Brigade, Jaggi Singh, Rodriguez de Gerada, Calvin O. Butts, Carly Stasko, Jubal Brown, Guy Debord ve Durumcular gibi önemli isimler, oluşumlar ve yaratıcı birçok eylem bu hareketin öncülleri olarak sayılabilir (Klein, 2012). Ancak reklamlara yönelik bu ilk eleştiriler çoğunlukla içeriğe; cinsiyetçi, ırkçı bulunması ya da tekniğe; görüntülere örtülü tahrik (subliminal seduction) unsurları eklenmesine ilişkin yapılmaktadır.

“Dünyadaki insanların çoğu kültür bozumu kavramına yabancıdır. Oysa bu yeni bir hareket değil.

Kendimizi, kökü eski punk rokçulara, 60'ların hippie hareketine, bir grup entelektüel ve kavramsal sanatçının oluşturduğu Durumcu Enternasyonele, gerçeküstücülere, Dadaistlere, anarşistlere ve benzeri toplumsal kışkırtıcılara dayanan bir devrimci hareketin devamı olarak görüyoruz (Lasn, 2004, s. 109)".

Bu bağlamda değerlendirilen Dadaistler, sanatçının eğitilmiş bir profesyonel olarak ayrıcalıklı statüsüne karşı çıkmış, bu sebeple fotomantaj, hazır nesne gibi özel beceri gerektirmeyen tekniklerle, hicivsel görsel temsil biçimleri oluşturmuşlardır: Örneğin, tanınmış dada sanatçı Marcel Duchamp, savaş sonrası dünyanın saçmalığını ortaya çıkarmak ve yüzleşmek için sanatını kullanan "şok sanatçı" olarak nitelenmektedir (Darts, 2004b). Gerçeküstücüler, çağrışımsal olmayan, kişisel olmayan, herhangi bir anlam yüklemesi ya da yatırımı olmayan, hasar görmüş ve parçalanmış bir endüstriyel toplumun nesnelere dünyasına bilinçdışının gizemi ve derinliğini kazandıracak yeni bir sanat tanımlamanın yolunu aramışlardır (Jameson, 2011). Bu açıdan gerçeküstücüler benzer bir muhalif tutumu 1920'lerde statükoya karşı benimseyerek, bilinçdışının kurtuluşu yoluyla kapitalizme direnmeyi amaçladıklarını ifade etmişlerdir, bu sebeple "oynak, saçma ve amaçsız" dolayısıyla "Kapitalist ekonominin faydacı taleplerine bağlı olamayan" siyasi eylemleri uygun bulmuşlardır (Clark, 1997'den aktaran Darts, 2004b).

Diğer yandan bu muhalif çıkışları medya kültürüne karşı yönelten ilk grup özellikle kültür bozumu hareketinin kökleri olarak değerlendirilen *Gösteri Toplumu* kitabının yazarı Guy Debord ve onun öncülüğünde gelişen Durumcular olmuştur (Lasn, 2004). Yeni bir anlam ifade etmek üzere gerçek bağlamından kopartılan görüntü, mesaj ya da eser için basit *tersyüz etme* (detournement) gücünden ilk kez yararlanan, Paris'te 1968 öğrenci ayaklanmasında yer alan Guy Debord ve Durumcular olmuştur (Klein, 2012). Debord'a (2010) göre, *gösteri* tüketimin toplumsal hayatı tamamen işgal etmeyi başardığı andır. "Esasen toplumsal bir ilişki olarak gösteri, görmenin, görünüşün, imajın hükmü altındaki üretimlerin, ilişkilerin, iletişimlerin genel tanımıdır (Taburoğlu, 2013)". Dolayısıyla burada genel olarak ifade edilen; bireyler, olaylar ve günlük yaşamın medya kültürü ve tüketim toplumunun gösterileri tarafından şekillendirilmesidir (Kellner, 2010). "Tüketim, yalnızca, reklam endüstrisi ve ticari çıkarların pasif bir izleyici kitlesini etkilemesiyle oluşan, modern tüketicilerin bir etkinliği olarak görülmemelidir. Bu olgu hem kolektif ve hem de bireysel kimlik duygularının sembolik oluşumunu içeren etkin bir süreç haline dönüşmüştür (Bocock,

2014).”

Kültür bozumu çalışmalarında genel olarak yapısöküme başvurulmaktadır. Yapısökümde, temsil iddialarının kusurlarını, çelişkilerini, mantık hatalarını ortaya çıkarmak, temsilde gösterilmeyeni, tutarsızlıkları aramak, çok anlamlılık ve içgüdüsel yaklaşım söz konusudur. Yapısökümün amacı "... bakışın her zaman çoktan "altyapısal" şebeke tarafından belirlendiğini göstermektir; bu şebeke görülebilecek şeyleri, görülmeden kalan şeylerle sınırlar ve dolayısıyla bakış tarafından, yani "özdüşünümsel" bir yeniden temellük etmeyle açıklanamayacak sınır veya çerçeve tarafından saptanmaktan illaki kaçır (Zizek, 2004, s. 169)". Derrida'nın yapısökümü teriminin çoğunlukla yanlış değerlendirildiğini ifade eden Hitchcock (2013) ise, yapısökümün bir eleştiri ya da inceleme yöntemi olmadığını; bir bütünün nasıl oluşturulduğunu anlamak ve bu amaçla onu yeniden oluşturmak için başvuru detaylı bir okuma edimi olduğunu altını çizmektedir. "Amaç, "şeylerin nasıl olduğu"na dair alışageldiğimiz varsayımlarımıza meydan okuyup, metinleri "oyun" içinde tutarak, sürekli düşünme ve yenilikçi, yaratıcı düşünce ihtimali için konudan konuya geçen bir uzam oluşturmaktır (Hitchcock, 2013, s. 184)". Benzer biçimde Taburcuoğlu (2013), Derrida'nın yazıbilim yardımıyla, bazı ifade biçimlerinin dışarıda bırakıldığı yapısal dilbilimi bozmaktan çok onarmaya çalıştığını ifade etmektedir. Madan Sarup (1996) ise, Derrida için yapısökümün temelde siyasi bir etkinlik olarak, özel bir düşünce dizgesi yoluyla sunulan mantığı ortadan kaldırmak adına bütün siyasal dizgelerin yapılarını ve toplumsal kurumların iktidarlarını açığa çıkaran bir çaba olduğunu ifade etmektedir.

"Post-yapı'da hem yazar hem de okur olabilen özne/nesne, okuduğu, gördüğü, işittiği, içerisine karıştığı eylem alanına hem bağlanır, deyim yerindeyse 'boyun eğer' hem de dahil olduğu yapıyı yeniden kuran, yazan, inşa eden ve bozan bir taraf olabilir. Özne ve yapının bu karşılıklı eylemliliği, yüzyüzeliliği, post-yapısal, postmodern toplumsal ve beşerî kuramların esasını oluşturur (Taburcuoğlu, 2013, s. 21)".

Bu bağlamda kültür bozumu, bir yeniden yazma/yeniden resmetme edimi olarak değerlendirilebilir çünkü yeniden yazma anlatıcıya bir metne yeni bir açıdan bakma olanağı sağlamaktadır; biçimini bozarak, parçalayarak ve kolaj işlemiyle bir bakıma anlamsal dönüşüme uğratarak, yeniden yazılan metnin yeni bir gözle değerlendirilmesinin önünü açmaktadır (Aktulum, 2011).

Kültür bozumu bir yeniden düşünme, okuma yöntemi önerir ancak metnin kendisi tarafından açık biçimde öne sürülmeyen anlamları da ortaya çıkarmaktadır bu sebeple yapısökücüdür. Yapısökücü bir dokunuşla sadece bir bozma değil bir onarma, yaratma çabası ortaya çıkmaktadır (Taburoğlu, 2013). Bunun sinemadaki anlamıyla bir montaj işlemine benzediği düşünülebilir, filmin bitmeden önceki durumu; yıkılması, parçaların sökülmesi, ardından yönetmenin isteğine göre yeniden tek bir tümce biçimine getirilmesi işlemi (Aktulum, 2011).

Kültür bozumu çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir ancak aşağıda, kültür bozumu çalışmalarının en belirgin iki biçimine ayrı başlıklar altında değinilmektedir. İlki, tüketim kültürüne karşı çoğunlukla basılı, geleneksel medya biçimleri olan reklam, broşür, afiş ve billboardlar üzerinden yürütülen karşıreklam çalışmalarını kapsayan bir çeşit materyal aktivizm biçimidir. İkincisi ise, son dönemde daha karmaşık toplumsal ilişkileri ve sorunları ele alan yaratıcı medya/sanat müdahaleleri olarak karşımıza çıkan sosyal aktivizmdir. Kültür bozumunun bu yeni formu ya da yeniden doğuşu, reklam parodilerinin yaratılmasını ve dağıtılmasını kolaylaştıran yeni, ulaşılabilir teknolojilerin ilerlemesiyle yakından ilgilidir (Klein, 2012).

1.1.3.1. Tüketim karşıtlığı ve karşıreklamcılık

Tüketim karşıtlığı bağlamında kültür bozumu, reklamların kamu alanlarında yaygınlaşması ile birlikte tek taraflı bilgi akışının pasif alıcısı olmak yerine reklamların verdiği mesajları doğrudan doğruya değiştirmek, maskelerini düşürmek üzere reklam panolarıyla grafiti, kesme-yapıştırma gibi eleştirel müdahalelerle diyaloga girmek ya da cevap verme hakkını kullanmak olarak değerlendirilmektedir (Klein, 2012). Bu yöntem ise karşıreklam (subvertisements: subvert + advertising) ya da tersyüz etme (Detournement) olarak tanımlanmaktadır. “Şirketler reklam yapar. Kültür bozucular karşı-reklam” (Lasn, 2004). *Detournement* kavramı ise Guy Debord ve Durumcular tarafından geliştirilmiştir; kabaca ‘tersyüz etme’ biçiminde tanımlanan kelime asıl olarak yeni bir anlam oluşturmak üzere bir görüntüyü orijinal bağlamından çıkarmak anlamına gelmektedir (Darts, 2004b).

1.1.3.2. *Yaratıcı medya/sanat müdahalesi*

Aralık 2004'te BBC Dünya televizyonuna bağlanan Dow Kimyasal Firması yetkilisi, 1984'te Hindistan'da meydana gelen ve etkilerinin Çernobil'den daha fazla olduğu belirtilen Bhopal Felaketinin 20. yıldönümü sebebiyle bir açıklama yapıyor. Açıklamada, Amerikan Union Carbide firmasının Bhopal'da sebep olduğu endüstriyel çevre felaketinin tüm sorumluluğunu artık kabul ettiklerini, Bhopal mağdurlarına yüksek tazminatlar ödeneceği ve tesis alanının zehirli toksit maddelerden temizleneceği yönünde mağdurların adalet umutlarını yeşertecek radikal açıklamalarda bulunuyor. Bu açıklamalar büyük yankı uyandırıyor ancak iki saat sonra ortaya çıkıyor ki BBC yayınında açıklama yapan kişi Dow yetkilisi değil, The Yes Men oluşumunun kurucularından Andy Bichlbaum'dur ([http-1](http://1)).

Mike Bonanno ve Andy Bichlbaum öncülüğünde 1990'ların sonunda kurulan The Yes Men oluşumu, sosyal ve çevresel sorunlarla ilgili aktivist gruplar, sanatçılar ve gönüllüler ile birlikte eleştirel medya müdahalesi (Critical media intervention) içeren projeler yapmaktadır. Yaptıkları eylemler için hem gülünç hem de aktivist olması sebebiyle, laugh ve activist kelimelerinin birleşimi olan *laughtivist* terimini kullanmayı tercih etmektedirler. Ancak bazı kuramcılar The Yes Men eylemlerini, eleştirel müdahale içeren kültür bozumu (Darts ve Tavin, 2009) ve yeni deneyimler için geçiş alanları yaratan (transitional spaces) (Ellsworth, 2005) bir kamusal pedagoji (Sandlin, 2007a) olarak değerlendirmektedir. The Yes Men oluşumu, Exxon, Shell, Dow ya da Amerika Federal Hükümeti temsilcileri olarak açıklamalar yapmak, konferanslara sızmak, sahte gazeteler üretmek gibi çok çeşitli eylemlerle yüzlerce projeye imza atmıştır. Bhopal eylemiyle ilgili açıklamalarından anlaşılacağı üzere sorunlara kamusal farkındalık yaratmayı ve çözüm üretimine yol açacak diyalog ortamını oluşturmayı hedefliyorlar.

“Bu yaklaşımımızın bazı riskleri olduğunu biliyoruz. Dow ve Union Carbide'in doğru olanı yapması için 20 yıl boyunca sahte umut içinde bekleyen insanlara, sahte umut ya da sahte kesinlik vermiş olabiliriz. Ancak gerçekleşene kadar bütün umutlar sahtedir ve 20 yıldır gerçekleşmeyi bekleyen umutlara karşılık yaratılan bir saatlik sahte umut nedir ki? Eğer eylem başarılı olursa, özellikle Bhopal Felaketi yıldönümünün artık tamamen unutulduğu Amerikan medyasında konunun büyük ilgi görmesine sebep olacaktır. Kim bilir, belki de Dow'un elini zorlayacaktır ([http-1](http://1))”.

Benzer bir bağlamda *sahte umut* sorununu değerlendiren güncel kültür bozumu araştırmalardan birisi de Lisa Erdman'ın doktora çalışmasıdır. Erdman'ın 2019 yılında

tamamladığı *Sahte Umut Performansı* isimli doktora tezi, temelde kamusal müdahale içeren bir performans sanatıdır. Bu performans, Erdman tarafından kurgulanmış Fin dilini öğrenmeyi kolaylaştıran *Finnexia* isimli hayali bir ilaç için Helsinki Tren İstasyonunda üç gün devam eden bir multimedya reklam kampanyasından oluşmaktadır. Performans hem ilaç sektörüne hicivli bir eleştiriyi içeren kültür bozumu gerçekleştirirken hem de Finlandiya’da yaşayan yabancıların Fin dilini öğrenmelerine ilişkin deneyimlerini paylaşabilecekleri bir diyalog ortamı oluşturmaktadır. Sanat araştırması metodolojisinde gerçekleştirilen çalışmada, *Finnexia* örneğinden yola çıkarak kamu gözünde sahte umut yaratmanın etik ve legal sonuçları incelenmekte ve kamusal alanda gerçekleştirilen sanatsal müdahalenin sonuçlarıyla, sanatçının sorumluluğu gibi etik konuları tartışmaktadır.

Tüketim karşıtı medya müdahaleleri gerçekleştiren bir başka kültür bozucu ise Reverend Billy sahne karakteriyle bilinen politik tiyatro sanatçısı Bill Talen’dir. “Alışverişi Durdurma Kilisesi” lideri olan Bill Talen, “Alışverişi Durdurma Korosu” eşliğinde kamusal alanlarda ve perakende mağazalarda sahnelediği performansları ile izleyicilere ulaşarak, onların satın aldıkları ürünleri almayı durdurmaları, bunun yerine, tüketilen şeylerin haksız işgücü uygulamalarını, kamusal alının özelleştirilmesini, kültürel ve ekolojik yıkımı nasıl etkilediğine dair sorular sormaya teşvik etmektedir (Sandlin, vd, 2009).

İçinde yaşadığımız çağdaş görsel kültür bağlamında sanatın ve görsel temsilin muhalif gücünün önemine dikkat çeken Darts (2004b), Irak savaşı devam ederken, Saddam Hüseyin’e ait heykelin Firdo meydanından devrilişinin ardından Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyinin yapacağı bir basın açıklaması sırasında, kurumun duvarında 1985’ten beri asılı olan Pablo Picasso’ya ait *Guernica* tablosunun mavi bir perdeyle kapatılması ve üzerine kurumun logosunun asılmasının kritik bir örnek olduğunu ifade etmektedir. “18 yüzyılın başlarından bu yana, muhalif sanatçılar, izleyicileri öfkelenirerek ve suç işlemeye teşvik ederek, bilinçaltını uyandırmak ve başka türlü ifade edilmesi zor olan fikir ve duyguları paylaşabilmek için sanatlarından yararlanmışlardır” (Clark, 1997’den aktaran Darts, 2004b). Bu sebeple Darts’a (2004b) göre, sosyal katılımcı sanatçılar olarak gay aktivistler, gerilla kızlar (guerilla girls), dadacılar, durumcular, kavramsalcılar ve kültür bozucular çalışmalarıyla sosyopolitik ve kültürel öneme sahip meseleleri defalarca ele almış, çözüm

geliştirmiş ve bunu yaparken de işlevsizleşmiş bir dünyada işler olabilmemiz için bizi sarsmışlardır.

“Sosyal katılımcı sanatçıların çalışmalarını sınıflarına taşıyarak sanat eğitimcileri bu çalışmalarını kuşatan sosyokültürel, politik, estetik, tarihsel ve pedagojik karmaşık konuların keşfedilip, incelenebileceği eğitim alanları açmaktadırlar. Bu çalışmaların gündeme gelmesiyle, sanatın toplumsal rolü ve siyasal işlevi gibi ayrıcalıklarından yoksun bırakıldığı kavramları öğrencileriyle birlikte sorgulayabilirler (Darts, 2004b, s. 319)”.

Böyle bir görsel kavrayış geliştirmenin, sanatçıların sanatsal niyetleri ve sosyal motivasyonları hakkında öngörü geliştirebilmek, görselde var olan ideolojik mücadeleler ve kültürel güç dinamiklerini ortaya çıkarmak, yorumlamak ve anlamlı bir şekilde tepki verebilmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Darts, 2004b). Bu sebeple araştırmada kültür bozumu, sadece belirli türden materyal aktivizm olarak değil bazı kültürel metinlerin kamusal pedagojiyi nasıl gerçekleştirdiğini anlamak açısından günlük yaşam deneyimlerine yönelen alternatif bir bakış olanağı sunmaktadır. Böyle bir alternatif bakış ihtiyacı, görsel kültür gibi çağdaş sanat eğitimi yaklaşımları bağlamında kazandırılmak istenen bir birleşen olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.4. Görsel kültür sanat eğitimi

İçinde yaşadığımız çağın değişen kültürel koşullarına paralel olarak sanat eğitimi kuramcıları tarafından geliştirilen yeni yaklaşımlar bulunmaktadır. Sanat eğitimi alanındaki bu çağdaş yaklaşımlar; tarihsel dönüşüm bağlamında *postmodernizm*, yaygınlaşan iletişim teknolojileri ve imajlar açısından *görsel kültür* son olarak sosyokültürel eşitsizlikler bakımından *çok kültürlülük* yaklaşımları olarak ele alınabilir (Türkcan, 2013). Bu yaklaşımların ortak belirleyeni ise, postmodernizmin sanat ortamında yarattığı değişimi destekleyecek postmodern bir pedagojiye duyulan ihtiyaç ve modern sanat kuramları ile modernist eğitim yaklaşımları çerçevesinde sürdürülen sanat eğitimi yaşama yaklaştırmak olarak karşımıza çıkmaktadır (Onan, 2017). Öte yandan Mamur (2015), uluslararası çağdaş sanat eğitimi uygulamalarında, görsel kültürün etkili olduğunu ifade etmektedir. Benzer biçimde Tavin ve Tervo (2018), sanat eğitiminin post durumlarını (post-conditions) değerlendirdikleri makalelerinde, Kuzey Amerika sanat eğitimi literatürünün en yenisi olarak görsel kültür sanat eğitimi yaklaşımının (Visual Culture Art Education-VCAE) şimdiki

büyük yaklaşım olarak benimsendiğini ifade etmektedir. Günümüzde ihtiyaç duyulan ise, sanatın seçkinliğine meydan okumak ve alanın içeriğini çok çeşitli görüntülere, nesnelere açarak, görüntülerle ilişkili politik ve pedagojik soruları gündeme getirmektir (Tavin ve Tervo, 2018). Duncum (2015), görsel kültür ile çeşitli türden görsel üretilere vurgu yaptığını ifade etmektedir; güzel sanatların dünü ve bugünü, popüler kültür özellikle televizyon, sinema ve bilgisayar ekranları, dergiler, gazeteler ve reklam panoları yani kısaca bugün bir anlamda toplumların temelini oluşturan tüm görsel imgeler.

Tavin'e (2016) göre, çağdaş görsel kültür sanat eğitimine tarihsel anlamda zemin oluşturan Vincent Lanier, June King McFee, Laura Chapman, Brent Wilson ve Mariory Wilson yaptıkları araştırmalarla sanat eğitimi alanında egemen paradigmalara, büyük anlatılara meydan okuyarak alanı disiplinler, epistemolojik ve program sınırlarının dışına taşımışlar ve sanat eğitimcilerinin okul dışındaki dünyanın gereksinimleri ışığında dikkatlerini gündelik hayata çevirmelerine, popüler kültür imgelerinin sanat eğitiminde meşru çalışma nesnelere olmasına katkı sağlamışlardır.

Görsel kültürün pedagojik potansiyeli, problemsiz görünen ve incelenme ihtiyacı duyulmayan eğlence unsuru popüler metinlerin çoklu okunması yoluyla tartışmaya açılmasıdır. Duncum'a (2004) göre, ideoloji sıradan kültürel üretimler yoluyla işlemektedir ve çoğunlukla doğal alemin parçası olarak görüldüğü için direnmek güçtür. Benzer biçimde Duncombe (2002), bireylerin gün boyunca sayısız defa başat bir görme ve dünyada var olma biçimini yansıtan ve pekiştiren bir kültür aracılığıyla düşündüğünü ve davrandığını ifade etmektedir. Bu bağlamda görsel kültür araştırmacıları, günlük görme deneyimimizi etkili biçimde ortaya çıkaran ve eleştirel olarak sorgulamaya olanak tanıyan bir sanat eğitimi çağrısında bulunmaktadır. Darts'a göre (2004b), eğer sanat eğitimcileri öğrencileri içinde bulunduğumuz çağdaş kültürel ortamda bilinçlice yaşamaya hazırlayacaklarsa, sıradan olanın ideolojisine direnmelerine, günlük hayatın görünmezliklerinin farkında olmalarına ve anlaşılmamış olanı sorgulamalarına yardımcı olmalıdırlar. "Öyleyse görsel kültürden beslenen bir sanat eğitiminin önemli bir bileşeni gündelik alanda ortaya çıkan bu ideolojik sorunlardır (Darts, 2004b)".

Tavin'e (2010) göre, sanat eğitimi görsel temsilleri, kültürel alanı, kamusal alanı; eleştiri, olasılık ve üretim dili yoluyla sanat eğitimine dahil eden politik bir projedir. Sanat

eğitimcileri, öğrencilerin farklı türden iktidar ilişkilerini (bireyler, kurumlar ve sosyal uygulamalar) incelemelerine, anlamalarına ve meydan okumalarına ilişkin koşulları oluşturmalıdır ve görsel kültürde kamusal pedagoji kavramını dikkate almalıdır. Bununla birlikte Sandlin ve Milam'ın (2015) ifade ettiği üzere, sanat eğitimi akademisyenleri imajlar, toplum ve kimlikler yoluyla sivil katılımı geliştirmek üzere kültür bozumunu okullarda nasıl kullanılabileceğini incelemekte ancak bu çalışmaların çoğu yeni, çoğunlukla teoride kalmış ve genel eğitim veya sanat eğitimi bağlamında yaygın olarak uygulanmamıştır.

1.2. Problem Durumu

Postmodernizm olgusu disiplinlerarası alanda sınırları genişletmeye ve tartışılmaya devam ederken görsel metinlerin hakimiyetini sürdürdüğü yaşam koşullarında sanat eğitimi daha merkezi bir öneme sahip olmakta ve sanat eğitimi açısından getirdikleri daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Değişen sanat ontolojisine ve kültürel koşullara uzak düşmeyen, öğrencilerin kendi yaşantılarını merkeze alan; güncel haberler, diziler, oyunlar gibi kültürel metinlerin taşıyıcısı bütün yapılar sınıf ortamının nesnesi haline gelmektedir. Bu bağlamda yerel imgeleri, kitle iletişim araçlarını ve geleneksel görsel sanat imgelerini de kapsayan bir görsel çalışmalar disiplini olarak görsel kültür karşımıza çıkarmaktadır. Freedman (2003), eğitimin önemli sorumluluklarından birinin öğrencileri çağdaş kültürde önem kazanan görselin gücü ve bu güçle beraber gelen özgürlükleri, sorumlulukları hakkında bilgilendirmek olduğunu ifade etmektedir. Bireylerin içinde yaşadıkları postmodern kültüre anlamlı biçimde dahil olabilmeleri için çağdaş sanat eğitim programlarının gündelik yaşama paralel, okul dışında karşılaşılan kültürel metinleri de dikkate alacak biçimde yapılması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda kültür bozumu, araştırmacılar tarafından sanat eğitimi sınıflarına taşınmakta ve öğrencilerin gündelik yaşamlarının parçası olan sosyokültürel konuları, tüketim odaklı görsel kültürün pedagojik gücünü keşfetmeleri, yorumlamaları ve dönüştürmeleri açısından değerlendirilmektedir.

Görsel kültür sanat eğitimine ilişkin akademik araştırmalarda günlük görsel deneyimlerin eleştirel sorgulanmasına yer verilmektedir. Diğer taraftan görsel olan ile diğer medya üretimleri arasında bir çizgi çekilerek, eleştirel çözümlenelerde görseli temel alan *görsel okuryazarlık* kavramına başvurulmaktadır. Bu araştırma kapsamında eleştirel medya

okuryazarlığı yoluyla sadece görsel anlatımlar değil sözel ve yazınsal metinlerde okumaya, çözümlmeye, eleştirmeye ve dönüştürmeye açılmaktadır. Tavin'in (2010) ifade ettiği gibi, sanat eğitimi aracılığıyla; teorik bilgi, günlük yaşam deneyimleri, toplumsal eleştiri ve yaratıcı üretimlerin ilişkilendirilmesi öğrencilerin günlük yaşamda gerçekleşen edilgen öğrenmelerin diğer bir ifadeyle kamusal pedagojinin etkilerini keşfetmeleri açısından güçlü bir temel oluşturabilmektedir.

Görsel kültür alanında ülkemizde birçok sanat eğitimcisi tarafından hem teorik hem uygulamaya yönelik olarak çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bu araştırmanın temel olgusu olan *kültür bozumu* ile ilgili Türkçe alanyazın tarandığında sanat eğitimi bağlamında herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan kültür bozumu ile ilişkili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Aşağıda bu çalışmalarla ilgili bilgilere yer verilmektedir.

- Sinem Hasret Özer'in 2019 yılında tamamladığı *Tüketim Karşıtlığı Olarak Kültür Bozumu Hareketi: Türkiye'deki Kültür Bozumu Hareketi Uygulamalarının İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde, Türkiye bağlamında tüketim karşıtlığı ve kültür bozumu olgularının tarihsel temellerini ortaya koymayı amaçlamakta ve Türkiye'de karşılaşılan kültür bozumu örneklerini içerik analizi yöntemiyle incelemektedir.

- Yiğit Ünsan'ın 2014 yılında tamamladığı *Türkiye'de Kültür Bozumu ve Dijital Aktivizmin Yeni Mecrası: Capsler* başlıklı yüksek lisans tezinde, Türkiye'de sosyal medya mecralarında sıkça paylaşılan capslerin, toplumsal hareketler, dijital aktivizm ve kültür bozumu ile ilişkilerinin tartışılmasına ve bu capslerin içeriklerine ilişkin çözümlemelere yer verilmektedir.

- Neval Tuna'nın 2013 yılında tamamladığı *Tüketim Toplumuna Bir Meydan Okuyuş Olarak Kültür Bozumu Hareketi: Yıkıcı Reklam Uygulamalarına Yönelik Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tezinde, nitel ve nicel araştırma tekniklerini kullanarak, kültür bozumu hareketinin resmî web sitesi yapılanmalarını tespit edilmiş ve bu sitelerde yer alan yıkıcı reklam çalışmaları içerik analizi yoluyla incelenmiştir.

- Uğur Bakır ve Murat Çelik 2013 yılında yazdıkları *Tüketim Toplumuna Eleştirel Bir Yaklaşım: Kültür Bozumu ve Yıkıcı Reklamlar* isimli makalelerinde, postmodern dönemin ortaya çıkardığı tüketim karşıtı yeni eylem alanı olarak değerlendirdikleri kültür bozumu

olgusunu ve yıkıcı reklam (subvertising) örneklerini incelemişlerdir. Seçtikleri 74 yıkıcı reklam örneğine içerik analizi uygulamışlar ve bu üretimlerde çoğunlukla görsel ve metin kullanılarak çarpıcı mesajların oluşturulduğu, konu olarak ise insan sağlığı başta olmak üzere birçok toplumsal sorunun ele alındığı sonucuna varmışlardır.

- Banu Önal 2005 yılında tamamladığı *Reklama Karşı Reklam Yıkma: Kültür Karıştırması'nın Ediminin Semiyotik Analizi* başlıklı İngilizce yazılmış olan yüksek lisans tezinde, kültür bozumu olgusunu semiyotik açıdan özellikle reklamın tarihi, ideoloji ve propaganda kavramları bağlamında incelemekte ve araştırmasında seçilen bir bankanın reklamlarına yönelik geliştirilen kültür bozumu uygulamasına yer verilmektedir.

Yukarıda değinilen çalışmaların, işletme (Özer, 2019), gazetecilik (Ünsay, 2014), reklamcılık (Tuna, 2013; Bakır ve Çelik, 2013) ve grafik tasarım (Önal, 2005) alanlarında yürütüldüğü görülmektedir. Sanat eğitimi bağlamında kültür bozumuna yer veren diğer ülkelerde yapılmış çalışmalarla ilgili bilgilere ise aşağıda yer verilmektedir. Bu çalışmaların ilk ikisi süreli yayın makalesi, biri kitap bölümü ve sonuncusu doktora tezidir.

- Ulyssa Martinez'in 2012 yılında yayımladığı *Kültür(el) Bozulma: Kültürel Değerlere Duyarlı Öğretim Yöntemi Olarak Kültür Bozumu* isimli makalesinde, sanat eğitimi bağlamında başvurulmuş kültür bozumunun, *kültürel değerlere duyarlı eğitim (culturally responsive pedagogy)* biçimi olarak ne kadar etkili olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazırladığı "*Benim ismim ne?*" kültür bozumu etkinliği ile isimler üzerinden gerçekleşen ırkçı ve etnik temsiller tartışmaya açılmıştır. Çalışma, toplam on dokuz sanat eğitimi öğretmen adayının katılımıyla, lisans düzeyinde yer alan *Görsel Kültür ve Sanat Eğitimi* dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, kültürel değerlere duyarlı öğretmenlerin ve kültür bozumu gibi güçlendiren sanat formlarının, öğrencilerin akademik becerileri konusunda güven geliştirmeleri ve okulda, topluluklarda, ailelerinde ve toplumda aktif değişim aracı olma potansiyellerinin farkına varmaları konusunda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Kevin Tavin'in, *Handbook of Public Pedagogy* (Sandlin, Schultz, ve Burdick, 2010) kitabının bölümü olan *Kültür Bozumu Olarak Sanat Eğitimi* isimli çalışması iki parçadan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, Şikago Sanat Okulu Enstitüsü'nde (SAIC) lisansüstü sanat eğitimi dersine kayıtlı öğrencilerle gerçekleştirilen, Şikago şehri ve

çevresindeki kültürel mekanların değerlendirildiği kültür bozumu çalışmaları incelenmektedir. İkinci bölümde ise, McDonald's şirketine ait Hamburger Üniversitesi'nde düzenlenen bir sanat eğitimi konferansında, Tavin ve öğrencilerinin kültür bozumu gerçekleştirmeye yönelik girişimleri ve şirketin bu girişimi engelleyen ironik müdahalelerine yer verilmektedir.

- Sheng Kuan Chung ve Michael S. Kirby'nin 2009 yılında yazdıkları *Medya Okuryazarlığı Sanat Eğitimi: Logolar, Kültür Bozumu ve Aktivizm* isimli makalelerinde, ortaokul düzeyi sanat eğitimi sınıfı için geliştirdikleri ve uyguladıkları *Medya Okuryazarlığı Sanat Projesi* incelenmektedir. Proje kapsamında öğrenciler, küresel ısınma, siber güvenlik, tüketim, obezite, evsizlik, çocuk istismarı gibi önemli sosyal konularla ilgili kamusal farkındalık oluşturmak üzere medya yapılarını logo tasarımı, karşıreklamcılık (subvertising) ve kültür bozumu kullanarak yapıbozuma uğratmışlardır. Bu projenin, ortaokul öğrencilerinin içinde yaşadıkları kültürü daha bilinçli biçimde keşfetmelerine, medya yapılarını eleştirel bir mercekten incelemelerine ve yaratıcılıklarını anlamlı ve aktivist biçimde kullanmalarına olanak verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

- David Darts'ın 2004 yılında tamamladığı *Görsel Kültür Bozumu: Sanat, Pedagoji ve Yaratıcı Direniş* isimli doktora tezinde, sanat ve sanat eğitiminin sosyal konulara duyarlı, katılımcı öğrencilerin/yurtttaşların gelişiminde oynadığı rolü incelemektedir. Bu amaç doğrultusunda, lise düzeyi öğrencileriyle eleştirel sosyal konulara değinen, aktivist sanatçıların işleri incelenmiş ve öğrencilerin en çok kaygılandıkları sosyal sorunlar tartışılmıştır. Daha sonra gerçekleştirdikleri "*Kafa Oyunları*" isimli etkinlik kapsamında her öğrenci üç boyutlu heykeller üzerinde kolaj yöntemiyle çalışmalar oluşturmuştur. Savaş, siber teknoloji, beden temsilleri, terhane (sweatshop) diğer bir ifadeyle sömürüye dayalı emek gibi konuların ele alındığı bu üç boyutlu çalışmalar sanatsal müdahale biçimi olarak kamusal alanda, bir sanat müzesinin kaldırımında sergilenmiştir.

Görsel sanatlar öğretmeni yetiştiren kurumlarda uygulanan eğitim programlarında kültür bozumu ile ilişkili kazanım ve öğrenme-öğretme süreçlerine yer verilmesinin, kültürel metinlere yönelik eleştirel farkındalık ve çoklu okuryazarlık becerilerinin sanat eğitimcileri aracılığı ile gelecek kuşaklara kazandırılması açısından önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Böyle bir gereklilik bulunmasına karşın, sanat eğitimi programlarında da

kültür bozumu konusuna ilişkin öğrenme-öğretme etkinliklerinin nasıl olabileceği, bu sürecin nasıl yürütülebileceği, sanat eğitimcisi olma misyonu da üstlenen görsel sanatlar öğretmen adaylarının kültür bozumu konusuna ve bu konudaki öğrenme etkinliklerine ilişkin neler düşündükleri, öğretmen adaylarının kültür bozumu konusunda ne tür ürünler ortaya koyabilecekleri konusunda şimdiye kadar ülkemizde yapılmış örnek bir çalışma bulunmamaktadır. Daha önce yapılmış olan çalışmalar (Darts, 2004a; Chung ve Kirby, 2009; Tavin, 2010; Martinez, 2012) bu konuda fikir verse de kültür bozumu konusunun kültürel boyutunun önemi nedeniyle Türkiye'deki sanat eğitimi programlarında kültür bozumu etkinliklerinin nasıl yer bulacağına ilişkin örnek durumlara ve modellere gereksinim bulunmaktadır. Kültür bozumun üniversite düzeyinde sanat eğitimi programı öğrenme-öğretme sürecine dahil edildiği bu bütüncül tekli durum çalışması, belirtilen bu gereksinimlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı dördüncü sınıf düzeyinde yürütülen *Grafik Tasarımı V* dersinde gerçekleştirilen kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu temel amaç doğrultusunda, araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır;

1. Kültür bozumuna ilişkin öğrenme-öğretme süreci nasıl gerçekleşmiştir?
2. Katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - 2a. Katılımcılar kültür bozumunu nasıl tanımlamaktadırlar?
 - 2b. Katılımcıların kültür bozumunun sanat eğitiminde uygulanmasına ilişkin görüşleri nelerdir?
 - 2c. Katılımcıların kültür bozumu etkinliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - 2d. Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmalara ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmaların özellikleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Sanat eğitimi programlarının, yalnızca sanat tarihi ile ilgili örnekleri değil, yaşadığımız çağın ve sanatın ontolojik değişimine paralel olarak, bireylerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları her türden kültürel metni sanat eğitimi bağlamında incelemenin, bunların nasıl üretildiği ve insanların hayatı bağlamında nasıl kullanıldığını anlamının önemine vurgu yapan özellikle görsel kültür sanat eğitimi alanında birçok kuramsal çalışma bulunmaktadır. Üniversitelerin lisans düzeyi resim-iş öğretmenliği programlarında bu kuramsal çalışmaları yansıtabilecek uygulamaların geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürde sanat eğitimi programlarında başvurulan kültür bozumu, günlük yaşam deneyiminin karmaşık yapısını, görsel temsilin ideolojik ve sosyal gücünü yeniden düşünmeye alan açan eleştirel ve katılımcı bir pedagoji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle, araştırma olgusu olan kültür bozumunu sanat eğitiminde tanıtılması, etkinlikler düzenlenmesi, sanat eğitiminin bakış açısını tüketim odaklı görsel kültürün aktardığı egemen anlatılara çevirmeye, yeni bir okuma olanağıyla bu anlatıları eleştirel bir süzgeçten geçirmeye, yorumlamaya ve yaratıcı biçimde dönüştürmeye alan açmaktadır. Türkiye’de resim-iş öğretmenliği lisans programında yer almayan, yeni bir yaklaşımın perspektifinden alternatif bir öğrenme-öğretme sürecini örneklemesi sebebiyle, alanda eğitim programı geliştirenlere ve araştırmacılara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bu araştırmanın katılımcıları olan öğretmen adaylarının, kültür bozumu öğrenme deneyimlerinin bireysel yaşamlarını aşarak kendi öğretmenlik süreçlerinde yeni ifade ve uygulama olanakları oluşmasına ilham vermesi ve örnek olması ümit edilmektedir.

Kuzey Amerika ve Finlandiya’da yapılan sınırlı sayıda örnek dışında, Türkiye’de kültür bozumunu sanat eğitimi bağlamında öğrenme-öğretme sürecine dahil eden bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu araştırma kapsamında grafik dersi kültür bozumu öğrenme-öğretme süreciyle gerçekleştirilmiş ve örnek bir uygulama olarak sunulmuştur, bu sebeple alandaki eksikliği kapatması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın durum çalışması yöntemiyle gerçekleştirilmesi, bu yeni duruma ilişkin uygulama sürecinin detaylı bir resminin oluşturulması ve katılımcıların kültür bozumu deneyimine ilişkin görüşlerinin yansıtılması açısından ileride sanat eğitimi programları bağlamında geliştirilecek olan kültür bozumu uygulamalarına örnek oluşturacağı

düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı 2017-2018 Öğretim Yılı Güz Döneminde yer alan Grafik Tasarımı V (RSÖ421-A Grubu) dersine katılan 15 öğretmen adayı ile gerçekleştirilen öğrenme-öğretme sürecinde altı hafta içinde toplanan nitel veri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Görsel Kültür Sanat Eğitimi: Bireylerin yaşamlarının parçası olan her türden görsel imge ve nesneyi sanat eğitimi programlarına dahil eden çağdaş sanat eğitimi yaklaşımı.

Kültür Bozumu: Kamusal alanın ticari reklamlarla işgal edilmesine yönelik ortaya çıkan karşı sanat türü, aktivizm ve politik iletişim biçimi.

Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kitle iletişim araçlarının yaydığı çeşitli metinlerin güç ilişkileri, eşitsizlikler ve temsil gibi konular bağlamında eleştirel olarak analiz edilmesi.

Kamusal Pedagoji: Örgün eğitimin ötesinde, popüler kültür, medya ve kamusal alanlar gibi günlük yaşamda farklı yollarla gerçekleşen edilgen öğrenmeler.

Eğitlence: Eğlence içerikli medya aracılığıyla (televizyon, film, oyun, Disney tema parkı vb.) gerçekleşen eğitim.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, araştırılan olguya ilişkin, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği nitel araştırma metodolojisi ile gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Patton'a (2014) göre nitel yöntemler, gözlem, görüşme ve doküman analizi yapılarak insanların ne yaptıklarını ne bildiklerini ne düşündüklerini ve ne hissettiklerini ortaya çıkarmanın yollarıdır. Van Maanen (1979'dan aktaran Merriam, 2013) ise, nitel araştırmanın tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili terimlere ulaşmaya yarayan teknikleri kapsayan bir şemsiye terim olduğunu ifade etmektedir. Güler, Hacıoğlu ve Taşğın'ın (2013, s. 31) belirttiği üzere "nitel araştırmacılar, araştırmaya konu olan insanların görüşleri, algıları, anlamları ve yorumlarına odaklanan emik perspektifle araştırma yaparlar". Creswell'e (2017) göre nitel araştırmaların ana unsuru, temel olguya ilgili çoklu bakış açıları sağlamaktan ibarettir.

Nitel araştırmaların en çok karşılaşılan yedi özelliğinden bahseden Yıldırım ve Şimşek (2013) bunları; *doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya çıkarılması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz ve nitel veri* olarak açıklamaktadır. Glesne (2013), nitel araştırma yapmayı öğrenmenin, resim yapmayı öğrenmek gibi olduğunu ifade etmektedir. "Ustaları inceleyin, yöntem ve teknikleri öğrenin, onları doğru biçimde uygulayın ve ardından sizi etkileyen kişilerin işlerini ve yeni olanaklar yaratan kendi uyarlamalarınızı oluşturan yolları tanımlamaya yetecek kadar öğrendiğinizde onları kendi amaçlarını için yeniden gözden geçirin ve uyarlayın (Glesne, 2013, s. 4)". Akar (2016) ise, nitel araştırma yapmak isteyen araştırmacılara, kendi donanımlarını dikkate alarak, çalışmanın amacını, araştırmanın alt problemlerini, alanyazını ve durumun neden seçildiğine ait gerekçeyi açıklayarak başlamayı önermektedir.

2.1. Araştırmanın Deseni

Kültür bozumu gibi sanat eğitimcisi yetiştiren kurumların eğitim programlarında henüz yer almayan disiplinlerarası bir alanın perspektifinden yeni ders etkinliklerinin tasarlanıp, uygulandığı dolayısıyla katılımcıların deneyimlerini ve uygulama sürecini incelemeyi amaçlayan bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum

çalışması olarak tasarlanmıştır. Durum çalışmaları saha bilgisinin temelini geliştirmede önemli bir role sahiptir (Merriam, 2013).

“Kuram ve uygulama denildiğinde alanyazında ikisi arasındaki belirsizliklerden ya da boşluktan sıklıkla söz edilmektedir. Bana kalırsa durum çalışmaları tam da bu belirsizlik denilen boyutu açıkça ortaya koyabilen, farklı araştırma kaynaklarından yararlanarak bu boşluklar arasındaki örüntüleri ya da köprüleri kurabilen ve olguları güçlü veya zayıf yönleriyle ortaya çıkarabilen bir araştırma yaklaşımıdır (Akar, 2016, s. 147)”.

Durum çalışmalarının eğitimdeki yenilikler, değerlendirme programları ve bilgilendirme politikaları üzerinde çalışırken özellikle faydalı olduğunu ifade eden Merriam (2013), uygulamalı bir alanın süreçleri, problemleri ve programları incelenerek anlaşılabilirliğini belirtir. Schram (2006’dan aktaran Glesne, 2013) ise, durum çalışmasının stratejik önemini tek bir durumdan ne öğrenebileceğine dikkat çekme yeteneğinde olduğunu ifade etmektedir.

Durum çalışmasının güncel bir olayı derinlemesine ve bütünsel olarak gerçekçi dünya perspektifinden incelemeyi gerektirdiğini ifade eden Akar, bu tanımda yer alan *güncel olay*, *gerçek dünya bağlamı* ve *derinlemesine inceleme* kavramlarının durum çalışmalarının temel yapı taşları olarak öne çıktığını belirtmektedir (Akar, 2016). Nitel bir durum çalışmasının kendine özgü üç özelliğinden bahseden Merriam (2013) ise bunları, çalışma odağının sınırlı olması yani *belirlilik*, yoğun ve boylamsal *betimleme* ve okuyucunun çalışılan olguyla ilgili düşünmesi, yeni anlamlar üretmesi başka bir ifadeyle *sezgisellik* olarak tanımlamaktadır. Akar’a (2016) göre, durum çalışmasının güçlü bir özelliği de bağlamı anlayana kadar hangi kuramın, hangi koşul ve ortama göre en iyi çalıştığı ile ilgili bilgi edinmeye vurgu yapmasıdır çünkü farklı durumlar, bireyler, kültürel altyapılar, bağlamlar ve diğer unsurlar farklı deneyimleri beraberinde getirmektedir.

Eğitim alanında sıkça başvurulan durum çalışması yaklaşımlarını *Robert Yin*, *Robert Stake* ve *Sharan Merriam* olmak üzere üç teorisyenin perspektifi etrafında derleyen Yazan (2015), her bir perspektifin epistemolojik yaklaşımı sebebiyle durum çalışmasını tanımlama, oluşturma, veri toplama, analizi, doğrulama ve raporlamaya dek izlenen süreçlerde birtakım farklılıklar olduğunu ifade etmektedir. Durum çalışması türleri ve desenleri ile ilgili başvurulan nitel araştırma kaynakları incelendiğinde çoğunlukla bu üç perspektife yer verildiği görülmektedir.

Tablo 2.1. Üç Durum Çalışması Yaklaşımı / Bedrettin Yazan'ın, 2015 tarihli *Three Approaches to Case Study Methods in Education: Yin, Merriam, and Stake* isimli makalesinden uyarlanmıştır.

İlgi Boyutu	Robert YİN	Robert STAKE	Sharan MERRIAM
Epistemolojik Bağlam	Pozitivizm	Yapılandırıcılık ve Varoluşçuluk (Determinist olmayan)	Yapılandırıcılık
Araştırma Tasarımı	Dört durum çalışması türü: Bütüncül tek durum, iç içe geçmiş tek durum, bütüncül çoklu durum ve iç içe geçmiş çoklu durum.	Araştırmacıların büyük değişiklikler yapmasına izin veren esnek tasarım. Araştırmanın diğer süreçlerini yapılandırarak kesinleşmiş araştırma sorusuna ihtiyaç duyulur. Araştırmanın ilerleyişinin önceden belirlenemeyeceği varsayımına dayanır.	Araştırma tasarımının beş adımı: Literatür taraması, teorik çerçeve oluşturma, araştırma problemi belirleme, araştırma sorularını oluşturma ve örneklem (amaçlı) seçmek.
Veri Toplama	Dokümanlar, arşiv kayıtları, görüşmeler, fiziki artifaklar, doğrudan gözlemler ve katılımcı gözlem.	Gözlem, görüşme ve doküman incelemesi.	Görüşmeler, gözlem, doküman analizi.
Veri Analizi	Beş baskın teknik: desen eşleştirme, açıklama oluşturma, zaman serileri analizi, mantık modelleri ve çapraz durum sentezi.	Veri analizinde iki stratejik yol: Kategorik birleştirme ve doğrudan yorumlama.	Altı analitik strateji: Etnografik analiz, anlatı analizi, fenomenolojik analiz, temel yapılandırma kuramı, içerik analizi ve analitik tümevarım.
Veri Doğrulama	Yapı geçerliği (veri kaynakları çeşitlenmesi, çoklu kanıt kaynakları, üye kontrolü), iç geçerlik (desen eşleştirme), dış geçerlik (analitik genelleme), güvenilirlik (durum çalışması protokolleri ve veri tabanları).	Verilerin doğrulanması, veri çeşitlenmesi kavramı ile ilişkilidir. Veri çeşitlenmesi için dört strateji: Veri kaynağı çeşitlenmesi, araştırmacı çeşitlenmesi, kuram çeşitlenmesi ve yöntem çeşitlenmesi.	İç geçerlik, dış geçerlik ve güvenilirlik.

Nitel araştırma amaçlarının uygulamalı ve entelektüel hedeflerle ilişkili olduğunu ifaden eden Glesne (2013), bu amaçları dört başlık altında değerlendirmektedir; insanların konuşma ve bir şeyi yapma yollarını belgelemeyi içeren *tanımlayıcı* amaçlar, belirli durumlarda olayların nasıl işlediği ve bireylerin belirli olguları nasıl deneyimlediğini içeren *yorumlayıcı* amaçlar, davranış, durumlar ve olaylar arasındaki ilişkileri ve desenleri tanımlamayı içeren *açıklayıcı* amaçlar, son olarak eleştirel ve post-yapısalcı çalışmalarla ortaya çıkan bilinç oluşturmak, kendini anlamak, öz-yönetim ve sosyal adalet için fırsatlar yaratmayı içeren *özgürleştirici* amaçlardır. Akar (2016) öne çıkan üç popüler nitel durum çalışması türünden söz etmektedir; *açıklayıcı*, *keşfedici* ve *betimsel*. Benzer biçimde Güler, Halıcioğlu ve Taşgın (2013), durum çalışması türlerini amaçlarına göre *keşfedici*, *açıklayıcı*

ve tanımlayıcı olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmektedir. Durum çalışması türlerini bir başka şekilde sınıflayan Bassey (1999) ise, durum çalışmalarının *anlamak, değerlendirmek* ya da *değiştirmek* amacıyla üç türde gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. “Durum çalışması araştırmasını yürütürken, araştırmacının ilk olarak ne tür durum çalışmasının en umut verici ve yararlı olduğunu düşünmesi gerekir. Bu durum tek veya çoklu, çok mekanlı veya tek mekanlı olabilir ve bir durum veya bir konu (içsel, araçsal) üzerinde odaklanmış olabilir (Stake, 1995; Yin 2009’dan aktaran Creswell, 2017, s. 100)”. Yıldırım ve Şimşek (2013), dört tür durum çalışması desenini; bütüncül tek durum deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni, bütüncül çoklu durum deseni ve iç içe geçmiş çoklu durum deseni olarak ifade etmektedir.

Örneklem biriminin, nitel durum araştırması türünün belirlenmesinde önemli olduğunu ifade eden Creswell (2017) ise, analizin amacına göre farklılaşan üç tür durum araştırması deseni belirlemektedir bunlar; bir konu veya soruna odaklanıp bunu örneklemek için sınırlı bir durumun seçildiği *bir tek araçsal durum çalışması*, seçilen konu veya sorunu örneklemek için birden fazla durumun seçildiği *ortaklaşa veya çoklu durum çalışması* ve son olarak benzersiz bir durumu kendi bağlamı ve çevresi içerisinde betimleyen *içsel durum çalışması* olarak ifade edilmektedir.

Bu çalışmada, Grafik Tasarımı V dersindeki kültür bozumuna ilişkin öğrenme-öğretme süreci incelenen tek durum olarak ele alınmış ve bütüncül bir bakış açısıyla çeşitli yönleri dikkate alınarak derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın deseni bütüncül tek durum desenidir.

2.2. Araştırmada İncelenen Durum

Bu çalışmada incelenen durum; Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde yürütülen Grafik Tasarım V (RSÖ421-A Grubu) dersinde kültür bozuma ilişkin öğrenme-öğretme sürecidir. Araştırmanın ortamı ve kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen etkinliklere ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

2.2.1. Araştırmanın ortamı

Araştırmanın uygulaması, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı'nda gerçekleştirilmiştir. 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde yürütülen *Grafik Tasarımı V* (RSÖ421-A Grubu) dersini seçen 15 katılımcı gerekli bilgilendirmeler yapılarak araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılmışlardır. Araştırma öncesinde dersi veren öğretim elamanıyla dersin hangi zaman diliminde, ne kadar süreyle ve hangi içerikle işleneceği konusunda görüşülmüş ve bu görüşmede kültür bozumu etkinliklerinin kullanılmasının dersin programını aksatmayacağı, öğretim elemanının kendi programını sürdürmesine bu sebeple haftalık sekiz ders saati olarak işlenen dersin dört saatlik bölümünde kültür bozumu etkinliklerinin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

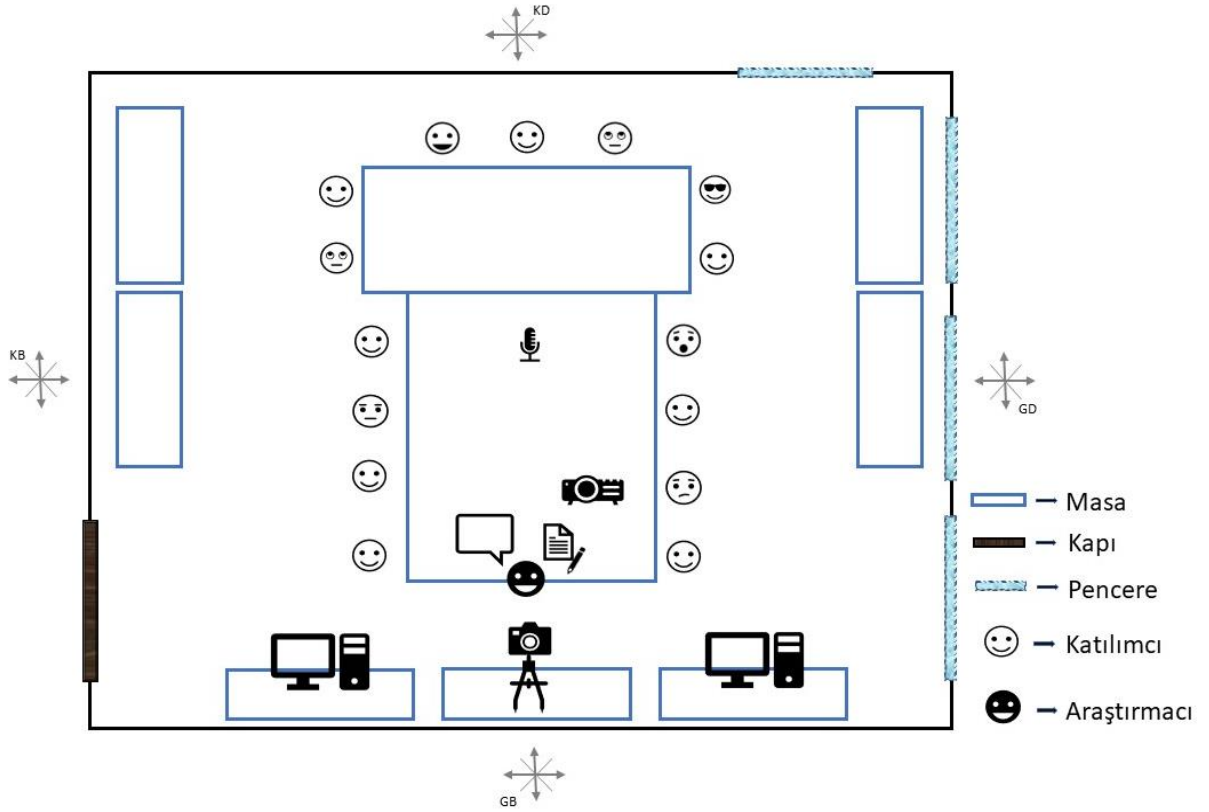
Araştırmacı, veri toplama haftaları öncesinde iki hafta süreyle gözlemci olarak araştırma ortamında bulunmuş, bu yolla hem katılımcılarla tanışma fırsatı bulmuş hem de fiziksel çevre ile katılımcı grubun gözlemlerine ilişkin notlar almıştır. Bu gözlemler ışığında uygulama sürecinin tamamı 36 numaralı grafik atölyesinde gerçekleştirilmiştir.

2.2.1.1. 36 numaralı grafik atölyesi

36 numaralı grafik atölyesi, Grafik Tasarımı V (RSÖ421-A Grubu) dersinin teorik ve uygulamalı kısımlarının işlendiği iki derslikten biridir. İki derslik arasında bulunan temel farklılıklar; atölyelerden birinde dersin uygulama kısmında kullanılacak bilgisayar sayısının diğer sınıfa göre daha fazla oluşu ve bilgisayarların sınıfın üç duvarını çevreleyecek biçimde düzenlenmiş olması, diğerinde ise bilgisayar masalarının daha az olması ve orta alanda T şeklinde oluşturulmuş bir masa düzeninin bulunmasıdır. Atölyenin planı ve oturma düzeni Şekil 2.1.'de gösterilmektedir.

Katılımcı grubun tespitinden sonra araştırmacının, uygulamayı 36 numaralı grafik atölyesinde yapmayı tercih etmesinin sebebi katılımcıların ve araştırmacının etrafında toplanabileceği bir oturma düzenine sahip olması ve doğal ışık açısından diğer sınıfa göre daha zengin oluşudur. 36 numaralı grafik atölyesi dikdörtgene yakın yaklaşık 25-30 metrelik bir alandır. Atölyenin kapısı uzun duvarlardan birinin üzerinde bulunmakta ve kapıdan girildiğinde karşı duvarda sınıfın doğal ışık kaynağını oluşturan pencereler görülmektedir.

Kısa duvarlardan birinde bir pano ile dersi veren öğretim üyesinin odasına bağlı karartılmış camlı bir pencere ve diğer kısa kenarda ise bilgisayar masaları bulunmaktadır.

Şekil 2.1. 36 numaralı grafik atölyesi planı ve oturma düzeni

Araştırmacı kameranın atölyedeki konumunu belirlerken, bütün katılımcıları görebilecek bir açıda olmasına dikkat etmiştir. Dolayısıyla gözlem kayıtları, araştırmacının arkasında bulunan bilgisayar masasının üzerinden uzun ayaklı bir tripod ile sabit bir noktadan alınmıştır. Bu açıdan göz mesafesinin üzerinde, bütün katılımcıları gören bir perspektife sahiptir.

Görsel 2.1. 36 numaralı grafik atölyesi genel görünümü

Görsel 2.2. Çalıştay etkinliğinden kesit

2.2.2. Kültür bozumu etkinlikleri

Bu araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmada görsel kültür, kültür bozumu ve eleştirel medya okuryazarlığından yararlanılmakta ve bu üç alanın kültürel metinlerin eleştirel bir şekilde okunmasına ilişkin paylaştığı teorik benzerlikler bir araya getirilmektedir.

Başka bir deyişle, her alan aynı problemleri başka açılardan değerlendirmektedir. İlgili literatür okunduğunda şu kavramların öne çıktığı görülmektedir; kitle iletişim araçları, tüketim kültürü, popüler kültür, manipülasyon, kültürel direniş, eleştirel vatandaşlık, sosyal hayata aktif katılım. Diğer yandan eleştirel pedagoji literatüründe vurgulanan üç kavram; *düşünümsellik*, *bağlam* ve *diyalog* sınıf etkinlikleri iskeletinin temel öğeleridir (Binark ve Bek, 2010, s. 9). Bu temel kavramlardan yararlanarak içerikleri oluşturulan sınıf etkinliklerinde günlük yaşamda karşılaşılan belirli türden kültürel metinler (reklam, sanat eseri, dizi, masallar, haberler) aracılığıyla tüketim, temsil, kalıp yargılar ve şiddet gibi konular tartışmaya açılmaktadır. Ancak etkinlikler araştırmacının planda oluşturduğu içerik ile sınırlı değildir; kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin dinamiği diyaloga bağlıdır ve katılımcıların içeriğe kendi yaşam deneyimleri, ilgileri, bakış açıları bağlamında dahil olmalarına, yön vermelerine alan açacak esnekliktedir.

Kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinlikleri genel olarak, gündelik hayatımızın parçası olan kültürel metinlerin aslında hem eğlence hem de eğitim boyutları olduğuna ilişkin bir farkındalık geliştirmeyi amaçlamakta ve katılımcıların, anlamlandırma, yorumlama ve dönüştürme süreçlerini teşvik etmektedir. Etkinlikler, resim-iş öğretmenliği programı içeriğinde görsel kültür dersinin yer almaması bu sebeple katılımcıların görsel kültür eğitimi geçmişi olmadığı ve kültür bozumu olgusunun onlar için yeni bir kavram olduğu düşünülerek Şekil 2.2.'de gösterildiği gibi üç aşamalı olarak planlanmıştır. Öncelikle kültür bozumunun tanıtılması ve görsel örnekler üzerinden katılımcılarla birlikte reklamların ne tür bilgiler ürettiği ve bunların davranışlar, seçimler, arzular üzerindeki etkilerine, bunlara karşı geliştirilen direniş örneklerine yer verilmektedir. İkinci aşama, birinci etkinliği de kapsayacak biçimde katılımcıların gerçek yaşamda karşılaştıkları örnekler üzerinden, temsil, kalıp yargılar ve diğer sosyokültürel konular üzerine sorgulamaların yapıldığı etkinlikleri kapsamaktadır. Üçüncü ve son aşamada, önceki her iki etkinliği kapsayacak biçimde katılımcıların kendi eleştirel ve yaratıcı çalışmalarını oluşturmalarına yöneliktir.

ETKİNLİKLER

Şekil 2.2. Ders etkinlikleri şeması

Katılımcıların anasanat atölye alanı grafik tasarım olması sebebiyle, reklam biçiminde görsel metinler üretme konusunda hazırbulunuşluğu bulunmaktadır. Ancak kültür bozumu uygulamaları sürecindeki üretimleri tam tersi biçimde geleneksel reklamcılık yöntemlerine muhalif bir yaklaşımla reklamcılıktan anti-reklamcılığa dönüşmektedir. Burada benzer biçimde dört yıllık eğitimleri sırasında öğrenilen beceriler; logo ve slogan oluşturmak, tasarım ilkelerini uygulamak, dijital teknoloji ve görsel yaratıcılık kullanılarak seçilen kültürel imgeler ve mesajlar eleştirel anlamlar üretebilmek için yeniden oluşturulmaktadır.

Anasanat Atölye Grafik Tasarımı V dersi, eğitim fakültesi güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş öğretmenliği programı dördüncü sınıf dersidir ve dört teorik-dört uygulama olmak üzere haftalık toplam sekiz ders saati olarak işlenmektedir. Bu dersin haftalık dört saatlik bölümünde kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci yer almış ve uygulamaya 08.11.2017-13.12.2017 tarihleri arasında toplam altı hafta sürmüştür. Aşağıda ders sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerin içeriğine ilişkin detaylara yer verilmektedir. Uygulama sürecine ait örnek bir ders planı ise EK-8’de yer almaktadır.

2.2.2.1. Tersyüz etme

Tersyüz etme etkinliği toplam üç aşamadan oluşmaktadır. Bu etkinlik ile, katılımcılara bir karşı sanat formu olan kültür bozumu, örnek ticari reklam görselleri üzerinden tanıtmak

ve bu örneklerde ele alınan sosyokültürel sorunlar, tüketim kültürü, görselin taşıdığı enformasyon, görselin hayatımızdaki etkisi gibi konuların tartışılması amaçlanmaktadır. Ayrıca giriş niteliğindeki bu ilk ders etkinliğinde daha sonraki etkinliklerde yapılacak olan tartışmalara da zemin oluşturacak açıklamalar yapılmış ve bir okuma metni dağıtılmıştır. Etkinlik sonunda katılımcılardan, kendi yaşam deneyimlerini dikkate alarak seçtikleri bir reklam afişini logo, amblem, slogan ya da görsel unsurları kullanarak tersyüz etmeleri istenmiştir.

Birinci aşama: Etkinliğin birinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Kültür bozumu kavramı ile ilgili görüşleri alma, açıklama yapma.
- Kültür bozumu örneklerini katılımcılara dağıtma, her bir görsele ilişkin aşağıdaki sorular eşliğinde katılımcıların görüşlerini alma.
 - Bu görüntü hakkında neler söyleyebiliriz? Sizce bunu kim üretti?
 - Çalışmanın ana fikri nedir? Neyi Eleştiriyor?
 - Orijinal çalışmanın mesajı nedir? Hedef kitle kimdir? Nasıl bir hayat tarzı gösterilmektedir?
 - Kültür bozuma uğratılan öğeler nelerdir? Nasıl bir yöntemle ve hangi araçlar kullanılarak mesaj oluşturulmuş? Hangi etkiler yaratılmak isteniyor?
 - Böyle bir yöntemi kullanmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?

İkinci aşama: Etkinliğin ikinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Kültür bozumunda başvurulan yapı-söküm yöntemine ilişkin bir sunum yapma.
- Modernizm-postmodernizm, yapısalcılık-postyapısalcılık ilişkilerini görseller üzerinden açıklama.
- Kamusal pedagoji kavramı ile ilgili örnekler üzerinden açıklama.

Üçüncü aşama: Etkinliğin üçüncü aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Katılımcıların kendi günlük yaşam deneyimlerine dayanarak kültür bozuma uğratılmak üzere bir firma ve reklam imajı tespit etmeleri. Seçilen reklam imajının; mesaj, slogan, amblem, logo bağlamında kültür bozuma uğratma.

- Katılımcıların ürettiği kültür bozumu çalışmalarının sınıf ortamında dinleme, diğer katılımcıların görüşler ve önerilerini alma.
- Orijinal bir reklam imajına yönelebilecek soruları katılımcılarla paylaşma.
 - Bunu kim üretti? Neden?
 - Hedef kitle kim? Nasıl bir hayat tarzı gösterilmekte? Yaşı, cinsiyeti, etnik yapısı, mesleği ile ilgili neler söyleyebiliriz?
 - Mesajı nedir? (Gerçekte ne görüyoruz, metinsel, görsel, işitsel)
 - Alt metni nedir? (Dolaylı olarak üretilen anlam nedir?)
 - Hangi pozitif ve negatif mesajlar sunulmakta?
- Henry Giroux'ya ait, *Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm* (2007) isimli kitaptan kamusal pedagoji kavramına ilişkin açıklamaların bulunduğu bir bölümü çoğaltılıp katılımcılara dağıtma.

2.2.2.2. Kalıp yargı avı

Kalıp yargı avı etkinliği toplam beş aşamadan oluşmaktadır. Eleştirel okuryazarlık, içinde yaşadığımız çağdaş kültürel koşullarda önemli bir ihtiyaç haline gelmektedir. Kalıp yargı avı etkinliği, katılımcıların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları TV dizileri, reklamlar, masallar, haber bültenleri gibi değişik türdeki kültürel metinleri, özellikle temsil sorunu, kalıp yargılar, şiddet gibi kavramlar ışığında yeni bir bakış açısıyla, eleştirel olarak sorgulanmasını amaçlamaktadır. Etkinlik sonunda katılımcılar, kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak kalıp yargı, ön yargı, cinsiyet eşitsizliği gibi konuları canlandırmalar yoluyla eleştirdikleri kısa video kayıtlar oluşturmuşlardır.

Birinci aşama: Etkinliğin birinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Ders sürecinde ne tür çalışmaların yapılacağına dair katılımcılara açıklama yapma.
- Daha önce dağıtılan okumalarla ilgili katılımcıların görüşlerini alma.
- Katılımcılardan birinin önerdiği Barbie reklam videosunu izleme.
- Reklam izlendikten sonra aşağıdaki sorular eşliğinde katılımcıların görüşlerini alma.
 - Reklam hakkında neler düşünüyorsunuz?
 - Hangi hikayeler anlatılıyor? Eksik ya da abartılı bir şey var mı?

- Olağan dışı bir şey var mı?
- Sizce reklamı izleyen bir erkek ya da kız çocuk nasıl etkilenecektir?
- Bu reklamda neleri değiştirmek isterdiniz?
- Kalıp yargı etkinliğine giriş yapmak üzere katılımcılara bildikleri masalların isimlerini sorma, bu masalın ana karakterlerinin cinsiyetleri ve rolleri hakkında görüşlerini alma.
- Kalıp yargı kavramıyla ilgili aşağıdaki sorular eşliğinde katılımcıların görüşlerini alma.
 - Sizce kalıp yargı nedir?
 - İnsanları dış görünüşlerine, etnik yapılarına, cinsiyetlerine, mesleklerine, dini inanışlarına vb. göre yapılan sınıflandırmalara örnek verebilir misiniz?
 - Böyle bir sınıflandırmayı hiç tecrübe ettiniz mi ya da tecrübe eden birini gördünüz mü?
 - Buna nasıl tepki verdiniz ya da verdiler?
 - Bu sizin ya da onların davranışlarını nasıl etkiledi?

İkinci aşama: Etkinliğin ikinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Her katılımcıya araştırmacı tarafından hazırlanan çalışma sayfasını dağıtma. Toplam üç sayfa üzerinde bulunan fotoğrafların, ayrıca dağıtılmış olan meslek listesi ile eşleştirme. Her bir fotoğrafın altına bu seçimin nedeni ve kararlarını etkileyen nedenleri yazma. Daha sonra fotoğrafta bulunan kişilerin gerçek mesleklerinin yer aldığı listenin katılımcılara dağıtma.
- İkinci aşamada her katılımcıya kelimelerin yer aldığı bir sayfalık bir liste dağıtma ve akıllarına gelen ilk cümleye bu kelimeleri tamamlama. Aşağıdaki sorular ışığında katılımcıların görüşlerini alma.
 - Kalıp yargı ve ön yargı arasındaki farklar nelerdir?
 - Sizce yaptığımız iki etkinlikten hangisi kalıp yargılarla ilişkiliydi? Neden?
 - Kalıp yargıları hangi yolla öğreniyoruz, en çok nerelerde görüyoruz?
 - Kalıp yargıların ne gibi avantajları ve dezavantajları olabilir?

- Katılımcılara günlük yaşamlarında televizyon izlerken, kitap okurken, alışveriş yaparken, reklamlarda, çizgi filmlerde, masalarda karşılaştıkları kalıp yargıları avlamaları, nerede ve hangi bağlamda kullanıldığını not adlıkları bir liste yapmaları ve sonraki derse getirmelerini duyurma.

Üçüncü aşama: Etkinliğin üçüncü aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Richard Leppert'in *Sanatta Anlamın Görüntüsü* (2009) isimli kitabından bir resim görselinin (EK-11) çoğaltılıp katılımcılara dağıtma. Aşağıdaki sorular eşliğinde görüşlerini alma.
 - Resimde neler görüyorsunuz?
 - Bu resmin konusu sizce nedir? Hangi göstergeler bunu düşünmenize sebep oldu?
 - Neden yerde ölü kuşlar var? Bunların sembolik anlamları var mıdır varsa nedir?
 - Erkek nasıl temsil edilmiş neden? Kadın nasıl temsil edilmiş neden?
 - Sizce resmin ürettiği kalıp yargılar var mı? Varsa nelerdir?
 - Sizce sanatçı bu resmi neden üretti? Kim ödedi? Nerede sergilendi?
- Leppert'in kitabından incelenen resimle ilgili açıklamayı içeren metni katılımcılara dağıtma, okumaları sonrası metinle ilgili düşüncelerinin alma.

Dördüncü aşama: Etkinliğin dördüncü aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Televizyonda gösterimde olan *Kalbimdeki Deniz* (Oter vd., 2016) isimli Türk dizisinin güncel bir bölümünü sınıfta izleme.
- Katılımcılara dizi sırasında cevaplamaları için aşağıdaki soruların yer aldığı bir çalışma sayfası dağıtma. Dizi sonrasında bu soruları sınıf içinde tekrar tartışma.
 - İzlemekte olduğunuz dizi de kalıp yargılar var mı? (Sınıfsal, cinsiyetçi, din, ırk, etnik köken vb.)
 - Bunlar nasıl temsil edilmişler? Hangi göstergeler kullanılmıştır? (Kıyafet, davranış vb.)
 - Bu karakterler hakkında hangi belirgin hikayeler anlatılmakta? Bunlar izleyiciyi ve sizi nasıl etkiliyor?
 - Ne tür bir şiddet söz konusu? Kime yönelmiş?

- İzlediğiniz bölümde senaryoyu değiştirebilseydiniz bu ne olurdu? Neden?

Beşinci aşama: Etkinliğin beşinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Farklı internet haber kaynaklarından ulaşılan üç haber metninin yer aldığı bir çalışma sayfasını katılımcılara dağıtma.
- Haber özetlerinin okunması ve aşağıda yer alan soruların cevaplama.
 - Önyargı/kalıp yargı içerdiğini düşündüğünüz ifadeler var mıdır?
 - Herhangi bir ön kabul, peşin hüküm ifadesi var mıdır?
 - Ne gibi değişiklikler yapmak isterdiniz, neden?

2.2.2.3. Çalıştay

Çalıştay etkinliği iki aşamadan oluşmaktadır. Bu etkinlik aslında önceki etkinliklerin bir sentezi olarak düşünülebilir, katılımcıların seçtikleri herhangi bir konuda eleştirel yansımalar yaptıkları ve alternatif söylemler oluşturdukları iki boyutlu çalışmalar üretmelerini amaçlamaktadır. Çalıştay etkinliği kapsamında araştırmacı sınıfa gazete, dergi gibi basılı materyaller ile kâğıt, boya malzemeleri, makas ve yapıştırıcı gibi malzemeler getirmiştir. Burada üretilen çalışmalarda asıl aranan özellikler, teknik ya da biçimsel yeterlilikler değil, katılımcıların oluşturdukları çalışmalarda kendi perspektiflerini yansıtma ve alt anlamları ortaya çıkarmaları, aktarmak istedikleri mesajı ne kadar etkili aktardıkları eleştirel ürünler ortaya çıkarmalarıdır.

Birinci aşama: Etkinliğin birinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Daha önce yapılan etkinlikler ışığında, seçilen bir haber metni, reklam veya görsel medyadan hareketle, istenilen teknik kullanılarak eleştirel, karşıt anlam oluşturacak şekilde yeni bir çalışma üretme.
- Üretilen işlerin aşağıdaki sorular ışığında katılımcılardan görüş alma.
 - Çalışmanızı oluşturmada yola çıktığınız düşünceler nelerdir?
 - Vermek istediğiniz mesaj nedir?
 - İzleyici için çalışmanın anlamı açık mı?
 - Orijinali ile karşılaştırınca neleri değiştirdiniz? Neden?

- Diğer katılımcıların eklemek istedikleri var mı?

İkinci aşama: Etkinliğin ikinci aşamasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Çalıştay etkinliği için sınıf ortamında bulunan araç-gereç, dergi, gazete, boya gibi malzemeler kullanılarak katılımcılar çalışmalarını oluşturmaya devam ederken, kalıp yargı avı için üretilen videoları izleme.
- Katılımcılara ders sürecinde ortaya çıkan çalışmaların ve videoların insanlarla paylaşılması konusunda görüşlerini sorma (Nasıl bir yol ile paylaşılmasının uygun olacağını sorma; sergi, dijital platform, sosyal medya uygulamaları).
- Katılımcıların “hiçbir şey almama günü” etkinliği yapılması konusunda görüşlerini alma.

2.3. Araştırmanın Katılımcıları

Nitel bir durum araştırmasında diğer nitel araştırma türlerinin aksine iki düzey örneklem gerektiğini ifade eden Merriam (2013), ilk olarak üzerinde çalışılan durumu yani sınırlı sistemi seçmek üzere, ikinci düzeyde ise durum kapsamında bütün insanların, etkinliklerin, belgelerin incelenip, analiz edilmesi planlanmıyorsa iç örneklem seçilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yıldırım ve Şimşek’e göre (2013), bir araştırmada örneklem seçimi araştırma sonuçlarının benzer gruplar ya da ortamlar için anlamlılığı açısından önemlidir. Ancak durum çalışması sonuçlarının nicel araştırma geleneğinde olduğu gibi evrene genelleştirilemeyeceğini bunun yerine nitel paradigmaya özgü *analitik genelleme* yapılabileceğini ifade eden Akar (2016), analitik genellemenin deneyimler ve örnekler temelinde yapıldığı, kendine özgü ve benzer bağlam veya altyapı taşıyan ortamlara bilgi ve önerilerin bu anlamda devredilebilir bir özellik taşıdığını belirtmektedir. Bu araştırmada, çalışma grubunun (sınırlı bağlam) belirlenmesinde amaçlı örneklem türlerinden *ölçüt örneklem* kullanılmıştır. Patton (2014), amaçlı örneklemin gücünü derinlemesine anlama üzerine yaptığı vurgudan ve araştırmada çalışılan soruları aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumların seçilmesinden geldiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde Merriam (1998) amaçlı örneklemin, araştırmacının keşfetmek, anlamak ve iç görü kazanmak için en uygun örnekleme seçmesi varsayımına dayalı olduğunu ifade etmektedir. *Ölçüt örneklem*

yönteminde önceden belirlenmiş bazı ölçütleri karşılayan durumların çalışılması söz konusudur.

Bu araştırmanın katılımcıları, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi 4. Sınıf Grafik Tasarımı V (RSÖ421-A Grubu) dersini seçen 15 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde başvuru ölçüt örnekleme için kullanılan ölçütler araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Araştırmanın amacı, alt amaçları ve ilgili literatür doğrultusunda örneklemin görsel sanatlar öğretmeni yetiştiren kurumlardan seçilmesine, resim-iş öğretmenliği programları ders içerikleri incelendiğinde ise; yaratıcı amblem, logo, slogan tasarımı, televizyon reklamlarının kitleler üzerindeki etkileri, farklı hedef kitlelere göre reklam içeriği geliştirme gibi konuların yer alması hazırbulunuşluk durumlarına etkisi sebebiyle *Grafik Tasarımı* dersi olmasına ve son olarak resim-iş öğretmenliği programının bütün süreçlerinden geçmiş olmaları, bu sebeple kültür bozumunu eğitim sürecinin hangi düzeyine dahil edilebileceği ve kendi öğretmenlik deneyimlerinde buna nasıl yer vereceklerine ilişkin görüşlerine başvurulması sebebiyle katılımcıların dördüncü sınıf düzeyinden belirlenmesi örneklem seçiminde başvuru ölçütlerdir.

İç örneklemin belirlenmesinde, Michael Q. Patton'a (2015) ait, kırk amaçlı örneklem türünden biri olan *Complete Target Population* stratejisine başvurulmuştur. *Complete Target Population* stratejisi, Türkçe'de *Tam Hedef Nüfus* olarak kullanılabilir. Bu örneklem türüne bazı kaynaklarda ([http-2](http://2)) *Total Population Sampling* olarak yer verilmektedir. Tam hedef nüfus stratejisi, çalışılan örneklem biriminin görece az bireyden oluştuğu durumlarda belirli bir deneyimi ya da karakteristiği paylaşan (özellikler, deneyimler ya da tutumlar açısından) bütün bireylerin incelenmesidir. Bu bakımdan, daha bütüncül ve detaylı bir resim oluşturabilmek adına kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecini deneyimleyen katılımcıların tamamının analiz birimine dahil edilmesi uygun görülmüştür.

Araştırmanın katılımcıları yedisi kadın, sekizi erkek olmak üzere toplam on beş kişiden oluşmaktadır. Creswell'e (2017) göre iyi bir nitel veri toplama bölümü genellikle çalışmadaki katılımcıların ayrıntılı bir kişisel profilini içerir ve bu kişisel profil, her bir katılımcı ile ilgili cinsiyet, ırk, meslek, coğrafi konum ve diğer faktörleri içeren bir tablo şeklinde görülebilir. Araştırmada yer alan katılımcıları daha iyi tanımak adına on iki soruluk bir kişisel bilgi formu

kullanılmıştır. Bu bilgiler ışığında hazırlanan, katılımcılara ait demografik özelliklere Tablo 2.2.'de yer verilmiştir. Kişisel bilgi formunun kullanım amacı, katılımcıları daha iyi tanımak ve verilerin yorumlanmasında bu bilgilere gerektiğinde başvurmaktır.

Tablo 2.2. *Katılımcıların demografik özellikleri*

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Doğum Yeri	Anne Meslek	Baba Meslek	Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi	Günlük Ortalama İnternet Kullanımı
Tunç	24	Erkek	Eskişehir	Ev kadını	Emekli	1-2 saat	2-3 saat
Alpaslan	21	Erkek	Kayseri	Ev kadını	Sondör	1-2 saat	10 saat
Elif	21	Kadın	-	Ev kadını	Emekli	1-3 saat	9 saat
Kemal	21	Erkek	Adana	Aşçı	Mobilya döşeme	İzlemiyor	Bütün gün
Selin	21	Kadın	Eskişehir	Ev kadını	Emekli	1-2 saat	10 saat
Murat	21	Erkek	-	Ev kadını	Serbest meslek	30 dakika	6-7 saat
Nevzat	22	Erkek	Adıyaman	Ev kadını	Devlet memuru	İzlemiyor	5-6 saat
Cansu	-	Kadın	Çorum	Diş hekimi	Bankacı	İzlemiyor	5 saat
Gülnur	22	Kadın	Amasya	Terzi	-	3-5 saat	3-5 saat
Yiğit	21	Erkek	Kayseri	Ev kadını	Şoför	1-2 saat	3 saat
Bilgehan	22	Kadın	Bursa	Ev kadını	Bahçıvan	İzlemiyor	8 saat
Ahmet	21	Erkek	Konya	Muhasebeci	-	İzlemiyor	Bütün gün
Oğuz	24	Erkek	Adana	-	Çiftçi	İzlemiyor	4 saat
Eylül	22	Kadın	Kütahya	İşçi	Şoför	4 saat	7 saat
Nazlı	21	Kadın	Ankara	Emekli	Kamu personeli	2 saat	5 saat

2.4. Araştırmacının Rolü

Nitel bir araştırmada, araştırmacının epistemolojik ve ontolojik bakış açısı kuşkusuz araştırmanın temel kavramlarını, teorik konumlanışı, metodolojik tercihleri, ulaşılabilecek veriyi ve bütün anlamlandırma süreçlerini de etkilemektedir. Okuyucunun araştırmayı hangi bakış açısı ve ölçütlere göre değerlendireceğine yardımcı olması için burada araştırmacının eğitimi, tecrübesi, felsefi yönelimi ve ön yargılarına yer verilmektedir.

Araştırmacı, 2008 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Programından mezun olmuş ve daha sonra İngilizce eğitimi için 2 yıl süreyle

İngiltere’de yaşamış ve çeşitli işlerde çalışmıştır. 2011 yılında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya ve aynı yıl Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Öğretmenliği Programında Yüksek Lisans yapmaya başlamıştır. Bu sırada, YÖK Yurtdışı Araştırma Bursu ile Amerika’da bulunan Indiana Üniversitesi Sanat Eğitimi Bölümünde üç ay süreyle konuk araştırmacı olarak bulunmuş ve sanat eğitiminde kullanılan uygulamaları inceleme fırsatı bulmuştur. Bu eğitim sırasında bireysel ve akademik ilgisini değiştiren asıl etken, günlük hayatta görsel uyaranların kapladığı alan (şiddeti) ile ilgili kültürel farklılık ve bunun bireyin tüketim alışkanlıkları üzerinde yaratacağı etkileri kişisel olarak deneyimlemesidir. Bu süreçte araştırmacının deneyimlerine ilişkin yazdığı günlük Görsel 2.3’te paylaşılmıştır.

Doktora eğitimine 2014 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Öğretmenliği Programında başlamıştır. Burada seçmeli olarak aldığı *Görsel Kültür* dersinde Kerry Freedman’a ait *Teaching Visual Culture* kitabı okutulmuş ve bu kitap araştırmacının günlük görme deneyimlerimizin eleştirel olarak sorgulandığı bir sanat eğitiminin imkanlarını keşfetmesine öncülük etmiştir.

Bu araştırmada temsil edildiği düşünülen temel yorumlayıcı merceğe ise eleştirel teoridir. Özellikle Paulo Freire öncülüğünde geliştirilen dönüştürücü ve özgürlükçü eleştirel pedagoji yaklaşımı, bir şemsiye kavram olarak kuramsal çerçevenin oluşmasında etkili olmuştur. Bu yaklaşıma göre, sosyal gerçeklik sosyal aktörlerden bağımsız objektif bir varlık olarak görülmez. Dolayısıyla bilgi, otorite ve güç dinamikleri sorgulanmaktadır. Kontrol etkisi bulunan ön yargılara, sosyal olarak inşa edilmiş fikirlere, baskılara dikkat çekilmekte, bilinç arttırmayı ve sosyal değişimi gerçekleştirmek üzere *praxis* yani düşünce/eylem, kuram/uygulama arasındaki eleştirel ve dönüştürücü imkanların ortaya çıkarılması vurgulanmaktadır. Kincheloe’ye (2008) göre eleştirel kompleks epistemolojide bilgi, gerçekliğin bağımsız temsili değildir, dünya ve insan bilinci bu kadar basit bir epistemolojiye denk gelemeyecek kadar karmaşıktır. Araştırma, metodolojik olarak eleştirel araştırma yaklaşımıyla değil bir durum çalışması olarak tasarlanmıştır ancak araştırılan olgu ve sınıf etkinlikleri eleştirel değerlendirmeyi temel alan bir içeriğe sahiptir. Eleştirel teorinin, bilginin ve gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiği yönündeki varsayımını temel alan araştırmacı, kültürel üretimin ideolojik mücadele alanı olduğu görüşünü benimsemektedir. Öte yandan

araştırmacı bu inancının araştırma bulgularının oluşmasında yanlı bir bakış açısının ortaya çıkma riskinin farkındadır. Bu neden araştırma bulgularının ortaya çıkarken birden çok kişinin analiz sürecinde yer alması sağlanmıştır.

Buraya geleli neredeyse iki ay olmuştu, duygusal bir boşluk içindeyim diye düşündüm, çünkü bir türlü doymak bilmeyen bu yemek arzusu yabancı olduğum, anlam veremediğim dahası rahatsız eden bir durundu. Kendimi ve çevremi gözlemledikçe bir süre sonra bu yeni kültürde farklı ve ilginç bulduğum bütün o küçük parçalardan kendimce anlamlı bütünler oluşturmaya başlamam açlığımı doyurmuyacaktı belki ama bana bambaşka bir perspektif açacaktı. Amerika'yı yeniden keşfetmek!

Görsel uyarıların sayıca çok fazla oluşu ve sadece billboardlarda değil ancak toplu taşımadan, kütüphaneye hatta umumi tuvalete kadar bütün alanlara yayılmış olması, tekrar tekrar maruz kaldığımız içeriği kulak arkası edilecek önemsiz bir detay olmaktan çıkarıyor açıkça. O çok zararlı olduğunu adımız gibi bildiğimiz hazır gıdanın müptelası olmanız an meselesi. Mucize zayıflama hikayeleriyle dolup taşan televizyon reklamları, iştahımızı sürekli dürtüp duran yemek pornosuyla dolu reklamların hemen arkasından yayımlandığında ürettiği mesaj bambaşka bir renge bürünüyor aslında; 'Hazır gıdanın şişmanlatacağını düşünüyorsun, biliyoruz ama bunun için kendini frenlemene gerek yok çünkü görüyorsun zayıflamak çocuk oyuncağı. Sakinleş ve yemeğe devam et!'

Amerikan tarzı hayat biçimin dayanılmaz hafifliğine hoşça kal! (06/05/2013, Indiana)

Görsel 2.3. Araştırmacı günlüğü

Eleştirel sanat eğitime ilişkin ilk deneyimi olan bu uygulama araştırmacı için, katılımcıların araştırılması değil onlarla aynı paydaşlık içinde bir olguyu birlikte deneyimleme ve keşfetme sürecidir. Diyalogun önemli olduğu bu süreçte, araştırmacı bir bilgi otoritesi değildir, uygulamanın başında katılımcılara araştırmanın amacı ve araştırmacının konumu hakkında açıklamalar yapılmıştır. Sınıf içi tartışmalar esnasında özne bakış açısını yansıtan araştırmacı, yabancı olduğu bu katılımcı grup ile araştırma sürecinde karşılıklı etkileşime dayalı, samimi bir ortam ve arkadaşlık ilişkileri geliştirmiştir.

Araştırmacı, 2018 yılında 01.09.2018 ve 06.12.2018 tarihleri arasında Erasmus değişim programı kapsamında toplam üç ay süreyle Finlandiya Aalto Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesinde çalışmalarına devam etmiştir. Bu süreçte hem doktora düzeyinde derslere katılmış hem de araştırma konusuyla ilgili uzmanlarla görüşmeler yapmıştır. Bu

uzmanlardan biri Prof. Dr. Kevin Tavin'dir. Tavin, eleştirel görsel kültür sanat eğitimi (Critical Visual Culture Art Education) alanında önemli çalışmalar yürüten ve kültür bozumunu sanat eğitimine uyarladığı çalışmalarıyla araştırmacıya başından beri kaynaklık etmiş bir uzmandır. Toplam iki kez yüz-yüze görüşme yapılan Tavin bu görüşmeler sırasında araştırmacının çalışmalarını dinlemiş ve hem kaynak hem de görüşme yapılması için uzman önerilerinde bulunmuştur. Bu uzmanlar, Paul Duncum, Jennifer A. Sandlin ve Lisa Erdman'dır. Lisa Erdman, Kevin Tavin'in danışmanlığında kültür bozumunu uyarladığı bir performans sanatı içeren doktora tezini Mayıs 2019'da tamamlamıştır. Araştırmacı değişim programı sırasında kendisine ulaşmış ve toplam iki kez yüz-yüze görüşme fırsatı bulmuştur. Erdman, bu görüşmeler sırasında kendi araştırmasında kültür bozumuna nasıl yer verdiğine ilişkin deneyimlerini paylaşmış ve araştırmacının çalışmasında kullanması için kaynak önerilerinde bulunmuştur. Araştırmacı, her iki görüşme sayesinde ulaştığı kaynaklara araştırmanın özellikle giriş bölümünde yer vermektedir.

Bu araştırmanın öğrenme-öğretme etkinlikleri araştırmacı tarafından hazırlanmış ve dersin öğretim elamanının izni alınarak araştırmacı tarafından katılımcı gözlemci rolüyle yürütülmüştür. Bu nedenle araştırmacı yanlılığına yönelik bir dizi önlem alınmıştır. Bu önlemler, araştırmanın uygulama sürecinin ses ve video kayıtları ile kayıt altına alınması, uygulama süresinin başında, ortasında ve sonunda geçerlik komitesi toplantıları yapılması, gözlem ve görüşme verilerinden oluşan dökümlerin doğruluğunun kontrolü için uzmanlardan yardım alınması, veri analizi aşamasında iki uzmanla birlikte çalışılması olarak özetlenebilir.

2.5. Verilerin Toplanması

Bir durum çalışmasının temel veri toplama aracı katılımcı gözlemdir ancak çalışılan durumun bütüncül ve derinlemesine bir resmini oluşturabilmek için veri kaynaklarının çeşitlenmesine başvurulmaktadır. "Temel olarak, çeşitlemenin bir bulguyla ilgili çeşitli ölçme yöntemlerinin hemfikir olduğunu ya da en azından onunla çelişmediğini desteklemesi beklenir (Miles ve Huberman, 2015, s. 266)". Yıldırım ve Şimşek (2013), araştırmacının çalıştığı ortamda farklı özelliklere sahip katılımcıların, farklı bakış açıları, algıları ve deneyimlerini bütün zenginliğiyle ortaya çıkarabilmesi için veri çeşitlemesi stratejisine başvurulabileceğini, bunun aynı zamanda araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttıran bir

faktör olduğunu ifade etmektedir. “Gözlemlerin, mülakatların ve doküman analizinin bir bileşimini kullanarak, alan araştırmacısı bulguların geçerliliğini saptamak ve çapraz kontrolünü yapabilmek için farklı veri kaynaklarını kullanabilmektedir (Patton, 2014, s. 306)”. Veri çeşitlemesine üçgenleme olarak yer veren Creswell (2017), üçgenlemeyi şu şekilde özetlemektedir;

“Tıpkı olarak bu süreç, bir tema veya perspektifi aydınlatmak için farklı kaynaklardan destekleyici kanıtları kapsamaktadır. Nitel araştırmacılar farklı veri kaynaklarında bir kodu veya temayı belgelendirmek için kanıt sunduklarında bilgiyi üçgenlemekte ve bulgularına geçerlilik kazandırmaktadır (Creswell, 2017, s. 251)”.

Burada üçgenleme kavramı yerine veri çeşitlemesi kavramına yer verilmektedir. Veri çeşitlemesi ile veri kaynaklarının çoğaltılması dışında, araştırmacı çeşitlemesi, kuram çeşitlemesi, yöntemsel çeşitleme ve zaman çeşitlemesi amacıyla da kullanılmaktadır. Patton (2014), veri çeşitlemesiyle elde edilen sonuçlarda sadece benzerlikleri ortaya çıkarmanın değil, olası tutarsızlıkları anlamlandırmanın önemine de vurgu yapmaktadır. “Bu tür tutarsızlıklara sonuçların inanılabilirliğinin zayıflatması gözüyle bakmak yerine, araştırılan fenomen ile araştırma yaklaşımı arasındaki ilişkinin daha derinlemesine anlaşılmasına imkân veren bir durum olarak yaklaşmak gerekir (Patton, 2014, s. 248)”.

Bu araştırmada, araştırılan durumun derinlemesine ve zengin betimlenmesini sağlamak amacıyla ve araştırma soruları dikkate alınarak; yarı yapılandırılmış görüşme, gözlemler, araştırmacı günlüğü ve alan notları, ders değerlendirme formu, kişisel bilgi formu ve görsel dokümanlar yoluyla verilere ulaşılmıştır. Veri toplama araçları, ulaşıldığı zaman dilimi ve hangi araştırma sorusunda başvurulduğuna ilişkin bilgiler Tablo 2.3.’te gösterilmektedir.

Tablo 2.3. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgi

Veri Türü	Zaman Dilimi	İlgili Araştırma Sorusu
Gözlem	Uygulama öncesi ve süreci	1.soru
Yarı-Yapılandırılmış Görüşme	Uygulama sonrası	2.soru
Kişisel Bilgi Formu	Uygulama sonrası	3.soru
Ders Değerlendirme Formu	Uygulama süreci	3.soru
Görsel Dokümanlar	Uygulama süreci	3.soru
Araştırmacı Günlüğü ve Alan Notları	Uygulama öncesi, süreci ve sonrası	1.soru

2.5.1. Gözlem

Nitel araştırmalarda veri toplama aracı olarak yaygın biçimde başvurulan gözlemler bu durum araştırmasının temel veri kaynaklarından biridir. Creswell'e (2017) göre gözlem, araştırılan temel olgunun anlaşılması ve araştırma sorularını cevaplanması için, kendi davranışlarınızla birlikte, fiziksel ortamı, katılımcıları, etkinlikleri, etkileşimleri, konuşmaları kapsayan ve beş duyuyla ilgili bilgileri içeren notlar ve kayıtlardır. Yıldırım ve Şimşek (2013), nitel gözlemlerde en yaygın kayıt türünün not almak olduğunu belirtir, bunun yanında fotoğraflar, video ve ses kayıt cihazları da gözlenen ortamın kayıt altına alınmasında kullanılan yöntemlerdendir. Ancak video görüntüleri gözlem ortamının defalarca izlenebilmesi ve ortamda yer alan olayların, süreçlerin ayrıntılı olarak tanımlanmasına olanak tanıdığı için diğerkayıtlardan daha önemli bir yer tutmaktadır.

Bu araştırmada araştırmacı katılımcı gözlemcidir. Merriam'ın (2013) ifade ettiğı gibi, katılımcı gözlemlerde araştırmacının gözlemci faaliyetleri grupça bilinmekte ve grubun katılımcısı olmak bilgi toplayıcı rolünden sonra gelmektedir. Ders uygulaması aşamasında, araştırmacı aynı zamanda kültür bozumu etkinliklerinin yürütücüsüdür. Ortamdaki katılımına bağılı olarak, gözlemlerine ait alan notlarını her dersin hemen bitiminde detaylı olarak elektronik ortamda tutmuştur. Bu sebeple ders sürecindeki doğrudan gözlemlerin yanı sıra, sosyal ortamı, sözel iletişimi ve sözel olmayan davranışları ayrıntılı olarak kayıt altına alabilmek için tüm katılımcıların gerekli izinleri alınarak, kültür bozumu etkinliklerinin uygulandığı altı haftalık uygulama süresince ses kayıtları ve video kayıtları gerçekleştirilmiştir.

Video kayıtları, Canon EOS 650D cihazı ve tripod aracılığıyla sabit bir noktadan alınmıştır. Daha sonra, tez izleme komitesi toplantıları esnasında önerildiğı üzere, araştırmacı toplam altı haftalık gözlem verisinin en az yüzde otuzunu kapsayan bir Temsili CD oluşturmuştur. Temsili CD oluşturulurken şunlara dikkat edilmiştir:

- Her veri toplama haftasından ve planlanan her etkinlikten kesit alınması.
- Uygulama süresince kullanılan değışik öğretim yöntem, tekniklerinden örnekleri kapsamaları.
- Araştırmacı ve katılımcıların sözlü/sözsüz iletişimlerini yansıtmaları.
- Video kayıtlarının bağlam bilgileriyle kronolojik olarak hazırlanması.

Araştırmacı tarafından video kayıtlarından oluşturulan Temsili CD, EK-7’de verilen Temsili CD Değerlendirme Formu ile birlikte tez izleme komitesi üyelerinin değerlendirmesine sunulmuş ve görüşleri alınmıştır. Gözlem verisine ait video kayıt bilgileri ve bu video kayıtlarından oluşturulan Temsili CD süreleri Tablo 2.4.’ te gösterilmektedir.

Tablo 2.4. *Gözlem verisine ait video kayıt bilgileri*

Ders tarihi	Etkinlik adı	Kayıt süresi	Temsili CD süresi
1. 08.11.2017	Tersyüz Etme	01:17:38	46:41
2. 15.11.2017	Tersyüz Etme	01:13:13	48:25
3. 22.11.2017	Kalıp Yargı Avı	02:07:42	01:14:11
4. 29.11.2017	Kalıp Yargı Avı	02:28:14	28:08
5. 06.12.2017	Çalıştay	01:47:02	04:54
6. 13.12.2017	Çalıştay	01:58:19	01:57
Toplam		10:52:08	03:24:16

2.5.2. Görüşme

Nitel araştırmalarda yaygın başvurulan veri toplama araçlarından biri olan görüşmeler Yıldırım ve şimşek’e (2013) göre, katılımcıların deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlemler yoluyla ulaşılamayan örüntülere ulaşma imkânı sunmaktadır. Creswell (2017) ise, birebir görüşmelerin katılımcıların kişisel bakış açılarına ihtiyaç duyulduğunda ve onların bu yönlerini bir topluluk ortamında paylaşmasının elverişli olmadığı durumlarda rahat konuşma isteğini artırabilmesi için başvurulabileceğini ve bu yolla araştırmacılara katılımcıların vücut dili, ses tonu gibi değişkenleri de gözlemlenebilir fırsatı sunduğunu belirtmektedir.

Patton’a (2014) göre, görüşmelerin amacı diğer insanların bakış açıları gibi doğrudan gözlemlenemeyen şeylerin açağa çıkarılmasıdır. Örneğin, bir program katılımcılarının programla ilgili bakış açılarını anlamak için şu türden sorular sorulabilir; katılımcılar programı nasıl görmektedir ve program ile ilgili ne hissetmektedir? Programda nasıl tecrübeler edinmişlerdir? Programda yürütölen çalışmalar, süreçler ve çıktıları hakkında neler

düşünmektedir? Beklentileri nelerdir? Katılımcılar programa katılımın bir sonucu olarak kendilerinde ne gibi değişimler hissetmektedir?

Tablo 2.5. *Yarı yapılandırılmış görüşmelerin zaman ve bağlam bilgisi*

Görüşme yapılan katılımcının kod adı	Görüşme tarihi	Görüşme süresi	Görüşme yeri
1- Gülnur	20.12.2017	20:19	36 Numaralı Grafik Atölyesi
2- Ahmet	20.12.2017	16:14	36 Numaralı Grafik Atölyesi
3- Alpaslan	20.12.2017	14:04	36 Numaralı Grafik Atölyesi
4- Bilgehan	20.12.2017	18:15	36 Numaralı Grafik Atölyesi
5- Murat	20.12.2017	14:07	36 Numaralı Grafik Atölyesi
6- Oğuz	20.12.2017	16:02	36 Numaralı Grafik Atölyesi
7- Nevzat	20.12.2017	9:03	36 Numaralı Grafik Atölyesi
8- Selin	20.12.2017	18:14	36 Numaralı Grafik Atölyesi
9- Cansu	20.12.2017	31:43	36 Numaralı Grafik Atölyesi
10- Kemal	20.12.2017	9:37	36 Numaralı Grafik Atölyesi
11- Tunç	20.12.2017	11:03	36 Numaralı Grafik Atölyesi
12- Elif	20.12.2017	18:14	36 Numaralı Grafik Atölyesi
13- Yiğit	20.12.2017	11:13	36 Numaralı Grafik Atölyesi
14- Nazlı	27.12.2017	12:36	36 Numaralı Grafik Atölyesi
15- Eylül	27.12.2017	14:21	36 Numaralı Grafik Atölyesi

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu toplam on uzmanın görüşüne sunulmuştur. Bu uzmanların yedisi sanat eğitimi alanındandır. Anadolu üniversitesi eğitim fakültesi resim-iş öğretmenliği alanından bir doçent ve iki doktor öğretim üyesi, Almanca dili ve edebiyatı eğitimi bölümünden bir profesör, eğitim programları ve öğretim alanında eylem araştırması ile doktorasını tamamlamış bir doktor öğretim üyesi, edebiyat fakültesi sosyoloji bölümünden bir doçent doktor, Uludağ Üniversitesi eğitim fakültesi resim-iş öğretmenliği alanından eylem araştırması ile sanat eğitimi doktorasına devam eden bir araştırma görevlisi ve fenomenoloji araştırması ile sanat eğitimi alanında doktorasını tamamlamış bir doktor öğretim üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi eğitim fakültesi

resim-iş öğretmenliği alanından doktoralarına devam eden iki araştırma görevlisinin geri bildirimleri doğrultusunda sorular geliştirilmiştir. EK-4’de yer alan ve uzman görüşlerine göre geliştirilen *Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu* kullanılarak katılımcılardan gönüllü bir öğretmen adayı ile 06.12.2017 tarihinde bir deneme görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşme ile katılımcıdan soruların anlaşılır olup olmadığına dair dönüt alınmış, görüşmenin ortalama ne kadar sürdüğü gibi konular belirlenmiş ve buna göre gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu katılımcı ile yapılan deneme görüşmesi bulgulara dahil edilmemiştir. İki hafta sonra yarı-yapılandırılmış görüşmeler araştırmacı tarafından bütün katılımcılarla yüz yüze Tablo 2.5.’te belirtilen bağlam bilgileriyle gerçekleştirilmiştir.

Kayıt cihazlarının herhangi birinde ön görülemeyen teknik bir sorunla karşılaşılması ihtimaline karşın araştırmacı tarafından gerekli izinler alınarak uygulama sürecinde, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve odak grup görüşmeleri sırasında video kayıtlarına ek olarak ses kayıtları alınmıştır. Kayıtlar için, Sony PX240 dijital ses kayıt cihazı kullanılmış ve bu kayıtların dökümü araştırmacı tarafından yapılmıştır

2.5.3. Dokümanlar

Nitel araştırmalarda gözlem ve görüşmeden sonra üçüncü veri toplama kaynağı olarak dokümanları, araştırmacılar için potansiyel bilgi kaynağı olarak değerlendiren Merriam (2013), altı temel doküman çeşidi belirlemektedir; toplumsal kayıtlar, kişisel belgeler, popüler kültür dokümanları, görsel dokümanlar, fiziki materyal/artifaklar ve araştırmacının ürettiği dokümanlar.

Bu araştırma kapsamında verilere ulaşmak için başvuru doküman çeşitleri, kişisel bilgi formu, ders değerlendirme formu, katılımcı ürünü görsel dokümanlar, araştırmacı günlüğü ve alan notlarından oluşmaktadır. Merriam (2013), araştırmacı tarafından oluşturulan dokümanların araştırma esnasında, araştırmacı ya da katılımcılar tarafından araştırma için oluşturulmuş çeşitli materyalleri içerdiğini ifade etmektedir. “Her tür doküman, anlamın ortaya çıkması, belirsizliklerin ortadan kalkması ve problem sorusu ile ilgili içgörünün keşfedilmesinde araştırmacıya yardımcı olur (Merriam, 2013, s. 155)”. Dokümanlar hakkında detaylı bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

2.5.3.1. Araştırmacı günlüğü ve alan notları

Nitel araştırmalarda araştırmacı aynı zamanda önemli bir veri toplama aracı olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmacı, uygulama sürecinde ve uygulamanın bütün boyutlarına ilişkin eleştirel yansıtımalarına yer verdiği dijital alan notları oluşturmuştur. Uygulamalar esnasında dersin yürütücüsü olması sebebiyle doğrudan gözlemleri sırasında ayrıntılı notlar alamamıştır bu nedenle gözlemlerine ilişkin notlarını dersin hemen ardından oluşturmuş ve bu notlara araştırmacının günlük duygu ve düşünceleri de dahil edilmiştir.

2.5.3.2. Ders değerlendirme formu

Ders etkinlikleri sonunda, yapılan etkinliğe ilişkin katılımcıların görüşlerini almak üzere araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve geçerlik komitesinin görüşü alınmış, açık uçlu soruların yer aldığı bir formdur. Soruların içeriği yapılan etkinliğe göre değişiklik göstermektedir ancak soruların sayısı belirlenirken, araştırmanın katılımcıları tarafından ilk etkinlik sonrası ders değerlendirme formunda yer alan soru sayısının üçten fazla olmaması önerisi üzerine, bu talep dikkate alınarak ders değerlendirme formu üç soru ile sınırlandırılmıştır. EK-6'da ve EK-14'te yer verilen Ders Değerlendirme Formu, toplam dört defa olmak üzere tablo 2.6.'da verilen bağlam bilgileri ile toplanmıştır.

Tablo 2.6. Ders değerlendirme formu bilgileri

Tarih	Etkinlik ismi	Soru sayısı
1. 08.11.2017	Tersyüz Etme	3
2. 15.11.2017	Tersyüz Etme	3
3. 22.11.2017	Kalıp Yargı Avı	3
4. 29.11.2017	Kalıp Yargı Avı	3

2.5.3.3. Kişisel bilgi formu

Toplam 12 sorunun yer aldığı kişisel bilgi formu, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek ve kitle iletişim araçlarını kullanım durumlarını tespit etmek üzere alan uzmanı görüşleri alınarak EK-5'te verilen Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından

geliştirilmiştir. Tez izleme komitesi görüşü alındıktan sonra, yarı-yapılandırılmış görüşmelerle, uygulama sonrası araştırmacı tarafından katılımcılara sunulmuştur. Kişisel bilgi formuyla ulaşılan bilgilere araştırma bulgularında veri çeşitlemesi bağlamında başvurulmuştur.

2.5.3.4. Katılımcı ürünü görsel dokümanlar

Burada iki çeşit görsel dokümandan bahsedilebiliriz, birincisi katılımcıların *tersyüz etme* ve *çalıştay* etkinlikleri esnasında ürettikleri iki boyutlu sanatsal çalışmalar, ikincisi ise *kalıp yargı avı* etkinliği için katılımcıların ufak canlandırmalar yaptıkları video kayıtlardır. İkinci tür görsel doküman olan video kayıtlar süreç esnasında gelişen bir doküman türüdür. Kalıp yargı etkinliği için gündelik hayatlarında karşılaştıkları kalıp yargılardan örnekleri derste konuşmak üzere düşünmeleri istenen katılımcılardan birkaçı kantinde mola verdikleri bir esnada spontane olarak canlandırma yaptıkları bir video çekmişler ve bunu araştırmacıyla paylaşmışlardır. Bu video kaydın katılımcıların kalıp yargılara ilişkin bakışını ortaya çıkarması açısından oldukça etkili ve eğlenceli bir veri olduğunu gözlemleyen araştırmacı bunun üzerine kalıp yargı avı etkinliği için bütün katılımcılara benzer biçimde video kayıtlar yapabileceklerini duyurmuştur. Katılımcılar iş birliği içinde, kendi deneyimledikleri kalıp yargıları canlandırdıkları toplam altı tane video kaydı oluşturmuştur.

Tablo 2.7. *Kalıp yargı avı video kayıt bilgileri*

Kaydı Oluşturan Katılımcılar	Kayıt Teması	Kayıt Süresi
1. Ahmet, Oğuz, Bilgehan	Etnik kalıp yargılar	00:24
2. Bilgehan, Ahmet, Yiğit, Eylül, Nevzat	Cinsiyetçi kalıp yargılar	00:56
3. Nevzat ve kız arkadaşı	Cinsiyetçi kalıp yargılar	02:55
4. Nevzat, Bilgehan, Ahmet	Görünüş kalıp yargıları	00:11
5. Oğuz, Ahmet, Cansu, Yiğit, Alpaslan, Gülnur, Selin	Dini inançlara ilişkin kalıp yargılar	00:24
6. Murat, Alpaslan	Sınıfsal kalıp yargılar	00:24

Nitel araştırmada görsel dokümanların kullanımına örnek olarak fotoğrafı gösteren Merriam (2013), katılımcılardan çalışılan olgu hakkında fotoğraf çekmeleri istendiğini ve bu

çekilen fotoğrafların daha sonra katılımcıların görüşmeler esnasında söylediklerinin referansı olarak kullanıldığını belirtmektedir. Benzer biçimde, bu araştırma sürecinde katılımcıların oluşturduğu video kayıtlar ve sanatsal çalışmalar, katılımcıların yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemler sırasında ifade ettikleri düşüncelerine ilişkin emik bir bakış kazanmak açısından karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

2.6. Veri Analizi

Bu araştırmada, görüşme ve gözlem verilerine ait deşifrelerin analizinde *tematik veri analizi* kullanılmıştır. Tematik veri analizi, kodlama sınıflarının doğrudan ham verilerden ortaya çıktığı ve analizin kodlardan temalara doğru ilerlediği tümevarımsal bir süreçtir (Creswell, 2017). “Kodlama, verilerinizden çalışmanıza yönelik kesitler elde etmek için, verinizin çeşitli açılara sembolik kısaltmalar yapmaktan başka bir şey değildir (Merriam, 2013, s. 165)”. Bu sembolik kısaltmalar için farklı kod etiketi türleri belirleyen Creswell (2017) bunları, katılımcıların gerçek sözcüklerinden oluşan *yaşayan kodlar (in vivo)*, gözlem ya da görüşme sırasında gelişen hareketler ya da duygu durumlarını betimleyen *kişisel deneyimler* ve son olarak teori ya da alanyazın okumalarına dayalı terimlerden oluşan *sosyal bilim etiketi* olarak sınıflandırmaktadır. Ancak, araştırmanın bulgularında katılımcıların düşüncelerinin özünü daha iyi temsil edeceğini düşündüğü için yaşayan kodlara ayrı bir önem atfetmektedir. Kodların sınıflandırılarak bir araya gelmeleri bir üst çerçeve olan kategorileri/alt temaları oluşturur, nihai olarak araştırmanın sorularına açıklama üretecek temalara yani temel bulgulara ulaşılmaktadır. Glesne’ye (2013) göre, her ne kadar bir durum çalışmasının veri analizinde örüntüler aransa da yazım aşaması genelde tematikten ziyade betimsel ve bütüncüdür. Veri analiz oluşturulurken, en küçük anlam birimi olan kod ifadeleri bir araya gelerek alt tema başlıklarını ve bu alt temaları en doğru biçimde ifade edecek tanımlamalar ise tema başlıkları oluşturmuştur. Veri analizinde tümevarımsal olarak ilerleyen bu süreç, bulguların sunumunda tema, alt tema ve kod başlıkları sırasıyla sunulmaktadır. Bu araştırmada uygulanan veri analizi işlem basamakları aşağıda detaylandırılmaktadır.

2.6.1. Gözlem verisi

1- *Temsili CD oluşturulması*: Araştırmacı, tez izleme komitesi kararı ile toplam gözlem verisinin en az %30'unu kapsayan bir Temsili CD oluşturmuştur. Temsili CD oluşturulurken dikkate alınan ölçütler genişletilerek bir değerlendirme formu oluşturulmuştur. EK-7'de sunulan değerlendirme formunda yer alan ölçütler; araştırma ortamının, araştırmacının, katılımcıların ve uygulama ortamının genel değerlendirilmesine yönelik olarak geliştirilmiştir. Gözlem kayıtlarından oluşan temsili CD kaydı, oluşturulan değerlendirme formu ile birlikte tez komitesi üyelerinin incelemesine sunulmuş ve görüşleri alındıktan sonra transkript sürecine geçilmiştir.

2- *Temsili CD transkriptlerinin oluşturulması*: Araştırmacı, gözlem kayıtlarının dökümünü sözel ve sözel olmayan ifadeleri ayrı sütunlarda oluşturmuştur.

2- *Temsili CD dökümlerinin kontrol edilmesi*: Gözlem verisinden oluşan temsili CD video kayıtlarını yazıya döken araştırmacı daha sonra bu dökümün %30'u (18 sayfa) gözlem kayıtları ile birlikte incelenmek üzere bir uzmana verilmiştir. Uzman incelemesi sonucunda az sayıda kelime hatası ve eksik belirlenmiş ve orijinal dökümlerde araştırmacı tarafından hatalar düzeltilip eksik veri tamamlanmıştır.

3- *Anlam birimlerinin aranması ve kodlama*: Temsili CD kayıtlarının sözel ve sözel olmayan bulguları araştırma soruları ışığında anlamlı bulunan örüntüler ilk kodları oluşturmuştur.

4- *Uzman incelemesi*: Gözlem verilerinin %30'u, fenomenoloji araştırması ile sanat eğitimi alanında doktorasını tamamlamış bir uzmana sunulmuş ve araştırmacıdan bağımsız bir şekilde görüşme verilerini analiz etmesi istenmiştir.

5- *Yeniden kodlama*: Gözlem verilerinin tamamı, alan uzmanının yaptığı geri bildirimler ışığında yeniden detaylı olarak kodlamıştır.

6- *Komitee incelemesi*: Gözlem veri analizlerinin, veri setiyle ve araştırma sorularıyla uygunluğu tez komitesi üyeleri tarafından kontrol edilmiştir.

2.6.2. Görüşme verisi

1- *Görüşme verilerinin dökümü*: Araştırmacı, yüz yüze gerçekleştirdiği yarı yapılandırılmış görüşmelerin ses kayıtlarını dikkatli biçimde dinleyip yazıya

dökmüştür. Her bir katılımcının görüşme dökümü için ayrı bir Word dokümanı oluşturulmuştur.

- 2- *Görüşme dökümlerinin kontrol edilmesi:* Araştırmacı tarafından yazıya dökülen toplam on beş yarı yapılandırılmış görüşme kaydından rastgele seçilen üç tanesi (%30'u), kâğıda basılmış ve ses kayıtları ile birlikte incelenmek üzere bir uzmana verilmiştir. İnceleme sonucunda sadece imla hataları tespit edilmiş ve bunlar orijinal dökümlerde araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.
- 3- *Anlam birimlerinin aranması:* Görüşme dökümlerini kâğıda aktaran araştırmacı, her bir katılımcıya ait görüşme dökümünü ayrı ayrı okumuş ve araştırma soruları ışığında anlamlı bulduğu örüntülerin altını çizmiş ve sayfa kenar notları oluşturmuştur. İlk kod etiketleri ikinci ve üçüncü okumalar sonucu metnin özelliğini yansıtacak biçimde oluşmuştur.
- 4- *Katılımcı onayı:* Araştırmacı görüşme verisinden çıkardığı kodları, anlamları, örüntüleri bir tablo haline getirmiş ve katılımcıların bu ilk bulgulara ilişkin görüşlerini almak üzere iki ayrı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda görüşme analizleri gözden geçirilmiştir. Odak grup görüşmesi ile ilgili detaylara geçerlik ve güvenilirlik başlığı altında yer verilmektedir.
- 5- *Uzman incelemesi:* Görüşme dökümlerinin %30'u, fenomenoloji araştırması ile sanat eğitimi alanında doktorasını tamamlamış bir uzmana sunulmuş ve araştırmacıdan bağımsız bir şekilde görüşme verilerini analiz etmesi istenmiştir. Tematik analiz yoluyla detaylı bir analiz gerçekleştiren alan uzmanı ile araştırmacı daha sonra yüz yüze görüşmeler yaparak kodlamaları gözden geçirmiş, konuşarak fikir birliği sağlamıştır, görüşme analizine ilişkin detaylı alt temalar ve temalar bu görüşmeler esnasında ortaya çıkmıştır.
- 6- *Yeniden kodlama:* Görüşme verilerinin tamamı NVivo programına aktarılmıştır. Araştırmacının alan uzmanı ile yaptığı görüşmeler ve katılımcı görüşlerinin alındığı odak grup görüşmeleri sonrasında bütün görüşme verilerini bilgisayar programı üzerinde yeniden detaylı olarak kodlamıştır.

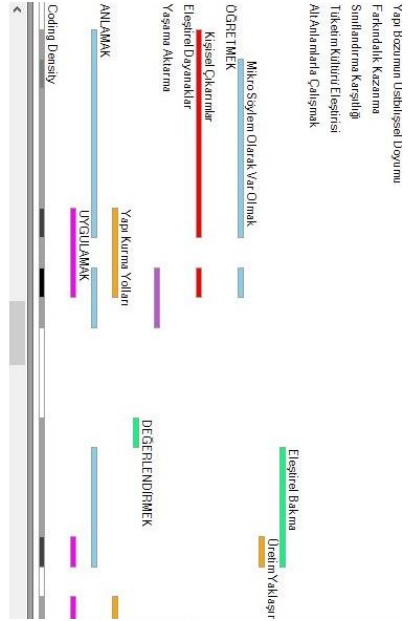
- 7- *Bulguların tanımlanması*: Araştırmacı tez komitesine sunmak üzere görüşme verisi analizini temalar, alt temalar ve kodlar etrafında doğrudan alıntılara yer vererek düzenlemiştir.
- 8- *Komite incelemesi*: Görüşme analizlerinin, veri setiyle ve araştırma sorularıyla ilişkili olup olmadığı tez komitesi üyeleri tarafından kontrol edilmiştir.

5. “Çalıştay” etkinliği sizin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

C: Aslında iyi bir deneyim oldu çünkü zaten bizim böyle çalışmalara çok ihtiyacımız var diye düşünüyorum çünkü hani serbest bırakıp hadi çalışmanı yap hadi bir tasarımını kendin getir deyince ben gerçekten çok kitlenen bir insanım biraz interaktif çalışmayı insanlarla çalışmayı seviyorum galiba ondan da çok hoşuma gitti ama genel anlamda malzemeyi bir şeyi hani bir insan birşey anlatmak için farklı yardımlar alamazsa yani ben düşünebilirim bir şeyler yaratabildim ama bana sunulan imkanlar olunca bir şeyler yapabildim o konuda da iyi oldu hani demek ki birileri bana yol gösterince ben bir şeyi rahat yapabilirim. Hani her zaman tabi yol gösterilmesi, her zaman olmayacak ama en azından deneyim edindim, bir şeyleri farklı alanlarda toplayarak bir araya getirebilirim diye düşünüyorum. Bu konu da biraz iyi oldu kendimi de anlayabildim biraz da eleştiril boyutum da arttı tabi ki de iyi oldu.

Sonda: Bu etkinlik için yaptığın çalışmalarını ortaya çıkaran fikir ve düşüncelerini açıklar mısın? Vermek istediğin mesajlar nelerdi?

C: Bunda direkt burada kadınlarla insanların güzelik anlayışıyla ilgili yapmıştım hani rekabet siz, siz, size kendini sıradan hissettirir hani insanın normal olması kesinlikle işte mesela 'grinin elli tonu falan' her şeyi görüyordu böyle ben aslında direkt sloganlarla ele aldım çünkü tüketici olmamız isteyen markada bize zaten sloganlarla geliyor biz hep görsel de takılıyoruz ama mesela ben bir sloganı gördüğümde ne diyim bir reklam müziğindeki o söz bile olsun benim aklımdan gitmiyor hani bunlar da ben de burada sloganlarla ele aldım bazı yerde fotoğrafla ele aldım hani burada kadınların erkeklerle tabi ki eleştirilebilir bu konuda onlarda eğilimli olmaya başladı ama. Genel anlamda kadının çekici güzel olması işte güzelliğinin bazı şeylerinin tuhaf olması

Görsel 2.4. Nvivo programında yapılan görüşme analizinden kesit

2.6.3. Doküman verileri

Araştırmanın doküman verilerini oluşturan; ders değerlendirme formu, katılımcı ürünü görsel dokümanlar, kişisel bilgi formu, araştırmacı günlüğü ve alan notlarına içerik ya da tematik analiz yapılmadan araştırmanın ilgili yerlerinde, doğrudan alıntılar biçiminde yer verilmiştir. Araştırma sürecinde katılımcılar tarafından etkinlikler esnasında üretilen görsel dokümanlar, kültür bozumu ilk kez tanıtılan katılımcıların bu yeni durumla ilgili tahayyüllerini (özellik dahilinde imgeleme) ortaya çıkarması açısından araştırmanın önemli bir veri kaynağıdır. Katılımcı ürünü görsel dokümanlar katılımcıların oluşturduğu iki boyutlu kolaj çalışmalarından ve video kayıtlardan oluşmaktadır. Her iki doküman türü katılımcıların dünyayı nasıl algıladıkları ve eleştirdikleri, ne gibi alternatif bakış açıları yarattıkları ve bu

bakış açılarını başkalarına nasıl ifade ettikleri gibi özellikleri açısından önemlidir (Duncombe, 2002).

- 1- *Katılımcı ürünü görsel dokümanların yorumlanması*: Katılımcıların ders etkinlikleri esnasında ürettiği iki boyutlu sanatsal çalışmaları ile video kayıtlarından oluşan görsel dokümanların genel özellikleri araştırmacı tarafından açıklanmış ve katılımcıların kendi anlatımları eşliğinde sunulmuştur.
- 2- *Diğer dokümanların analize dahil edilmesi*: Araştırmanın diğer veri kaynakları olan, ders değerlendirme formları, kişisel bilgi formu, araştırmacı günlüğü ve alan notları veri çeşitlemesi sağlamak amacıyla, bulgular oluşturulurken analize dahil edilmiştir.

2.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Johnson'a (2015) göre, geçerlik bir şeyin ölçüldüğünü bildirdiği şeyi ölçme derecesini güvenirlilik ise, bir çalışmanın benzer sonuçlar ile tekrarlanabilir olma derecesini ifade etmektedir. Öte yandan nitel bir araştırmayı pozitivist terminoloji ile yorumlamanın uygun olmadığını düşünenler, nitel bir çalışmanın niteliğini değerlendirmeye ilişkin pek çok terim ve yaklaşım sunmaktadır. Benzer biçimde Creswell (2017), nitel bir araştırmada verinin değerini belirlerken doğa bilimcilerin objektifliğe verdiği önemden ziyade onaylanabilirliğin öne çıktığını ifade etmektedir.

Yıldırım ve Şimşek (2013), nicel araştırmada geleneksel olarak kabul gören *geçerlik* ve *güvenirlilik* kavramlarının yerine nitel araştırmanın doğasına uygun ve araştırmanın şeffaf, güvenilir ve doğruyu yansıtmaya niteliklerini arttıracak başka birtakım stratejiler, alternatif kavramlar olduğunu belirtmekte ve Lincoln ve Guba'nın ölçütlerini özetlemektedir. Lincoln ve Guba (Lincoln ve Guba, 1986'dan aktaran Patton, 2014), iç-geçerlik yerine inanırlığı, dış-geçerlik yerine aktarılabirliği, iç-güvenirlilik yerine tutarlılığı son olarak dış-güvenirlilik yerine teyit edilebilirliği önermişler ve bu ölçütlerin bileşimini '*güvenirliğe*' atfetmişlerdir. Miles ve Huberman (2015) bu ölçütleri *sonuçların niteliğine ilişkin standartlar* olarak ele almaktadır. Diğer yandan, titiz bir nitel nitel araştırma yapmanın merkezinde gördüğü ve bulguların doğruluğu olarak kabul ettiği *geçerlik* için sekiz farklı değerlendirme yöntemi belirleyen Creswell (2017) bunları; *veri çeşitlemesi, katılımcı teyidi, alanda uzun süre bulunma, olumsuz kanıt arama, yansıtılabirlik, akran araştırması, dış denetim* ve

katılımcılarla iş birliği olarak tanımlamakta ve genel kural olarak nitel bir araştırmada bunlardan iki ya da üç yöntemin kullanılmasını önermektedir.

Bu durum araştırmasının geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak üzere başvurulmuş yöntemler; veri çeşitlemesi, zaman çeşitlemesi, katılımcı teyidi, kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması, yansiyabilirlik, geçerlik komitesi toplantıları, dış denetim, olumsuz kanıt arama, katılımcılarla iş birliği ve bulguların bağımsız araştırmacılarca teyididir. Bunlarla ilgili detaylı açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

Veri çeşitlemesi: Bu araştırma bulgularının ortaya çıkmasında görüşmeler, gözlemler ve dokümanlar yoluyla veri kaynaklarının çeşitlemesinden yararlanılmıştır, bu veri toplama araçları ve bağlam bilgileri Tablo 2.3.'te gösterilmektedir. Nitel araştırmada veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi (triangulation), geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında kullanılan önemli yöntemlerden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). “Bu yöntem, çalışma ile bulunan ve yanlış olabilecek analizlerin azaltılmasına, daha doğru, kapsamlı, objektif sonuçlar bulunmasına ve çalışmanın genellenmesine yardımcı olur (Güler, Halıcıoğlu, ve Taşgın, 2013, s. 338)”. Nitel araştırmada genelleme, bir çalışmanın sonuçlarının başka bağlamlara taşınabilir olması ile ilgilidir. Bu sebeple, okuyucuların araştırmanın kendi ortamlarına uygunluğunu değerlendirebilmesi adına kişilerin, ortamların, süreçlerin ve örneklerin detaylı betimlemeleri sağlanmalıdır (Miles ve Huberman, 2015). Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile gerçekleştirildiği için ortamın, insanların ve temaların ayrıntılı ve zengin betimlemeleri oluşturulmuştur. Creswell (2017) bu betimlemeleri, okuyucuları, onların insanları koklayabildiği, hissedebildiği ve duyabildiği gerçek bir ortama taşıma etkisi olarak değerlendirmektedir.

Zaman çeşitlemesi: Bu araştırmanın verilerine uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrası olmak üzere üç değişik zaman diliminde ulaşılmıştır. “Veri çeşitlemesi ile birlikte, keşfedici çeşitlemesi, kuram çeşitlemesi, yöntem çeşitlemesi ve zaman çeşitlemesi olmak üzere beş tür çeşitlemeden bahsedilmektedir (Burns, 1999; Patton, 2002’den aktaran Çardak, 2012, s. 138)”.

Kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması ile bulguların bağımsız araştırmacılarca teyidi: Araştırma verilerinin değerlendirme aşamasında farklı eğitime sahip iki uzman ile birlikte çalışılmıştır. Öncelikle veri setinin %30’u birinci uzman tarafından bağımsız olarak

analiz edilmiştir. Daha sonra araştırmacı ve uzman yüz yüze görüşmeler yaparak araştırılan olgu, araştırma soruları, etkinliklerin içerikleri, katılımcıların hikayeleri, uygulama süreci gibi araştırmanın önemli bağlamlarını konuşarak daha detaylı ve kullanışlı bir kodlama çerçevesi üzerine çalışmıştır. Bu görüşmeler sonrası araştırmacı bütün verileri NVivo veri tabanına aktarmış ve veri seti tekrar kodlanmıştır. Daha sonra nihai analizler ikinci uzman tarafından mevcut verilere bakılarak kod, alt tema, tema sisteminin veriye uygunluğu açısından incelenmiştir. Nitel araştırmalarda farklı araştırmacıların çalışmaya dahil edilmesi, araştırmacı çeşitlemesi (investigator triangulation) olarak da değerlendirilmektedir (Miles ve Huberman, 2015; Creswell, 2017; Güler, Halıcıoğlu, ve Taşgın, 2013). Buna ek olarak, yarı yapılandırılmış görüşme soruları, kişisel bilgi formu, temsili cd değerlendirme formu ve ders planları gibi araştırma süresince araştırmacı tarafından oluşturulmuş dokümanlar farklı uzmanların görüşlerine sunulmuş ve geri bildirimler ışığında düzenlemeler yapılmıştır.

Yansıtılabilirlik: “Yansıtıcılık kavramı, nitel araştırma sözlüğüne öz-farkındalığın, siyasi/kültürel bilinçliliğin, bir bakış açısına sahip olmanın önemini vurgulayan bir yol olarak girmiştir (Patton, 2014, s. 299)”. Araştırmacının geçmiş deneyimlerinin, bakış açısının ve ön yargılarının araştırmayı yorumlamada nasıl etkilediğini açıklığa kavuşturmak amacıyla araştırmanın yöntem bölümünde *Araştırmacının Rolü* başlığı altında kapsamlı açıklamalara yer verilmektedir. Ayrıca, araştırmacının uygulama sürecinde oluşturduğu ve yansıtıcı yorumlarına yer verdiği günlükler ve alan notları araştırma bulgularında kullanılmıştır.

Katılımcılarla iş birliği: Araştırmacı uygulama sürecinin her aşamasında katılımcılarla fikir alışverişinde bulunmuş, süreç içinde spontane gelişen durumlara açık olmuş ve katılımcıların görüşleri, sorunları, önerileri dikkate alınarak kararlar alınmıştır. Örneğin; kalıp yargı etkinliği için katılımcıların video kayıt yapması süreç içinde spontane olarak gelişmiştir, katılımcıların talebi üzerine ders değerlendirme formu soru sayısı üç ile sınırlandırılmıştır, katılımcılar sınıf tartışmalarına kendi yaşam deneyimleri üzerinden örneklerle yön vermiş ve derse ilişkin önerdikleri videolar izlenmiştir, uygulamalı çalışmalarda konuları katılımcılar belirlemiş ve üç kapsamlı etkinlik altında yapılacak kimi çalışmalar katılımcılar tarafından önerilmiştir.

Geçerlik komitesi: Tez komitesi üyelerinden oluşan bu komitede; tez danışmanları, resim-iş öğretmenliği alanından bir uzman ve Alman dili eğitimi alanından bir uzman yer

almaktadır. Veri toplama sürecinin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere toplam üç kez bir araya gelen geçerlik komitesi bu toplantılarda, araştırmacının yaşadığı sorunlara, çalışmanın adımlarına, verilerin toplanmasına ve analizine ilişkin değerlendirmeler ve önerilerde bulunmuşlardır. Bu toplantıları esnasında komite üyelerinin bilgisi dahilinde ses kayıtları yapılmıştır. Geçerlik komitesinin görüş ve önerileri sayesinde çalışmanın seyrinde geliştirmeler yapılmıştır.

Tablo 2.8. *Geçerlilik komitesi toplantıları*

Görüşme tarihi	Görüşme süresi	Görüşme yeri
1. 23.11.2017	59:38	Grafik atölyesi
1. 07.12.2017	01:21:38	Grafik atölyesi
2. 27.12.2017	45:21	Öğretim elemanı odası

Nitel analiz veri tabanı: Veri setinin saklanması ve analizi aşamasında bilgisayar destekli bir yazılımdan yararlanmak muhtemel araştırmacı hatasını ortadan kaldıracığı için araştırmacının geçerliliği ve güvenilirliğini arttıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Güler, Halıcıoğlu, ve Taşgın, 2013, s. 144). Bu araştırmacının verilerinin depolanması, düzenlenmesi ve analizinde NVivo 12 Pro programından yararlanılmıştır.

Katılımcı teyidi: Araştırmacının ilk bulgularının geçerliliğine ilişkin katılımcılarla iş birliği sağlamak üzere odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup görüşmeleri, küçük bir grup katılımcı ile belirli bir konu üzerine yapılan görüşmelerdir (Patton, 2014). Guba (1981'den aktaran Miles ve Huberman, 2015), katılımcılara çalışmanın bulguları ile bilgi vermeyi bulguların *doğrulanabilirliğini* sağlama araçlarından olarak görmektedir. Bir bulgu şekil almaya başlayınca, araştırmacı bulguyu katılımcılarla birlikte doğrulama amaçlı kontrol edebilir.

Başvurulan odak grup görüşmelerinin iki amacı bulunmaktadır. Birinci amacı, ders sonunda gerçekleşen yarı-yapılandırılmış görüşmelerin dökümleri katılımcıların görüşlerine sunulmuş, bu görüşmelerin tamlığı ve doğruluğunu değerlendirmeleri ve varsa görüşmelere eklemeler, çıkarmalar ya da düzenlemeler yapabilecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdir. İkinci amacı ise, araştırmacının bütün görüşme verilerinden elde ettiği ilk analiz sonuçları bir

doküman halinde katılımcılara sunulmuş, bu aşamada oluşturulan analizin katılımcıların düşüncelerini, algılarını yansıtıp yansıtmadığı konusunda değerlendirmeleri istenmiş ve önerileri alınmıştır. Yapılan öneriler doğrultusunda analizde geliştirmeler yapılmıştır.

İki farklı tarihte yapılan gerçek zamanlı odak grup görüşmelerinde toplam sekiz katılımcıya ulaşılmıştır. Gerçek zamanlı odak grup görüşmelerinde bulunmayan diğer katılımcılara bireysel olarak elektronik posta ile bir bilgilendirme yollanmış ve bir katılımcı da e-posta yoluyla görüşlerini bildirmiştir.

Tablo 2.9. İki aşamalı katılımcı teyidi

Görüşme tarihi	Katılımcı sayısı	Dönüt biçimi
1. 26.04.2018	2	Odak grup görüşmesi
1. 23.05.2018	6	Odak grup görüşmesi
2. 23.07.2018	1	Elektronik posta

İlk odak grup görüşmesi, 26.04.2018 tarihinde 36 numaralı grafik atölyesinde gerçekleşmiştir ve toplam 16 dakika sürmüştür. İlk olarak katılımcıların kendileri ile yapılan görüşmelerin dökümlerini incelemeleri ve varsa değiştirmek ya da çıkarmak istedikleri yerler olup olmadığı konusunda düşünceleri; ikinci olarak ise toplam on beş görüşmenin tamamından anlamların derlenip, temalar ya da ana fikirler altında toplandığı analiz sonuçlarına ilişkin katılımcıların bu araştırmanın parçası olarak görüşlerinin temsil edilip edilmediği, bu çalışmanın kendilerini yansıtıp yansıtmadığı, varsa geliştirilmesi için önerileri olup olmadığı hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşmeye toplam iki katılımcı gelmiştir, görüşme esnasında hem görüşme dökümlerini hem de analiz sonuçlarını incelemiştir. Katılımcılardan Tunç, analiz sonuçlarına istinaden “benim anlatmak istediklerimi ya da anlattıklarımı daha derli toplu, düzgün bir dille anlatmış” demiştir ve Ahmet bu konuda Tunç ile aynı fikirde olduğunu söylemiştir. Katılımcılar bunun dışında herhangi bir düzenleme ya da ekleme yapmamışlardır.

İkinci odak grup görüşmesi 24.05.2018 tarihinde yine 36 numaralı grafik atölyesinde düzenlenmiş ve toplam 40 dakika sürmüştür. Bu görüşmenin içeriği bir önceki ile benzerdir; katılımcılara görüşme dökümleri ve ilk temaların yer aldığı evrakla birlikte talep edenlere

temalara ulaşmada nasıl bir yol izlendiğini örneklemesi için, sayfa kenarı notlarının yer aldığı kendilerine ait görüşme dökümleri dağıtılmıştır. Görüşmeye toplam altı katılımcı gelmiştir. Bu görüşme esnasında katılımcılar çoğunlukla görüşme dökümlerini incelemişler ve söyledikleri ifadeleri okurken kendilerini tekrar değerlendirme fırsatı bulmuşlardır, yaptıkları öz eleştirilerden bazıları; fazla uzun konuşmak, çok fazla bağlaç kullanmak, daldan dala atlamak şeklinde olmuştur. Bazı katılımcılar ise ön analiz sonuçları ve uygulama ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcılardan Gülnur, analiz sonuçlarını inceledikten sonra şu yorumu yapmıştır “Burada popüler kültür ile ilgili bir şey var mı? Okuduklarımda yok gibi geldi. Çünkü burada sürekli onu düşündüm, mesela bahsedince de birine “popüler kültür etkinliği yapmıştık” diye bahsettim aslında”. Katılımcıya bu eleştirisi konusunda haklı olduğu, sınıf etkinliklerinde popüler kültür örneklerinden yararlandığı bu sebeple bu eleştirisi ışığında analizin gözden geçirileceği söylenmiştir. Gülnur buna ek olarak, yapılan uygulamanın üniversitede *görsel iletişim* adı altında bir ders olabileceğini ya da verilen bir bilginin farkında olarak alınmasıyla ilgili olduğu için eğitim pedagojisine girdiğini bu sebeple öğretmenlerin, öğrencilerin bilinçlendirilmesi adına bir eğitim dersi de olabileceğini ifade etmiştir.

Uygulamaya yönelik eleştiri getiren Kemal, ders etkinliği sırasında incelenen masallar konusuna dikkat çekmiş, sadece olumsuz yönlerine bakıldığında bunun ister istemez insanda “masallar hiç okunmasa da olur” gibi bir düşünceye sebep olacağını ifade etmiştir. “Tamam bazı kalıp yargılar var, çocukları kötü yerlere çekebilir ama öğrencilerin bunun farkında olması gerekiyor, bizim bunu aşlamamız gerekiyor, onun dışında hikaye kitapları lazım çünkü onlar aynı zamanda hayal güçlerini geliştiren şeyler, belki bir gün kendi hikaye kitaplarını yazacaklar. Demek istediğim kalıp yargıları eleştirirken bir kalıp yargı oluşturuyoruz aslında.” Katılımcıya bu eleştirisinin dikkate alınacağı ancak sınıf etkinliklerinin amacının tek bir bakış açısını hâkim kılmak yerine çoklu bakış açılarını ortaya çıkarmak olduğu ifade edilmiştir.

2.8. Araştırmanın Etik Unsurları

Nitel araştırmalarda uygulanmakta olan temel etik ilkeler; aydınlatılmış onam, gizlilik, özel hayata saygı/zarar vermeme, aldatmama/yanıltmama ve verilere sadık kalma olarak

belirlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada, katılımcıların gerçek kimliklerinin gizlenmesi adına tez içinde kullanılan fotoğraflarda yüzleri tanınmayacak şekilde bulanıklaştırılmış ve her katılımcıya birer kod isim verilmiştir, araştırmanın bütün aşamalarında bu kod isimler kullanılmıştır. Araştırmacı, kod isimlerin belirlenmesinde gönüllü katılım formlarının doldurulduğu esnada öncelikle katılımcılara danışmış, katılımcıların tercih ettiği bir kod isim olmadığı durumlarda ise araştırmacı tarafından cinsiyete göre rastlantısal bir isim verilmiştir. Araştırmacı gönüllü katılım formunu hazırlarken ve katılımcılarla ilk görüşmesi esnasında, Miles ve Huberman'ın (2015) değindiği araştırmanın ne kadar süreceği, katılımın gönüllü olduğu, çalışmanın kimin tarafından yürütüleceği, toplanan verilerin gizlilik içerisinde değerlendirileceği, anonimliğin korunacağı gibi etik unsurları açıklığa kavuşturmaya özen göstermiştir. Araştırma Gönüllü Katılım Formu EK-2'te yer almaktadır.

2.8.1. İzin ve bilgilendirme

Araştırmacı, Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Kuruluna yaptığı başvuru sonucu 27.10.2017 tarihinde EK-1'de yer alan etik kurul onayını almıştır. Araştırma uygulamasına gerekli yazılı izinler alındıktan sonra başlanmıştır. Araştırma uygulamasının yapılacağı dersin yürütücüsünden gerekli bilgilendirmeler yapılarak EK-9'te yer alan Öğretim Üyesi İzin Formu ile yazılı izni alınmıştır.

Katılımcılara, ilk tanışma sırasında sözlü olarak araştırmacının kendisi, araştırmanın genel amacı, araştırma konusu hakkında, araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılacakları, araştırmanın bütün aşamalarında kimliklerinin gizli tutulacağı, araştırmada ne tür veri toplama araçları kullanılacağı, bu verilerin ve diğer materyallerin sadece araştırma amaçlı kullanılacağı ve araştırmacı tarafından saklanacağı, katılımcı onayları alındıktan sonra araştırmanın istedikleri herhangi bir aşamasında ayrılacakları konusunda açıklamalar yapılmış ve daha sonra EK-2'de yer alan Araştırma Gönüllü Katılım Formu dağıtılarak katılımcıların izinleri yazılı olarak alınmıştır. Bir diğer etik konu ise uygulama ortamındaki kameranın varlığıdır. Araştırmacı, *Araştırma Gönüllü Katılım Formu*'nda video ve ses kayıtlara ek olarak kullanılacak veri toplama araçlarına istinaden bilgilendirme yapılmış ve izinleri alınmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma verileri kapsamında elde edilen bulgular ve yorumlar araştırma soruları bağlamında açıklanmaktadır.

3.1. Kültür Bozumu Öğrenme-Öğretme Sürecinin Nasıl Gerçekleştiğine İlişkin Bulgular

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin bulgular, gözlem verilerinden oluşturulan Temsili CD'nin tematik analizine ek olarak araştırmacı günlüğü ve alan notları ile desteklenerek açıklanmaktadır. Şekil 3.1'de Temsili CD'nin tematik analizi sonucu ulaşılan tema ve alt temalar gösterilmektedir. Bunlardan ilki olan "Teoriyi Kurgulamak" temasında kültür bozumu ders içeriği incelenmektedir. "Pratiğe Yansımalar" teması ise kültür bozumu ders içeriğinin sınıf içi etkileşime, üretimlere nasıl yansıdığı ve nasıl bir ders deneyimi yarattığı açıklanmaktadır.

Şekil 3.1. Temsili CD analizinden ortaya çıkan temalar ve alt temalar

3.1.1. Teoriyi kurgulamak teması

Teoriyi kurgulamak temasında, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde araştırmacının kavramsal bilgi paylaşımlarını, konu içeriklerini, katılımcıların ve araştırmacının bilgiye yaklaşım durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu tema içeriği düzenlemek, bilgiye yaklaşmak ve bağlamsallık alt temalarından oluşmaktadır.

Şekil 3.2. Teoriyi kurgulamak temasına ait şema

İçeriği Düzenlemek

Ön Bilgiler
Somutlaştırma
Detaylandırma

İçeriği düzenlemek alt teması, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde araştırmacının teorik bilgi paylaşımlarını nasıl yapılandığına ilişkin bulguları içermektedir. Bilgiyi yapılandırmak alt teması ön bilgiler, detaylandırma ve somutlaştırma başlıklarından oluşmaktadır.

Ön Bilgiler

Araştırmacı kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan bazı temel kavramaları ilk kullanımlarında katılımcılara açıklamaktadır. Ancak bu kavramların ve olguların yalnızca sözel anlatımlar yoluyla değil örnekler, sınıf içi etkinlikler, diyalog ve tartışmalar bağlamında keşfedilmesinin ve yapılandırılmasının önem kazandığı görülmektedir. Teorik anlatımlar biçiminde yer verilen ön bilgi paylaşımlarına ilişkin

örneklere aşağıda yer verilmektedir. İlk ders etkinliğinde kültür bozumu kavramı açıklanırken öncelikle katılımcıların görsel dokümanlar bağlamında kavramın ne olacağını tahmin etmeleri istenmiş ve daha sonra araştırmacı tarafından açıklama yapılmıştır:

Araştırmacı: Kültür bozumu diye bir şey daha önce hiç duydunuz mu?

Tunç: Kültürleşme diye bir şey duydum, iki kültürün birbiriyle etkileşimde bulunup ikisinin de kendi özelliğini kaybedip farklı bir kültür oluşturması.

Araştırmacı: Peki, elinizdeki örneklerden yola çıkarak culture jammingin ne olduğunu tahmin edebilir misiniz?

Bilgehan: Bayağı çakma gibi, çakma kültürü.

Araştırmacı: Ne yapmaya çalışmışlar burada?

Nazlı: Markaların bize belirttiği şeyler gibi anladım ben mesela “Buy” satın al yazıyor, işte “Work” çalış, “Die” öl diyor.

Araştırmacı: Evet, logoyu ve sloganı ironi yaratarak, metafor yaratarak dönüştürüyorlar culture jamming de bunu yapıyorlar arkadaşlar (Temsili CD, 1’10”).

Araştırmacının dersin ilerleyen süreçlerinde ihtiyaç duyulduğu durumlarda aynı ön bilgilerle ilgili farklı ilişkiler kurarak tekrar açıklamalar yaptığı görülmektedir. Örneğin ders değerlendirme formlarında bazı katılımcıların kültür bozumu kavramını yanlış kavradığını fark eden araştırmacı bununla ilgili tekrar bir açıklama yapmaktadır.

Araştırmacı: Hiç bildiğiniz bir aktivist grup var mı arkadaşlar yani illa yerli olması gerekmiyor yabancı da olabilir, tanıdığımız, bildiğiniz aktivist gruplar.

Tunç: Greenpeace var.

Araştırmacı: Greenpeace var, ne yapıyor mesela?

Tunç: Yani daha doğal, hayvan mesela hayvanlar öldürülmesin falan gibisinden. Mesela bir ara Doktorlar’da [Eskişehir’de bir cadde] çok vardı hocam, işte tavuklar öldürülüyor, denizler katlediliyor falan ama BurgerKing’den yemek yiyorlardı.

Araştırmacı: Başka? Femen’i bilen var mı içinde?

Gülnur: Evet, ben duymuştum Türkiye’ye gelmişti hatta.

Araştırmacı: O da feminist bir aktivist gruptu. Şimdi kültür bozumu dediğimiz oluşum böyle bir aktivist grup yani ben burada şeyi tanımlamıyorum aslında kültür bozumu derken kültürün bozulmasını tanımlamıyorum. Culture jamming denen şeyi bir çeşit aktivist hareket olarak düşünün, insanlar şirketleşmiş reklamların, etrafımızı çevreleyen reklam kültürünün, tüketim kültürünün eleştirisini yapıyorlar (Temsili CD, 48’50”).

Araştırmacının kültür bozumu örneklerinde sıkça başvurulan yapısöküm kavramına ilişkin ön bilgiler paylaştığı ve bu ön bilgileri ders etkinliklerinde kullanılan görsel dokümanlarla ilişkilendirdiği görülmektedir.

Araştırmacı: Ne diyor dil açık bir yapıdır, dış gerçeklikle ilgili çelişkiler aranır, çözme vardır bütün olma yoktur, çok anlamlılık vardır, temsil iddialarının kusurlarını ortaya çıkarmak, temsilde gösterilmeyeni, tutarsızlıkları aramak. Temsilde tutarsızlıkları aramak dediği şey şu; örneğin burada bir mutfak görüntüsü var, mesela bu İkea mutfağı da olabilir, bize sunulduğunda mutfak reklamlarında böyle bir görüntü değil mi, yapısökümde şunu yapıyoruz, kendi mutfağına bak o böyle mi görünüyor, yoksa böyle mi görünüyor? Temsildeki sorunları yeni bir bakışla ortaya çıkartıyor, yani senin burada göstermediğin bir şeyler var diyor, gerçekte uyuşmayan, ters giden bir şeyler var diyor, temsilde gösterilmeyen şeyleri ortaya çıkarmakla ilgili kaygı buydu. Bizim aslında ilk derste gördüğümüz örnekler de bunlara benziyor işte temsilde gösterilmiyor, orada anlatmadığı bir şey var Nike “Just Do It!” de olduğu gibi mesela orada çocuk işçileri söylüyor ama aslında firma hiçbir şekilde bunu göstermiyor, kültür bozuma uğratanlar bir de böyle bir yüzün var senin bunu da görelim diyor (Temsili CD, 52’00”).

Benzer biçimde kalıp yargı avı etkinliğine hazırlık olarak araştırmacının kamusal pedagoji kavramına ilişkin ön bilgi paylaşımı aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir:

Araştırmacı: Kamusal pedagojide şöyle bir şey iddia ediliyor; öğrenmeler sadece okulda gerçekleşmez, öğrenme aslında okul dışında tüm alanlarda, her yerde gerçekleşiyor. Medya özellikle, örneğin reklamlar aracılığıyla öğrenmeler gerçekleşiyor deniliyor ve bu öğrenmeler yarattığı kültürün devamlılığını sağlıyor yani aslında yeni yüzyılın öğretmenleri sadece okullarda değil bu şirketler zaten yeni yüzyılın öğretmenleri deniliyor, McDonalds’ın ya da ne bileyim Walt Disney’in yeni yüzyılın öğretmenleri olduğu iddia ediliyor çünkü aktardıkları bir sürü mesajlar var, buna da bazen şirket pedagojisi deniyor. Sadece tüketim açısından baktığımızda işte bu Nike’lar, McDonalds’lar işte ne bileyim bizde de Donas’lar [Eskişehir’de bir hazır gıda restoranı] mesela hani her şeyi düşünebilirsiniz buna şirket pedagojisi deniliyor çünkü onlar da size, hani dedik ya geçen ders kendini nasıl algıladığını, diğerlerini nasıl gördüğünü, kültürel değerleri çünkü biz nasıl yargılıyoruz işte bize bir güzellik algısı veriliyor ya da bir normal algısı ve biz insanları o şekilde yargılıyoruz (Temsili CD, 01’05”).

Somutlaştırma

Ders içeriğinde ön bilgiler biçiminde yer bulan teorik anlatımların farklı türden görsel ya da yazılı takviye örneklerle somutlaştırıldığı görülmektedir. Örneğin kamusal pedagoji kavramının sınıfta konuşulmasının ardından dersin sonunda katılımcılara Henry Giroux’nun

Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm (2007) kitabından bir okuma metni dağıtan araştırmacı şunları ifade etmektedir:

Araştırmacı: Şimdi bu kamusal pedagoji ile ilgili dedik ya öğrenme sadece sınıfta gerçekleşmiyor, her yerde gerçekleşiyor bununla ilgili benim ilgimi çeken sizin de okumanızı istediğim bir metin var, belki etkinlik geliştirirken size fikir verebilir, bakış açınızı, perspektifinizi genişletebilir o yüzden dağıttım o okumaları (Temsili CD, 01'15").

Tersyüz etme etkinliği sırasında da kültür bozumu çalışma örnekleri ağırlıkla kullanılmış ve kültür bozumu kavramının keşfedilmesi bu örnekler üzerine yapılan diyaloglar ile gerçekleşmiştir.

Araştırmacı: Şimdi burada Nike ile ilgili iki üç tane culture jamming çalışması yapılmış, peki burada hangi açıdan eleştiriyorlar Nike'ı?

Gülnur: Çocuk işçiliğini desteklemesi konusunda, bunun aynısı çikolata Nutella'da galiba yapıldı çocuk işçi çalıştırıyor diye aynı şeyi Nike'ın yaptığını bilmiyordum ama yani buna ilişkin.

Bilgehan: Şey var bir de bence şunu vermiş olabilirler şu alttaki mesela; popüler kültür olmaya başladı artık bu yani o kadar çok mesela çocuklar artık şey yapıyor Nike'ım olmazsa olmaz diye bakıyor bu çok fazla var belki ona da bir mesaj vermiş olabilir.

Nazlı: Zaten burada kölelik yazmış, dolayısıyla...

Gülnur: Zaten muhtemelen de böyle çok fakir bir ülkenin çocukları olduğu da çok belli yani mesela üstteki muhtemelen Hindistan, Pakistan gibi yani direkt bunlar orada çok yaygın zaten.

Selin: İnsanlara slogan olarak hani işte "Yapabilirsin" gibi bir imaj yaratırken aslında altta ezdiği insanları görmezden gelmek gibi bir şey oluyor.

Araştırmacı: Değil mi aslında orijinalde sloganı "Just Do It!", "Yapabilirsin!" hani o atletik, güzel figürlerin arkasında sloganın anlamıyla buradaki imgenin üstünde sloganın anlamı nasıl değişiyor, aslında onu da görüyoruz değil mi? (Temsili CD, 4'25").

Detaylandırma

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan temel olguların daha geniş perspektiften değerlendirilmesine yönelik olarak diyaloglarla ilişkili olan yerlerde sorularla ya da örnek görsel dokümanlar yoluyla tartışmaya açıldığı görülmektedir. Örneğin tersyüz etme etkinliği için incelenen bazı kültür bozumu örneklerinde moda endüstrisinin bireylerin benlik algılarına etkileri eleştirilmektedir, araştırmacı bu örnekten yola çıkarak daha geniş kapsamda medyanın bireylerin benlik algılarına etkilerine ilişkin katılımcılara sorular yönelttiği görülmektedir:

Araştırmacı: Mesela bu görsel ilişkili gibi geldi, hem burada şeyi de görüyoruz aslında firmalar kültür bozuma uğratılıyor ama hepsinde farklı farklı. Mesela burada Victoria Sreet'ı, markayı ima ediyor şey diyor hatta “Neden benim bacaklarımın arasındaki “Aralık” bu kadar değil?” yani burada “Gap” aslında “Aralık” ama hem de firmaya gönderme yapıyor bu aşırı zayıf mankenlerle ilgili. Ya da burada üstte ki soru “How has the fashion industry impacted your view of yourself” yani “Kendi öz algınızı ne kadar etkiliyor moda?”. Bizim öz benlik algımızı, popüler kültür ya da işte etrafımızda gördüğümüz reklamlar, reklam afişleri, video klipler, diziler, filmler olsun yani bizim kendi öz algımızı etkiliyor mudur sizce, hangi yönlerden etkiliyordu? Bunu konuşalım mı biraz?

Nazlı: Bu zaten Victoria Secret mankenleri nasıl bir fiziğe sahipse demek ki bunlar podyuma çıkıyor, demek ki bir güzellik şeyleri var ki hani demek ki ben de eğer onlara benzersem ben de güzelim demektir ne kadar benzemiyorsam o kadar çirkinim demektir.

Araştırmacı: Güzellik algımızı şekillendiriyor yani?

Selin: Evet!

Nezat: Aslında bunu çocukluktan itibaren yapıyorlar, o oyuncak bebekler tamamen güzellik anlayışının bu olarak çocuklara ilk yaşlarında empoze ediyorlar o Barbie bebeklere buna ne kadar çok benzerseniz o kadar güzellik anlayışına küçük yaştan itibaren vermeye başlıyorlar.

Yiğit: Zarif, ince hani insanın kafasında kalıplaştırıyorlar eskiden mesela şişmanlar biraz daha, eski kültürlerde hani iyi geliyormuş insanlara günümüzde modern insan tipine baktığımızda dediği gibi mankenlere hani böyleysen iyisin değilse biraz daha bundan farklısın gibi bakılıyor.

Selin: Bir de insanlar artık bu güzellik algısına ulaşabilmek için hani uğraşıyorlar ve artık hastalıklar falan oluyor hani sağlıklarından da oluyorlar. Ne bileyim normal, ideal bir kiloda aslında ama sürekli bunları görüyor işte ne bileyim dediğim gibi az önce Instagram, Facebook vs. o tarz sayfalara giriyorsunuz işte kadınlar spor yapmış, fit bir vücut falan herkes artık bu güzellik algısına girmek istediği için hani tamamen kendini beğenmemeye başlıyor işte artık ne kadar normalse de işte “Ben daha fazla zayıflamalıyım” gibi düşünüp bu sefer hastalıklarda ortaya çıkabiliyor, sağlığını da kaybedebiliyor (Temsili CD, 14’51”).

Çizgi film örneklerinin konuşulduğu kalıp yargı ders etkinliğinde ise araştırmacı kamusal pedagoji bağlamında çizgi filmlerin bireylere ne gibi örüntüleri öğretilbileceği sorusunu katılımcılara yöneltmektedir:

Cansu: “Tom ve Jerry” var mesela orada sürekli ya kafası kırılıyor ya dişleri kırılıyor ne bileyim çarpıyorlar, kırıyorlar falan çocuklar daha haşın davranıyor ben onu kendi kuzenimde gördüm gerçekten bir kediyi alıp böyle salladığımı gördüm, biz önceden nazik severdik çünkü değerli olduğunu şey yapardık. Kedide hayvanların bir şeyiydi, Tom ve Jerry’de gerçekte dişine vuruyordu Jerry kırılıyordu sonradan düzeliyordu hemen, çocuklar onu algılıyor “Hiçbir şey olmaz, yeniden çıkar” onu algılıyor bize işte, ben öyle düşünüyorum.

Araştırmacı: Peki çizgi filmler başka ne öğretiyor olabilir çocuklara? İzlediğiniz çizgi filmlerden, mesela bir tanesini geçen hafta konuştuk; pizzanın daha çok insanlara tanıtılması, insanlara özendirilmesiydi. Bir çizgi film bir insana başka ne öğretebilir, sizin kendi izlediğiniz çizgi filmler olabilir, yeğeninizin izlediği çizgi filmeler olabilir, ben mesela hala çizgi film izlerim, siz de izliyorsunuzdur mutlaka. Ne gibi örüntüler öğretiyor olabilir.

Murat: Hocam Pinokyo mesela, yalan söyleyince burnu uzuyor.

Araştırmacı: Yalan söylemekten korkutuyor olabilir,

Murat: Evet işte çocukları yalan söylemekten uzaklaştırmak için (Temsili CD, 01'20").

...

Kemal: Rapunzel' de mesela illa erkeğin kurtarmasını bekliyor halbuki kendi saçını bağlayıp inip sonra kesme ihtimali var böyle düşüncelerden uzaklaştırabiliyorlar çocukları.

Gülnur: Ya da hep temizlik yapan kadın görünüyor, oluyor.

Bilgehan: Kül kedisi.

Murat: Tom ve Jerry var.

Araştırmacı: Kazdıkça çıkıyor. Tom ve Jerry de ne var mesela?

Nevzat: Jerry çok fenaymış onu anladım.

Ahmet: Asıl mağdur Tom.

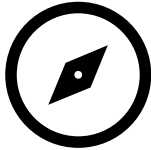
Murat: Kedi-köpek düşmanlığı ondan sonra kedi-fare düşmanlığı oradan öğreniliyor.

Araştırmacı: Bir de Cansu sen dersin başında şey demiştin galiba, şiddeti de aslında normalleştiriyor.

Cansu: Sevimli hale getiriyor, vuruyor vuruyor hiçbir şey olmuyor.

Araştırmacı: Buradaki örüntüleri keşfetmek masal gibi şeylerden başlayıp, daha büyük kompleks yapıları anlamamıza aslında yardımcı oluyor değil mi çünkü çocukların anlaması için daha basitleştirilmiş şekilde sunuluyor bunlar (Temsili CD, 02'55").

Bilgiye Yaklaşmak

Yapılandırmacı

Postyapısalcı

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine dahil olma durumları ve bilgiyi yapılandırma süreçleri açısından katılımcılara ve ders içeriğinin oluşturulması bağlamında öğrenen merkezli bir anlayışın benimsenmesine ilişkin açıklamalara bilgiye yaklaşmak alt temasında yer verilmektedir. Bu alt tema, yapılandırmacı ve postyapısalcı başlıklarından oluşmaktadır.

Yapılandırmacı

Katılımcıların etkinliklere aktif katılımının, bilgiyi keşfetmesi ve mevcut bilgisinin üstüne yapılandırmasının, kültürel yaşamı eleştirel olarak sorgulamasının ve bireysel deneyimin önem kazandığı kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin katılımcı merkezli bir yapıda planlandığı göstermektedir. Örneğin araştırmacı, tersyüz etme etkinliği sonunda katılımcıların kendi iki boyutlu çalışmalarını oluştururken bireysel yaşam deneyimlerinden yola çıkmalarının önemli olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmacı: Siz böyle bir çalışma yaparken bunların (derste görülen örnekler) esiri olmayın, asıl burada önemli olan bunlara benzemeye çalışmak değil, bunları yakalamaya çalışmayın ama gözünüzü kendi hayatınıza çevirin, etrafınızda sizi rahatsız eden ya da bizim çevremizde, bizim mekanlarımızda bizi rahatsız eden neyse onu aslında getirmeye çalışın. Yani sizin bireysel olarak dönüştürebileceğiniz ne var, bunlara benzemeye çalışmayalım. Önümüzdeki derse siz böyle eskizlerinizle, seçtiğiniz bir afişle geleceksiniz (Temsili CD, 45'00").

Araştırmacının, ders sürecinde yer alan etkinlikleri katılımcılarla birlikte yapılandırmak istediği görülmektedir. Örneğin araştırmacı çalıştay etkinliği için katılımcılarla birlikte oluşturmak istediği ders dışı bir etkinliği katılımcılarla paylaştığı görülmektedir ancak katılımcıların çeşitli nedenlerle bu etkinliği gerçekleştirmeye gönüllü olmamaları sebebiyle etkinlik gerçekleşmemiştir.

Araştırmacı: Dersle ilgili bir etkinlik var aklımda ama sizin fikrinizi almak istiyorum.

Ahmet: Tabi.

Araştırmacı: Şimdi bir gün tüm tükettiklerinizle ilgili çöplerinizi toplayacaksınız yani o gün içerisinde fiş de olabilir bu, ambalaj da olabilir, tükettiğiniz her ne ise, etikette olabilir.

Murat: Hocam aklınız şaşar kalır, ben size söyleyeyim, yediklerimi söylersem yani.

Araştırmacı: Ne diyorsunuz, yapabilir miyiz bu etkinliği sizce? Takip etmek kolay olur mu, riayet eder misiniz? Bir gün sadece çöplerinizi, normal bir gününüzden bahsediyorum, özel bir günden değil, o gün için kurgulanmış bir şeyden değil. Bir gün de hiçbir şey tüketmeden geçirelim.

Bilgehan: Şimdi mesela ben harcama olarak, bazı günler ciddi ciddi hiç evden dışarı çıkmıyorum, herhangi bir şey yapmıyorum.

Araştırmacı: Ama ben normal bir gün olsun diyorum, mesela o ekstrem bir durumdur senin için,

Bilgehan: Yok, genelde öyle oluyor. Şöyle apartta yemeğin oluyor mesela sabah kahvaltımı, akşam yemeğimi sürekli orada yaptığım için ya da işte sürekli bilgisayar başında olduğum için herhangi bir ihtiyacım olmuyor, bir tek su içiyorum, su şişesi mi toplayayım.

Nevzat: Mesela bende de dersim olmayan günler var, sadece gelip yemek yiyip eve dönüyorum.

...

Eylül: Nasıl hiçbir şey, hiçbir şey satın almadan mı?

Araştırmacı: Evet, satın almadan (Temsili CD, 03'20").

Postyapısalcı

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yaptığı açıklamalar ile araştırmacının bilginin göreceliğine ve çoklu anlamlandırma pratiklerine vurgu yaptığı görülmektedir. Eleştirel medya okuryazarlığı, görsel kültür sanat eğitimi, kamusal pedagoji ve kültür bozumu çalışmalarında anlamın tek ve mutlak olmadığı yönündeki düşünce hakimdir. Bu bağlamda kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde değerlendirilen konu ve olgulara ilişkin tek bir anlam ve amacın olmadığı vurgusu ön plana çıkmakta ve katılımcıların bireysel ve çağrışımsal yorumlar üretmeleri konusunda teşvik edildiği görülmektedir:

Tunç: Bence de onu anlatmak istiyor.

Bilgehan: Ben de öyle bir anlam çıkartmak istiyorum.

Araştırmacı: Çıkartabilirsiniz istediğiniz anlamları (Temsili CD, 40'30").

Bir diğer ders etkinliğinde araştırmacının kültürel normların göreceliğinden yola çıkarak her türden verili bilginin sorgulanması gerektiğine şu ifadeleriyle dikkat çektiği görülmektedir:

Araştırmacı: Uzak Doğu'da köpek yiyorlar mesela bize ne kadar tuhaf geliyor değil mi? Bizim içinde büyüdüğümüz öğrenilmişliklerimiz var ve o artık senin için normal olmaya başlıyor, bizim aslında biraz da onları zorlamamız gerekiyor gibi değil mi, o öğrenilmişlikleri (Temsili CD, 37'35").

Kalıp yargı etkinliği sırasında yaşanan bir diyalog sırasında araştırmacının kültürel değerlerin nasıl oluştuğuna ilişkin düşünmenin önemine vurgu yaptığı görülmektedir.

Murat: Ama genelde de o saatlerde bayanların başına kötü şeyler geliyor, o yüzden.

Selin: Erkeklerin de başına geliyor.

Gülnur: Ön yargı.

Yiğit: Hocam bence bu şehirlere göre değişiyor, mesela Eskişehir biraz daha rahat o yönden hani öğrenci şehri olduğu için bizim memlekette dediği gibi biraz akşam dışarı çıkarsan hani "Ne işi var, hırsız mı, ne geziyor?" böyle şeyler oluyor insanın kafasında.

Nevzat: Dışarıdan bakılan gözler değişiyor yani,

Araştırmacı: Yani hem kültüre göre değişiyor hem de bölgesel olarak değişkenlik gösterebiliyor.

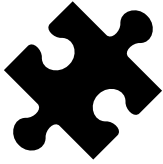
Yiğit: Aynen.

Araştırmacı: Biz şimdi bu yargıları oluşturan sistemleri konuşuyoruz, bizde bunu hazırlayan, bizim ailelerimizde, bizim kültürümüzde ya da bölgemizde bunu hazırlayan şey ne? Daha böyle yukarıdan çıkıp bakmak lazım (Temsili CD, 02'57").

Kalıp yargı avı etkinliği bitiminde ders etkinliklerine ilişkin genel bir açıklama yapan araştırmacının, sanat eğitimindeki yeni yönelimleri değişen kültürel koşullar bağlamında düşünülmesine ve bilginin üretimine kaynaklık eden değişik dinamiklere vurgu yaptığı görülmektedir:

Araştırmacı: ... içinde olduğumuz çağ görsel bir çağ yani bugün İstanbul'a gittiğinizde, büyük metropollere gittiğinizde ya da yurt dışına gittiğinizde daha iyi anlıyorsunuz bunu; metroda, dışarıda yürürken, internette her yerde, her yerde uyarılıyorsunuz, her yerde size bir mesaj iletiliyor. Yani görselin böyle yükselmesi de doğal olarak başka disiplinlerin de yükselmesine sebep oluyor, ne gibi görsel okuryazarlık gibi, medya okuryazarlığı gibi bu disiplinlerin yükselmesiyle de artık sanat eğitimini dört disiplinli yapamıyorsun, o da kabuğunu kırmak durumunda kalıyor, o da bu disiplinlerle iç içe geçiyor. ... biz o yüzden burada, görsel ne anlam üretiyor ne yapmaya çalışıyor, görselleri o yüzden mevzu ediyoruz. Tamam hem eğlence ama hem de eğitim boyutu var, sana ne ilettiğini sorunsallaştırman gerekiyor. Tek tükettiğimiz şey maddi şeyler değil aslında onu söylemeye çalışıyorum, başka şeyler de tüketiyoruz, onları da mevzu etmemiz gerekiyor yani bunları algılayınca, içinde olduğun kültürel çağın nasıl bir çağ olduğunu anlayınca, bunları belki kontrol edemiyorsun ama ne kadar etkileneceğini sen belirleyebiliyorsun (Temsili CD, 03'15").

Bağlamsallık

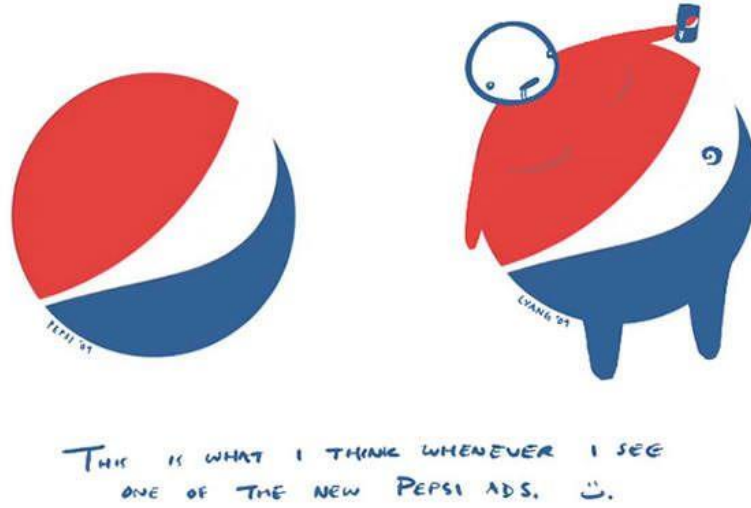

Alana Özgülük
Popülerlik
Kültürel

Kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci, katılımcıların içinde yaşadığı kültürü ve etkinlikleri birbirine bağlayan ilişkileri, etkileşimleri öncülleyen ve yakın çevreden uzak çevreye, yaşamsallık ilkeleri etrafında örgütlenmiştir. Bu sebeple araştırmacının, bilgi yapısını özellikle katılımcıların alan bilgileri ve gündelik hayatları bağlamında ilişki kurabileceği dizi, masal, reklam, haber, dergi gibi aktüel örneklere yer vermeye dikkat ederek bir bağlamsallık planladığı görülmektedir, bununla ilgili örneklere aşağıda yer verilmektedir. Bağlamsallık alt teması, alana özgülük, popülerlik ve kültürel başlıklarından oluşmaktadır.

Alana Özgünlük

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan içeriğin, katılımcıların hazırbulunuşluk durumları dikkate alınarak, var olan alan bilgilerinin üzerine yapılandırmalarına olanak verecek biçimde planlandığı görülmektedir. Etkinlikler sırasında görsel doküman olarak kullanılan kültür bozumu çalışmaları özellikle reklamlarla ilgili örneklerden seçilmiş (Görsel 3.1) ve katılımcıların bu çalışmalara kendi alan bilgileri ile yaklaşımları teşvik edilmiştir: “Aslında grafikçi olarak, grafiker gözüyle baktığınızda ne kadar basit dönüştürülmüş değil mi? (Araştırmacı, Temsili CD, 2’18)”.

Görsel 3.1. Tersyüz etme etkinliğinde kullanılan görsel

Benzer biçimde tersyüz etme etkinliği için kendi çalışmalarını oluşturacak katılımcılara alan bilgilerini kullanmalarına ilişkin açıklama yapılmaktadır: “İsterseniz şekilden gidin (logo), isterseniz yazıdan gidin (slogan), isterseniz mesela *Gap* firmasında yaptıkları gibi sadece firmanın ismini (marka) alıp orada sloganı değiştirebilirsiniz, değişik örnekleri bu yüzden görmüştük (Araştırmacı, Temsili CD, 1’11)”.” Araştırmacının aynı zamanda kültür bozumu çalışmalarını sanat eğitimi alanıyla ilişkisine şu ifadeleriyle dikkat çektiği görülmektedir:

Araştırmacı: Aslında çevremize baktığımız da işte çocuk oyuncakları ya da ne bileyim başka örüntüleri siz de keşfedebilirsiniz yani politik olabilir, her şey olabilir bunlar aslında gerçekte ne aktarıyorlar, ne öğretiyorlar bununla uğraşan bazı şeyler var, araştırmacılar var bunu merak eden ve kültür bozumu çalışmaları bununla örtüşen bir şey ve sanat eğitiminde de kullanılıyor bu yüzden,

bahsettiğim üç bağlamda; görsel okuryazarlık bağlamında, kamusal pedagoji bağlamında ve sanat eğitimi bağlamında böyle üç ayağı olan çalışmalar bunlar (Temsili CD, 12'30").

Diğer bir örnekte ise, kalıp yargı avı etkinliğine geçmeden önce sanatta temsil konusunu ele alan bir kaynaktan seçilen örneğin katılımcılarla birlikte sınıf ortamında değerlendirildiği, daha sonra kitabın ilgili bölümündeki metnin katılımcılara dağıtıldığı ve katılımcıların bu okudukları metin ile ilgili neler düşündükleri sorulduğu görülmektedir.

Araştırmacı: Kitabı merak ediyorsanız, Leppert'in *Sanatta Anlamın Görüntüsü* (2009) bu kitabı kesinlikle tavsiye ederim orada bu temsil sorunuyla ilgili çok güzel örnekler var. Başka dikkatinizi çeken şeyler oldu mu metinde? (Temsili CD, 03'04")

Görsel 3.2. Kalıp yargı avı etkinliğinden kesit

Popülerlik

Kültür bozumu etkinliklerinde yaygın olarak bilinen, popüler ve güncel kültürel metinlere yer vererek araştırmacının bir ilişkisellik planlandığı görülmektedir. Gündelik yaşamdan tanıyacakları örneklerin kullanılması katılımcıların bu içerikle hızla ilişkilenebilmesi için önem kazanmaktadır. Etkinliklerde reklam, dizi, haber gibi

uygulamanın yapıldığı dönemde güncel olarak yayınlanan metinler kullanılmaktadır. Araştırmacı bu türden popüler metinlerin önemine aşağıdaki sözleriyle dikkat çekmektedir:

Araştırmacı: O zaman topluyorum, popüler kültürün bir aracı, uzantısı olarak masallar, çizgi filmler işte diziler olabilir her şey ürettiği anlam açısından incelenmeye ve araştırılmaya değer yani onların ilettiği mesajlar var. Hem eğlence tarafı var bunların hem de eğitici bir tarafı var ama konumuz kalıp yargılar ya işte yani kalıp yargıları da buralardan öğrenebiliyoruz en temelde, daha çocukluk yaşından başlayarak bu kalıp yargıları öğreniyoruz. Bir kadın olarak ya da bir kız çocuğu olarak nasıl görünmen gerektiğini, nasıl davranman gerektiğini, diğerleriyle ilişkini belirleyen bu kalıp yargılar oluyor (Temsili CD, 02'49").

Görsel 3.3. Tersyüz etme etkinliğinde kullanılan görsel

Kültürel

Sınıf içinde tartışılan olguların reklamlar, diziler gibi güncel popüler örnekler dışında masallar, deyimler gibi halk kültürüne ait örneklerin dahil edildiği görülmektedir. Örneğin kalıp yargı avı etkinliğine giriş yapmak üzere katılımcılara bildikleri masalları soran araştırmacı, daha sonra bu masalarda belirginleşen kadın-erkek rollerini katılımcılara sormaktadır:

Araştırmacı: O zaman bildiğiniz bir masal var mı, bana söyleyebilir misiniz?

Ahmet: Şey, biliyordum unuttum.

Nevzat: Kırmızı başlıklı kız.

Araştırmacı: Kırmızı başlıklı kızdan başka masal bilen yok mu?

...

Araştırmacı: Uzun saçlı masal kahramanının ismi neydi?

Cansu: Rapunzel.

Araştırmacı: Başka var mı?

Ahmet: Şey, cüceler,

Araştırmacı: Pamuk prenses ve yedi cüceler oluyor.

Cansu: Bremen mızıkacıları var.

Nevzat: La Fonten Masalları.

Araştırmacı: Peki, o aklınızdaki masalı düşünün, arkadaşınızın söylediği de olabilir, o masalın ana kahramanı, ana karakteri kim onu merak ediyorum hem cinsiyeti hem de masaldaki rolü ne?

Gülnur: Hansel ile Gretel var.

Cansu: Pamuk prenses de mesela işte kadın olarak güzel olduğu için yargılanıyor falan filan işte kraliçe şey yapıyor. Çok teori var bunun üzerine işte yedi tane erkeğin içine düşmüş bilmem ne, öyle şeyler var.

Araştırmacı: Spekülasyonlar var.

Cansu: Mesela “Uyuyan güzel” de erkek öpüyor da uyanıyor, niye erkek öpüyor mesela

Araştırmacı: Erkek kurtarıcı değil mi?

Cansu: Hep niye, kadın niye kurtarıcı olmuyor.

...

Araştırmacı: Arkadaşlar alternatif ders oluşturmayın orada kenarda, köşede.

Bilgehan: Kül kedisi diyemedik, hocam ben ayakkabısını kaybeden kız kim dedim, o dedi ki balkabağı, o dedi ki ... isim çıkmadı.

Eylül: Sonra bulduk.

Yiğit: Unutmuşuz.

Araştırmacı: Masallardan bayağı uzakmışız onu da görmüş olduk böylelikle.

Ahmet: Uzun zaman oldu.

Nevzat: Çocukluğumuzdaydı onlar işte (Temsili CD, 02’51”).

Benzer biçimde araştırmacının ders dışında kalıp yargıları avlayacak olan katılımcılara atasözleri ve deyimleri de incelemelerini önerdiği ve bunun üzerine katılımcılardan Selin’in cinsiyetçi kalıp yargı içeren bir deyimini paylaştığı görölmektedir.

Araştırmacı: Mesela dedim ya kalıp yargılar bu örnekte olduğu gibi çok okunabilir olmuyorlar, deyimlerin içinde de kalıp yargılar var, atasözlerinin içinde de olabilir öyle şeyleri de bulup getirebilirsiniz çok keyifli olur, onları da değerlendiririz (Temsili CD, 02’30”).

...

Selin: Hocam ben bu müze için, başka bir ders için işte bir şeylere bakıyordum bizim kadınla ilgili konumuz vardı orada işte atasözleri ile ilgili bir şeyler gördüm şu an tam hatırlamıyorum ama işte yaşlanması ile ilgili iki tarafın da “Erkek yaşlanır koç olur, kadın yaşlanır hiç olur” gibi bir şey vardı, çok gülmüşüm görünce (Temsili CD, 02’32”).

3.1.2. Pratiğe yansımalar teması

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde katılımcıların kültür bozumuna ilişkin kavrayışının teorik bilgi biçiminde değil sınıf ortamında yapılan etkinlikler ve tartışmalar ile keşfedilmesi ve derinleşmesi önem kazanmaktadır. Pratiğe yansımalar teması yaşanan etkileşimler ve tartışmalar açısından bu ortamı bütüncül olarak açıklamakta ve olguya özgünlük, birlikte yapılandırmak, farklılık ve tesadüf başlıklarından oluşmaktadır.

Şekil 3.3. Pratiğe yansımalar temasına ait şema

Olguya Özgünlük

Kolektif Çözümleme
Yapısöküme Başvurma
Eleştirel Sorgulama

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde ele alınan olguları, katılımcıların anlamlandırma, sorgulama ve tartışma süreçlerine ilişkin öne çıkan belirgin özellikler olguya özgünlük alt temasında açıklanmaktadır. Olguya özgünlük alt teması altında gruplanan kodlar, kolektif çözümleme, yapısöküme başvurma ve eleştirel sorgulama olarak isimlendirilmiştir.

Kolektif Çözümleme

Katılımcıların ders içeriğinde yer alan olguları karşılıklı iletişim yoluyla ve ikili tartışmalar üzerinden yorumladıkları ve anlamları çözümledikleri görülmektedir. Özellikle etkileşimlerin, tartışmaların ön plana çıktığı kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci etkinliklerinde katılımcıların karşılıklı diyaloglarla olguları tartışarak çözümlemeleri dikkat çekmektedir. Aşağıda bununla ilgili örneklerle yer verilmektedir.

Gülnur: Mesela Amerikan şey yemek kültürü fastfood onlarınki aslında normalde bizim ülkemizde yoktu ne zaman McDonalds, Burger geldi kendine has bir kültürü de enjekte etti hani onunla aynı şey gibi düşünebilirsiniz yani.

Bilgehan: Evet aynen öyle, bu çok güzel bir şey oldu yani mesela hangimizin annesi babası şey biliyor bizim Burger mantığını biliyor yani ne var gerçi hiçbir mantık yok aslında, biz lahmacunla, pideyle, börekle büyümüş insanlarız, bize Hamburger aslında çok ayrı hani mantığı olmayan mesela bizim kahvaltı soframız bile şöyle şu kadardır hani onlarınki sadece bir gevrektir ama bu bir gevrek bile bize bu çok şeymiş gibi...

Selin: Belki tamamen buna yöneltiyorlar.

Gülnur: Yani benzeyecek tek şey onun içindeki köfte bizim kültürümüze onun dışında bir şey yok

Bilgehan: O bile benzemiyor ama çünkü anne köftesi öyle değildir; soğan, maydanoz...

Tunç: Genel olarak biz yeterince donanımlı bir ülkeyiz ama biz kendi mesela tarihimizi bilmiyoruz, kültürümüzü öğrenmiyoruz. Bilmediğimiz için bizde bir eksiklik oluyor onu da dışarıdan karşılamaya çalışıyoruz.

Nazlı: Ben de şöyle söyleyeceğim, tamamen insanın hani yaradılışında ve psikolojisinde olan bir şey bu. Ben şu an KPSS'ye hazırlanırken öğrenme psikolojisiyle bu konuları görüyorum, şöyle bir şey var zaten biz sevdiğimiz bir şeyin yanında diyelim ki sevdiğimiz bir insan var onun yanında gördüğümüz bir insanı da psikolojik olarak sevmeye başlıyoruz dolayısıyla hani reklamlarda da sevdiğimiz ürünler ya da sevdiğimiz kişileri görünce onun yanında da kıyafeti olsun başka bir şeyi olsun onu da otomatikman sevmeye başlıyoruz. Dolayısıyla onlar bizim zaaflarımızı bildikleri için de ben artık bilemiyorum böyle uzmanlarla falan çalışıyorlar herhalde dolayısıyla satabiliyorlar bize (Temsili CD, 11'07").

Bir tek markasının kültür bozuma uğratılmış reklam afişinin üzerine yaşanan diyalogda katılımcıların iş birliği içinde bu görsel dokümanı çözümledikleri görülmektedir:

Nevzat: Acaba neden yaptı çünkü oraya genç ve yakışıklı biri, erkek model de olabilirdi.

Araştırmacı: Mesela oradaki kadın modelin yerine ama oraya erkek koymayı tercih ediyor, çorapları da ayağında üstelik.

Nevzat: Belki de o şeyden dolayıdır hani yaşlı ya uzun süre yaşamış ve hala sigara elinde.

Bilgehan: Nasıl çıkarttın bunu ya, şunu yapan bunu düşünmemiştir, helal olsun sana.

Araştırmacı: Ama bir dakika bu firmanın ürettiği bir şey değil bu kültür bozumu yapanın düşündüğü bir şey.

Bilgehan: İşte o bile düşünmedi!

Araştırmacı: Yani belki hani gençlik vurgusunu da eleştiriyor olabilir.

Bilgehan: Anne figürlerini sadece şeyde görüyoruz hani buradaki erkek figürü anne olmuş olsa bu yaşlı figürleri de çorba reklamlarında ya da işte çamaşır suyu reklamlarında falan görürüz.

Gülnur: Ama yine de garip hocam mesela burada yaşlı koysa evet gençliği eleştiriyor diyebilirdik ama burada kadın kıyafeti giymiş bir yaşlı adam olunca burada yine bir soru işareti oluyor.

Tunç: Burada da bence bizim düşünmemizi sağlıyor hani kadın figürü yok, genç, güzel, yakışıklı bir erkek figürü yok “Acaba neden?” diye bizi düşündürüp

Araştırmacı: İroni yaratıyor

Gülnur: Evet ironi yaratıyor.

Kemal: Açıkçası reklam mantığının tam aksi yönünde gitmiş yani benim için burada hayatı bitiriyor; benim algım gençlik, güzellik daha hayat dolu günler varken bir sigara içeceğim öleceğim, yaşlanıp öleceğim zaten çok fazla ömrü de kalmamıştır bu adamın, o yüzden reklamlarda da olmaması gereken bir şey.

Tunç: Ama bizim konuşmamızı sağlıyor şu an bu durum, bunun hakkında düşünüp konuşmamızı sağlıyor.

Bilgehan: Amacına ulaştı yani, helal olsun (Temsili CD, 32’56”).

Yapısöküme Başvurma

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde katılımcıların değerlendirilen görsel, yazılı ya da video biçimde yer alan kültürel metinleri yüzeyde görülen sabit anlamların dışında kalan alt anlamlar açısından değerlendirdikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların var olan anlamları sökerek onun yerine yeni anlamlar ikame etmeleri söz konusudur. Örneğin kalıp yargı avı etkinliği kapsamında dizi izleme etkinliği yapılmış ve bu dizi kalıp yargılar açısından değerlendirilmiştir, katılımcıların diziye ilişkin yorumlama süreçlerinde yüzeyde görülmeyen alt anlamların açıklandığı görülmekte ve bunların bireylerin davranışlarını nasıl etkileyeceği sorgulanmaktadır.

Kemal: Sadece erkekleri katilleştiriyorlar, kadınlardan katil olmaz, kadınlar işte sadece bu konuya karşı çıkarlar, erkekler hep katil olur gibi.

Bilgehan: Ya da şu da olabilir, kadını kadın savunabilir, erkek kadını savunmaz sadece ona üstünlük sağlar ama onun hakkını savunmaz.

Gölnur: Ölmeye sebebini de biraz şey üstünden yapmış ya hocam, hani kadın namuslu olmalıdır, olmazsa erkek namusunu korur, bu yüzden bu olay böyle oldu. Bunu da aslında tekrar milletin beynine hani bunu yargılarken aslında, herkese bunu yeniden hatırlatıyor hani bu da çok tezat yani. Mesela unutmış olabilir bazı insanlar modern yaşama hemen hızlıca geçip, o yörede şu an böyle bir şey olmayabilir, kendi öyle düşünmüyor olabilir ama yeniden bilinç altında bu yapıyı yeniden böyle aktifleştiriyor, böyle düşünmeye tekrar başlıyor, düşünmese bile hani “Aa evet ya, namusuna şey yapmamış, o da öyle koruyor işte” imajını yeniden alttan veriyor.

Kemal: Bizim bir kalıp yargımız vardı onu da kaldırmış gibi bir şey var, eskiden bunu izlediğimizde, namus belasından içeri giren adam orada paşalar gibi karşılanırdı, şu an burada o yok (Temsili CD, 03’07”).

Katılımcılar bir sürpriz yumurta oyuncağının piyasaya erkek ve kız çocuklara yönelik iki farklı renk ile (mavi-pembe) sunulmasının aslında kadın-erkek ayrımının temellerini oluşturduğu yönündeki çözümlenmeleri, temsilin gerçek hayatla, kendi yaşam deneyimleriyle olan ilişkilerini eleştirel biçimde sorgulayarak yapışöküme başvurmaktadırlar.

Araştırmacı: Peki bunun nasıl bir sakıncası var? Yani bir sürpriz yumurta ikisinin de içeriği aynı çikolatadan oluşuyor oyuncakları ve renkleri ayrıştırmanın sizce nasıl bir sakıncası olabilir?

Murat: Hocam, kişilik şeyleri mesela büyüdükleri zaman kız ve erkeği ayrı görüşler veya ayrı yapıya sahip olduğu belirten düşüncelere sahip olamaya başlıyorlar büyüdükçe.

Gölnur: Ayrıştırıyor, hep yani “Biz hep farklıyız”ı çocukken vermeye başlıyor. Biz kadın ve erkek ayrımını direkt bir çikolatada bile ayırmaya başlıyorsak çocuğun sonraki yaşamında da bir şey olur “Sen kadınsın” ya da kadın da erkeği eleştirebilir yani sadece erkeğin kadına olarak söyleyemiyorum ama mesela hep böyle ayırıştırma ayırıştırma her konuda hayatının sonuna kadar böyle gider, temelini zaten küçükken atıyor.

Cansu: Bu sadece Kinder yumurta da yok mesela tişörtler de var erkeğe işte “Hero”, “Kahraman” kıza çiçekli böcekli “Prenses”. Niye bir kız kahraman olamaz mı yani, bir erkekte ben prensesim diyemez mi işte bu şey çıkıyor ortaya,

...

Bilgehan: Kinder’de şey oluyor, şey demeye çalışıyor; erkek arabayla oynar, erkek mavi rengi sever, erkek bu “erkek” kavramını anlıyor aslında orada yani erkekler demek ki bunu yapar anlamını ayırıyor ve kız çocuğundan kendini o şekilde ayırıyor. Benim yeğenlerim yapıyor mesela o benimki değil, mavi olan benimki olmalı diye düşünüyor hep mesela renkler üzerinden, oyuncaklar üzerinden çocuğa aslında erkekliğin bir kalıba girmiş gibi veriliyor aslında, o dayatılıyor, ilk dayatılan şey erkekle kızın ayrımı aslında (Temsili CD, 01’42”).

Alışveriş barkodu kullanılarak oluşturulan bir kültür bozumu örneğine ilişkin sınıf içinde yapılan değerlendirmelerde katılımcıların barkodun işlevine dair farklı bağlamsal anlamlar oluşturdukları görülmektedir:

Gülnur: Yaşamayı bir şeyleri almak, hep sürekli tüketmekle ilgili, amacı hep sadece almak işte yemek almak, işte yemek için para kazanmak, para için hep bu döngüyü bence eleştiriyor.

Araştırmacı: Kısır döngüye mi vurgu yapıyor?

Gülnur: Evet

Kemal: Aslında seri üretimi ve tüketimi düzenleyen en büyük etkenlerden bir tanesi barkod yani barkod olmasa bunun işleyişi sağlanamaz, belki de seri üretim olamazdı.

Bilgehan: Şu da olabilir, markalaşma onun en büyük şeyi değil mi? Bir barkodun varsa markalaşmışsın sen, belli bir isme gelmişsindir ama mesela pazarlarda öyle değil, hani özgürsün istediğini alıyorsun, yarım kilo alıyorsun, pazar olur çarşı olur hani böyle aslında yani bir kota koyma ihtiyacın yok herhangi bir şekilde daha samimi aslında daha özgürsün istediğini yapma özgürlüğün var. Veresiye bile bunda geçerli yani barkodu okutunca sana diyor mu on kuruşunu da bırakma yani hani on kuruşa da gerek yok diyor mu (Temsili CD, 41'30").

Eleştirel Sorgulama

Ders etkinlikleri sırasında katılımcıların gündelik hayatla ilgili konuları ve olayları karmaşık güç ilişkileri açısından sorguladıkları ve değerlendirdikleri görülmektedir. Örneğin kamusal pedagoji kavramını somutlaştırmak üzere katılımcılara dağıtılan Henry Giroux'nun *Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm (2007)* kitabından dağıtılan bir metin üzerine katılımcıların ulusal kültürümüz ve tarihimiz açısından yanlış bilgi oluşturması bağlamında savaş oyunları olgusunu eleştirdikleri gözlenmektedir:

Araştırmacı: Mesela o ilk okumada şeyden bahsediyor, bu Amerikan savaş oyunlarını kamusal pedagoji üzerinden değerlendiriyor; Amerika bunu neye hizmet etmesi için yaratmış diye böyle bir eleştiri getiriyor o elinizdeki kâğıtta.

Tunç: Hocam oyunları genellikle Amerikan firmaları yaptığı için Amerika hiçbir şekilde kaybetmiyor yani otomatikman bize şey mesajı veriyor hani "En güçlü ülke, her türlü güçlü ülke Amerika" oluyor her zaman. Çok hani masum olarak görülse de mesela savaş oyununda görev yapıyor, Amerikan bayrağını bir yere diyor çocuk bir nevi hizmet etmiş oluyor aslında onlara, ister istemez.

Oğuz: Ama işte Türkler geliştirmedeği için oyunu yapmıyor yani biz yapsak biz dizeceğiz,

Tunç: Halla halla!

Oğuz: Onlar yaptığı için çok seviyoruz oyunu oynuyoruz yani sonuçta oyunun sonunu getirmemiz lazım. Ama oradaki bayraktan ziyade oradaki ben emeğe daha çok bakıyorum yani daha makul bence.

Araştırmacı: Yani emek varsa,

Oğuz: Emek harcanıyor o kadar, görsel efekt var, yüzlerce kişi çalışıyor bizde de öyle bir şey olsa biz de gururla bayrağı dikerdik. Mesela son çıkan 'Battlefield' oyununda Osmanlı var ama Türkler yapmadı onlar yaptı yani Çanakkale Savaşı oynuyorsunuz ve kaybediyorsunuz oyunda, kazanıyorlar yani bizimkiler her yeri kazanıyoruz yani (Temsili CD, 01'17").

Kalıp yargı avı etkinliği kapsamında, uygulamanın yapıldığı zaman diliminde televizyonda güncel olarak yayınlanan *Kalbimdeki Deniz* (Oter vd., 2016) dizisinin töre cinayeti temasının ele alındığı 45. bölümünün bir kısmı sınıf ortamında izlenmiş ve katılımcıların kalıp yargılara ilişkin ne gibi örüntüleri tespit ettikleri üzerine konuşulmuştur. Ayrıca katılımcılara dizinin izledikleri bölümde senaryo değiştirme fırsatları olsaydı bunun ne olacağı sorulmuştur (EK-12). Katılımcıların diziyi özellikle etnik kalıp yargılar ve kadına yönelik şiddet açısından eleştirel olarak değerlendirdikleri görülmektedir:

Nevzat: O kadar çok bu konuda dizi var ki artık insanlar duyarsızlaştı, sadece onu izleyip acı çekelim sadece bu olsun yoksa sorunu çözmek için bir şeye girmiyorlar.

Araştırmacı: Babanın akıbetini merak edenler?

Eylül: Bence şişlenecek.

Cansu: İntihar etmiştir.

Selin: Hocam şey diyorduk hani böyle dizilerde de hep şey işleniyor ya işte adam böyle kızını falan öldürtüyor ya da tecavüz konusu var mesela, içeridekilerin hepsinde böyle şiş falan oluyor, o adama hepsi cezasını veriyor. Ama hemen hemen bütün dizilerde bu konu işleniyor adam hapse düşüyorsa orada ceza veriliyor.

Bilgehan: E içerideki suçlu değil mi, içerideki kim? Boşuna mı içeride yani.

Murat: Birde sanki doğudakiler sürekli bunu yapıyor gibi, aslında batıdakiler de yapıyor.

Kemal: Değiştirmek zorunda değiliz değil mi, onunda açıklamasını yazarsak değiliz.

Araştırmacı: Değilsiniz, senaryo değiştirmek zorunda değilsiniz, sizin yapmak istediğiniz bir değişiklik varsa yazın.

Kemal: Tutarsız buldum dizinin içindeki şiddeti çünkü bir yerde şiddeti canı işi gibi gösterirken bir yerde haklılaştırma olayı var.

Gülnur: Hatta burada halkın ne görmek istediğine göre, tek taraflı olmuş biraz.

Kemal: Katarsis'e uyum sağlıyor böylece halkın içini rahatlatıyor [Katarsis kavramı, Aristoteles'in trajedinin seyirci üzerindeki arınma etkisine vurgu yapmaktadır].

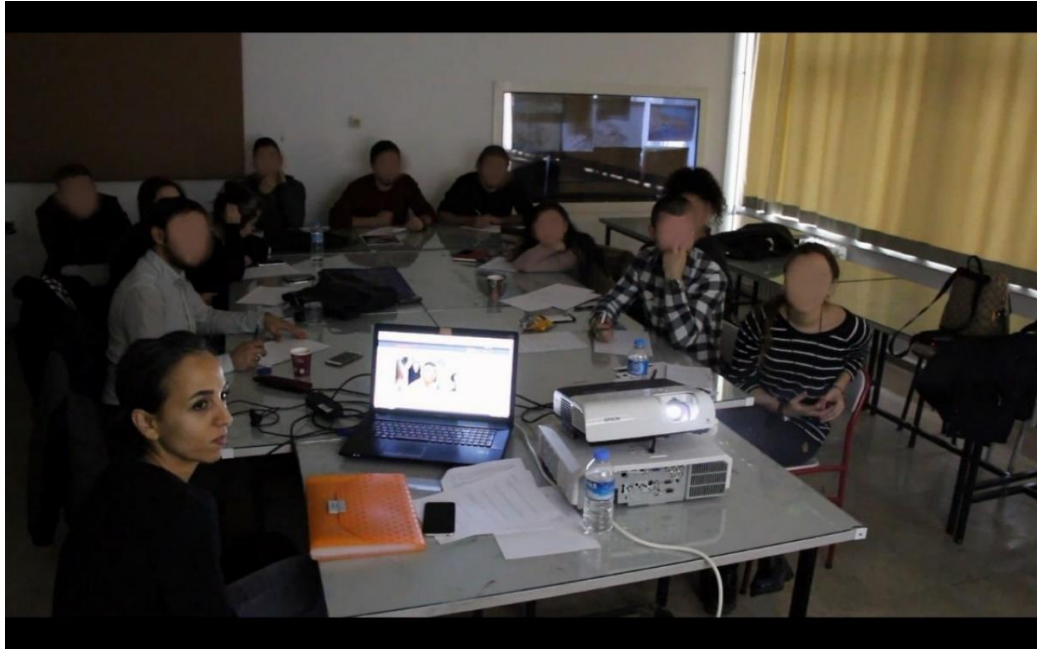
Gülnur: Çünkü insan onu dövmek istiyor.

Nevzat: Bu töreye yönelik yapılan durum, şimdi bu adam atalarından bu şekilde görmüş şimdi bunu yapmasa eğer o törenin dışına itilecek, toplumun dışında görüleceği için belki de bunu yapıyor.

Gülnur: Bir de ben şeyi orada çok şey, hep böyle şeylerin daha etnik insanların başına gelmesi, daha doğusal bir sorunmuş gibi gösteriliyor. Belki modern hayatta da tamam böyle olmasa da istemediği bir şeyde kendi kızını öldüren insanlar ya da kendi karısını öldüren insanlar da var yani bu da çok ilginç. Dizide aslında kendiyile başka yönden çarpık bir ilişki kuruyor

Bilgehan: Doğu-batı ilişkisi kurduruyor.

Gülnur: Hani kadına şiddete şey yapıp biraz da doğulu kadını eziyor. Birini savunurken diğerini açığta bırakmış gibi, şimdi düşününce tutarlı değil yani (Temsili CD, 03'05").

Görsel 3.4. Dizi izleme etkinliğinden kesit

Ders sırasında yapılan etkinliklerden bir diğeri ise haber özetlerini okumak ve bunları ön yargılar ve kalıp yargılar açısından değerlendirmektir, güncel haber bültenlerinden üç tane haber özeti (EK-13) katılımcılara dağıtılmış ve bunlarla ilgili düşünceleri alınmıştır. Haber metinlerinden biri dünya gündeminden diğeri ikisi ise yerel gündemden seçilmiştir. Bu haber metinleri kullandıkları cinsiyetçi, toplumsal ve siyasi ön yargılar, kalıp yargılar açısından dikkat çekmektedir. Katılımcıların haber metinlerine ilişkin eleştirel yansımalarına benzer biçimde, kişisel bilgi formlarında (EK-5) öğrendikleri yeni bir bilginin doğruluğunu nasıl

teyit edecekleri sorusuna alternatif kaynaklardan araştıracakları yönündeki cevapları ön plana çıkarmaktadır.

Araştırmacı: Ne düşünüyorsunuz üçüncü haberle ilgili, çok tespitler doğrudu gerçi.

Tunç: Senaryo yazmaları çok saçmaydı.

Gülnur: Direkt olmadan olmuş gibi.

Nevzat: Ben daha çok korkutmaya yönelik, hani diğer devletin dediklerini yapmazsan, devletle anlaşma yapmazsan sonucunuz bu olacak gibi.

Araştırmacı: Evet, söyle.

Selin: Ben çok farklı hani başka bir şekilde düşündüm. Mesela işte diyor ki “Kuzey Kore’de ki bomba Amerika’ya düşerse şu kadar insan ölebilir” bunun senaryosu yazılıyor ama aslında İslam ülkelerinde hani her yıl hemen hemen yüzlerce, binlerce insan ölüyor ve bunun arkasında işte Rusya’dır, Amerika’dır o duruyor, hiç kimse için ne kadar insan öldüğü yazılmıyor hani var olan bir şey var ama hiç dile getirilmiyor ama olabilecek bir şeyin senaryosu yazılıyor hani haberler oluyor işte ama Kuzey Kore mesela onu Amerika’ya değil de başka bir İslam ülkesine yapsa bu kadar dile getirilmez, bu kadar insan ölecek gibi hesaplanmazdı gibi düşündüm.

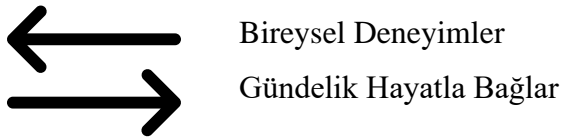
Yiğit: Orada röportaj yapıyordu bir tane haberci soruyordu “Ne düşünüyorsunuz?” o da “Amerika’nın buna sessiz kalmayacağınız düşünüyoruz” diyordu hani kendi halkları direkt karşılık verecekler.

Gülnur: Orada da haber şirketini de “International” bir şey olduğunu da vurgulamışlar o da bir garip. Yani direkt “Bakın işte biz bayağı dayanaklı bir şey söylüyoruz”, “Havada kalmadı” falan gibi. Mesela başka bir ülke öyle hani onların savaşa girmesini istediği için ortaya bir haber atabilir mesela, manipüle edebilir, “Bakın onların silahları çokmuş” işte falan deyip. Değilse bile biraz hani şey gibi bu oyun oynarken elim iyi falan demek gibi bir şey, değilken.

Ahmet: Blöf.

Gülnur: Blöf evet (Temsili CD, 03’12”).

Farklılık ve Tesadüf

Farklılık ve tesadüf alt teması, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan tartışmaların merkezi bir kökten gövdeye doğru gelişen ağacimsi düşünmeden ziyade, katılımcıların kendi bireysellikleri bağlamında gelişen çoğul fikirler ağı şeklinde

gerçekleştiği görülmektedir. Bu alt tema, bireysel deneyimler ve gündelik hayatla bağlar başlıklarından oluşmaktadır.

Bireysel Deneyimler

Katılımcıların ders etkinliklerinde yer alan diyaloglara katılırken kendi yaşam deneyimlerini referans alarak anlamları yapılandırdıkları görülmektedir. Örneğin tersyüz etme etkinliği sırasında reklamlarda kullanılan algı stratejilerine örnekler veren katılımcıların, bireysel yaşam deneyimleri bağlamında açıklamalara başvurdukları gözlenmektedir.

Bilgehan: Şey de var mesela “Yapabilirsin” dedin ya, mesela ben de sporcuyum, sporculuk yaşadım, o kadar zor ki aslında hani onları yapabilmek, çabalamak bunlar aslında çok zor ama sadece bir ayakkabıyla bunlara sahip olacaktım gibi gösteriliyor reklamlarda falan bu da olabilir (Temsili CD, 5’15”).

...

Nevzat: Arkadaşımın dediği gibi [burada Bilgehan’ı kastediyor] öyle ürünler tasarlıyorlar ki dediği gibi diğer ülkenin kültürünü diğer ülkeye yansıtmak için ülkelere göre tasarımlar gerçekleştiriyorlar. Ben Adidas’ta da çalıştım onun ürününü isterken mesela şey oluyordu “Bu stok sizin bölgeye düşmüyor” diyordu, onun orada giyilmesine izin vermiyorlar öyle stoklar var ki Türkiye içerisine sokulması bile yasak (Temsili CD, 11’07”).

Katılımcılardan Selin ise, çizgi filmlerin özendirme yoluyla bireylerin tüketim davranışlarını etkileyebileceğini yine kendi bireysel yaşam deneyimini referans göstererek açıklamaktadır:

Selin: Mesela ben daha bugün böyle bir örnek yaşadım, bilgisayar atölyesindeyiz işte araya girmiştik dedim ki şöyle bir “Sünger Bob” a bakayım hani orada da sürekli işte bir “Yengeç Burger” var şöyle anlatılıyor, böyle anlatılıyor, herkes çok sever, çok güzel falan yani bu da bir politika bence hani çocuklara sürekli, dedim az önce hatta benim de canım hamburger istemişti onu izledim ben bile, benim bile canım istedi çünkü öyle güzel anlatılıyor ki; çok güzel kokar, işte şöyle sevilir, işte böyle sevilir, tadı çok güzeldir falan gibisinden arkadaşımın dediği gibi işte ninjaların pizzası gibi böyle de çocukları etkileyebiliyor, bırak çocukları yetişkinleri bile etkiliyor.

Kemal: Şu dönemin yetişkinleri olarak o dönemin çocuklarıydık şu an ne yaparsak yapalım ne kadar zararlı olduğunu bilirsek bilelim pizzayı seviyoruz, her türlü de yeriz öyle bir durum oluyor.

Ahmet: Olsun yeriz (Temsili CD, 22’00”).

Murat, mavi ve pembe renklerinin cinsiyetçi kullanımlarının bebeklik çağlarından başlayarak bireylere öğretilen değerler olduğunu kendi ailesinde yaşanan bir örnek üzerinden açıklamaktadır:

Murat: Ama şu da var mesela benim abimin çocuğu oldu hemen peşinden şu an ablamın çocuğu da olacak. Abimin çocuğuna annem sürekli işte hırka, kazak, patik falan örerken sürekli kız çocuğunun renginden, mesela pembedir işte sarıdır veya pembeye daha yakın renkler kullanır. Çocuk üzerinde sürekli pembeyi gördüğü için, sürekli pembeye yakın renkleri gördüğü için erkek çocuğuna bak, sürekli mavi ve mavinin tonları gibi renkleri yapıyoruz çocuk emeklerken bile üzerinde o renkler var (Temsili CD, 1'50").

Görsel 3.5. Tersyüz etme etkinliğinden kesit

Gündelik Hayatla Bağlar

Kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinlikleri esnasında katılımcıların tartışılan konuları gündelik hayatta yaşanan toplumsal ve kültürel örneklerle ilişkilendirerek değerlendirdikleri görülmektedir. Örneğin katılımcılar tersyüz etme etkinliği kapsamında uluslararası markaların Türkiye özelinde kullandıkları reklam stratejilerine ilişkin şunları ifade etmiştir:

Tunç: Kültürel değerler üzerinden yoğunlaşıp hani kendine daha yakın izlenimi vermeye çalışıyorlar.

Gölnur: Sanki bir Türk markasıymışçasına bize kendisini lansa ettirip, aynı değerleri paylaşıyormuşçasına bir izlenim yaratıp milleti kendi kültürüyle bağdaştırıp ama aslında kendi kültüründen de uzaklaştıracak şekilde bir popülerite, kültür yaratıyor üstüne zaten belli bir şekilde de mesela sanatçıları insanların sevdiği idolleri falan kullanarak markaya yaklaşıyor her şekilde strateji geliştiriyor yani (Temsili CD, 6'44").

Tunç ise, batılılaşma hayranlığının çeşitli toplumsal olgularda ortaya çıktığını ve bu nedenle ulusal kültüre ait ürünlerin yabancı markalarca bize yeniden pazarlanabildiği ifade etmiştir.

Tunç: Bir de bizim toplumda şu var hani batılılaşmaya yönelik durmadan hani televizyonda da olsun devlet siyasetinde de olsun şuradan şunu aldım, şu devletten şundan yararlandık gibi mesela bakıyoruz Starbucks'ta herkes oturup kahve içiyor değil mi şeyi düşünüyorlar hani "Biz burada kahve içiyoruz hani yurtdışında da bu kahveler içiliyor" ama baktığında aslında kahvenin en çok çeşidi doğuya ait bir şey. Bizim kendi kültürümüzde olan bir şeyi dışarıda değiştirip bize satıyorlar (Temsili CD, 14'50").

Pazarlama stratejilerinin reklamların dışında da yürütüldüğünü ifade eden Kemal, buna örnek olarak yabancı pizza zincirlerinin Türkiye pazarına giriş yaptıklarında pizzaların tanıtılması ve özendirilmesinde bir çizgi filmin kullanılmasını göstermektedir:

Kemal: Bu iş bence biraz da reklamla ilgili şöyle bir durum var, eskiden Türkiye'de pizza diye bir şey yoktu pizza dükkanları ilk açıldığında insanlar bunlara pek tenezzül etmedi pizza dükkanlarının açılması için o zamanlar işte Ninja Kaplumbağalar diye bir çizgi film vardı herkes bilir, aslında Ninja Kaplumbağalar'ın Türkiye'de yayımlanmasının sebebi işte insanlara pizza mantığını aşılarmaktı, çocuklarda annelerinden pizza yapmalarını isteyince tabii ki yapamadılar (Temsili CD, 18'42").

Katılımcıların ders içeriğinde yer alan bir etkinliği daha önce başka bir ders kapsamında gördükleri benzer bir içerikle ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Araştırmacı: Aslında bitirdikten sonra dağıtmam lazımdı. Bitirenler şey yapacak buradaki meslek grubuna hangi fotoğraf uyuyorsa onun numarasını yazacak, müzisyene mesela hangi fotoğraf uyuyor, kafanızdaki imgesine, onu yazacaksınız. Karşısında da şey var, nedenini açıklayacaksınız kısaca.

Cansu: İrkçı olduğumu fark ettim.

Yiğit: Biz bu çalışmayı aslında şeyde de yapmıştık kültür tarihi mi ne öyle bir ders vardı, orada hocamız farklı insan tipleri göstermişti hangisi yabancı diye herkes orada zenciye şey yapmıştı, normalde o biraz daha takım elbiseli insan orada daha baskındı daha bir acımasız, elinin altında sanki bir bombayı atacak gibi, öyle bir şey yapmıştık.

Oğuz: Şey gibiydi, iki haftadır bu dönüyor da doğrusunu söyleyeyim ben. Bize sordu "Bir yabancı size neyi çağırıyor?" herkes şey dedi; sakallı, kaba saba, elinde bastonu olan biri ama sonra dedi ki "Bir beyaz yakalı da bir yabancı olabilir".

Araştırmacı: Burada da aslında onunla ilgili bir şey yapıyoruz yani ön yargılarımız; bir kişiyi tanımadan, dış görünüşüne göre verdiğimiz karar ön yargı, hiçbir şey bilmiyorsun onun hakkında,

Murat: O şey değil miydi bir beyaz fotoğraf koymuşlar bir de siyah, zenci fotoğrafı koymuşlar bunların hangisi kötü insan olabilir demişler (“Doll Test” örneği),

Araştırmacı: Onu geçen hafta da konuştuk izleyelim mi hazır (projeksiyon) takılıyken (Temsili CD, 01’55”).

Birlikte Yapılandırmak

Sürece Katılım

Akran Öğretimi

Ders Dışı Uygulamalar

Dönütler

Birlikte yapılandırmak alt teması, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine katılımlarını ve birbirleriyle etkileşim durumlarına ilişkin bulguları içermektedir. Bu alt tema, sürece katılım, akran öğretimi, ders dışı uygulamalar ve dönütler başlıklarından oluşmaktadır.

Sürece Katılım

Katılımcıların, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katılımlarının ve uygulama sürecini yönlendiriyor olmalarının önem kazandığı görülmektedir. Katılımcıların ders sürecinde aktif olarak rol almaları ve fiili olarak derslere katılım sağlamaları konusunda araştırmacının katılımcıları teşvik ettiği görülmektedir. Örneğin, uygulamanın ilk haftalarında katılımcılara dağıtılan ders değerlendirme formlarına (EK-5) istinaden yaşanan iletişimde, katılımcılar yer aldıkları başka bir araştırma uygulamasında yaşadıkları olumsuz deneyim sebebiyle ders değerlendirme formlarına ilişkin kaygılarını ve isteklerini araştırmacı ile paylaşmışlardır. Araştırmacı bu sürecin esnek bir yapıda olduğunu ve katılımcıların etkinlikleri ve süreci şekillendirebileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Selin: Bu soruyu görmekten artık bıktım “Bu uygulamanın size kattıkları ne?”

Araştırmacı: Yani ben gerçekten üzgünüm böyle tekrar tekrar karşılaşmış olmanıza aynı şeylerle,

Nevzat: Peki önümüzdeki haftalarda göreceğiz miyiz?

Araştırmacı: Yani her ders sonunda alınması gereken dönütler.

Nevzat: Bir şey olmaz ya, yapacak bir şey yok.

Bilgehan: Onlar fazla uzundu ama onlar fazla uzundu.

Nazlı: Böyle üç soruyu falan geçmezse çok iyi olur çünkü böyle sayfaları çevirip çevirip cevaplıyorduk da.

Nevzat: Belki dört hani dördü geçmeyebilir.

Bilgehan: İlk haftada üç sayfaydı, hocam arkalı önlü ya hepsinin aynısı sorular.

Selin: Hepsinde de diyor ki mesela, “Bu etkinlik size ne kattı?” alttaki soruda da diyor ki “Bu etkinlik size ne katmış olabilir?” alttakinde de diyor ki “Yapmış olduğunuz etkinliği günlük hayatınızda nerede kullanabilirsiniz?” ya zaten hepsini yazmışım üstte daha ne istiyorsun benden.

Tunç: İkinci de kullanılamı dördüncü de “Yukarıda” yazmıştım.

Nevzat: Ben bir kere onu yaptım “Beşinci sorunun cevabı” yazmıştım.

Araştırmacı: Ona dikkat edeceğim, soru tekrar etmesin.

Nazlı: Hocam siz de kusura bakmayın, size böyle geldik ama.

Araştırmacı: Yok olsun, kaygılarınızı duymak gerekiyor ki ona göre dikkat edeyim. Sadece iyi bir deneyim olmasını isterim sizin açınızdan da benim açımdan da,

Nazlı: Keyif aldık biz şu anda.

Araştırmacı: Keyifli olmasını isterim. Aslında sizin yönlendirebileceğiniz bir süreç, çok esnek bir süreç bilginiz olsun, burada yönlendiren siz olacaksınız, buradaki etkinlikleri ve süreci (Temsili CD, 45’00”).

Görsel 3.6. Meslek tahmini etkinliğinden kesit

Diğer bir ders etkinliği sırasında ise katılımcıların derslere fiili katılımlarının önemini vurguladığı görülen araştırmacı şunları ifade etmektedir: “Önümüzdeki hafta bu etkinlik

bitecek, o yüzden bir şey yapmasanız da derse gelin çünkü burada mutlaka bir etkinlik yapıyoruz, ona dahil olmuş olursunuz, “Ben yapmadım, derse gitmeyeyim” [burada etkinlik sonunda yapmaları istenen çalışmalar ima ediliyor] psikolojinde olmayın diye söylüyorum (Temsili CD, 02’34)”. Ayrıca ders etkinlikleri sırasında katılımcıların ders içeriğine uygun buldukları materyalleri sundukları görülmektedir, araştırmacının konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Araştırmacı: Gülnur bir tane video yollamış, bizim yaptığımız etkinliklerle ilişkili olduğunu düşündüğüm için, bir reklam aslında yollamış benim de hoşuma gitti, sınıfta tartışabiliriz diye düşündüm. Sizin de önerileriniz olabilir burada işlediğimiz şeylerle ilgili ilişkili bulduğunuz bir şeyler olursa mutlaka getirin burada hep birlikte izleyelim, konuşalım, herhangi bir örnek olabilir, video olabilir, dizi olabilir ilgili bulduğunuz, ne istiyorsanız (Temsili CD, 01’35”).

Akran Öğretimi

Ders etkinlikleri esnasında ve sınıf dışında katılımcıların ders içeriğine ilişkin birbirleri ile yardımlaşmaları görülmektedir. Örneğin, tersyüz etme etkinliğinin ilk dersinde olmamasına rağmen Ahmet isimli katılımcı ikinci derse kendi yaptığı tersyüz etme çalışmasını getirmiştir, bunun üzerine araştırmacının şaşırıldığı ve katılımcıya önceki derste olup olmadığını sorduğu görülmektedir, katılımcının birinci derste olmadığı ancak bu derse katılan diğer arkadaşlarının ders kapsamında yapılanları Ahmet’e aktardıkları ifade edilmiştir:

Araştırmacı: O zaman örneklere bakalım, sizin yaptığımız örneklere bakalım.

Ahmet: Ben bir tane yaptım ama bir tane dediler.

Eylül: Bir taneydi değil mi?

Araştırmacı: Bir taneydi evet.

Ahmet: Ama çıkarttıramadım, çıkartacak mıydık?

Araştırmacı: Sıkıntı yok, sadece üzerine konuşalım diye,

Ahmet: Teslim ederken,

Araştırmacı: Sen geçen ders yoktun?

Ahmet: Yoktum ama öğrendim.

Nazlı: Bizden aldı bütün bilgileri, eleştirileri hatta şeylere bile bakmadı çünkü biz ona hepsini söyledik.

Ahmet: Ben hoşuma gitti de o yüzden.

Kalıp yargı avı etkinliğinde araştırmacının katılımcılara incelemesi için dağıttığı örnek görsel dokümanda (EK-11g) yer alan İngilizce yazıların arkadaşları Murat ve Alpaslan tarafından anlaşılmadığını fark eden katılımcılardan Nazlı, buradaki yazıları Türkçe'ye çevirerek arkadaşlarının anlamasına yardımcı olmaktadır: “Ben diyor ergenim işte sorunluyum yani, zayıfım diyor anoreksiya olmalıyım, gözlüğüm var ineğim diyor, siyah giyiniyorum emoyum. Başka merak ettiğin var mı? (Temsili CD, 02’30)”. Bu konu araştırmacı günlüğüne de şu şekilde yansımaktadır:

Derste üzerine konuşmak için kullandığım görsel materyaller, özellikle tersyüz etme etkinliğinde kullandığım kültür bozumu örneklerinde İngilizce yazılar vardı. Bunun sorun olacağını hiç düşünemedim ama bugün dersin sonuna doğru kalıp yargılara örnek olsun diye dağıttığım bir görsel materyal üzerine sınıfta herkesin İngilizce yazıları anlamadığını görmüş oldum; katılımcılardan biri arkadaşları için bu yazıları Türkçe'ye çeviriyordu (Araştırmacı Günlüğü, 22.11.2017).

Ders Dışı Uygulamalar

Katılımcıların, ders sürecindeki etkinliklerin dışında ders dışında yerine getirmeleri gereken etkinlikler bulunmaktadır ve araştırmacının her dersin sonunda bir sonraki ders ya da etkinlik için yapılacak hazırlıklarla ilgili katılımcılara açıklamalar yaptığı görülmektedir. Bu ders dışı etkinlikler hem katılımcıların bir sonraki derse ön hazırlığı için hem de bilgiyi kendilerinin yapılandırmalarına olanak sağlaması açısından önem kazanmaktadır. Aşağıda tersyüz etme etkinliği ve kalıp yargı avı etkinliklerine ilişkin araştırmacı açıklamalarına yer verilmektedir. Aşağıda yer alan tersyüz etme etkinliği açıklaması yukarıda yapısalcı kodu ile paylaşılmıştır. Bununla birlikte, aynı örneğin ders dışı uygulamalar kodu ile ilişkili olduğu düşünüldüğü için burada tekrar yer verilmektedir.

Araştırmacı: Siz böyle bir çalışma yaparken bunların [derste gösterilen kültür bozumu örnekleri] esiri olmayın, asıl burada önemli olan bunlara benzemeye çalışmak değil, bunları yakalamaya çalışmayın ama gözünüzü kendi hayatınıza çevirin, etrafınızda sizi rahatsız eden ya da bizim çevremizde, bizim mekanlarımızda bizi rahatsız eden neyse onu aslında getirmeye çalışın. Yani sizin bireysel olarak dönüştürebileceğiniz ne var, bunlara benzemeye çalışmayalım. Önümüzdeki derse siz böyle eskizlerinizle, seçtiğiniz bir afişle geleceksiniz (Temsili CD, 45’00”).

Kalıp yargı avı etkinliği için katılımcılardan yapmaları istenen ders dışı çalışmalara ilişkin açıklamaya aşağıda yer verilmektedir:

Araştırmacı: Önümüzdeki hafta kalıp yargı avı yapacağız, yani siz yapacaksınız, burada bir giriş yapmış olduk. Özellikle bir şey yapmanızı istemiyorum, internete girip kalıp yargı bulmanıza gerek yok ama televizyon izlerken, bir şey okurken; gazete olabilir, karikatür olabilir, dergi olabilir yani her ne yapıyorsanız, arkadaşlarınızla sosyalleştiğinizde olabilir, sosyal medyayı kullandığınızda olabilir, haber izliyor olabilirsiniz yaptığınız her ne ise o anda gözünüze çarpan kalıp yargıları avlayacaksınız o yüzden bu etkinliğin adı “Av”. Not tutabilirsiniz, fotoğraf, görsel bir şey olabilir, bir sayısı yok siz böyle keyif aldysanız daha fazla yakalayabiliyorsanız gün içerisinde, daha fazla getirebilirsiniz, ... Yani sizin kendi deneyiminiz, etrafınızda gördüğünüz ne, onları avlayacaksınız (Temsili CD, 02’30”).

Dönütler

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleşen dönütlerin üç şekilde yer aldığı görülmektedir: ders etkinlikleri için üretilen iki boyutlu katılımcı çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik dönütler, katılımcıların ders etkinliklerini değerlendirmesine yönelik dönütleri ve son olarak araştırmacının ders içeriğine ilişkin tespit ettiği yanlış anlaşılmalara ilişkin katılımcılara verdiği dönütlerdir. Aşağıda bunlarla ilgili örneklere yer verilmektedir.

Görsel 3.7. Katılımcı çalışmalarının değerlendirilmesinden kesit

Araştırmacı: Bu yaptıklarınızı hemen konuşalım istiyorum. Burada arkadaşınız ne anlatmış?

Cansu: Okuma kitabı.

Araştırmacı: “Facebook-Readbook” demiş ne anlatmaya çalışmış?

Selin: İnsanların Facebook’ta ya da sosyal medyada geçirdikleri zamanı aslında hani yani kitap okuyarak da değerli hale getirebilirler.

Araştırmacı: Bir dakika, kaynatmayalım, tersyüz ettiği mesaj bu mu?

Selin: Belki öyle.

Nazlı: İnsanların hani şeyleri paylaştıklarını işte okuyacağına, bakacağına falan kitap okuyun yani.

Bilgehan: Yok ben onu almadım ben de şey aldım oradan; hani Facebook’a harcıyorsun bütün şeyini ama oradaki okuma aslında sana yetmez, kitap okuman gerekir gibi bir şey aldım oradan.

Araştırmacı: Başka?

Ahmet: Hemen hemen aynı.

Araştırmacı: O zaman sahibinden dinleyelim ne anlatıyor?

Tunç: Ben de onu anlatmak istedim aslında.

Araştırmacı: Tersyüz ettiği mesaj o mu yani?

Tunç: Hıhı

Araştırmacı: Burada, neyi değerlendiriyor arkadaşınız, neyi tersyüz ediyor Starbucks’ta?

Oğuz: Benim anladığım bir şey var da,

Araştırmacı: Ama sahibi söylemesin önce arkadaşlarınız söylesin.

Oğuz: Starbucks’ı eleştiriyor ama yani beğenenler içebilir yani.

Araştırmacı: Bu arada gerçekten önerileriniz olabilir; burada bu net olmamış, böyle olsaydı daha iyi olabilirdi gibi, demek istediğiniz başka şeyler varsa onları da söyleyebilirsiniz, alınmaca darılmaca yok.

Kemal: Starbucks yapmadığını falan iddia etti mi bunu bilmiyorum ben yani böyle bir şey olmadığını iddia etti mi?

Cansu: Yurt dışında bir hayvanın dışkısını kahve diye satıyorlar ve dünyanın en pahalı kahvesi o işte bu da öyle.

Kemal: Demek ki yararlı.

Tunç: Ama o senin dediğin hayvan sadece kahve çekirdeğinin en olgunlarını, en kaliteliyelerini yiyor, dışkısı da otomatikman öğütölmüş kahve olduğu için, başka bir şey yemiyor ama bu her şeyi yiyor yani.

Gölnur: Bunda hayvanın sağlını eleştirirler, o zaman sadece kahve yiyorsa bu normal değil, normalde yeşillik ile beslenen bir hayvan değil mi?

Araştırmacı: Burada insan sağlığını da tehdit eden şeyler olur diyor eğer başka şeyler yiyen bir hayvanın dışkısıysa.

Oğuz: İşte ona karşı bir şeyler yapılabilir,

Araştırmacı: Mesela?

Gölnur: İyi olmuş

Araştırmacı: Tam net değil mi burada?

Nevzat: Burada destekliyor gibi bir Şey var.

Oğuz: Aynen.

Kemal: Şöyle bir Şey var o hayvanın dışkısını elde edebilmek için o hayvanın hapis hayatı yaşaması gerekiyor tutup da dışarıdaki hayvanların peşinden koşturacak değiller. Özellikle kahve verecekleri fillere ihtiyaç duymaları gerekiyor, muhtemelen hayvan,

Oğuz: Hem öyle dediğin gibi hem de Şu Starbucks'ın Şeyi, dairesi olsaydı daha iyi olurdu, bir zincir gibi.

Bilgehan: Vay!

Nazlı: Hocam direkt hani sanki 'Artık bu logodan vazgeçelim de Şöyle bir fil yapalım bu seferlik' gibi olmuş.

Oğuz: Aynen.

Nevzat: Sanki destekleniyormuş gibi.

Bilgehan: Yaralı bir fil olsaydı belki evet olabilirdi.

Araştırmacı: Yapan arkadaşımız? Ama senin geçen hafta söylediklerini arkadaşlar biliyordu, fil dışkısı ile ilgili olduğunu.

Nazlı: Ben bilmiyordum.

Bilgehan: Ben de bilmiyordum.

Oğuz: Ben de bilmiyordum.

Eylül: Ben genele baktığımda Starbucks ile ilgili bu haber vardı, benim de bu haber ilgimi çekti. Hani kırmızı böcek ile ilgili bir Şeyler de vardı ama bunu kabul etmiş, özür dilemiş tüketicilerinden falan. Bu tadın başka nelerde alternatif olarak bulunulabilir Şeyini araştıracağız ona göre artık üretmeye devam edeceğiz gibi Şeyler söylemiş.

Oğuz: Tamam ama insanlar neden rahatsız oluyor ki bundan? Dışkı olduğundan dolayı mı? Ama içiyorlar, çok hoşlarına gidiyor yani, bu olduğunda bırakacaklar mı yani, deli misin neden bıraksınlar! (Temsili CD, 02'33").

Ders sürecinde katılımcıların, ders etkinliklerine ilişkin geri bildirimler verdiği görölmektedir. Örneğin araştırmacının, katılımcıların vereceği dönütlerin önemli olduğunu ifade etmesi üzerine Bilgehan Şimdiye kadar en eğlendiği ders etkinliğinin bu olduğunu ifade etmektedir, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde diyaloğa dayalı etkinliklerin çoğunlukta olmasının katılımcıların çoğunluğu tarafından eğlenceli bulunduğu görölmektedir.

Araştırmacı: Aslında burada da dönüt almaya çalışıyorum siz eleştirirseniz ben o yönde geliştiririm.

Bilgehan: Mesela yanlış anlamayın beni, ben mesela belki de dört yıldır ilk defa eğlendiğim ve bir şeyler aldığımı hissettiğim etkinlik sadece bu yani.

Ahmet: Yoksa gelmezdik (Temsili CD, 03'16").

Kalıp yargı avı etkinliği esnasında katılımcılardan Murat ise ders etkinliklerine ilişkin düşüncelerini rahatça ifade edebiliyor olduğunu şu şekilde paylaşmaktadır:

Araştırmacı: Şimdi bir tane beyin fırtınası yapacağız yani beyin fırtınası olmasının gerekçesi hızlı hızlı aklınıza gelen ilk şeyleri yazacaksınız, çok düşünmeden, sansürlemeden kendinizi.

Murat: Çok eğlenceli şeyler oluyor ya, resmen kin kusuyoruz ha, içimizde olan her şeyi paylaşıyoruz burada (Temsili CD, 02'27").

Etkinlikler sonunda doldurulan ders değerlendirme formlarının ilkinde katılımcıların kültür bozumuna ilişkin görüşlerinden kültür bozumu yanlış anladıklarını tespit eden araştırmacı bununla ilgili bir sonraki derste katılımcılara geri bildirim vermekte ve kültür bozumu yeniden tanımlanmaktadır:

Araştırmacı: Geçen ders yaptıklarımızı bir özetleyeceğiz çünkü siz ısrarla doldurmak istemediniz ama ders değerlendirme formlarında bazı yanlış anlaşılmalarda olmuş, onlarla ilgili konuşalım istiyorum önce.

...

Araştırmacı: Mesela şöyle yazılmış, kültür karmaşası demiş arkadaşınızın biri "Birçok reklamın kültür karmaşası yaşadığının farkındayız" demiş, hani orada kültür bozumu ile ilgili soru sormuştum ya size. Başka bir arkadaşınız "Kültür bozulması yaratan markalar" yazmış mesela. "Günümüzde çok sık reklamların etkisiyle bozulmalar yaşıyoruz" yazılmış, "Kendi kültürünü diğerlerine aktarıp onları asimile etmek için kültür bozumu yapılıyor" yazılmış. Şimdi biraz kültür bozumdan bahsedelim o yüzden, bence bahsetmemiz gerekiyor (Temsili CD, 46'50").

...

Nazlı: Biz o şeyi grubu durum olarak algıladık hepimiz,

Araştırmacı: Evet, öyle olmuş.

Nazlı: Hani kültürün nasıl bozulduğunu, insanların üzerindeki etkileri falan diye anladık ama şu an anladım yani (Temsili CD, 51'40").

Bu durum araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımaktadır:

Bugün derste hem katılımcıların tersyüz etme etkinliği için yaptıkları çalışmalarını konuştuk hem de bir önceki ders değerlendirme formunda tespit ettiğim kültür bozum kavramına yönelik yanlış anlaşılmalara ilişkin açıklamalar yaptım, aktivist grup örneklerinden konuştuk ve bunun da bir aktivist oluşum olduğunu vurguladım (Araştırmacı Günlüğü, 15.11.2017).

3.2. Katılımcıların Kültür Bozumu Deneyimlerine İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular

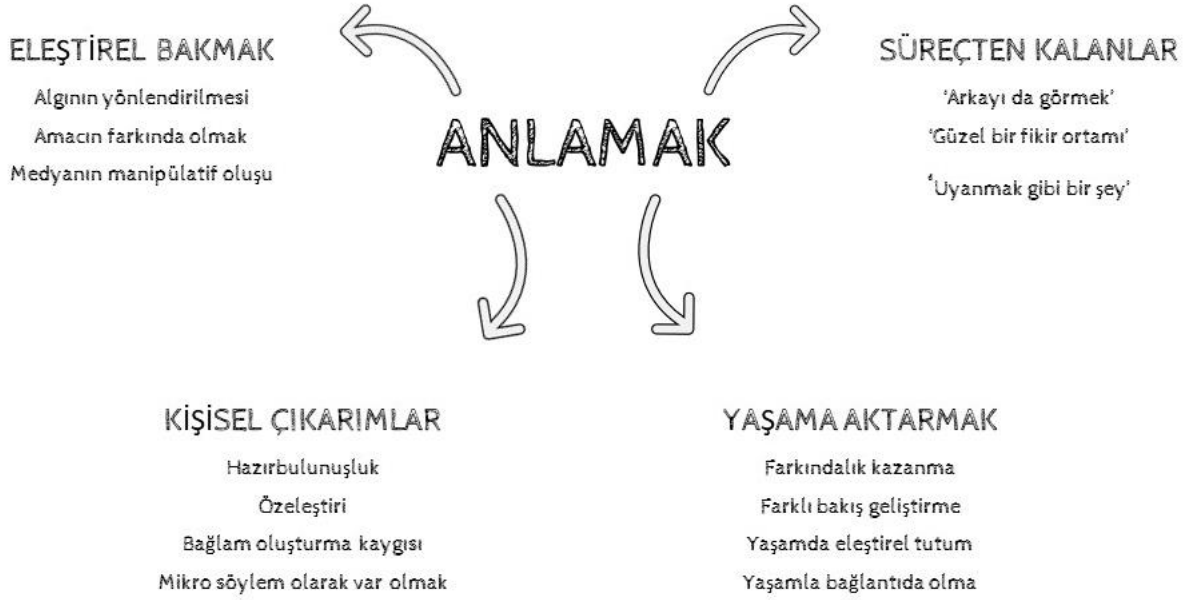
Katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşlerine ait bulguların sunumu, yarı yapılandırılmış görüşmelerin tematik analiziyle ortaya çıkan temalar, ders değerlendirme formları, araştırmacı günlüğü ve alan notları yoluyla veri üçgenlemesi yapılarak sunulmaktadır. Şekil 3.4.'de yarı yapılandırılmış görüşmelerin tematik analizi sonucu ulaşılan tema ve alt temalar, EK-15'te verilen tabloda ise tema ve alt temalar kod ifadeleri ile birlikte gösterilmektedir. Bu tema ve alt temalar ikinci araştırma sorusu olan "Katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşleri nelerdir?" sorusunun alt sorularını yanıtlayacak biçimde açıklanmaktadır.

ANLAMAK	ÖĞRETMEK	UYGULAMAK	DEĞERLENDİRMEK
Eleştirel Bakmak	Bozmayı Öğretmek	Üretim Yaklaşımları	Sınıflandırma Karşıtlığı
Süreçten Kalanlar	Merkezi Değiştirmek	Yapı Kurma Yolları	Üst Okumalar
Kişisel Çıkarımlar	Genişletmek	Eleştirel Dayanaklar	Tüketim Kültürü Eleştirisi
Yaşama Aktarma			

Şekil 3.4. Görüşme analizinden ortaya çıkan temalar ve alt temalar

3.2.1. Anlamak teması

Anlamak teması, ikinci araştırma sorusunun alt sorusu olan "Katılımcılar kültür bozumu nasıl tanımlamaktadır?" sorusunu cevaplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmelere ek olarak ders değerlendirme formları, araştırmacı günlüğü ve alan notlarından yararlanarak, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecini nasıl betimlediği, anlamlandırdığı ve ne gibi çıkarımları olduğu bağlamında açıklanmaktadır. Anlamak teması, Eleştirel Bakmak, Süreçten Kalanlar, Kişisel Çıkarımlar ve Yaşama Aktarmak alt temalarından oluşmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 3.5.'de anlamak temasına ilişkin alt temalar ve bunlara ait kodlar gösterilmektedir.

Şekil 3.5. Anlamak temasına ait şema

Eleştirel Bakmak

- Algının yönlendirilmesi
- Amacın farkında olmak
- Medyanın manipülatif oluşu

Eleştirel bakmak alt teması, algının yönlendirilmesi ve medyanın manipülatif oluşu başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinden yola çıkarak ders etkinliklerini, reklamları ve diğer medya metinlerini nasıl anlamlandırdığına ilişkin bulgulara bu alt tema altında yer verilmektedir.

Algının yönlendirilmesi

Büyük şirketlerin özellikle reklamlar yoluyla insan davranışlarını etkilemekte kullandıkları yöntemler olduğuna ilişkin katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Gülnur, hazır gıda sektöründen bir firmayı eleştirdiği çalışmasını açıklarken firmaların sempatik imajlar yoluyla insanları etkilediğini ve yanlış yönlendirdiğini ifade etmektedir:

Mesela burada TED ayı kullanılmış direkt insanların sevdiği animatik şeyleri piyasadan satın alarak markalar sevimli hale getiriyor, aslında değil; yani mesela bunu yiyen gerçekten şuradaki gibi kilolu insan olmaya başlıyor. Yani bir ay boyunca pizza her gün yersen kesinlikle bir otuz kilo alırsın yani ama onlar öyle demiyor işte şirin hale getiriyor (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ayrıca basılı reklamlarda ya da müzikli reklam videolarında görsellerden daha çok sözlü ifadelerin kendisini etkilediğini ve bunun göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir: “Aslında direkt sloganlarla ele aldım çünkü tüketici olmamızı isteyen markada bize zaten sloganlarla geliyor. Biz hep görselde takılıyoruz ama mesela ben bir sloganı gördüğümde, ne deyim bir reklam müziğindeki o söz bile olsun benim aklımdan gitmiyor (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Nazlı ise, özellikle dergileri incelerken yaşadığı değişimi açıklarken, tüketici konumundaki bakış açısının artık firmaların ne gibi stratejileri kullanarak algıları etkilediğine doğru yöneldiğine dikkat çekmektedir:

Şimdi dergileri filan böyle karıştırdım ya normalde ben dergiyi hani işte “Aa şu kıyafet güzelmiş” ya da işte “Şu ayakkabı ne kadar güzelmiş” ya da “Şu kozmetik ürünü çok güzelmiş” diye bakardım ya da “Fiyatı ne kadarmış, neredeymiş, ne kadara alırım” falan. Bu sefer incelerken hani acaba ne şekilde süsleyip de oraya koymuşlar ki bizim dikkatimizi çekebilsin diye onu aramaya çalıştım (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Tersyüz etme etkinliği çalışmasını açıklayan Yiğit ise, reklamların satış amaçlı bireylerin algılarını etkilediğine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmektedir; “Güzel ve değişik bir deneyimdi nasıl desem, reklamlarda satmak için bize dayattığı şeyler vardı, ben de aslında yaptığım şeylerde yazılardan ön plana çıktım zaten, yazıları tersyüz ettim (Yiğit, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Amacın farkında olmak

Katılımcıların, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan etkinliklerin ve gördükleri örneklerinden yola çıkarak kültür bozumu hareketinin amaçlarına ilişkin farkındalıklarını belirten görüşler bildirmişlerdir. Örneğin Eylül, yapılan etkinliklerin farklı bakış açısından belli bir amaca yönelik olduğunu ifade etmektedir: “Aslında, bir amaca yönelik bir şeyler yapıyoruz ama farklı açıdan bakıyoruz, bu bizim için daha önemli oldu (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Alpaslan ise, reklamlara yönelik yapılan tersyüz etme

etkinliğine ilişkin şunları ifade etmektedir: “Bütün hani hilelerini görmek istiyorsun, biz hileleri görüyoruz yani burada bütün (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Kendisiyle yapılan görüşmede Gülnur ise, reklamlarda alt metinlerin aranmasına vurgu yapmaktadır: “Markaların hani alttan verdiği mesajlar, hani tüketim bilincinin arttırılmaya çalışmasıydı (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Kültür bozumu çalışmalarının amacının, gündelik yaşamda etkisi altında olduğumuz tüketim kültürüne eleştirel bir bakış açısı kazandırmak ve düşündürmek olduğunu düşünen Nazlı şunları ifade etmektedir:

Günümüzde sorun olan ve halende sorun olmaya devam eden ve büyüyen; insanları tüketmeye, almaya, aynılaştırmaya yönelik algı çalışmalarına eleştirel bir bakış açısı kazandırmak amacı taşıyor. Ve insanlara “Neden?” sorusunu sordurmak, içlerinde bir muhakeme yaptırmak, düşüncelerini, değerlendirmelerini sağlamak için özünü oluşturur (Nazlı, Birinci Ders Değerlendirme Formu).

Kemal ise kültür bozumuna ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kültür bozumu yapmak günlük hayatımızla ilişkili olan reklamların bize vermek istediklerinin dışında aslında verdiklerini göstermeyi amaçlamaktadır. İnsanları bilinçlendirmek ya da insanların zaten bildiği ancak görmezden geldiği birtakım şeyleri onlara hatırlatmak, önemini kavramalarını sağlamak olabilir (Kemal, Birinci Ders Değerlendirme Formu).

Eylül kültür bozumu farkındalık yaratmak ile ilişkilendirmektedir: “İnsan bu kapitalist düşüncenin kaybolmasını ve insanlar tarafından fark edilmesini istemektedir. Amaçları tamamen farkındalık yaratmaktır (Eylül, Birinci Ders Değerlendirme Formu)”. Kültür bozumu, popüler markaların bireyler üzerindeki etkilerini yansıtmakta olduğunu ifade eden Nevzat şunları söylemiştir: “Popüler kültüre mal olmuş markaların gerçekte nasıl olduğu ile ilgili olabilir, bizim hayatlarımızın üzerindeki etkilerini yansıtmak için yapılmış olabilir (Nevzat, Birinci Ders Değerlendirme Formu)”.

Medyanın manipülatif oluşu

Katılımcıların, görüşmeler esnasında verdikleri değişik örnekler üzerinden medyanın insanları etkilediği, yanlış yönlendirdiğine ilişkin ve ders sürecinde yer alan etkinliklerin amaçlarına yönelik farkındalıklarını belirten bulgular ortaya çıkmaktadır. Örneğin Cansu, bir otobüs firmasıyla ilgili yakın zamanda gördüğü haberden yola çıkarak oluşturduğu

çalışmasını açıklarken bu haberin belki de firmayı karalamak için yapılan bir algı operasyonu olabileceğini ifade ederek medyanın manipülatif doğasına ilişkin imada bulunmuştur:

Belki bir algı operasyonu yaptılar metronun markasını düşürdüler ama bilmiyoruz bunu ama yine de kadın olarak hem rahatsız oldum haberlerinden hem de güvenemedim, güvenli bir yolculuk değildi yani yolculuğa çıkartmazdı beni zaten ben bu tedirginlikte yol gidemezdim, kadın olarak da rahatsız oldum güvenilirlik açısından markaya güvenmedim (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Ahmet ise, haberlerde izlediği bir videoda hayvana karşı şiddeti eleştirirken benzer biçimde şiddetin kullanılmasını ve bunun haberlerde normal bir biçimde sunulmasını eleştirmektedir:

Mesela bir video izledim yeni güncel ondan bahsedebilirim değil mi? [araştırmacıya soruyor] Adam köpeklere zarar vermek istiyor, belki siz de görmüşsünüzdür yeni olan bir şey iki gün önce falan biri de engellemek istiyor bu çok güzel bir şey diğeri de çok kötü bir şey ama ondan sonra adamı tek bir yumrukla bayılıyor sonra ona tasma takıp bağlıyor, bunu sunan haber de bunu da normalleştiriyor (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme).

Selin ise kalıp yargı etkinliğine ilişkin açıklama yaparken televizyon aracılığıyla yıllar içinde töre cinayetlerinin kendisinde nasıl kodlandığına ilişkin şunları ifade etmektedir:

Küçüklükten bu yana hep televizyonları izledik ve bize bu şekilde empoze edildi işte ‘töre vardır’ işte ‘kız kaçamaz’ ne bileyim ‘kız kaçarsa oğlan vurmaya gider’ falan mesela o benim çok ilgimi çekmişti hatta onunla ilgili bir video çekecektik ama ben o gün rahatsızlandığım için geledim, Ahmet ile beraber öyle bir şey planlamıştık (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Medya ile ilgili bir diğer dikkat çeken açıklamada ise Cansu, haberlerden edinilen kanaatlerin davranışları etkilediğine ilişkin şunları ifade etmektedir:

Mesela sokakta gördüğümüz dilencilere diyoruz ki evet çok aç ama diyoruz ki haberlerden gelen işte ‘dilencinin cebinden beş bin lira çıktı’, ‘a zenginler onlar bizden daha zengin’ deyip belki gerçekten aç olan bir insanı es geçiyoruz yani gerçekten ihtiyacı olan bir insana cebimizde paramız veya ekmeğimiz varken mesela vermiyoruz (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Süreçten kalanlar

“Arkayı da görmek”

“Güzel bir fikir ortamı”

“Uyanmak gibi bir şey”

Süreçten kalanlar alt teması, katılımcıların kültür bozumu nasıl tanımlamadıklarını *in vivo* kodlar eşliğinde açıklayan bir alt temadır. Başka bir ifadeyle, katılımcıların gerçek

ifadelerinden seçilen sözcükler kod başlıkları olarak kullanılmaktadır. Bu alt tema “Arkayı da görmek”, “Güzel bir fikir ortamı” ve “Uyanmak gibi bir şey” başlıklarından oluşmaktadır.

“Arkayı da görmek”

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde günlük yaşamın parçası olan reklamlara ek olarak filmler, masallar ve haberler eleştirel olarak sorgulanmaktadır. Katılımcılar, kültür bozumu tanımlarken bakış açısının, perspektifin genişlemesi ve aslında gün yüzünde olmayanın belirginleşmesi gibi tanımlamalar kullanmışlardır. Lasn’e (2004) göre, kültür bozumu röntgen çekmeye benzemektedir. Benzer biçimde katılımcılardan Oğuz’un ürettiği iki boyutlu çalışmalar üzerinden belirttiği görüşleri bu bağlamda dikkat çekicidir:

Daha çok artık perdenin arkasını görmeye çalıştım. Çünkü her şey güzel gözüküyor hatta size bir örnek vermişim, Black Mirror’un 3. sezonu 5. bölümü hakkında, bir amblem vardı ve orda insanlar gülüyordu ama perdenin arkasını görmüyorlardı çok derin bir bölümdü, işte burada da öyle (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme).

Oğuz daha önce ders etkinlikleri sırasında araştırmacının yukarıda belirtilen diziyi mutlaka izlemesi gerektiğini söylemiştir. Araştırmacı bunu günlüğüne not almıştır ancak ders uygulaması sırasında izleme fırsatı bulamadığı Black Mirror, 3. sezon 5. bölümün (Man Against Fire) görüşmelerde tekrar gündeme gelmesi üzerine, görüşme sonrası izlemiştir. Bahsi geçen bölümde bir savaş stratejisi olarak askerlere çip takılmakta ve bu çip askerlerin yerli halk olan normal insanları böcekler olarak adlandırılan ve savaşılmaları gereken bir çeşit canavar olarak görmesine ve böylece onları kolayca öldürebilmesine sebep olmaktadır. Oğuz’un benzer durumu tüketim kültürü ve medya üzerinden bizlerin yaşadığını ifade etmesi araştırma açısından önemli bir analogi olarak yorumlanmaktadır.

Katılımcılardan Selin’in ise kültür bozumu kavramına ilişkin düşüncelerinde bakış açısını genişletmek ve görülmeyeni görmek ifadeleri ön plana çıkmaktadır:

Her şeyin böyle at gözlüğüyle bakmamak arkayı da görmek bence bu bunu anlatıyor yani benim için önemli bir deneyimdi. Bir çalışma yapacağımız zaman onun için araştırmak, kendi fikrimize uygun bir şeyler bulmak, bunu irdelemek, görmediğimiz şeyleri görmek (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Ders değerlendirme formalarının ilki, birinci dersin bitiminde katılımcılara dağıtılmış ve birçoğunun bu ders sürecinde ilk kez karşılaştığı kültür bozumu örneklerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Bu formun ilk sorusu “İnsanlar sizce neden kültür bozumu yapıyorlar? Amaçları

sizce nedir?” sorusuna verilen yanıtlardan kültür bozumuna ilişkin reklamlarda görülmeyenin gösterilmesi, farkındalık yaratılması, popüler markaların etkilerini, yaptırımlarını yansıtmak, eleştirel bakış açısı kazandırmak ve düşündürmek gibi tanımlamalar ortaya çıkmaktadır. Bu soruya ilişkin katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmektedir.

“Güzel bir fikir ortamı”

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde katılımcıların kendilerini rahatça ifade edecekleri bir ortamın oluşması ve aktif biçimde konuşmalara dahil olmaları önem kazanmaktadır. Katılımcılar öğrenme-öğretme sürecine keyifle katıldıklarını, etkinliklerin ilgilerini çektiğini ve sınıftaki bu eleştirel tavrın günlük hayatlarına da yansıdığını ifade etmişlerdir. Selin kendisiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede “Başka eklemek istediğin bir şey var mı?” sorusunu aşağıdaki biçimde yanıtlamıştır:

Yani, başka eklemek istediğim bir şey yok galiba ama çok eğlenceliydi bence dersler. Tamam ilk zamanlarda çok adapta olamasam da belki etkinliklere katılamasam da ama ben yine de çok eğlendim bir öğretmen olarak sizin samimiyetiniz, bizim fikirlerimizi önemsemenez benim için çok önemliydi çünkü bazı hocalarımız böyle ‘yap’ işte ‘çöz’, ‘yaz’ falan gibi şeyler yapıyor. Ben bu tarzda bizi karşılamadığımız için öncelikle teşekkür ediyorum size. Samimiydi, her şey çok içtendi. Bence herkes fikirlerini samimiyetle söyleyebildi güldük, eğlendik çok güzel bir fikir ortamı bulduk (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Katılımcılara dördüncü ders değerlendirme formunda ders etkinliklerine ilişkin görüşleri sorulmuş ve Gülnur bu soruya etkinliklerin aktif katılımı sağladığı yönünde görüş bildirmiştir: “Aktif katılım sağlayan etkinlikler olması iyi. Video, fotoğraf gibi farklı kaynaklarla konuları işlemeniz güzel, eğlenerek, severek konulara katılıyoruz. Ve konuşmayı sevdiğimiz başlıklar ve konular olmasını seviyorum (Gülnur, Dördüncü Ders Değerlendirme Formu)”. Murat ise uygulama sürecinde eğlenceli bulunduğu etkinliklere ilişkin yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir:

Hocam şöyle söyleyeyim, derste bir alışkanlık geldi bir şey yapıyoruz ya, mesela hoşumuza gitti bir etkinlik, mesela Yiğit ile çok hoşumuza gitti bu etkinlik, bir şey bakıyoruz Apple var mesela hemen bir değerlendirme, arkasında bir şey arama sonra mesela başka bir şey görelim bir slogandır, afiştir, amblem, logodur herhangi bir şey yani hiç fark etmez, yani ne olursa olsun hemen arkasında bir şey

olsun ona bir yorum yapalım gibi şey oluştu bizde birbirimize espri yapma manasında (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.8. *Çalıştay etkinliğinden kesit*

“Uyanmak gibi bir şey”

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin eleştirel farkındalıkla olan ilişkisini vurgulayan in vivo kod bu süreci uykudan uyanmaya benzeten Gülnur’un ifadesinden elde edilmektedir. Gülnur, hem ders etkinlikleri sırasında bu yeni bakış açısıyla ürettikleri iki boyutlu çalışmalarını yaratmaktan duyduğu memnuniyeti hem de bu süreci farkındalık kazanmak açısından uykudan uyanmaya benzettiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: “Gerçekten şey dedim zaten yaparken de hem fark ederek yaratmak hem yaratmak hani gerçekten insanı doyuran bir şey, bir şeyi uyanmak gibi bir şey (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Kişisel Çıkarımlar

- Hazırbulunuşluk
- Özeleştirici
- Bağlam oluşturma kaygısı
- Mikro söylem olarak var olmak

Kişisel çıkarımlar alt teması, özeleştirici, hazırbulunuşluk ve mikro söylem olarak var olmak başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme süreciyle bireysel olarak nasıl ilişkilendiği ve bu süreçten ne gibi çıkarımları olduğu bu alt temada açıklanmaktadır.

Hazırbulunuşluk

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine ilişkin görüşleri incelenen katılımcıların çeşitli nedenlerle etkinliklerin ihtiyaç duydukları ve hazır oldukları bir süreçte gerçekleştiğini belirten görüşleri bulunmaktadır. Ders sürecinde ya da çalışmalarını oluştururken ne gibi zorluklar yaşadığı sorulan Tunç, ders içeriklerinin gündelik hayatında karşılığının olması sebebiyle herhangi bir zorluk yaşamadığını ifade etmektedir:

Beni açıkçası çokta zorlayan bir şey olmadı çünkü bunlara o kadar çok maruz kalmışız ki aslında hani en basitinden kıyafetlerimize bile baktığımızda aşağı yukarı bunlara maruz kaldığımızı fark edebiliyoruz çevremizde her yerde olan şey onun için çok zorlandığımı düşünmüyorum (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ise bu türden etkinlikler yapmaya ihtiyaçları olduğunu, kendileri için hazırlanan etkinliklerin ve malzemelerin olduğu etkileşimli bir ortamının çalışma üretimini kolaylaştırdığını ifade etmektedir:

Aslında iyi bir deneyim oldu çünkü zaten bizim böyle çalışmalara çok ihtiyacımız var diye düşünüyorum çünkü hani serbest bırakıp hadi çalışmanı yap, hadi bir tasarımını kendin getir deyince ben gerçekten çok kitlenen bir insanım. Biraz interaktif çalışmayı, insanlarla çalışmayı seviyorum galiba ondan da çok hoşuma gitti ama genel anlamda malzemeyi bir şeyi hani bir insan bir şey anlatmak için farklı yardımlar alamazsa yani ben düşünebilirim bir şeyler yaratabildim ama bana sunulan imkanlar olunca bir şeyler yapabildim o konuda da iyi oldu hani demek ki birileri bana yol gösterince ben bir şeyi rahat yapabilirim (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gündelik hayatta kullanılan kalıp yargıların değiştirilebilmesi için öncelikle bunların fark edilmesi gerektiğini ifade eden Selin, ders sürecini bu hazırbulunuşluk açısından değerlendirmektedir:

Mesela bir sohbet ediyoruz işte bir arkadaşımınla sohbet ediyoruz diyor ki hayır o öyle değil böyle ya da şey gibi bu işte ‘kızlar arabadan ne anlar’ gibi ya da ‘kızlar futboldan ne anlar’ bunu hayatımızın içinde dediğim gibi fark edebilmek çok farklı bir bakış açısı çünkü biz hayatımızda hep böyle bir at gözlüğüyle yaşıyoruz aslında herkes bize neyi miras bırakıyorsa kültürel olarak neyi öngörürse biz onu yaşamak zorundaymışız gibi. Aslında bu dönemde birazcık bunlar değişiyor hani bazı kalıplar yıkılıyor ama bunların absürt olanlarının da bizim yıkabilmemiz için öncelikle bunu fark etmemiz lazım yani ben böyle düşünüyorum (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Özeleştiri

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde fark ettikleri bazı değer yargılarıyla ilgili kendilerini eleştirdikleri görülmektedir. Kalıp yargı avı etkinliğinin kendisi için nasıl bir deneyim olduğunun sorulması üzerine Alpaslan: “Yani kalıp yargıları gerçekten çok kullandığımı düşündüm hocam (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme)” şeklinde görüş bildirmiştir. Benzer biçimde, yapılan görüşmede tersyüz etme etkinliğinin kendisi için nasıl bir deneyim olduğu sorulan Selin: “Bence çok güzeldi çünkü aslında insanların sürekli gördüğü bir şeyi hiç sorgulamaması yani bu sadece insanlar değil bu benim içinde böyle yaptığımız bir şeyi asla sorgulamıyoruz hani bu böyleyse böyledir diyoruz (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)”, ifadeleriyle eleştirel olmamak konusunda bir özeleştiri de bulunmaktadır.

Katılımcılardan Oğuz, yarı yapılandırılmış görüşmenin değişik yerlerinde eleştirdiğimiz şeyleri yapmaya devam ettiğimizi ve bunları değiştiremiyor oluşumuza ilişkin kendisini de dahil ederek eleştirilerde bulunmaktadır. Örneğin görüşmenin ikinci sorusunda Oğuz’a ders sırasında ya da çalışmalarını oluştururken ne gibi zorluklarla karşılaştığı sorulmuş ve şu yanıt alınmıştır: “Tek zorluk şey olabilir yani bunları yapıyoruz mesela ama yine de kullanıyoruz, kendimizi yenilememe gibi bir şey olabilir. Eleştiriyorum ama benim için bir zorluk işte ama yine de kullanıyorum, bunu aşmam gerekiyor belki, neden eleştiriyorum kullanıyorsam (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Bağlam oluşturma kaygısı

Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Ders sırasında ya da çalışmalarını yaparken karşılaştığın zorluklar nelerdi?” sorusunun yanı sıra ders değerlendirme formlarının ikincisinde yer alan “Çalışma esnasında ne gibi zorluklarla karşılaştın?” sorusu ve dördüncüsünde yer alan “Ders dışında yapılması gereken etkinlikleri yerine getirebiliyor musun? Evet ise zorlandığın ya da sevdiğin şeyler nelerdir? Hayır ise bunun nedenleri neler olabilir?” soruları, katılımcıların süreç esnasında karşılaştıkları zorluklar ile ilgili bulguları ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların karşılaştıkları zorluklar çeşitlilik göstermekle birlikte, çoğunlukla ders dışında yapılması gereken etkinlikleri yerine getirmekte yoğun ders ve ödev programları sebebiyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde toplam üç farklı etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin sınıf içi uygulamalarına ek olarak bir sonraki derse hazırlık niteliğinde katılımcıların yerine getirmeleri gereken sınıf dışı etkinlikler de bulunmaktadır. Örneğin tersyüz etme etkinliği sonrası katılımcılara okumaları üzere kısa bir kitap bölümü dağıtılmış ve bir sonraki derse başlarken bununla ilgili konuşulacağı söylenmiştir. Ancak katılımcıların hiçbirinin bu metni okumadığı görülmüştür. Araştırmacı, ders etkinliklerinde katılımın ve etkileşimin yüksek olmasına rağmen ders dışında yapılması gereken görevlerin yerine getirilmediğini gözlemlemiştir. Bu durum araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımaktadır: “Katılımcılara ne gibi kalıp yargılar bulduklarını sordum ama kimse böyle bir hazırlık yapmamıştı, derse onların bulduğu örnekler üzerinden konuşarak başlamayı planlamıştım yine de derse dahil olmaları uzun sürmedi (Araştırmacı Günlüğü 22.11.2017)”. Araştırmacı bu durumun nedenlerini tespit etmek üzere dördüncü ders değerlendirme formunun ikinci sorusunu oluşturmuş ve katılımcıların görüşlerini almıştır. Bilgehan bu konuyla ilgili ders değerlendirme formunda, etkinlikleri severek yaptığını ancak zaman sorunu yaşadığını ifade etmektedir: “Biraz zamanımız kısıtlı onun için yaptığım çalışmalar yeterli gelmiyor olabilir ama severek yapıyorum (Bilgehan, Dördüncü Ders Değerlendirme Formu)” Ders değerlendirme formundaki aynı soruya benzer biçimde cevaplayan Cansu, ders etkinliklerini tam olarak yerine getiremediğini bunun sebebinin ödevleri olduğunu ifade etmektedir: “Der dışındaki etkinlikleri yüzde elli yüzde elli yapabiliyorum. Ödevlerim çok ve uğraşmaya

çalışıyorum. Bu etkinliği seviyorum emin olun, daha çok uğraşmayı isterdim. İlk defa bu kadar uğraşmak istedim bu etkinlikte (Cansu, Dördüncü Ders Değerlendirme Formu.)”.

Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşmede sorulan ders sırasında ya da çalışmalarını yaparken karşılaştıkları zorluklara ilişkin verdikleri cevaplarda fikir üretmek ve ürettikleri fikirleri doğru biçimde ifade edebilmekle ilgili kaygıları ortaya çıkmaktadır. Bu duruma ilişkin Alpaslan şunları ifade etmiştir: “Karşılaştığım zorluklar hocam hani düşündüğüm bir fikri gerçekten açıklayabilir miyim diye buydu zorlandığım. Bunu yapmışım ama ben burada anlatmak istediğimi anlatabildim mi? Buydu (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Bu soruya benzer bir yanıtı da Gülnur vermektedir: “Yanlış mesaj verme kaygısı vardı çünkü hani tersyüz ederken o markayla doğrultulu yapabildim mi onu tam hani bilmiyorum onu bağdaştırabilmeyi istiyordum tabii ki de ister istemez hani uygun şeyleri bulmaya çalıştım o doğrultuda biraz zorluk olabilir yani (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Katılımcıların çalışmalarını oluştururken karşılaştıkları zorluklarla ilgili ikinci ders değerlendirme formunda sorulan soruya Nazlı, kozmetik firmalarının hayvan deneylerini eleştirdiği tersyüz etme çalışması için görsel ararken karşılaştığı görüntülerden duyduğu rahatsızlığı ifade etmektedir: “Düşünme aşamasında biraz zorlandım ve tersyüz etmek istediğim markayı seçtikten sonra da kobay olarak kullanılan hayvanlar ve markaların bu deneyleri adı altındaki görselleri araştırırken çok rahatsız edici görsellerle karşılaştım (Nazlı, İkinci Ders Değerlendirme Formu)”. Diğer yandan Alpaslan, kafasında tasarladığı çalışmayı bilgisayar programına aktardığında etkisinin azaldığını ifade etmektedir: “Büyük bir zorlukla karşılaşmadım, sadece aklımdan geçenleri programı kullanarak iyi yansıtamadım, elimle çizsem daha etkili olabilirdi (Alpaslan, İkinci Ders Değerlendirme Formu)”.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde karşılaşılan zorluklar; çalışmalarını oluştururken doğru bağlam oluşturma kaygısı ve etkinlikleri yerine getirirken zaman sorunu ön plana çıkmaktadır.

Mikro söylem olarak var olmak

Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde oluşturdukları iki boyutlu çalışmalarında kişisel yorumlarla ürettikleri söylemleri sanatsal var olma süreçleriyle

ilişkilendiren görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Gülnur bu çalışmaları hem sanat üretici olabilmek hem de basit bir malzemeyle bile farkındalık yaratabilmek biçiminde yorumlaması dikkat çekicidir:

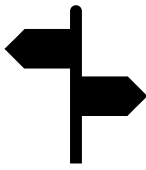
Hani bir şeyi eleştirel boyutta da değil hani tam her şeyi eleştirmek için değil de farkındalık yaratabilme konusunda ele aldıktan sonra yani sanat anlamında bir üretici olabiliyormuşsun hani onu anlayabildim hani istediğimiz konuya kendi bakış açımızla daha yani en basit dergiyle bile bir şekilde farkındalık yaratabiliyormuşuz onu da öğrenmiş oldum (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ayrıca hem eleştirel çözümler açısından hem de üretim yaklaşımları (üslup) açısından bu yeni anlatım olanağını daha sonraki çalışmalarında kullanmayı istediğini şu şekilde ifade etmektedir:

Belki kendi çalışmalarında da bunlara değinmeye çalışırım diye düşünüyorum çünkü hiç bu yönden düşünmemiştim biz genelde resimlerde manzara yaparız, işte portre olsun hiç böyle çok eleştirel yaklaşmıyoruz ama dünya sanatında bunu tersyüz eden çok iyi sanatçılar var ama Türkiye’de çok yok, belki bunları ele alabilirim, bunlarla ilgili çalışabilirim diye düşündüm (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Bilgehan ise çalışmalarda kendi mesajını oluşturmaktan duyduğu memnuniyeti şu şekilde ifade etmektedir: “Bizim bir şeyler yapmamız benim hoşuma gitmişti hani oraya vermek istediğimiz bizim mesajımız olması güzeldi (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Yaşama Aktarmak

- Farkındalık kazanma
- Farklı bakış geliştirme
- Yaşamda eleştirel tutum
- Yaşamla bağlantıda olma

Yaşama aktarmak alt teması, farkındalık kazanma, farklı bakış geliştirme, yaşamda eleştirel tutum ve yaşamla bağlantıda olma başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin günlük hayatlarındaki etkilerine ilişkin bulgulara bu başlık altında yer verilmektedir.

Farkındalık kazanma

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yapılan etkinliklerin gündelik hayatlarında kendilerinde bilişsel bir farkındalık oluşturduğu yönünde katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Kemal, böyle bir çalışma sürecini ilk defa deneyimlediğini ve bunun kendisinde farkındalık geliştirdiğini düşünmektedir: “İlk kez böyle bir çalışma içerisine girdim, bunun üzerine yoğunlaşmak belki biraz daha farkındalık sahibi olmamı sağladı gibi hissediyorum, bana göre öyle oldu (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Gülnur ise kalıp yargı avı etkinliğinden bahsederken var olan ön yargılarıyla yüzleşmesini benzer bir farkındalık vurgusu ile açıklamaktadır: “O yüzden biraz yani farkındalığımı fark etmek gibi oldu, hani ön yargımızı fark ettik o konu da iyi oldu (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Benzer biçimde Tunç, kalıp yargı avı etkinliği sonrası artık kalıp yargıları fark edebildiğini belirtmektedir: “Daha önceden fark etmiyorduk şu an mesela biri söylediği zaman ah işte kalıp yargı oldu diyebiliyoruz öyle bir faydası oldu bizim için (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Selin ise etkinlerden sonra günlük hayatında benzer sorgulamalar yaptığını şu şekilde ifade etmektedir: “Genelde hep irdeliyorum, aslında önceden hiç umursamadığım bir şeye diyorum ki yani “Bu böyle olmamalı”, “Bence bu değişebilir”, “Bence bu bizim hayatımızdaki kalıp yargı”, “Bunu hayatımda kullanıyorum” evet hala kullanıyorum (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Tersyüz etme etkinliği sonrasında reklamları farklı biçimde değerlendirdiğini ifade eden Kemal şunları söylemiştir: “Nasıl tersyüz edebileceğimi düşünemiyorum hani o bayağı ince iş üzerine oturup düşünmek gerekir ama ne göndermeye bunu ne yaparak yapmaya çalıştıklarını anlamaya başladım (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Reklamları izlerken eskisinden farklı bir şekilde düşündüğünü ifade eden Nazlı, artık reklamları bilişsel olarak muhakeme edebildiğini ve ne gibi stratejiler kullanıldığını anlamaya çalıştığını şu sözleriyle ifade etmektedir:

Birincisi zaten dediğim gibi reklamlara karşı daha hani böyle duyarlı oldum. Ben mesela işte bir reklam gördüğümde daha çabuk etkileniyordum gibi düşünüyordum. Hani işte ‘a bunu alayım ne kadar güzelmiş’ filan gibisine, ama sonrasında hani böyle reklamları izlerken artık şey gibi düşünüyorum, hani ‘bunun arkasında bu var, şu anda bu şekilde bir şey koymuşlar ki bizim bilinç altımıza bu şekilde sesleniyorlar’ işte ‘ben buna kanmamalıyım’ falan gibisine şeyler oluşmaya başladı (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer biçimde Yiğit, reklamlarda kullanılan pazarlama stratejilerini ders etkinlikleri sonrasında fark edebildiğini söylemektedir: “Televizyonda gördüğümde aslında diyorum bunu satmak için yapıyor bize artık bunun aslında hani derste yaptıklarımız aklıma geliyor (Yiğit, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Farklı bakış geliştirme

Ders etkinliklerinin var olana yeni bir perspektiften bakma olanağı sunduğunu belirten katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Örneğin katılımcılardan Selin tersyüz etme etkinliğini “Bence tersyüz etme etkinliği benim için farklı bir bakış açısıydı (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)” şeklinde tanımlamıştır. Selin çalıştay etkinliği sırasında da her gün karşılaştığı gazete ve dergi haberlerini yeni bir açıdan değerlendirdiğini şu şekilde açıklamaktadır:

Şöyle bir şey oldu açıkçası her gün belki önümüze yüzlerce gazete görüyoruz yolda geçerken, evde, ne bileyim okulda, otobüste, her yerde elimizde gazete var ve biz gazeteyi sadece ah birinci sayfaya bakıyoruz işte ‘hükümet ne olmuş’ ya da işte ‘meclis ne olmuş’ ya da ‘kim kimi öldürmüş’ hemen arkaya bakıyoruz spor haberleri falan bu kadardı bizim için ama bir etkinlik yapacağımız zaman bir çalışma yapacağımız zaman onun için araştırmak, kendi fikrimize uygun bir şeyler bulmak, bunu irdelemek, görmediğimiz şeyleri görmek ... fark etmediğimiz, bakmak istemediğimiz şeyleri bakıp onları hatta irdeleme fırsatı bulduk (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer biçimde Tunç, ders etkinliklerinin olaylara farklı bir açıyla yaklaşmalarını sağladığını ifade etmektedir (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme). Murat ise tersyüz etme etkinliği için çalışmasını oluştururken farklı bir bakış açısı oluşturmak istediğini ifade etmektedir: “Sonuçta bir şey yapmam gerekiyordu ders için, tersyüz etmem gereken ne olabilir düşündüm, neyi tersyüz edebilirim, neye hani farklı bakış açısıyla bakabilirim (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Eylül’de ders etkinliklerine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: Aslında, bir amaca yönelik bir şeyler yapıyoruz ama farklı açıdan bakıyoruz, bu bizim için daha önemli oldu. Hani bir şeyler söylüyoruz, bir şeyler yapıyoruz ama farklı açılardan (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Kalıp yargı avı etkinliği için oluşturdukları videoda da ele aldıkları fiziksel görünüş yargılarına ilişkin etkinlikler sonrası bakış açısının değiştiğini ifade eden Nevzat şunları söylemiştir:

... bizim kendi çektiğimiz videoda oldu hani dış görünüşe olan, kıyafet giyiminde olarak değişmeler oldu, hani mesela dışarıda görüp farklı bir kıyafet giyinen birini gördüğümüzde ilk düşündüğümüz,

eskiden hani bu dersi almadan önceki düşündüğümüz şeyler değil de daha farklı açılardan düşünmeye çalıştık bu şekilde güzeldi, bakış açısı değişti (Nevzat, Uygulama Sonrası Görüşme).

Yaşamda eleştirel tutum

Kültür bozumu öğrenme-öğretme süresince gerçekleştirilen etkinliklerin günlük hayatlarında kendilerine yarar sağlayacağını düşünüp düşünmedikleri sorulan katılımcıların görüşlerinden bu etkinlikler sonrası eleştirel davranışlar geliştirdikleri yönünde açıklamaları olmuştur. Tersyüz etme etkinliğinde bir deodorant firmasını tersyüz ederek bunların insan sağlığına verdiği zararları eleştiren Bilgehan, etkinlik sonrası kendisinin de deodorant kullanmaktan sakındığını ifade etmektedir:

Güzel oldu benim için ama dediğim gibi daha çok dikkat etmeye başladım etrafımda gözlemlediğim şeyler daha fazla. Ben deodorant kullanmamaya çalışıyorum mesela en başta o oldu. Hani üstümde vardı zaten zihniyetimde vardı ama daha çok dikkat etmeye başladım (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer bir görüş Gülnur'un cevabında bulunmaktadır: “Evet, yani düşünüyorum kendim bile Dominos alıp yerken biraz daha yememeye çalışıyorum. Çünkü şey diyorum gerçekten bunların bir piyasası var, hani çok da gerekmiyor, çok da sağlığa, sadece doyumluk hissi veriyor sadece o diye düşünüyorum (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Oğuz ise kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecindeki düşünsel sürecin sınıf dışında da devam ettiğini, bu eleştirel tutumu günlük hayatına taşıdığını ifade etmektedir: “Sadece burada bitmiyor ama ders yani bu yapılanlar burada bitmiyor, yoldan geçerken billboardlara daha dikkatli bakıyorsunuz “Bu gerçekten böyle mi?” izlediğiniz filimler de etkiliyor, perde arkasını görmek istiyorsun bir araştırmak istiyorsunuz (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Gündelik hayatında karşılaştığı kalıp yargılara müdahale edebildiğini ifade etmektedir: “... birisi bana diyor ki işte “O öyle olmaz” falan diyorum ki “Şu an kalıp yargı yaptın” falan hani herkes bunu anlamasa bile bunu fark edebilmek benim için çok önemliydi ... (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Yaşamla bağlantıda olma

Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri ile sınıf ortamında tartışılan konuları kendi bireysel yaşam deneyimleri bağlamında örneklerle açıkladıkları ve çalışmalarını

oluştururken bu deneyimlerini yansıtmak istedikleri görülmektedir. Örneğin Tunç kalıp yargı etkinliği ile ilgili açıklama yaparken kendisinin de aslında benzer kalıp yargıları kullanabildiğini ancak bunun doğru olmadığını ifade etmektedir:

Aslında insanları dış görünüşüne göre çok yargılamamız gerektiğini anladım. Çoğu zaman biz de karşılaşıyoruz bu durumla, bir insanın kıyafetlerine baktığımızda ‘ya bunda çok hırsız tipi var’ mesela örnek ama o aslında içini bilemeyiz konuşmadığımız, tanımadığımız bir insanı hani bir yargıda bulunmamız çok doğru bir şey değil zaten (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer biçimde tersyüz etme etkinliğinde GSM operatörlerinin kurduğu baz istasyonlarını eleştiren Tunç, bu çalışmayı kendi bireysel yaşantısından bir örnekten yola çıkarak açıklamaktadır: “Bizim mahallemizde mesela ev sahibi işte bizim ev sahibimiz değil bir komşunun, baz istasyonunu kurdu kendi de oturmuyor bina da kiracılar oturuyor hani sürekli etrafa zarar (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Alpaslan ise günlük hayatında ilk tanıştığı insanlara karşı kalıp yargılarla yaklaşabildiğini ifade etmektedir: “Ben zaten daha önceden de çok kullanıyordum böyle kalıp yargıları; ben insanları önce bir böyle kalıp yargılarıyla bir düşünürüm içimden geçiririm adamı, o düşündüğüm şey olmazsa daha çok samimi olurum o insanla (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Ülkemizde yabancılara ön yargılı yaklaşıldığını, benzer davranışları kendisinin de deneyimlediğini ifade eden Gülnur, şunları söylemektedir: “Ben de öyle şeyler çekiyorum, özellikle turistik yerlere gidince daha da yandıkça mesela bana da yapıyor, değilim aslında yabancı ama bana yabancı şeyleri bana da yapıyor. Hani görüyor insan yani (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Katılımcılardan Oğuz ise kalıp yargı avı etkinliği için kolektif olarak oluşturdukları videoda kendi çevresinde yaşadığı bir örneği yansıtmak istediğini ifade etmektedir:

Heykel dersinde Buda modelajı yapıyorduk, işte Buda’yı çalışırken bir an bir mola vermek istedim, sonra ben yaşadığım ortam mesela ben Adanalıyım orda ben çok yaşadım bunu; heykele günah gözüyle bakarlar. İşte oradan bir şey düşündüm; Ahmet heykel yapıyordu işte “Siz Allah’a inanmıyor musunuz?”, “Günah bu sonuçta” işte “Siz Budist misiniz?”, “Neden bunu yapıyorsunuz?” gibi saçma bir şey ama yaşadığım çevre ile kesinlikle bağı var işte, onu bir yansıtmak istedim (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme).

3.2.2. Öğretmek teması

Öğretmek teması, ikinci araştırma sorusunun alt sorusu olan “Katılımcıların kültür bozumunun sanat eğitiminde uygulanmasına ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusunu yanıtlamak

amacıyla, katılımcıların kültür bozumun sanat eğitiminde uygulanmasına ve kendi mesleki yaşamlarında nasıl yer vereceklerine ilişkin görüşleri sunulmaktadır. Öğretmek teması, Bozmayı Öğretmek, Merkezi Değiştirmek ve Genişletmek alt temalarından oluşmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 3.6.'da alt temaları ve bunlara ait kodlarla birlikte gösterilmektedir.

Şekil 3.6. Öğretmek temasına ait şema

Bozmayı öğretmek

Eleştirel farkındalığı öğretmek
Mesleki benimseme
Öğretmenlik hedefi

Bozmayı öğretmek alt teması, eleştirel farkındalığı öğretmek, mesleki benimseme ve öğretmenlik hedefleri başlıklarından oluşmaktadır. Burada, katılımcıların kültür bozumu sosyal çevrelerinde ve öğretmenlik yaşantılarında öğrencilerine tanıtmak istediklerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Eleştirel farkındalığı öğretmek

Katılımcıların, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde benimsedikleri eleştirel yaklaşımı kendi çevrelerinde arkadaşlarına, ailelerine ya da öğretmen olduklarında

öğrencilerine de aktarabilmeyi istediklerini ilişkin bulgular vardır. Örneğin katılımcılardan Kemal ders sürecinde kullandığı eleştirel üslubu ailesine de aktarabilse onların eleştirel bir gözle izleyebileceklerini ifade etmektedir: “Ailem falan izlerken burada edindiğim bilgileri aslında aileme de aktarabilirsem, belki izlerken artık bir şeyleri eleştirmeye başlayabilirler gibi hissettim (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Ahmet, farklı mekanlarda arkadaş çevresine sınıf etkinliklerinden bahsettiğini ve bunların yayılmasında bir çeşit aracı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Mesela dershaneye gidiyorum orada da anlatıyorum; ya işte böyle falan diyorum, çakallar falan diyorum. Ne bu gibisinden diyorlar, biz bir ders alıyoruz da diyorum, işte burada kalıp yargılarla ilgili konuşuyoruz falan filan diye, onlara da aynı zamanda ben mesaj ileten gibi bir şey oldum. Çevremi değiştirmeye çalışmak gibi değil de bahsediyorum, değişirlerse, bir de böyle bir şey var diye (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme).

Murat ise çalışmasını oluştururken, insanların fark edebilmeleri için markanın ambleminde yer alan bir detayı ortaya çıkarmayı amaçladığını ifade etmektedir: “İnsanlar bunu fark edemez, insanlar buradaki bu ayıyı fark edemedikleri için onlara Toblerone’nun nasıl bir şey olduğunu, kilo aldırma açısından nasıl bir şey olduğunu anlatmak amacıyla yapmak istedim (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme).”

Mesleki benimseme

Dört yıllık anasanat eğitimlerini grafik tasarım atölyesinde alan katılımcılar, kültür bozumu etkinliklerinde başvurdukları yeni anlatım olanaklarını grafiker olarak mesleki yaşantılarında da kullanmak istediklerini ve etkinlerde grafik eğitimlerini kullanabilmelerinin önemini belirten ifadeleri bulunmaktadır. Ahmet ders sürecinde yapılan çalışmaların grafik tasarımla ilişkili olması sebebiyle etkili olduğunu ifade etmektedir: “... yaptığımız işlerin kendi işimiz olması bir de güzel konular olması bizi de etkiledi (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Nevzat bu sürecin grafik tasarımına ya da sponsor firma seçimlerine yansiyabileceğini şu şekilde ifade etmektedir: “Büyük ihtimal çalışmalarında olacaktır hani bir şey tasarladığımda ya da bir sponsor olarak kullanacağım bir markayı önceden daha ayrıntılı şekilde seçeceğim büyük ihtimalle (Nevzat, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Gülnur ise bilgisayarlı grafik programlarında geliştikçe kültür bozumu ile ilgili çalışmalar yapmayı düşündüğünü ifade etmektedir: “Biraz grafikte ilerlersem bilgisayar

üstüne yaparım zaten her şey ambalaja dökülmese de internet kutusunda olduğu için ilerde bununla ilgili çalışmayı düşünüyorum gerçekten (Gülner, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Öğretmenlik hedefi

Yarı yapılandırılmış görüşmenin altıncı sorusunun altında yer alan “Sosyal çevrende ya da öğretmen olarak öğrencilerinde kültür bozumla ilgili farkındalık yaratmak ister misin? Neden açıklar mısın?” sonda sorusuna verilen yanıtlarda katılımcıların ilerideki öğretmenlik yaşantılarına ilişkin hedeflerini belirten görüşleri ortaya çıkmıştır. Kişisel bilgi formunda (EK-5) mezun olduktan sonra öğretmen olmayı isteyip istemediği sorusuna, on katılımcı evet, üç katılımcı hayır ve iki katılımcı kararsızım şeklinde cevaplamıştır. Kişisel bilgi formunda ileride öğretmen olmayı hedeflediğini belirten Elif, küçük yaş grubu çocukların özellikle hazır gıda sektörünün reklamlarında yanlış yönlendirildiğini, bunları görebilmeleri için kendi öğrencileriyle kültür bozumu etkinlikleri yapmak istediğini ifade etmektedir:

Özellikle çocuklar McDonalds ya da Burger King daha çok ‘fast food’a yöneliyorlar ya aslında onun içinde ne olduğunu ya da nelerden yapıldığını bilmiyorlar ya da hani bize yararlı gibi anlatılsa da aslında zararlarını bilmiyorlar hatta reklamlarda da çocuklar falan kullanıyorlar o yüzden benim öğrencilerime bu daha küçük olacaklar, belki büyükte olabilirler de onların bir şeyleri daha net görebilmeleri için bu tür etkinlikler yapmayı düşünüyorum (Elif, Uygulama Sonrası Görüşme).

Kemal’ de benzer etkinliklere kendi öğretmenlik mesleğinde yer vermek istediğini ifade etmiş ve bunlara daha erken yaş gruplarından başlamanın önemini vurgulamıştır: “Evet, kesinlikle. Hatta buna ilkokuldan başlamayı düşünürüm ben çünkü öğrenciler de su gibidir konulduğu kabın şeklini alırlar. Buna erkenden başlarsak eğer, öğrenciler yavaş yavaş ileride daha farkındalık sahibi bireyler olamaya başlayabilirler (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Ahmet ise ders sürecinde başvurulmuş eleştirel sorgulamayı ileride öğrencilerine aktarabilmeyi istediğini belirtmiştir: “Bundan sonraki hayatta da öğrencilerim olursa ki atanırsam falan onlara da bunu aşılamaı isterim usulünce, onlar da farkında olsun yani (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Yeni nesli yetiştirecek öğretmen adayları olarak çok farklı bakış açılarına sahip olmanın önemli olduğunu belirten Tunç, bu farkındalığı aktarabilmek için önce kendilerinin öğrenmesi gerektiğini ifade etmektedir:

İsterim, en azından hakkında bilgi sahibi olmalarını isterim çünkü biz hepimiz olmasak ta çoğumuz öğretmen olacağız ve bir şeylerin farkında olmalıyız ki başka insanlara da bunu öğretebilelim. Biz

kendimiz yapmadığımız bir şeyi ya da bilmediğimiz bir şeyi başkalarına öğretemeyiz yani yeni nesli biz yetiştireceğimiz için bizim ne kadar çok farklı bakış açısına sahip olursak ne kadar çok şey bilirsek o kadar daha iyi aslında (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Genişletmek

Yapısöküme yer açma
Düzeğe uygun etkinlikler
Erken farkındalığın önemi

Genişletmek alt teması, yapısöküme yer açma, düzeğe uygun etkinlikler ve erken farkındalığın önemi başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların sanat eğitiminde başvurulacak olan kültür bozumuna ilişkin görüşlerinde içeriğin, yöntemin ve düzeyin genişlemesi bulguları bu alt temada açıklanmaktadır.

Yapısöküme yer açma

Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinliklerinde başvurdukları çoklu anlamlandırma süreçlerine nasıl bir içerikle ve hangi derslerin kapsamında yer verilebileceğine dair görüşleri yapısöküme yer açma başlığı ile sunulmaktadır. Örneğin Ahmet, kişiliğin oluştuğu evreler olarak değerlendirdiği lise düzeyi görsel sanatlar dersinde öğrenilen yanlış bilgilerin bozulmasının önemli olduğuna işaret etmektedir:

Bence tam lisede falan olabilirdi. Böyle görsel sanatlar dersinde, gerek estetik dersinde verilebilir. Çünkü düşüncelerimizin oturduğu genel kişiliğimizin oturduğu evreler olduğu için orada öğrendiklerimiz, bizim için yanlış bildiğimiz şeylerin orada bozulması daha etkili olur diye düşünüyorum (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme).

Selin ise, kültür bozumu programa ek bir ders olarak eklenebileceğini ya da var olan derslerin, örneğin sanat eleştirisi, içeriğine etkinlikler biçiminde dahil edilebileceğini ifade etmektedir:

... mesela bizim dersimizi bir süreliğine alıyorsunuz ve bize etkinlikler yaptırıyorsunuz belki bu tarz bir şey olabilir ya da bununla ilgili bir derste konulabilir. Bir dersin içeriğine mesela sanat tarihi yok sanat eleştirisi olabilir mesela sanat eleştirisinin içine böyle bu konu konulabilir bence bu kültür bozum nedir işte onunla ilgili bir etkinlik yapılabilir ... (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Nevzata göre kültür bozumu grafik eğitiminin bir parçası olarak düşünölmeli ve konular eş güdümlü olarak ilerlemelidir: “Grafığın temelinde oluştururken bence bu kültür bozuculuğundan gösterilmesi lazım, sonuçta çünkü bu bilindiği sürece ortaya çıkan ürünler yine daha olumlu ve daha sağlam bir yapıya sahip olur. Bu şekilde grafikte birlikte eşdeğer şekilde gitmesi daha mantıklı olur (Nevzat, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Düzeye uygun etkinlikler

Kültür bozumu etkinliklerinin eğitim-öğretimin hangi aşamasında yer alması gerektiğine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yapılacak etkinliklerin öğrencilerin bilişsel hazırbulunuşluğunu dikkate alınarak, düzeye uygun biçimde oluşturulması gerektiğine ilişkin bulgular ortaya çıkmaktadır. Katılımcılardan Alpaslan ilkokul seviyesinin bilişsel olarak bu etkinlikleri yapmaya uygun olmayacağını ifade etmektedir: “Ortaöğretimden başlayabilir hocam, lise her türlü olurda ortaöğretimden de başlayabilir. İlkokul belki hani çocukların düşünceleri yerine gelemez de ortaokulda geliyor yani 15 yaş, 14 yaş (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Selin benzer biçimde çocukluk döneminden çıktıktan sonra ortaokul seviyelerinde bu bilincin düşünsel olarak kazandırılmaya daha uygun olduğunu ancak liseye kadar beklenmesinin geç olacağını ifade etmektedir:

Bence lise ve lisans düzeyi olmamalı çok çünkü geç olacağını düşünüyorum ama ortaokul olabilir hani ortaokulun son kademelerine doğru çünkü artık çocuklar hani o çocukluk akıllarından çıkıp biraz daha olgunlaşmaya geçiyorlar ... Bu bilinç bence çocuklara böyle ortaokul düzeyinde, lise öncesi, ortaokul sonları gibi bir düzeyde verilebilir çünkü tam onların düşünmesi algılarının açık olduğu bir zaman olduğunu düşünüyorum ben açıkçası (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Murat kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin eleştiri temelli olması sebebiyle küçük yaş grubunun buna hazır olmayacağını ifade etme ve onların seviyelerine uygun biçimde oyuncaklar ve renkler üzerinden etkinlikler tasarlanabileceğini şu sözleriyle anlatmıştır:

Hocam bizim bu yaptığımız sonuçta şey eleştiri gibi bir şey hani bir yaşındaki çocuk eleştiri yapamaz hani biraz daha böyle yedi yaşındaki, sekiz yaşındaki bir çocuğa zorlarsak şunu göster mesela bir oyuncak bunun nasıl olmasını isterdin gibi hani böyle şeyler de yapılabilir hani yapılmaz diye bir şey yok (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu ise küçük yaş gruplarında lise düzeyinden farklı olarak kültür bozumun daha değerler eğitimi biçimde yer alması gerektiğini ifade etmektedir:

Mesela çocuklara mesela lise çağındaki bir öğrenciye biraz daha yüksek seviye verilsin ilkokuldaki seviyeye işte arkadaşına saygı, öğretmenine saygı, yediklerine içtiklerine gibi kata kata gelirse kesinlikle yararı olacağını on sene belki yirmi sene sonra biz bunun filizlendiğini de görürüz, fasulye gibi pamuk pamuk ondan sonra pamuk pamuk filiz filiz olur güzel olur yani (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Erken farkındalığın önemi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerin yedi ve sekizinci sorularında katılımcılara “Sizce sanat eğitiminde kültür bozum etkinlikleri nasıl yapılabilir?” ve “Sizce kültür bozum etkinliklerini sanat eğitiminin hangi aşamasında yapmamız daha yararlı olur?” soruları yöneltilmiş ve cevaplarında kültür bozumunu eğitimin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin seviyelerine göre etkinliklerle uygulanabileceğine, bunun erken farkındalık açısından önemli olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir. Örneğin Nazlı, reklamlarla çocukluk yaşlarından itibaren karşılaştığını ve özellikle bu yaş dönemlerinde reklamların etkilerine daha açık olduğunu belirtmekte ve bu sebeple kültür bozumu etkinliklerine erken yaşlardan itibaren yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Çocukluktan beri zaten gelen bir şey olduğu için bu hatta çocukların çok daha fazla etkilendiği, bu etkinliklerden böyle yavaş yavaş şeyleri artırılarak, çocuğun yaşının şeyine göre, sürece göre böyle yavaş yavaş onun verilmesi gerektiğini hatta kesinlikle verilmeli bence. Çünkü direkt hani çocuklar işte onda var bunda var bende de olsun işte Barbie bebeğim olsun herkesin var çünkü falan gibisine reklamlardan da tabii ki çok etkileniyorlar yani direkt hatta etki ediyordur bizim kadar olmasa da. O yüzden dediğim gibi böyle verilmeli bence yaş yaş, dönem dönem (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Eylül ise, kültür bozumun erken yaşlardan itibaren tanıtılmasının daha etkili olacağını düşünmektedir: “Anasınıfında başlaması daha iyi ne kadar küçük yaşta başlarsa bence o kadar etkili oluyor (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Diğer yandan Selin, çocuk yaşta da kalıp yargıların farkında olmadan kullanıldığını ve öğrencilerin resimleri aracılığıyla kullandıkları kalıp yargılarla ilgili farkındalıklarının oluşturulabileceğini belirtmektedir:

Çocuklara mesela resim yaptırıp hani yaptıkları mesela kalıp yargı şeklinde resim yapan çocuklarda var ilkokulda ama bunu bilmiyor farkında olmadan yapıyor işte bunları yaptırdıktan sonra bu konuyu onlara bir şekilde anlatıp onların yaş grubuna uygun şekilde anlatıp onların farkına varmasını sağlayabiliriz (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer biçimde Eylül kültür bozumu etkinliklerinin çocukların çevrelerini nasıl algıladıklarını tespit etmek için kullanılabileceğini ifade etmektedir: “İşte mesela aslında böyle her yaş grubuna uygulanabilir, çocukların nasıl baktığına, bu çevresine nasıl odaklandığına öğrenmek amaçlı yapılabilir yani (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Bilgehan, çocukluk yaşlardan itibaren kalıp yargıların özellikle renk tercihleri gibi kodlarla öğretildiğini bu yanlış yönlendirmelerin farkına varmaları için ilkokul yıllarından itibaren mutlaka kültür bozuma yer açılması gerektiğini ifade etmektedir:

Aslında ilkokuldan bile verilmeli ikinci sınıf olmalı, ikinci sınıf üçüncü sınıf hani çocuğa en azından bunun böyle olmaması gerektiği verilmeli nasıl tam olarak verilebilir belki oyunculardan işte renklerden verilebilir ama verilmeli, bebeklikten beri başlıyorlar, çocuğa işte giydirdiğimiz kıyafetlerle o çocuk zihnine kazıyoruz işte ‘ben pembe giymeliyim’ diye pembeyi sevmesinin tek nedenini bu olarak düşünüyorum (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Merkezi değiştirmek

Akran paylaşımı
Gelenekselden eleştirele

Merkezi değiştirmek alt teması, akran paylaşımı ve gelenekselden eleştirele başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde bilginin otorite aracılığıyla değil paydaşlar arasında tartışmalar sonucu oluşması, konu içeriklerinin geleneksel programın dışına çıkması ve katılımcıların bireysel tercihlerinin önem kazanmasına ilişkin ifadeleri ön plana çıkmaktadır.

Akran paylaşımı

Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde tartışmalar esnasında ve çalışmalarını üretirken birlikte hareket etmenin, etkileşim halinde olmanın ön plana çıktığı ve öğrenen merkezli bu süreçten keyif aldıklarını belirten görüşleri bulunmaktadır.

Mesela şu harfi bile saatlerce aradık bir ‘ü’ harfi ama işte nerede var ‘ü’ harfi işte sizde soru işareti var mı herkes birbirine bağıyor arkadaşlarımızla çok güzel bir paylaşım oldu bence daha da böyle bir

yakınlık oldu hem de dediğim gibi görmediğimiz, fark etmediğimiz, bakmak istemediğimiz şeyleri bakıp onları hatta irdeleme fırsatı bulduk böyle, güzeldi (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Selin ayrıca ders dışında yapılması gereken etkinliklerde de bu paylaşım ortamının devam ettiğini şu şekilde ifade etmektedir: "... mesela biz işte o dersi yaptık bize dediniz ki işte hani "bakalım etrafınızda var mı kalıp yargılar, bunları bir araştırın" falan o gün çıkışta yolda yürürken hatta Bilgehan, Eylül bendik, kızın biri beyaz pantolon giymiş mesela biz bunu yolda tartıştık işte ... (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)". Benzer biçimde Nevzat etkinlikler sırasında kolektif bir çalışma ortamı oluşturduğunu ifade etmektedir: "Çok hoşumuza gitti hani arkadaşlarla bu şekilde düşüncelerimiz hem toplu bir şekilde bir ürün ortaya çıkartıyorduk hem yorumluyorduk kendimizce... (Nevzat, Uygulama Sonrası Görüşme)". Oğuz da diğer katılımcılarla fikir alışverişinde bulduklarını belirtmektedir: "Etkileşim halindeydik arkadaşlarla sürekli fikir alışverişi oluyordu (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)". Araştırmacının da dikkatini çeken bu sınıf atmosferi araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımaktadır:

Bugün toplam uygulama haftalarının tam ortasındayım, geriye üç hafta kaldı. Kendimi daha rahat hissediyorum, bu grupla güzel bir iletişim geliştirdik. Derse katılımları, birbirleriyle iletişimleri güzel; şakalaşıyorlar, birbirlerini dinliyorlar, fikrinsel ayrılığa düşseler bile şimdiye kadar bir saygısızlık, gerginlik olmadı, keyifli bir çalışma ortamı oluştu (Araştırmacı Günlüğü, 29.11.2017).

Gelenekselden eleştirele

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde içeriklerin ve etkinliklerin geleneksel programın dışından, gündelik hayatın içinden örneklerden oluşması ve eleştirel sorgulamanın ön plana çıkması katılımcıların bu yöndeki görüşleriyle örtüşmektedir. Örneğin Gülnur atölye derslerinde çalışmalarını oluştururken formalist bir yaklaşımla portre ya da manzara konularını çalıştıklarını ifade etmektedir:

Onun dışında belki kendi çalışmalarında da bunlara değinmeye çalışırım diye düşünüyorum çünkü hiç bu yönden düşünmemiştim biz genelde resimlerde manzara yaparız, işte portre olsun hiç böyle çok eleştirel yaklaşmıyoruz ama dünya sanatında bunu tersyüz eden çok iyi sanatçılar var ama Türkiye'de çok yok (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

3.2.3. Uygulamak teması

Uygulamak teması, ikinci araştırma sorusunun altında yer alan “Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmalara ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusuna yanıt aramak amacıyla, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin iki boyutlu çalışmalara nasıl dönüştüğünü ifade eden katılımcı görüşlerinden ilgili alıntılar ve dokümanlarla desteklenerek açıklanmaktadır. Uygulamak teması, Üretim yaklaşımları, Yapı Kurma Yolları ve Eleştirel Dayanaklar alt temalarından oluşmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 3.7.’de uygulamak teması ile ilgili alt temalar ve bunlara ait kodlarla gösterilmektedir.

Şekil 3.7. Uygulamak temasına ait şema

Üretim yaklaşımları

- Fikirle yola çıkmak
- Olumsuz yaşam deneyimi
- Plastik tercihlerin esnekliği
- Yapısökümün üst bilişsel doyumu

Üretim yaklaşımları alt teması, fikirle yola çıkmak, olumsuz yaşam deneyimi, plastik tercihlerin esnekliği ve yapısökümün üst bilişsel doyumu başlıklarından oluşmaktadır.

Burada katılımcıların bir çalışmaya başlarken nasıl bir nedenle yola çıktıklarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Fikirle yola çıkmak

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde iki boyutlu çalışmalar üreten katılımcıların, bu çalışmalara başlarken çoğunlukla akıllarından geçen, aktarmak istedikleri bir düşünce ya da mesaj olduğuna ilişkin görüşleri öne çıkmaktadır. Örneğin katılımcılardan Tunç tersyüz etme etkinliği için oluşturduğu çalışmasının düşünsel arka planını şöyle açıklamaktadır: “Geçmiş yıl Facebook internet ortamında en çok tıklanan birinci site oldu, Google’ı da geçti bir arama motorunu geçti hani herkesin kullandığı aktif bir şey çok sık kullanıyoruz oradan yola çıkarak direkt bilgisayarı açtığımda ben de ilk onu tıkladığım için oradan yola çıkmak istedim (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).”

Nazlı ise çalışmalarını oluştururken kadın haklarıyla ilgili mesajlar vermek istediğini ifade etmektedir: “Kadın haklarının savunulması gerektiğini hep söylüyoruz ama işte bunlar çok lafta kalıyor gibi geliyor ve onların her anlamda sağlık anlamında olsun, kıyafet anlamında olsun, yaşam anlamında tamamen bir mesaj vermesi için ben bunları yapmıştım (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Yapacağı çalışma için (Görsel 3.9) bir ön araştırma yaptığını ifade eden Eylül ise seçtiği firmayı internette bulduğu olumsuz haberler ve müşteri şikayetlerini dikkate alarak belirlediğini, firmanın bu haberlerdeki iddiaları kabul ettiğini ancak arkadaş çevresinde bu konuyla ilgili farkındalık olmadığı için böyle bir çalışma yapmak istediğini ifade etmektedir:

Sturbucks’ı yaparken, hani fil dışkısı kullanıldığını öğrendim ve firmanın bunu kabul ettiğini okudum, o yüzden fille ilgili bir şeyler yaptım. Hani bunu çoğu insanın bilmediğini fark ettim bunu içerken o yüzden. Birde arkadaşlarıma da sordum, böyle bir şey biliyor musunuz, ediyor musunuz? Bunun için dosya hazırladım zaten, bütün haberlerin çıktısını aldım, bilgilerini araştırdım ve nasıl yapabilirim diye düşündüm (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer biçimde Murat da tersyüz etme etkinliği için seçtiği firmayı tespit ederken insanlarda farkındalık oluşturmayı amaçladığını ifade etmektedir:

Toblerone sonuçta kilo aldırın bir şey zaten burada logosunda da görünmeyen bir ayı var burada hani ayı yapmışlar burada. İnsanlar bunu fark edemez, insanlar buradaki bu ayıyı fark edemedikleri için

onlara Toblerone'un nasıl bir şey olduğunu, kilo aldırma açısından nasıl bir şey olduğunu anlatmak amacıyla yapmak istedim (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ise çalışmalarında ele aldığı markayı tespit ederken yürüttükleri politikaları sebebiyle daha kapsamlı eleştiri getirebileceği firmaları seçmeyi amaçladığını şu şekilde ifade etmektedir:

Ya aslında zaten belirli markaların bir sürdürdüğü şeyler çok hoşuma gitmiyor aslında, hani biz tabii ki de bunların bağımlısı olduğumuz için, toplum tükettiği için daha fazla seviyoruz, görüyoruz hani. Biraz da tabii ki de popülerliğe göre de seçmiş olabilirim ama genel anlamda eleştiri boyutunun daha kapsamlı olduğu şeyleri seçmeye çalıştım (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.9. Eylül'ün tersyüz etme etkinliği çalışması

Olumsuz yaşam deneyimi

Katılımcıların tersyüz etme etkinliği ve çalıştay etkinliği için oluşturdukları iki boyutlu çalışmalarında, firma ya da konu tespit ederken olumsuz yaşam deneyimlerden yola çıktıklarına ilişkin bulgular vardır. Tersyüz etme etkinliği için dört değişik markayı ele aldığı çalışmalarında Yiğit'in özellikle kendi olumsuz yaşam deneyimlerinden ya da memleketine ait yerel firmanın olumsuzluklarından yola çıktığını ifade eden görüşleri bulunmaktadır: “Bana sürekli zarar veren demeyim de benim için olumsuz bir durum oluşturan markalar oldu. Mesela PTT kargo olsun, mesela sürekli hangi işimde olsa yavaş onun için böyle bir şeyler resmettim. Belirli şeylere değinmek istedim mesela günümüzdeki markalar, işte öyle (Yiğit, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Diğer bir çalışmada bir internet alışveriş sitesini

tersyüz eden Yiğit, bu firmanın da yine bireysel deneyimleriyle ilişkisini şu sözleriyle ifade etmektedir: “Mesela bir şey sipariş etmişim ben istediğim şey gelmedi, farklı bir şey geldi istediğin şey olmuyor yani biraz daha olumsuz bir marka gibi geldi bana (Yiğit, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Selin çalışmasında (Görsel 3.10) kredi kartı aldığı bir bankayla yaşadığı olumsuz tecrübe nedeniyle tersyüz etmek için bir bankayı tercih ettiğini şu şekilde açıklamaktadır:

Şimdi burada gazetenin en arkasını çevirdiğimde daha bu uygulamayı bilmiyorduk böyle şey yazdı işte “Halkın bankası” böyle dikkatlice bir baktım ondan sonra aklıma işte böyle daha yoksul insanlar geldi ve ben daha önce bir bankadan kredi kartı almıştım işte bir yüz lira kadar bir harcama yaptım ama onu ödemem benim altı yüz, yedi yüz liraya kadar çıktı ve çok mağdur oldum, hani öğrenci olduğum için inanılmaz mağdur oldum ve ben bankaların gerçekten insanları düşündüklerini değil de hani insanları birazcık soyma amaçlı olduklarını düşünüyorum ... ben zaten böyle bir şey yaşamıştım hemen onu gördüm, aldım hemen oradan dedim “Sen misin halkın bankası!”(Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.10. Selin'in çalıştay etkinliği çalışması

Cansu'nun çalıştay etkinliği çalışmasının konusuna memleketinde çevresinde kadınlara yönelik gerçekleşen ve çocukken kendisinin deneyimlediği baskı olayları sebebiyle karar verdiğini açıklamaktadır:

... bu kolajda yani bunda kadını seçmişim ben, kadınlara işte bizim mahallemizde çok şey var Çorum'da yaşıyorsun, çok kadına şiddet vardı, aile içi şiddet. İşte çocuklarda mesela ben çocukken futbol oynardım aile bireyleri annem babam değil de sülalem derler ya sülalem çok kızarlardı bana.

Bir kere yaka paça götürüldüğümü eve böyle şey yapıldığımı bilirim sen kızsın top oynayamazsın, barbilerinle oyna falan diye. Ben de inadına top oynayacağım derdim yani sürekli böyleydim, o yüzden kadını tercih ettim. Belki de ben de mobing ya bana çocukken bile mobing uyguluyorlardı, sen kızsın yapamazsın edemezsin deyip psikolojik olarak işkence çektiriliyordu. Yani ben sürekli üzülürdüm niye yapamıyorum acaba diye düşünürdüm, top oynardım, burnumu da kırdım, yani insanlar top da oynayabilir, kızlar burnunu da kırabilir. Sadece erkekler yapınca aslanım, kızlar yapınca “Aman sen dur”, “Sen evinde otur” olmuyor ki mesela ikizim erkek o evde otururdu ben dışarı çıkardım, dışarıda top oynardım (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu'nun kalıp yargı avı etkinliği için görüşleri alındığında aynı konuya değindiğini görülmektedir:

... benim yaşadığım yerde çok kalıp yargı var yani kalıp yargı dediğim ön yargılardır, kadınlara karşı şiddet barındıran şeyler var. Ben çocukluğumda hatırlarım kadınlara yönelik hep şiddet vardır, başka şeyler vardır, ben görürdüm yani ama hep böyle bir susturulurduk işte şey olurdu ne bileyim hani gördüğüm şeyleri şimdiki yaşımda çocukken anlamazdım ama şimdi anlamak daha güç geldi bana zorlandım yani bu konularda (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.11. Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması

Plastik tercihlerin esnekliği

Katılımcılar iki boyutlu çalışmalarını üretirlerken herhangi bir fikir ya da yaşam deneyiminden yola çıkmadıkları durumlarda plastik öğelerin çağrışımlarından ve tasarımlarında esnek malzeme, teknik olanaklarından yararlandıklarını ifade eden görüşleri bulunmaktadır. Tersyüz etme etkinliğinde ele aldığı firmayı (Görsel 3.11) nasıl tespit ettiği

sorulan Alpaslan, yaptığı üç çalışmasından ikisini reklam afişindeki görsellerin çağrışımlardan yola çıkarak oluşturduğunu ifade etmektedir:

Özellikle bir marka aramadım hocam hani bir firma gezerken ne olabilir mesela kredi kartı; kredi kartına nasıl bir tasarım yapmış adam iki tane el bombasına benziyor gibisinden. Şurada bir pegasus at var o aslında Pegasus'un atı değil de bir F16 uçak olsa öyle düşündüm ben yani tam anlamı bu (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ise çalışmalarında söylem oluştururken değişik türden malzemelerden yararlanabileceğini anladığını ifade etmektedir: "... istediğimiz konuya kendi bakış açımızla daha yani en basit dergiyle bile bir şekilde farkındalık yaratabiliyormuşuz onu da öğrenmiş oldum (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)". Çalıştay etkinliği çalışmasını oluştururken hem görsellerden hem de dilsel unsurlardan yararlandığını ifade eden Gülnur, aslında sloganların etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir:

Ben aslında direkt sloganlarla ele aldım çünkü tüketici olmamızı isteyen markada bize zaten sloganlarla geliyor, biz hep görselde takılıyoruz ama mesela ben bir sloganı gördüğümde ne diyim bir reklam müziğindeki o söz bile olsun benim aklımdan gitmiyor hani bunlar da ben de burada sloganlarla ele aldım bazı yerde fotoğrafla ele aldım (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Yapısökümün üst bilişsel doyumunu

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde oluşturulan çalışmalarda herhangi bir kısıtlama olmadan çoklu anlamalar oluşturma ve eleştirel düşünme süreçleri ön plana çıkmaktadır, katılımcıların bu süreçlere ilişkin bilişsel farkındalıklarını vurgulayan görüşleri bulunmaktadır. Çalıştay etkinliği için görüşleri alınan Tunç, var olan metinlerin yapısını ve anlamlarını çağrışımsal olarak değiştirerek yeni anlamlar ortaya çıkarmanın keyifli bir süreç olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Geçen hafta tamamlamıştım onu da kolaj zaten hocam hani farklı şeyleri sürekli bir araya getirip bir bütünlük oluşturma mantığında olduğu için eğlenceli geçti. İşte dergileri inceledik, bu buna uyar mı gibisinden, keserken falan eğlenceli oldu. Yani olan düşünceleri birleştirip farklı bir düşünce ortaya koymak güzel bir etkinlik (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ise kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin kendi sanatsal üretim süreçlerinde yaşadığı sorunları anlamasına ve aşmasında yardımcı olduğunu, aynı zamanda etkinlikleri sırasındaki yaratım süreçlerinin kendisine doyum verdiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: "Gerçekten şey dedim zaten yaparken de hem fark ederek yaratmak hem yaratmak hani

gerçekten insanı doyuran bir şey (Glnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Bunun dışında Glnur’un eleştirel sorgulamanın yol açtığı süreçlerin yaratıcılığına etkileri konusundaki görüşleri dikkat çekmektedir.

Benim için iyi bir deneyimdi çünkü aynı zamanda ben hep bir şey yaratamıyor olmak konusunda çok sıkıntı çekiyordum hani bu hep moralimi bozmuştur hani zaten bir şeyi dert edinebilince bir şey ortaya koyabiliyorsunuz ya ben hiçbir şey edinemediğim için aslında bir i ıkartamadığımı da fark ettim (Glnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Yapı kurma yolları

- İroni kullanma
- Alt anlamlarla alıma
- Dil temelli yaklaşım
- Mesajı plastik ögeye dönüştürme

Yapı kurma yolları alt teması, ironi kullanma, alt anlamlarla çalışma, dil temelli yaklaşım ve mesajı plastik ögeye dönüştürme başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında tasarladıkları iki boyutlu çalışmalarda anlam oluştururken başvurdukları yollara bu başlık altında yer verilmektedir.

İroni kullanma

Katılımcıların iki boyutlu çalışmalarında söylem oluştururken görsel ya da metin aracılığıyla ironiye başvurdukları görülmektedir. Katılımcılardan Kemal tersyüz etme etkinliği için oluşturduğu çalışmasında bir sakız reklamında kullanılan genç ve güzel dili mankenleri, yalı ve dişleri dökülmüş insanlarla değiştirerek sakız çiğneyen herkesin güzel dişlerinin olacağı mesajını ironik bir anlatımla eletirmitir: “Vivident sakız reklamında glmseyan bir kadın veya erkek figürü olur dişleri bembeyazdır onun yerine eklediğim yalı bir amca vardı ve dişleri dklm onların da sakız çiğnediğini hatta bunu gördüğümü belirtmeye çalıştım öyle bir ironi yapmaya çalıştım (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Kemal bu çalışmayı oluturmadaki amacını ise Ŗu Ŗekilde açıklamaktadır:

“iğne ve gülümse!” de Vivident çiğneyen herkesin dişlerinin sağlıklı olacağı gerçeği yok, öyle bir gerçek yoktu. Annemin de çiğnediğini gördüm ve babamın da çiğnediğini gördüm ama dişleri o

kadarda güzel değil hatta gülümsemek için elinden geleni yapardı annem, zorla gülümsetmeye çalışırdım, oradan aklıma geldi bu fikir, oradan ortaya attım (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme).

Gülnur ise benzer bir ironik anlatımı Toki [Toplu Konut İdaresi] amblemini kullanarak oluşturduğu çalıştay etkinliği çalışmasını şu sözleriyle açıklamaktadır:

Toki biliyorsunuz ki Türkiye’de çok mükemmel evler yaratmıyor, insanlar hemen iki oda bir şey içine girsin yaşasınlar gibi hiçbir yaşam kalitesine bakmıyor. Önceki yıllarda da depremleri çok olmuştu, yıkılan hani insanlar ölmüştü. Biraz da bunu tersyüz etmek istedim hani çok şık bir eve Toki amblemi koydum bunun nedeni de buydu (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Alpaslan da çalıştay etkinliğinde kullandığı ironik anlatımı şu sözleriyle açıklamaktadır:

Bu da Coca-Cola hani bildiğimiz gibi İsrail’in oyunları. Ben de İsrail ile ilgili haberler aradım, böyle yani Kudüs olayları, bu teröre desteği falan onunla ilgili bir aslında burada güzel bir ramazan şeyi vardı bu reklamda “ramazan eğlencesinin arkasında Coca-Cola” tam tersi onu ben arkasından aldım bu gerçek olayların üzerine Coca-Cola reklamını yapıştırdım yani (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Alt anlamlarla çalışma

Katılımcıların seçtikleri bir reklam afişini tersyüz ederken ya da çalıştay etkinliği çalışmalarını oluştururken örtük anlamları ortaya çıkarmayı amaçladıklarına ilişkin bulgular ortaya çıkmaktadır. Örneğin Gülnur tersyüz etme etkinliği için seçtiği reklam afişinin önce çözümlemesini yapmakta ve sonra elde ettiği bu örtük anlamları tersyüz etmektedir:

Mesela hani Apple’da direkt kendi logosunu koymuştu direkt merkeze ve siyah şekilde ve “Think” düşüncesi de basit yazılmış, hani çok basit bir şekilde yani çok basit aslında bu şeyin mesajını veriyor, buna ulaşman basit kolaylık anlamı için çok incecik yazılmış. Aynı zamanda kendi logosuyla aynı renkte simsiyah böyle çok vurgulanan “Different” bir farklılığı yapıştırmıştı, hani direkt “Apple farklılıktır, kolayca elde edilebilir” mesajı sunuyordu afiş. Hani ben de bunu direkt hani ele alabileceğimi düşündüm, hani marka böyle bir mesaj veriyordu, ben de onu tersyüz ederek evet “farklı düşün fakir ol” gibi böyle bir tersyüz ettim (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Bir kadın ağda markasının reklamını da tersyüz eden Gülnur, burada ünlü bir mankenin reklam yüzü olarak kullanılmasını ve reklamda kullanılan sloganı çözümlemekte ve kendi mesajını oluşturmak için bunları tersyüz etmektedir:

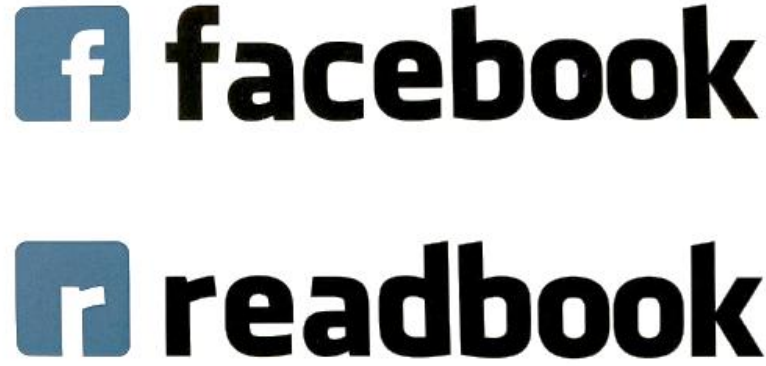
... ben de şey düşündüm normalde de ‘body’ hani kendi vücudunu sevme ile ilgili çok şey okumuştum, hani öyle biri değilim ama tam olarak bunu kendim yapamasam da hani markanın dayattığı bu şeyleri başkaları adına tersyüz etmek istedim hani evet hani ‘hayat bir defile hep kendin ol’ olarak değiştirdim hani orada ‘hayat hep bir defile hep hazır ol’ hep kadının bir şeye hazır olması gerektiğini, hep bir hani

hep olması gerekenden biraz daha farklı gözükmesi gerektiğini, hep bir şeye hazırlanması gereken kadın olduğunu ben onu değiştirdim işte. ‘Veet’i sev’ olarak yazdım kadının kendini sevmesi, hep kendi olmasına dair hep bir mesaj verdim, eklemeler yaptım manken üstünde (Gölnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Bilgehan tersyüz edeceği reklam afişini seçerken benzer biçimde bir çözümleme ile burada iletilmek istenen alt anlamları şu şekilde ifade etmektedir:

Oradaki herhangi bir markada olabilir benim için. Şey bir de bilinen bir yüz, sanki bir de güzellik algısı da var o kişide hem güzellik algısı işte o şekilde güzel olursunuz ya da işte en temiz, en sade, hem o kadında güzel siz de bu şekilde güzel olabilirsiniz mesajı beni rahatsız etmişti ondan dolayı onu almıştım (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Eylül ise günlük hayatında reklamları gördüğünde ve kültür bozumu öğrenme-öğretme süresinde çalışmalarını oluştururken alt metinleri düşündüğünü ifade etmektedir: “Firmalara aslında başka bir gözle baktık, hani yürürken bile firmalara bakarken “Bunların acaba altındaki alt metin ne?” gibi düşüncelere kapıldık çalışmalarımızı yaparken (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Görsel 3.12. Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması

Dil temelli yaklaşım

Katılımcıların çalışmalarında iletmek istedikleri mesajlarını sözel ifade olanaklarını kullanarak oluşturduğuna ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Tunç çalışmasında (Görsel 3.12) çok fazla kullanılan bir sosyal paylaşım sitesinde geçirilen zamanın kitap

okumaya ayrılabilceğini anlatmak için firmanın Facebook olan İngilizce ismini yine İngilizce bir kelime olan “Readbook” olarak değiştirmiş ve yeni bir anlam üretmiştir:

Ben Facebook logo ve amblemini seçtim. Her gün mutlaka girdiğimiz bir site neredeyse her gün girmesek bile iki günde bir herkes giriyor ... hayatımızda hani Facebook'ta geçirdiğimiz vakti kitap okuyarak geçirecek çok farklı şeyler olabilir hani kendi açımızdan ülkemizin gelişimi açısından onun için Facebook logo ve amblemi (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Benzer bir fonetik benzerlik çağrışımını Nazlı tersyüz etme etkinliği çalışmasında kullanmaktadır. Kozmetik firmalarının yaptığı hayvan deneylerini eleştirdiği çalışmasında seçtiği reklamın İngilizce olan sloganını yine başka bir İngilizce slogana dönüştürmektedir: “Avonda işte kozmetik firmasının sloganı şey “Who is your Avon lady?” “Sizin Avon kadını kim?” diye. Ben de onu “Who is your Avon rabbit” diye değiştirdim yani “Avon tavşanınız kim?” diye (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Tunç ve Nazlı'nın çalışmalarını oluştururken İngilizce kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

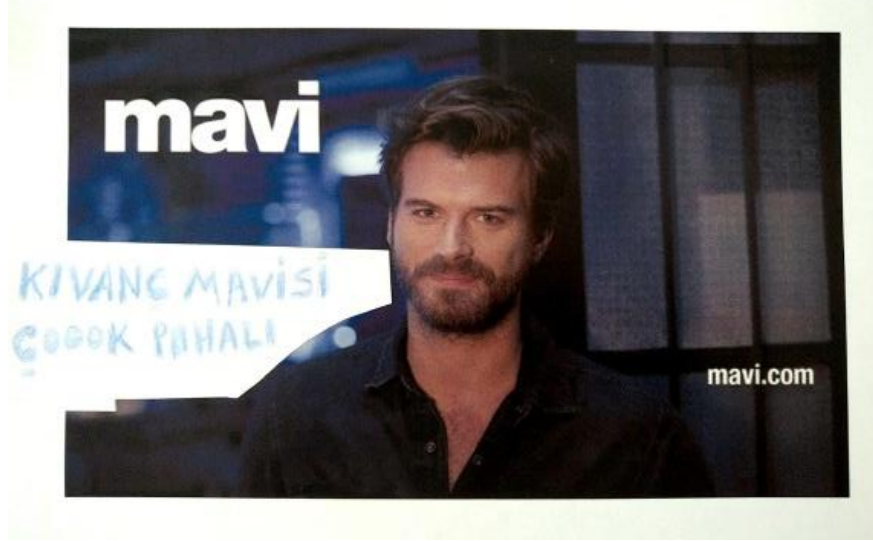
Mesajlarını sözel ifade olanaklarından yararlanarak oluşturan diğer katılımcılar ise Gülnur ve Murat'tır. Gülnur çalıştay etkinliği çalışmasında (Görsel 3.14) toplumun güzellik algısını yönlendiren moda sektörünü eleştirmek amacıyla bir magazin dergisinde yer alan “İddialı stiller” başlığına yazı ekleyerek mesajını oluşturmak istediğini ifade etmiştir:

Onun dışında bir sürü böyle pahalı kıyafetler ve markaların olduğu kadın ikonları buldum bir sürü yani işte Beymen'i bir sürü milyonlar değerli olan bayağı pahalı markaların bulunduğu, giyildiği mankenleri buldum, orda da “iddialı stiller para ister” diye sloganlar üstüne ekledim, bunla da gerçekten kadının hep güzel olması, işte iddialı stil edinmesi işte bu çağdaşlıkla ve modernizm ile de bir arada tutulmasıyla birlikte insanların artık pahalı kıyafet alma isteği, güzel olma isteğinin aslında stil yaratabilirsiniz ama parayla. Bunu da bu markalar demiyor zaten sanki gerçekten bir lira gibi kendilerini piyasaya veriyor sürüyorlar herkes alabilir diye ama alamıyor onu eleştirmiştim (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme).

Murat ise Gülnur'un çalışmasına benzer biçimde moda sektörünün fiyat politikalarını eleştirmekte (Görsel 3.13) ve seçtiği reklamın var olan sloganına ekleme yaparak mesajını oluşturduğunu açıklamaktadır:

Mavi'ye gelirse, Mavide de mesela Kıvanç Tatlıtuğ'u kullanıyorlar ünlü bir sanatçı, oyuncu. Onların parası var alıyorlar insanlar o gibi insanlara özendiriyorlar gençleri ama insanlar demiyor ki mesela reklamını yapıyor Mavi işte “Sana çok iyi gider” ama işte fiyatını televizyonda göstermiyor. İnsanlar hevesleniyor, çocuklarıyla hevesleniyorlar ... bir gidiyor adamın maaşının yarı fiyatına şey var, kazak

var ... “Kıvanç Mavisi” diye reklam yapıyorlar ya fiyatlarını da hani yazmadıkları için ben de böyle bir şey yapmak istedim “Kıvanç Mavisi çok pahalı” diye (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.13. *Murat’ın tersyüz etme etkinliği çalışması*

Mesajı plastik öğeye dönüştürme

Katılımcıların çalışmalarında iletmek istedikleri mesajlarını plastik öğelere dönüştürdüklerini ifade eden görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Eylül çalışmasında bir GSM operatörünün çekmediğini anlatmak için logosunda yaptığı değişikliği şu şekilde açıklamaktadır:

Türkcell’de ise yine haberlere baktığımda çekmiyor şikâyeti vardı o yüzden 1994’ten itibaren 2011’e kadar Türkcell’in logolarına baktım nasıl tasarım yapmışlar falan diye, sonra işte benim tasarımı da 2017’de artık çekmediğini, o çeken işareti kaldırarak sadece sarı bir işaret koyarak yaptım (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme).

Yiğit’te benzer biçimde tersyüz etme etkinliğinde seçtiği firma logosunu değiştirerek mesajını aktarmıştır: “Kaplumbağaya çevirdim hani biraz daha bana olumsuz olarak çok yavaş PTT kargo, yavaşlığını belirttim (Yiğit, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Cansu ise bir otobüs firmasının yakın zamanda çıkan haberlerinden yola çıkarak firmanın isminde bulunan son harfi erkek ve kadın cinsiyet simgesine dönüştürmüştür:

Metro’da altında aslında yine “Konuğumuzsunuz” vardı Metro’da altındaydı üstüne getirdim. Ben şu amblemi değiştirince konuğumuzsunuz yazısı da başka bir anlama dönüştü; ben Metro’nun “O” sunu

hem bir erkek hem de kadın cinsellik işaretleri yaptım bu haberlerden dolayı (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Görsel 3.14. *Gönlür'un çalıştay etkinliği çalışması*

Alpaslan ise, çalıştay etkinliği için oluşturduğu çalışmasında kullandığı görsel denge unsurunun iletmek istediği mesajı etkilediğini şu şekilde açıklamıştır:

Hocam ben burada üst taraf yeni “günümüzün kadını” bu da alt tarafta “ezilen dünya kadını” geçmiş gibisinden hani bu kadın neyse mesela kapak yıldızı, trend, moda, gece kulübü, ev partisi ama bu kadının analar, öldürürler, kadın cinayetleri, kınalılar, başörtülü, ne bileyim “ev kadınları” ve “kulüp kadınları” gibisinden bunu anlatmak istedim (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Araştırmacının kendisine, bu çalışmada neden çapraz çekilmiş kırmızı bir şerit ile eşit olmayan iki parça oluşturduğunu sorması üzerine Alpaslan şunları eklemiştir:

Yani bunu oluştururken hani bunu böyle tam ikiye de bölebilir dim veya üst tarafı daha boşluk bırakıp alttaki kadınları daha büyük yapardım ama benim anlatmak istediğim yani günümüz kadının bu olduğu

ama ezilen tarafın bu taraf olduğunu hani o yüzden bu taraf daha küçük bu taraf daha bir yüksek (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Eleştirel dayanaklar

Genellemelerin yıkımı
Kapitalist sürüklenme

Eleştirel dayanaklar alt teması, genellemelerin yıkımı ve kapitalist sürüklenme başlıklarından oluşmaktadır. Katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde oluşturdukları çalışmaların temel eleştirel unsurlarına ilişkin bulgulara burada yer verilmektedir.

Genellemelerin yıkımı

Katılımcıların oluşturdukları çalışmalar ile kalıp yargı, ön yargı gibi genellemeler içeren olguları eleştirdikleri ve bunları tersyüz ettikleri görülmektedir. Örneğin Bilgehan çalıştay etkinliği için oluşturduğu çalışmasında kadınlara dayatılan güzellik algısını eleştirmektedir:

Bunları çok severek yapmışım yani vermek istediğim mesajı buralarda verebildiğimi düşünüyorum mesela kadınlar sürekli uğurlu, ışıltılı, yıldız gibi, gösterişli, büyülü bunlar değil biz, illa bu olmak zorunda değiliz. Ben paspal da giyinebilirim istersem giyinmeyebilirim, bu benim yargım olmamalı, bu bana verilmemeli (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Eylül ise çalıştay etkinliği çalışmasında zayıf olmanın başat güzellik algısı oluşunu eleştirmekte ve bunun sahte bir sağlık piyasası yarattığını şu şekilde açıklamaktadır:

Mesela kilolu insanların işte fit görünmesi, buna üretilen bir sürü sağlık adı altında bir sürü şey veriliyor, onu eleştirdim. Aslında hani, yani kilolu insanların da güzel olabileceğini, bunların sadece para avı olduğunu falan böyle göstermek istedim, yani altındaki mesaj aslında hiçbir işe yaramadığını (Eylül Uygulama Sonrası Görüşme).

Alpaslan ve Murat kalıp yargı avı etkinliği için birlikte oluşturdukları videoda, birden zengin olan arkadaşlarının artık kendileriyle iletişim kurmayacağını düşünen iki arkadaşı canlandırmakta ve video sonunda bunun yersiz bir kaygı olduğunu göstermektedirler. “Sınıfsal farklılıkları yansıtmaya çalıştık mesela orada o zengin bir üst sınıfta, biz fakiriz bir

alt statüdeyiz hani onu yansıtmaya çalıştık. Sonrasında işte onun bize verdiği selamla ön yargımız gitti (Murat Uygulama Sonrası Görüşme)”. Alpaslan da kalıp yargı avı etkinliği için Murat ile oluşturdukları videoda nasıl bir genellemeyi ele aldıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Oradaki kalıp yargı hani zengin bir kişinin önceden samimisin, bir para buluyor mesela zengin oluyor ve seni unutup, hani seni hiç düşünmüyor oydu. Arkadaşımızın arabası var şimdi bizi hiç görmeyecek umurunda değiliz böyle bir düşünceydi ‘parası var şimdi bize selam bile vermez’ buydu (Alpaslan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu, reklamlarda temsil edilen kadın-erkek rollerine ilişkin getirdiği eleştirinde ise şunları ifade etmektedir: “Jilet reklamı çıktı bir futbolcu koymuşlar, bir kadın da jilet kullanıyor, bir kadını niye koymaktan çekiniyorlar mesela, çekinebilirler aslında belki şey yapabilirler ama işte erkek güçlüdür, jilet kullanır, sinek kaydı, kadınlar gelip yapışır falan yani mesela onu çok bozmak istedim (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Kapitalist sürüklenme

Katılımcıların oluşturdukları iki boyutlu çalışmalarında ekonomik açıdan adaletsiz buldukları üretim ve tüketim süreçlerini eleştiren söylemlere yer verdikleri görülmektedir. Örneğin Gülnur oluşturduğu çalışmada markaların haksız para politikalarını ortaya çıkarmak istediğini ifade etmektedir: “Apple’ın sunduğu hani “Biz teknolojiyi iyileştiriyoruz, kolaylık sunuyoruz” un altındaki aslında insanlara dayattığı parayı, para piyasasını göstermek istedim (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Eylül’de benzer bir eleştiriyi moda sektörü için ifade etmekte ve insanlara bazı şeylere sadece satın alarak sahip olacakları mesajı iletildiğini açıklamaktadır:

Burada işte moda dergilerinin, burada ceket, tişört, pantolon gibi şeyler vardı, çok pahalı markaların, markasına para ödediğimiz aslında bir sürü giysi vardı. Paran varsa alabiliyorsun, paran varsa işte bu kadının çevresinde erkekler, paran varsa giyinirsen, güzel olursan, aslında o erkeklere sahip olabilirsin, çirkinsen giyinemiyorsan, güzel değilsen bunlara sahip olamazsın diye bir eleştiri getirdim (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu gıda sektörünün sunduğu yeni tüketim biçimlerinin insan sağlığına değil ekonomik çıkarlara hizmet ettiğini ifade etmektedir:

Bir de organik şeyler, mesela organik şeyler çıktı belki de organik şeyler şimdi hala organik değil, seralarda yapılıyor mesela organik düşünmüyorum ben olduğunu ama nereye kaçsak mesela organik

yemeğe kaçsak onlar da hani bir rant şeyi, rant demeyeyim de para derdindeler; ne kadar natürel ise o kadar *expensive* yani o kadar pahalı (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

3.2.4. Değerlendirmek teması

Değerlendirmek teması, ikinci araştırma sorusunun alt sorusu olan “Katılımcıların kültür bozumu etkinliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusunu yanıtlamak amacıyla, sınıf içinde yapılan etkinliklere ilişkin deneyimlerini aktaran alıntılar ve diğer dokümanlarla desteklenerek açıklanmaktadır. Değerlendirmek teması, Tüketim Kültürü Eleştirisi, Sınıflandırma Karşıtlığı ve Üst Okumalar alt temalarından oluşmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 3.8.’de değerlendirmek teması ile ilgili alt temalar ve bunlara ait kodlarla gösterilmektedir.

Şekil 3.8. Değerlendirmek temasına ait şema

Tüketim kültürü eleştirisi

Marka büyüü
Tüketim yanılığısı
Eleştirel tutum ihtiyacı

Tüketim kültürü eleştirisi alt teması, yarı yapılandırılmış görüşmede katılımcılara yöneltilen “Tersyüz etme etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi?” sorusuna verilen

cevaplardan elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Bu alt tema, marka büyüü, tüketim yanılıısı ve eleştirel tutum ihtiyacı başlıklarından oluşmaktadır.

Marka büyüü

Katılımcılar bir ürün ya da hizmet satın alınırken niteliğı ve işlevinden (kullanım değeri) ziyade aslında marka bilinirliğinin (değişim değeri) önemli olduğunu ve markaların statü ve prestij sahibi olmak amacıyla kullanıldığına ilişkin ifadeleri bulunmaktadır. Taş (2017), değişim değeri üzerinden tanımlanan mallara “meta” adı verildiğini ve bir meta satın alınacağı zaman onu salt değişim değerine sahip bir şey olarak gördüğümüzü belirtmektedir. Kişisel bilgi formunda (EK-5) katılımcılara bir ürün satın alınırken neye dikkat ettikleri sorulmuş, ihtiyaçlarının, fiyatının ve kalitesinin önceliklerini belirlediğı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu veriyle örtüşür biçimde burada da katılımcıların, değişim değeri ön plana çıkan metaları eleştirdiğı görülmüştür. Örneğın Elif, marka bilinirliğinin her şeyden önce geldiğini şu şekilde ifade etmektedir: “... biz bir marka seçimi yaparken bir şey alacağımız zaman aslında ardında görünmeyen şeylerin farkına varmıyoruz, ne olduğu ve nasıl olduğu değil de bilinirliğı bilinmezliğine daha çok onlara bakıyoruz o yüzden (Elif, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Benzer biçimde Bilgehan marka bilinirliğinin kalitenin önüne geçtiğini ve bunun özellikle yerli ürünlerin fark edilmesine engel olduğunu belirtmektedir:

Türk markası bulmakta çok zorlandım tersyüz etmede ... Aslında birçok mesela A101'de olan bir “Dolive” olması lazım, bir krem var o krem mesela normalde çok güzel bir krem hem de Türk markası ben o kremi çok beğeniyorum kullandığımda ama hani gidip bakmış olsak almayız aslında aklımıza bile gelmez belki ama onun yerine Nivea geliyor aklımıza ilk olarak hani ya da başka bir krem markası geliyor evet bakmıyoruz kendi ürünümüze, görmüyoruz genelde (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Oğuz ise tersyüz etme etkinliğı için kendi tasarladığı reklam afişinden yola çıkarak ürünün değil markanın önemli olduğunu çıplak bir ayak üzerine Nike firmasının logosunu ekleyerek anlatmak istediğini açıklamakta ve bu markaların biz de bir çeşit bağımlılık haline geldiğini ifade etmektedir:

Çünkü rahatlığından çok çıplak bir ayak var, üstünde de bir Nike işareti var, daha çok insanların ürettiğı şeyleri tüketmemiz gerektiğini, bunlara itaat etmemiz gerektiğini, şu an kullandığımız telefonlar da dahil mesela başka markaya geçemeyiz kolay kolay. Şimdiye kadar öyle şeylere

takılmıyorduk ama işte biraz böyle çalışınca artık mesela billboardlara bile daha dikkatli bakıyorsun (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme).

Diğer yandan Ahmet tersyüz etme etkinliğinde seçtiği firmayı açıklarken markaların bir statü göstergesi olarak kullanıldığını ifade etmektedir: “Starbucks da şeydi, genelde herkes oraya gidip, daha doğrusu oraya gittim, kahve içtim, fotoğraf çeker atar sanki kahvesi mükemmelmış gibi bir de çok pahalıdır. İşte orada bir hava atma, nasıl deyim statüm yüksek anlamında bir şey olarak düşündüm (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Görsel 3.15. *Çalıştay etkinliğinden kesit*

Tüketim yanılması

Bir ürün ya da hizmet satın alırken aslında bilmediğimiz, görmediğimiz ancak sonrasında kullanıcıları ya da üretimi açısından olumsuzluklarının ortaya çıktığını ifade eden katılımcılar bu yanılığa çoğunlukla toplum sağlığını tehdit etmesi ya da çocuk işçi çalıştırılması örnekleri üzerinden dikkat çekmiştir. Katılımcılardan Tunç, kendi yaşadığı çevrede de karşılaştığı baz istasyonu sorununu tersyüz etme etkinliğinde eleştirmiş ve bu sorunla ilgili farkındalık yaratmak istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Mesela Türkc cell, aslında hani iletişim için çok güzel bir şey bir bakıma ama bunun yan etkisi olarak radyasyon var, baz istasyonları kuruluyor ve insanlar kanser oluyor. Bizim mahallemizde mesela ev sahibi işte bizim ev sahibimiz değil bir komşunun baz istasyonunu kurdu kendi de oturmuyor bina da kiracılar oturuyor hani sürekli etrafa zarar kendisi oturmadığı için gelirini gözetiyor sadece onun için bir iletişim kısmı var ama bunun cefasını çeken insanlarda olduğunu anlatmak istediğim için öyle bir etkinlik yaptım (Tunç, Uygulama Sonrası Görüşme).

Çalışmasında insan sağlığını olumsuz etkileyen bir ürünü ve firmayı tersyüz eden diğer katılımcı ise Bilgehan'dır. Bilgehan'a göre son zamanlarda artan meme kanserinin sebeplerinden biri kimyasallarla dolu olan deodorantlardır buna dikkat çekmek isterken seçtiği firmanın önemli olmadığını ama özellikle güzel ve popüler bir kadın imajının kullanılmasının algıları yönlendirdiğine şu sözleriyle vurgulamıştır:

... meme kanseri çok fazla arttığı için de ve çok deodorantlar falan artık çok fazla kimyasallar çok temas ediyor bize ve göğüs kanserinin, meme kanserinin en büyük etkenlerinden birisi deodorantlar ben o yüzden o mesajı vermek istemiştim. Orda ki herhangi bir markada olabilir benim için, şey bir de bilinen bir yüz sanki bir de güzellik algısı da var o kişide hem güzellik algısı işte o şekilde güzel olursunuz ya da işte en temiz en sade hem o kadında güzel siz de bu şekilde güzel olabilirsiniz mesajı beni rahatsız etmişti ondan dolayı onu almıştım (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Çalışmasında başka bir tüketim yanılığısına dikkat çekmek isteyen Eylül, bankaların örneğin kredi kartı hizmetiyle aslında gerçek para kullanmayan bireyleri harcama yaparken yanıltabildiğini şöyle açıklamıştır:

Bu da Vakıfbank'ın bir şeyi, bankaların her zaman bizi tuzağa düşürdüğü aslında işte bu kredi kartlarımı sürekli çekiyoruz ama sonra ödememiz lazım, aslında bilmiyoruz, sanki cebimizden çıkmıyormuş gibi davranıyoruz bazen, o yüzden onu eleştirmiştim (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme).

Ahmet ise çocuk ayakkabısı üreten bir firmanın arka planda üretimde çocuk işçileri çalıştırabileceğini bu sebeple görünen ile arkasında olanın çelişebildiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Logolara bakarken işte, aslında olan ve arkasında gizlenen; mesela Nike çocuk ayakkabısı yapıyor cici cici reklamları var ama çocuk işçi çalıştırıyor bir diğer fakir ülkede (Ahmet, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Eleştirel tutum ihtiyacı

Katılımcıların etkinlikler yoluyla geliştirilen eleştirilerin söylem düzeyinde kalmayarak gerçek hayatta davranışlara dönüşmesi gerektiğini belirten görüşleri

bulunmaktadır. Örneğin katılımcılardan Oğuz, görüşmenin değişik yerlerinde bu eleştirileri davranışa dönüştürme ihtiyacını ifade etmektedir: “Eleştiriyorum ama benim için bir zorluk işte ama yine de kullanıyorum. Bunu aşmam gerekiyor belki, neden eleştiriyorum kullanıyorsam (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Bir diğer soruyu yanıtlarken Oğuz’un benzer biçimde bu ihtiyacı yinelediği görülmektedir: “Mesela daha çok işte kötü yanlarını ele almışız ama tek takıldığım nokta kullanmamız yani sadece ondan bahsediyorum, zorluk işte o; kopamıyorsunuz. Mesela şu an kullandığım telefonu ben değiştiremiyorum çünkü onlar beni alıştırdı buna (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Nazlı kendi çevresinde eleştirel tutum geliştirebilmek için yaptıklarını şu sözleriyle anlatmaktadır:

... bir şey alınıyorsa onun hani “Niye aldın?” diye soruyorum işte “Herkeste var ya bende de olsun istedim” filan gibisine bir şeyler söyleniyor, ben hani bunun çok taraftarı değilim, bu yüzden öncesinde de şimdi de bunun hani yanlış olduğunu filan böyle bir vurgulamaya çalışıyorum “Niye o şekilde yaptın” ya da “İhtiyacın değilse alma” filan gibisine ya da “Herkeste var sen farklı bir şey al” filan “Farklı bir marka al” filan gibisine vurgulamalar yapıyorum (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu ise bir fastfood mağazasıyla ilgili çıkan kötü habere rağmen insanların belki de bu haberlere inanmadığı için ürünlerini tüketmeye devam ettiklerine dikkat çekmektedir: “... BurgerKing’de bir ara şey vardı Whoper’ mıydı Whoper menüsünde at eti vardı yine de yiyorlardı, inanmıyoruz falan, belki de gerçektir yani bunu kimse bilmiyor ... (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Sınıflandırma karşıtlığı

- Kalıp yargıların eleştirisi
- Kültürel öğrenilmişliğin eleştirisi
- Sosyal statülerin göreceliği

Sınıflandırma karşıtlığı alt temasında, katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme esnasında yöneltilen “Kalıp yargı avı etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi?” sorusuna ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bu alt tema, kalıp yargıların eleştirisi, kültürel öğrenilmişliğin eleştirisi ve sosyal statülerin göreceliği başlıklarından oluşmaktadır.

Kalıp yargıların eleştirisi

Kalıp yargı avı etkinliğinden hareketle katılımcıların günlük hayatlarında karşılaştıkları ya da bireysel olarak deneyimledikleri kalıp yargılara ilişkin görüşleri burada açıklanmaktadır. Katılımcıların etkinliğe ilişkin görüşlerinden ve kendi yaptıkları çalışmalarda ele aldıkları konuları açıklarken kalıp yargı kullanmanın değişik örnekler üzerinden olumsuzlandığı görülmektedir. Örneğin Nazlı kalıp yargı avı etkinliği öncesinde de kalıp yargı kullanımının tehlikeli olabileceğini bildiğini ancak etkinlikler sayesinde insanları dış görünüşüne göre yargılamaması gerektiğini tekrar hatırladığını ifade etmektedir:

Kalıp yargının çok böyle zararlı ve acayip hani yeri geldiği zaman tehlikeli bir şey olduğunu, olabileceğini biliyorum. Biz burada işte o şeyleri yaptık; tiplere göre sence ne olabilir mesleği filan gibisine ve gerçekten sonucunda eşleştirebileceğimiz benim bir iki tane filan çıkmıştı sanırım çok şey yani dış görünüşe göre aldanmamak gerektiğini ne kadar yanılabilirliğimizi gördüm. Dolayısıyla benim için şey bir şey oldu tekrar hatırlattı hani insanlara dış görünüşe göre ya da herhangi başka bir özelliğine göre tanımadan değerlendirmemek gerektiğini bir kere daha hatırlatmış oldu (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Kemal benzer biçimde kalıp yargıların her zaman farkında olduğunu ancak bunları değiştirmede bireysel olarak yetersiz olacağını belirtmiştir: “Aslında her zaman onların farkındaydım gibi geldi bana ama değiştirmek konusunda elimden bir şey geleceğini sanmıyorum (Kemal, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Toplumsal anlamda ya da bireysel olarak sahip oldukları kalıp yargıları değiştirmenin mümkün olmadığı yönünde görüş belirten diğer katılımcılar ise Oğuz ve Eylül’dür. Oğuz, ismini vermek istemediği bir ülkenin vatandaşlarına karşı yaşanan olumsuzlar sebebiyle ön yargılı olduğunu ve bunu değiştirmesinin mümkün olmadığını ifade etmekte ancak bu tutumuna ilişkin özeleştiri de yapmaktadır:

... ismini vermiyorum, bir ülke vatandaşını gördüğümde, mesela hala onu sevmiyorum yani çünkü şu an bizi soktuğu durumdan dolayıdır herhalde. Ama hepsi öyle değil kesinlikle ama yine de sokaktan biri geçerken paltolu yani botlu, ben Adana da işte, tam Adana’ya ayak bastığımda 3-5 motorlu geçince paltolu falan böyle bir an korkmuyor değilsiniz yani Adana birde o aralar ben geldiğim sene çok karıştı. Belki de çok iyi insanlardı ama değişmiyor, değiştirmek isterdim ama bu bence ömrümün sonuna kadar devam edecek (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme).

Eylül ise günlük hayatımızda fark etmeden çok fazla kalıp yargı kullandığımızı ancak toplumu değiştirmek mümkün olmadığı için bunları değiştirmenin olanaklı olmadığını ifade

etmektedir. Kalıp yargı avı etkinliği sayesinde artık kalıp yargıları fark edebildiğini düşünen Eylül bunun bireyin kendini koruyabilmesi açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır:

Konuşurken ya da aslında fark etmeden bir sürü kalıp yargımın içindeyiz o yüzden insan kalıp yargıları kırmaya çalışsa, kıramıyorsun zaten, toplum kırılmıyor yani o yüzden hani bu avları, kalıp yargıları düşündüm, nasıl bir şey yapabiliriz, işte bu artık kalıp yargı şeyini konuştuğuktan sonra, artık hani bilinçlendiğimiz için, bunun farkına varıyoruz. Kalıp yargılar artık zihnimizde canlanıyor işte bu kalıp yargı diyebiliyoruz. O yüzden kendimizi korumak biraz iyi açıdan sağlanabilir yani (Eylül, Uygulama Sonrası Görüşme).

Bilgehan'a göre aslında hayatımızda doğal biçimde var olduğunu düşündüğümüz ve kullandığımız ifade biçimlerinin masum olmayan kalıp yargılar ürettiğini şu şekilde açıklamaktadır:

... hala siyah giydiğinde “Sen kızsın şöyle bir renkli bir şeyler giy” cümlesi “Kız gibi” cümlesi ne kadar sinir bozucu bir cümle, ben kullandım hatta geçen gün video çekerken (kalıp yargı avı etkinliği için); “Kız gibi giyinmiş” evet ama hep şey yapıyoruz aslında bunlar çok önemli şeyler “Kız gibi” cümleleri bizim içerimize verilmiş ama altında çok dolu mesajlar var orda yani hani hep onu masumca kullanıyoruz ama masumca değil aslında. Neden kız gibi? Kız nasıl ki kız gibi? İlla bir kız bu şekilde olmak zorunda mı diye düşündürüyor insana (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme).

Kalıp yargı avı etkinliği için Bilgehan arkadaşlarıyla kolektif olarak çalışmış ve hazırladıkları videoda ele aldıkları kalıp yargıyı şu şekilde açıklamıştır: “... ikinci videoda ilk videoda böyle hani spontane oynayarak şey yapmıştık, ceketle işte atkıyla bir de ağır yürüyüşle sanki böyle milliyetçilik ordaymış gibi sadece mesajı veriliyor biz de onu göstermeye çalışmıştık (Bilgehan, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Derste yapılan kalıp yargı avı etkinliğinde arkadaşlarıyla benzer kalıp yargılara sahip olduğunu fark ettiğini söyleyen Elif ilk aklımıza gelen çağrışımların kalıp yargılar olduğuna şu şekilde vurgu yapmaktadır:

Arkadaşlarımın değerlendirmelerine de baktığım zaman çoğumuzun kalıp yargılarının aynı olduğunu fark ettim hani şey gibi ‘erkek mavi giyer’, ‘kız pembe giyer’, Rus denilince aklımıza şu gelir, hani Türk denilince şu gelir, bu gelir çoğumuzun kafasında oluşan ilk kelimeler, ilk düşünceler hemen hemen aynı, bu da zaten kalıp yargı olduğunu gösteriyor bize (Elif, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu ise kalıp yargıların özellikle kadınlar üzerinde toplum baskısına dönüşebildiğini ifade etmektedir:

Bize dediler ki işte, dediler demeyim bize empoze edilen şey; kısa etek giyen kadın kötüdür, işte kapalı kadın bağınazdır işte çok iyi ahlaklıdır, açık saçları renkleri olan kadın şeydir edepsizdir, ahlaksızdır falan gibi söylendi. Mesela ben şu anki yaşadığım aile toplumu içinde saçlarımı maviye boyasam bana

yine aynı tepkiyi verirler yani öyle biri olmadığımı bildikleri halde yine aynı tepkiyi verirler çünkü toplum baskısı yüzünden (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Kültürel öğrenilmişliğin eleştirisi

İçinde yaşanan kültürel koşulların belirli türden öğrenmelerin doğal bir kaynağı olduğunu ve bu tür öğrenmelerin çoğunlukla fark edilemediği bu sebeple değiştirilemediğine ilişkin katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Örneğin Selin, kültürel öğrenmelerin fark edilmesinin çok farklı bir bakış açısı olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: “... bunu hayatımızın içinde dediğim gibi fark edebilmek çok farklı bir bakış açısı çünkü biz hayatımızda hep böyle bir at gözlüğüyle yaşıyoruz aslında herkes bize neyi miras bırakıyorsa, kültürel olarak neyi öngörürse biz onu yaşamak zorundaymışız gibi (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Benzer görüşleri bulunan diğer katılımcılar Cansu ve Oğuz’dur. Cansu’ya göre kalıp yargılar kültürel olarak çocuk yaştan itibaren farkında olmadan öğrenilmektedir: “Biz onu gördük yani bizim Türkiye’de yaşamamız zaten bunu etkiliyor, ben ne kadar istemesem de çocukluktan gelen hani bilinçsizce belki cevapladığım şeyler bunlar (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Oğuz ise kalıp yargıları öğrenmede çevresel koşulların önemine dikkat çekmektedir: “Şu anda da yaşadığım süreç içerisinde, beni etkileyen çevreden tutun, arkadaşlarım, şu an bulunduğum ortam, araştırdığım konuların hepsinin bir etkisi var bunda (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Sosyal statülerin göreceliği

Katılımcıların sosyal statülerin bireylere, toplumlara ya da zamana göre değişkenlik gösterebileceğine dair görüşleri bulunmaktadır. Gülnur kalıp yargıların herkes için farklı biçimlerde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kendi yaşadığı bir deneyimi paylaşan Gülnur, üniversite yemekhanesinde yemek yeme tarzından Hintli olduğunu düşündüğü bir yabancıнын masada tek başına kalmış olmasından duyduğu rahatsızlığı açıklamakta ve elleriyle yemek yiyen birinin bu kültüre yabancı insanlar için üniversite ortamında da olsa pis olarak algılanabilmesini eleştirmiştir (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme). Fiziksel görünüşü nedeniyle kendisine de bazen yabancı olduğu düşünülerek benzer biçimde davranıldığını ifade etmektedir: “... aslında şey bu herkes kendi statüsünün üstünde ve

altında insanlar görüyor mesela ben bazılarını kendi statümde ezebilirim ama bazıları da beni kendi statüsünde ezebiliyor (Gülnur, Uygulama Sonrası Görüşme)”. Murat ise yaptığı çalışmayı (Görsel 3.16) açıklarken eskiden üniversite mezunu olmanın daha prestijli bir durum olduğunu ve üniversite mezunu insanların yönetici konumlarda çalıştığını ancak bu durumun kendileri için değiştiğini, üniversite bitirmenin işsizlik anlamına geldiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: “İşçiyi kaldırıp aynen, üniversiteli, işçi fark etmiyor yani ha üniversiteli ha işçi, işçi bence daha zengin yani. Biz şimdi üniversite okuyoruz elimize geçecek hiçbir şey yok ben yani bunu gerçekten söyleyebilirim (Murat, Uygulama Sonrası Görüşme)”.

Görsel 3.16. Murat'ın çalıştay etkinliği çalışması

Üst okumalar

Türcülük eleştirisi

Üst gerçeklik

Üst okumalar alt teması, yarı yapılandırılmış görüşmenin beşinci sorusu olan “Çalıştay etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi?” ile ilgili görüşlerinden elde edilmiştir. Bu alt tema türcülük eleştirisi ve üst gerçeklik başlıklarından oluşmaktadır. Kültür bozumu öğrenme-

öğretme sürecinin son basamağında çalıştay etkinliği bulunmaktadır. Katılımcılar bu etkinlik kapsamında ders sürecinin bir sentezi olarak iki boyutlu çalışmalar oluşturmuşlardır. Bu bağlamda katılımcıların üstyapı alanına ilişkin söylemleri ortaya çıkmaktadır.

Türcülük eleştirisi

Katılımcıların, kültür bozumu etkinlerinde ürettikleri iki boyutlu çalışmalarında türleri sebebiyle insanlar tarafından sömürülen hayvanlara ilişkin geliştirdikleri eleştirel söylemleri dikkat çekmektedir. Nazlı hem tersyüz etme etkinliği hem de çalıştay etkinliği çalışmalarında hayvan deneyleri ve hayvan kürkleri konularını ele almış ve hukuksuz bulduğu bu durumları sorgulatmak istediğini ifade etmiştir:

Ben özellikle ikisine de sonradan dikkat ettim hayvanlara zarar veren şeyleri seçmişim. Bir tanesinde kozmetik ürünü Avon, bir tanesinde Vakko deri aynı şekilde. Ve hani Avon ben de kullandım zamanında şu anda kullanmıyorum, başka ürünler kullanıyorum ve hani yine düşününce hayvana yönelik hani onu bir canlıdan saymayan, beni en çok üzen bu oldu sanırım, diğer gıda sektörü filan olsun onları biraz daha şey yaptım arka plana attım. O yüzden ikisini bu şekilde tercih ettim (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme).

Nazlı çalıştay etkinliği için oluşturduğu çalışmayı ise şu şekilde açıklamaktadır: "... hani sanki beraber kullanın yanında taşı değil de hani onun kürkünü yanında taşı gibisine bir mesaj vermek istedim; yine hak mı hukuk mu gibisine zaten sorgulatmak amacım (Nazlı, Uygulama Sonrası Görüşme)". Benzer biçimde Oğuz, çalıştay etkinliği için oluşturduğu çalışmasında kimyasal tavukları eleştirmekte ve nasıl üretildiğini bildiğimiz halde bunları tüketmeye devam ettiğimizi ifade etmektedir:

Daha çok hiç unutmadığım bir sahne var; Mersin'den Adana'ya giderken kafamı çevirdim ve tavukları gördüm ve tikiş tikişti. Sadece en ortada, en köşedeki tavuğu düşündüm nefessiz kalıyor ama mesela biliyorum benim yüzümden o, sizin yüzünüzden, diğer insanlar yüzünden ama bunu değiştiremiyoruz, yiyoruz sonuçta... (Oğuz, Uygulama Sonrası Görüşme).

Diğer yandan Selin benzer bir çalışmayı tersyüz etme etkinliği için oluşturmuştur, tersyüz ettiği konuyu nasıl tespit ettiği sorulduğunda Selin şunları söylemiştir:

Galiba şey, internette bir video izlemiştim ben işte böyle tavukların hani nasıl kesim yapıldığı falan ve gerçekten bir vahşetti benim için işte koparıyor falan adam hiç bakmıyor yani onun canını düşünmüyor gerçekten sanırım beni yani bu reklamı seçerken o etkiledi yani (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Selin oluşturduğu çalışmada ise hazır gıda sektöründe kullanılan tavuklardan mesaj iletmek istediğini ifade etmektedir:

... bu videoda izlediğim o hayvanların katledilmesi vahşet olduğu için direkt bunu şey yapmak istedim hani farklı, değiştirmek istedim hani 'bu vahşet bana yeter' çünkü insanlar artık biraz daha bilinçlenmeli gibi geldi bana, hani artık böyle o hayvanları katletmek yerine tamam hani bu çok tüketilen bir şey, çok fazla insan tüketiyor bunu ama yine de daha farklı şeyler olabilir gibi geldi; sanki böyle tavuktan mesaj içeriyormuş gibi hani 'acım var', 'acılı tavuğum ben, artık yemeyin' der gibi bir mesaj sunmak istedim ... (Selin, Uygulama Sonrası Görüşme).

Üst gerçeklik

Katılımcılardan Cansu, çalıştay etkinliği için oluşturduğu çalışmalarında yeni teknolojiler ve sosyal medya aracılığıyla oluşan bir sanal gerçekten bahsetmektedir. Cansu'ya göre, günlük hayatlarımız teknolojik aletlerin bir parçası olarak sürmekte ve burada gerçeklikten uzak kurgu bir dünya oluşturulmaktadır.

İşte bu artık günümüzde şey var ya gerçeğe değil de sadece küçük aletlere bakmamız, teknoloji çağındayız evet ama artık gerçekten uzaklaşıp sanal dünyaya mı gömülüyoruz çünkü ben yemeklerimi bile şeyden oradan sanaldan sipariş veriyorum, bu bile korkutuyor beni yani hani insanlar sanaldan iletişimdeler. İşte başka işlerini paylaşıyorlar, 'benim evim' diyor, benim evimin gözükken yeri burası arkası çöplük mesela atıyorum ya da çok mutlu gözüküyor, çok üzgün, çok güzel bir kız ama makyajlı güzel yoksa suratında yaraları var sürekli bunu bize hani böyle en güzelini, ben iyiyim, bu çok güzel, bu çok doğal, işte ben çok zenginim, işte benim arabam var, her şeyim güzel demeleri niye hani bir insanın üzgün olduğu zamanı niye paylaşmıyorlar (Cansu, Uygulama Sonrası Görüşme).

Cansu ayrıca telefon ya da bilgisayar ile sanal alemde geçirdiğimizi zamanı ve bu mecralarda her gördüğümüze inanır duruma geldiğimizi ifade etmektedir:

Şunu telefon gördüm, sürekli bizim elimizde bir alet var, sürekli böyle kitlendiğimiz bir alet, kafamızı hiç kaldırmıyoruz, mesela sürekli işte ya fotoğraf çekiyoruz, işte ya bir insanları stalkluyoruz falan telefonda ya da bilgisayarda ya da sosyal medyada ne görüyorsak artık inanmaya başladık gerçek değil de dedikodulara inanmaya başladık çünkü haber seviyeleri düştü gerçekler düştü (Uygulama Sonrası Görüşme).

3.3. Katılımcıların Kültür Bozumu Etkinlikleri Kapsamında Ürettikleri Çalışmaların Özelliklerine İlişkin Bulgular

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde toplam üç etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler süresince katılımcılar iki boyutlu sanatsal çalışmalar ve video kayıtlar

oluşturmuşlardır. “Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmaların özellikleri nelerdir?” sorusuna yanıt aramak amacıyla bu görsel dokümanlar genel özellikleri bakımından ve katılımcıların etkinlikler sonrası doldurduğu ders değerlendirme formlarına ek olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlem verilerinden yararlanılarak her etkinlik için ayrı alt başlıklarda açıklanmaktadır. Katılımcı çalışmaları açıklanırken, araştırmanın diğer bölümlerinde olduğu gibi kod isimler kullanılmaktadır.

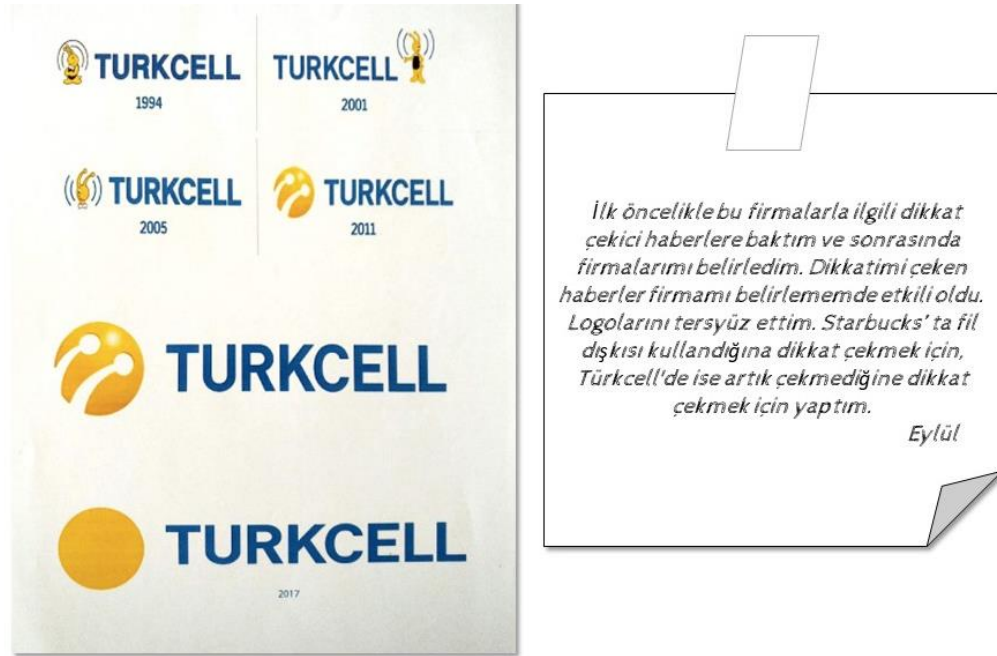
3.3.1. Tersyüz etme

Tersyüz etme etkinliği kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin ilk etkinliğidir. Toplam iki hafta süren etkinliğin uygulamaya giriş niteliğinde olan birinci haftasında katılımcılarla reklamlar üzerinde gerçekleştirilen kültür bozumu örnekleri incelenmiş ve sınıf tartışmaları şeklinde bu örneklerle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Birinci hafta sonunda katılımcılara kendi kültür bozumu çalışmalarını oluşturmak üzere, günlük yaşam deneyimlerinden yola çıkarak tersyüz etmek üzere bir firma tespit etmeleri ve bir sonraki derse oluşturdukları eskizleri getirmeleri istenmiştir. Her iki hafta ders sonunda katılımcılar oluşturdukları çalışmaları sınıf ortamında paylaşmış ve diğer katılımcılar tarafından tersyüz edilen reklamın anlaşılabilirliği, verilmek istenen mesaj ile tasarımın örtüşmesi gibi bağlamlarda dönütler verilmiştir.

Tersyüz etme etkinliği sınıf ortamında görseller üzerinden yapılan tartışmalar ve katılımcıların sınıf dışında çalışmalarını oluşturması biçiminde ilerlemiş ve toplam 25 adet çalışma oluşturulmuştur. Bazı katılımcılar birden fazla çalışma üretirken, katılımcılardan Selin ve Elif bu etkinlik için hiç çalışma yapmamışlardır. Ders değerlendirme formları, yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlemler incelendiğinde, bu katılımcıların etkinliklere iş üretememe gerekçesinin yoğun ders ve ödev programları nedeniyle yaşadıkları vakit darlığı olduğu görüşü ön plana çıkmaktadır. Katılımcılara tersyüz etme çalışmalarını oluştururken istedikleri tekniği kullanabilecekleri söylenmiş ve toplam 17 çalışmanın bilgisayar tabanlı grafik programlarında oluşturulduğu görülmektedir. Diğer çalışmalar ise kolaj yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur.

Grafik anasanat atölye dördüncü sınıf öğrencileri olmaları sebebiyle katılımcıların oluşturdukları çalışmalarında sahip oldukları grafik tasarım becerilerine başvurdukları

görülmektedir. Reklam görsellerini kültür bozuma uğrattırken çoğunlukla seçtikleri reklamın görseli, amblemi, logosu ya da sloganı üzerinde ufak değişiklikler yaparak anlam oluşturmayı tercih ettikleri görülmekte ve bu anlamda çalışmalarda yazılı anlatıma daha az yer verilmektedir. Ancak bir tane çalışmanın içerik ve anlam oluşturma yolları bağlamında diğer çalışmalardan ayrıldığı görülmektedir. Gülnur'un oluşturduğu bu çalışmada (Görsel 3.25), hem Apple hem de Mickey Mouse anime karakterini kullanarak Disney firmalarını eleştirmek üzere bir anlatım oluşturduğunu ifade etmektedir. Var olan iki firmanın simgesel göstergelerini kurgusal olarak birleştirmesi ve reklamın dışında sosyokültürel bir konuya değinmesi sebebiyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Aşağıda katılımcıların tersyüz etme etkinliği için oluşturdukları tasarımlar, ders değerlendirme formlarında bu çalışmalara ilişkin yaptıkları açıklamaların beraberinde sunulmaktadır. Bulgular bölümünde katılımcı görüşleri bağlamında yer verilen tersyüz etme çalışmalarına burada tekrar yer verilmemiştir.

Görsel 3.17. Eylül'ün tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Eylül'ün çalışmasında (Görsel 3.17) iletmek istediği çekim gücünün azaldığı eleştirisi katılımcılardan tarafından anlaşılır bulunmadığı için eleştirilmiştir. Amblemin yıllar içinde

soyutlanıyor olması Oğuz tarafından şu şekilde yorumlanmıştır: “İşte ben nerede görüleceksem artık o sarı daire Turkcell demektir onu öğreneceksin yani. Apple gibi elmayı görüyorsun Apple o yani, zaten nereden bakarsanız yetmişlerden bugüne gelen şeylerin hepsi sadeleşiyor tamamen, o kargaşa gidiyor (Temsili CD, 02’39)”.

Google'da gezerken karşıma çıktı ve birden tersyüz ettiğim gibi kafamda canlandı ve hemen tasarımlara başladım. Logo tasarımının anlamını farklı biçimde anlatmaya çalıştım; cebimizde taşıdığımız bombalar cüzdanlarımızı kabartan kartlar aslında, bizim için büyük bir tehlike, uyardığını düşündüğüm için.
Alpaslan

Görsel 3.18. Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Tersyüz ettiğim şeyleri logo üzerinden vurgulamak istedim. Örnek olarak bir kargo firmasını ele almıştım. Logosunda bana ters gelen yönünü vurgulamak istedim. Yavaş olduğunu, zamanımdan çaldığını belirttim.
Yiğit

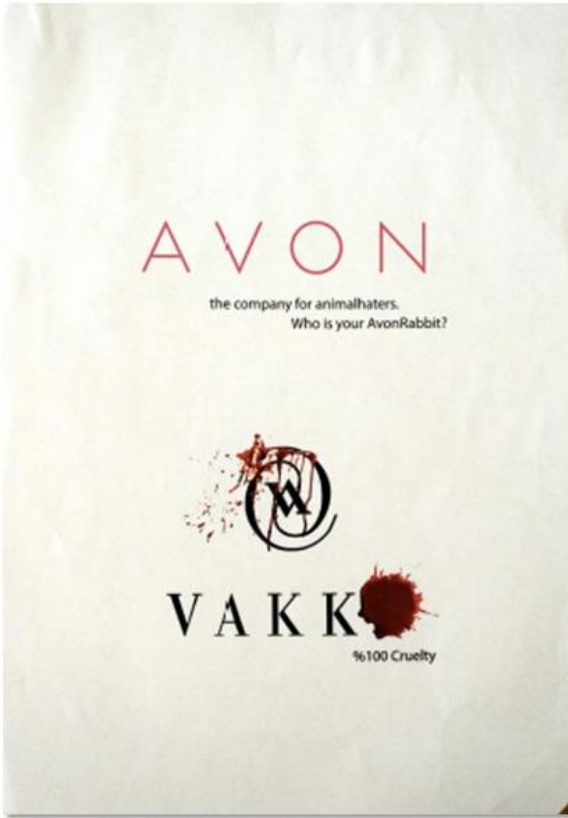
Görsel 3.19. Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Logodan yola çıkarak mekanın popülerliğini, orada olmanın bir marifet olduğu kanısında olan insanlara aslında; "Bak işte ben buradayım", "Burada kahve içiyorum" imajını sosyal medyada paylaşımları ve hava atma duygusunda olduklarını göstermek istedim. Mekanı ünlü yapan kahvelerin kalitesi değil oranın bilindik bir yer olması.

Ahmet

Görsel 3.20. Ahmet'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

İnsanlara, canlılara, çevreye zarar veren uygulamalar yapan markaları belirledim ve bir araştırma yaptım. Seçtiğim markalar beni en fazla rahatsız eden uygulamalara sahip markalar oldu.

'Avon' isimli kozmetik markasının, ürünlerinin arka yüzünde, kobay olarak kullanılan hayvanlar ve onlara yapılan canice uygulamaların olması nedeniyle, beni rahatsız ediyor ve bu tersyüz ettiğim markanın sloganıyla da bunu ön plana çıkarmaya çalıştım bu yüzden.

Nazlı

Görsel 3.21. Nazlı'nın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Gündelik karşılaştığım sorunlar ve insanlar üzerinden yapılan algı operasyonlarını göz önünde bulundurarak birkaç fikir elde ettim ve bu fikirleri kullanarak afişimi hazırladım. Vivident adlı sakız markasının sloganı "Çiğne ve gülümse!". Reklamlarında kullandıkları kalıplaşmış insan figürünü eleştirmek için bir çalışma yaptım.

Kemal

Görsel 3.22. Kemal'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Çikolata yenilince kilo alınır bu yüzden aklıma geldi. Logo dağ yerine şişman bir vektör çizim koydum.

Murat

Görsel 3.23. Murat'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Facebook'u günlük olarak kullandığımızdan dolayı onun hakkında bir tasarım yapmak istedim. Markayı kelime olarak parçalara bölerek ilerledim. Kitabın okunabilir olması gibi düz bir mantık ile, aslında Facebook'un bizden oldukça çok zamanı boşa harcattığını fark ettim, bu düşünce ile tasarımı oluşturdu. Logo çalışması üzerinden değişiklik oluşturdu. Sanal ortamın bize harcattığı zamanı, kitap okuyarak kendimizi geliştirmemiz yönünde dönüştürdüm.

Tunç

Görsel 3.24. Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

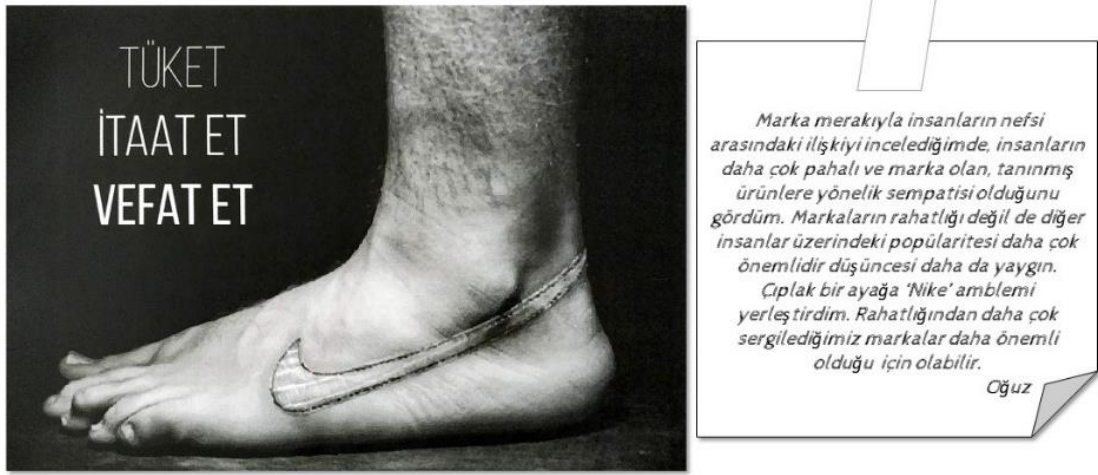

Açlık çeken, yoksul ülkeler ile sömürgecilik ile zengin olan markaları kullanarak çalışmamı oluşturdu. Kendi vizyonları çocuklar için olan bir kurum ile elma logosu kullanan bir firmayı eleştirmek istedim. Bir çocuğun oyuna ve yiyecek ihtiyacına yönelik yardım yapılmaması, göz yumulmasını eleştirmek istedim. Misyonları insanlara hizmet olarak gözüken firmaların misyon edindikleri kişileri görmezden gelmesini göstermeye çalıştım.

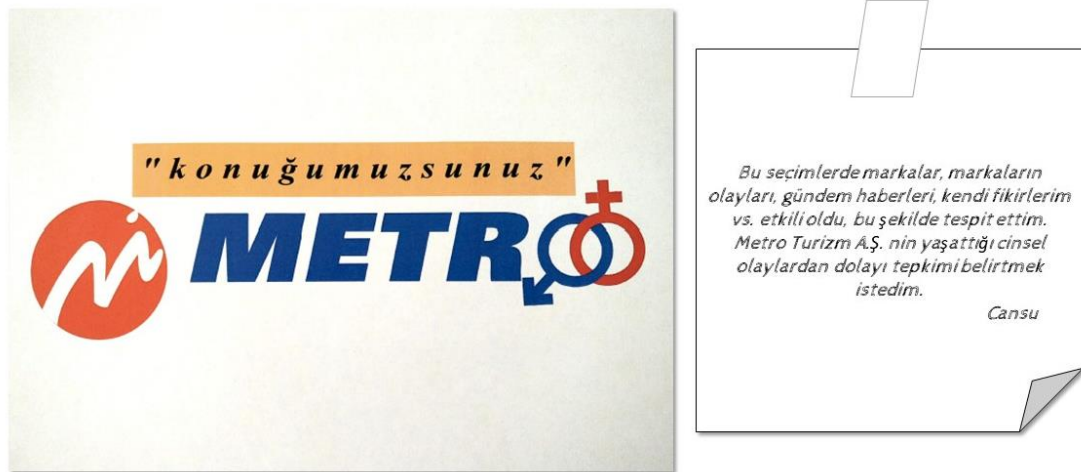
Gülnur

Görsel 3.25. Gülnur'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Gözlem verisinde (Temsili CD, 01'05"), Gülnur'un çalışmasının (Görsel 3.25), diğer katılımcılar tarafından bilgisayar ve tablet kullanımının çok küçük yaşlardan itibaren kullanılmaya başlamasına ilişkin bir eleştiri olarak yorumlandığı görülmektedir. Bunun üzerine Gülnur, çocukların beslenme ihtiyacının oyun ihtiyacından önce geldiğini ve kullandığı elma simgesinin hem bir yiyecek hem de Apple firmasının logosu olarak büyük şirketlerin ihtiyaç sahibi çocuklara sosyal yardımlar ulaştırma sorumluluğuna işaret ettiğini açıklamaktadır.

Görsel 3.26. Oğuz'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

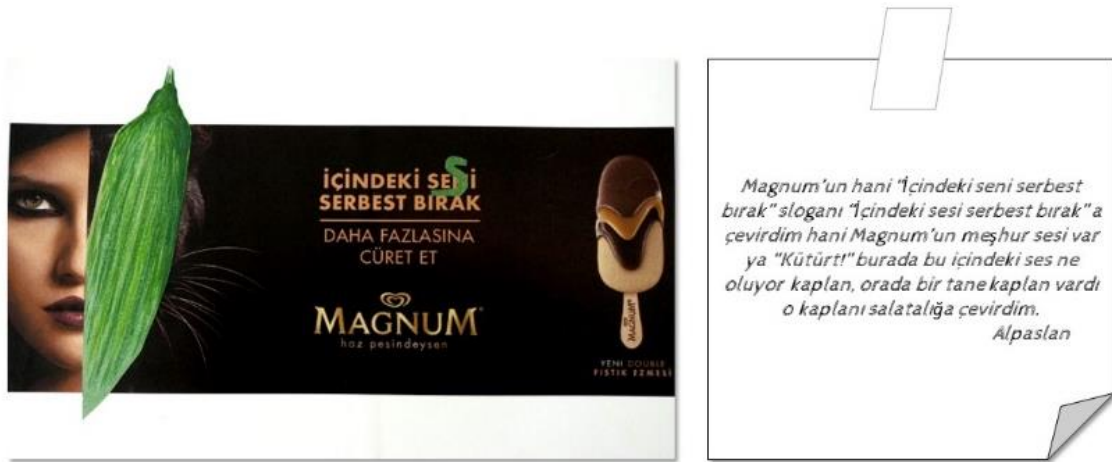

Görsel 3.27. Cansu'nun tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Görsel 3.28. Bilgehan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Katılımcılardan bazıları tersyüz etme etkinliği sonunda doldurulan ders değerlendirme formunu ya o derste bulunmadıkları için dolduramamış ya da etkinlik bittikten sonra çalışma üretmeye devam etmeleri sebebiyle bu çalışmalarına ilişkin açıklamalarını ders değerlendirme formuna yazamamışlardır. Bu nedenle, aşağıdaki tersyüz etme etkinliği çalışmalarının yanında yer alan katılımcı açıklamaları, uygulama sonunda yapılan görüşmelerden ve gözlemlerden alıntılarla sunulmaktadır.

Görsel 3.29. Alpaslan'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Burada da, öyle "Hayat paylaşınca güzel" mi, ne acaba burada. Fakat Türkcell'in fiyat protokolüne baktığımızda daha çok maddi anlamda özgür insanlara daha çok yararlı, pek bizim kesime hitap etmiyor gibi.
Oğuz

Görsel 3.30. Oğuz'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Gıda olmazsa olmaz olan bir şey, hayatımızda çok büyük yer kaplayan markalar olduğu için bu yönde yapmak istedim. Knorr bilindik bir şey, gıda maddesi yine bu da biraz paraya dayalı bir şey, hani bu lezzeti veren diğer markalara göre daha pahalı ve daha bilindik olduğu için, daha çok ön planda olduğu için.
Nevzat

Görsel 3.31. Nevzat'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Shell'de hani böyle güzel petrolleri gösteriyorlar her zaman reklamlarda ama aslında bu petrolü çıkartırken neler yaşıyor işte etrafşey oluyor gibisinden.

Alpaslan

Görsel 3.32. Alpaslan 'ın tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Burada İmamoğlu'nu da zaten dediğim gibi farklı bir hayvan kullanarak bize zarar veriyor. Kayseri'li bir marka o, Kayseri'de ilk eşek etini kesen firma, onun için eşeği arkaya hani bilerek altındakişeyi saklıyorlar hani bu durumu göstermek istemiyorlar, aslında vermek istediğim, aslında ne kullandığını.

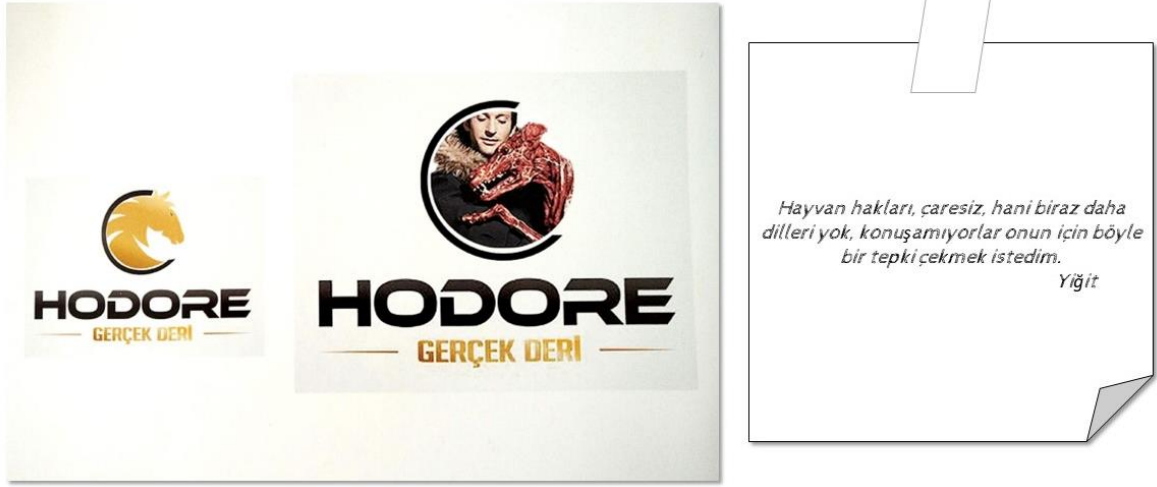
Yiğit

Görsel 3.33. Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Yiğit'in, ürünlerinde eşek eti kullanan bir firmayı tersyüz ettiği çalışmasına (Görsel 3.33) katılımcılar tarafından mesajı daha açık ifade etmesi için alternatif bakış açıları önerilmiştir. Örneğin Oğuz şunları ifade etmektedir: “Mesela pastırma en iyi neyden oluyor? Örneğin sığır eti mi, eşeğin kafasına bir sığır maskesi takılabilirdi. (Temsili CD, 02'40)”.

Görsel 3.34. Cansu'nun tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Görsel 3.35. Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Araştırmacı, Yiğit'in çalışmasında (Görsel 3.35) tersyüz etmek için kullandığı görselin orijinal reklamlarla uyumunu, mesajın sade ve güçlü anlatımını çok etkileyici bulmuştur. Gözlem verisinde (Temsili CD, 01'10") araştırmacının Yiğit'e tersyüz ettiği çalışmadaki görseli kendisinin oluşturup oluşturmadığını sorduğu görülmekte, Yiğit ise görseli hazır bulduğunu ancak görselle ve sloganla uyumlu olduğu için tercih ettiğini ifade etmektedir.

Görsel 3.36. Yiğit'in tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

Görsel 3.37. Tunç'un tersyüz etme etkinliği çalışması ve açıklaması

3.3.2. Kalıp yargı avı

Kalıp yargı avı etkinliği, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin ikinci etkinliğidir ve toplam iki hafta sürmüştür. Katılımcıların, okul dışı alanlarda bilginin oluştuğu diğer kaynakları fark etmesine ve tersyüz etme etkinliğinde reklamlara uyguladıkları kültür bozumunu diğer kültürel metinlere uyarlamalarına imkân verecek bir içeriğe sahiptir. Kalıp yargı avı etkinliği kapsamında katılımcılarla birlikte masallar, deyimler, bilgisayar oyunları,

reklamlar, dizi ve haber özetleri gibi kültürel metinler kalıp yargı ve ön yargılar bağlamında incelenmiştir. Etkinliğin birinci haftasında katılımcılardan medyada ya da günlük yaşamlarının herhangi bir alanında karşılaştıkları kalıp yargıları bulmaları ve sınıf ortamında konuşmak üzere bunları not almaları istenmiştir. Ancak bu çalışma için katılımcılardan dört kişi okul kantininde oturdukları sırada kalıp yargılarla ilişkili spontane bir video çekimi yapmışlar ve sınıfta paylaşmışlardır. Araştırmacı bu video kaydını, katılımcıların kalıp yargılara ilişkin deneyimleri ve algılarını eğlenerek yansıttıkları bir veri olduğunu gözlemlemiş ve bunun üzerine bütün katılımcılara kalıp yargı avı etkinliği için benzer biçimde video kayıt oluşturabileceklerini duyurmuştur. Oluşturacakları videoların kalıp yargı temasını ele alması dışında içerik, süre, adet gibi konularda herhangi bir sınırlama yapılmamıştır. Bu kapsamda katılımcılar çeşitli gruplar halinde ve birbirinden bağımsız toplam altı adet, canlandırmalar yaptıkları videolar oluşturmuşlardır. Bu canlandırmalarda ise katılımcıların bireysel deneyimlerinden yapılandıkları anlamları aktardıkları gözlenmektedir. Videoların çoğunluğunda ironik anlatıma başvurulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, alaya alınan durum abartılı bir biçimde canlandırılarak ya da temsil edilerek aslında eleştirdikleri kalıp yargı ve ön yargıların vurgulanması, daha net anlaşılması hedeflenmektedir. Aşağıda her bir videonun genel özelliklerine ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

Birinci video kayıt: Bu çalışma kalıp yargı avı etkinliği için katılımcılar tarafından oluşturulmuş ilk video kayıttır. Kaydın yapıldığı mekân öğrenci kantinidir. Video kadrajında katılımcılardan Ahmet bir masada katılımcı gruptan olmayan bir arkadaşı ile oturmakta ve telefon ekranından ona bir şeyler göstermektedir. Bu sırada Bilgehan ve Oğuz ise kadrajda değildir ancak kendi aralarında Ahmet ve arkadaşı ile ilgili konuşmaları duyulmaktadır. Toplam 24 saniye uzunluğunda olan videoda katılımcıların İslamofobi temasını işlediği anlaşılmaktadır. Ahmet, kolunda Arapça dövmesi olan birini canlandırmaktadır. Bu sırada Bilgehan ve arkadaşı aralarında endişeli bir ses tonuyla ön yargı ve ayrımcılık içeren bir konuşma yapmaktadır, daha sonra video sona ermektedir. Videoda geçen konuşmalar şu şekilde gelişmektedir:

Bilgehan: Bunlar kim? Ne yapıyorlar burada?

Oğuz: Bilmiyorum!

Bilgehan: Bir planlar peşindeler, bir şeyler yapıyorlar.

Oğuz: Terörist mi ya o, dövmesi var, terörist mi?

Bilgehan: Vallahi elinde, önündeki şişelerle ne yapıyorlar bunlar burada!

Oğuz: Molotof mu?

Bilgehan: Vallahi billahi!

Oğuz: Yok bunlar sağcı yalnız, yüzüğe baksana.

Bilgehan: Şunda tam terörist tipi var yalnız yan taraftakinde.

Görsel 3.38. Birinci video kayıttan kesit

İkinci video kayıt: Bu çalışmayı Alpaslan ve Murat birlikte oluşturmuş ve dış mekânda, okulun bahçesinde kaydedilmiştir. Kadrajda Alpaslan ve Murat birbiri ile konuşmaktadır. Yapılan konuşmalardan video temasının sınıfsal ön yargılarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Murat ve Alpaslan dışarıda beklerlerken bir araba yanaşmaktadır. İkili kendi aralarında birden parayı bulup zengin olan arkadaşlarının ekonomik sınıf farkı sebebiyle artık kendileri ile iletişim kurmayacağını konuşmaktadır. Arabadan inen üçüncü kişi Ali ise katılımcı gruptan olmayan biridir. Murat ve Alpaslan'a doğru yaklaşan Ali onlarla sohbet etmeye başlamakta, daha sonra video bitmektedir. Toplam 24 saniye süren video kayıttan geçen konuşmalar şu şekildedir:

Murat: Ali'de araba aldı ya!

Alpaslan: Selam da vermez hacı artık

Murat: Zengin adam abi

Alpaslan: Eh!

Murat: Biz fakiriz tabi, niye selam versin ki?

Ali: Selamünaleyküm kardeşlerim. Nasılsınız yahu!

Murat: Aleykümselem kanki

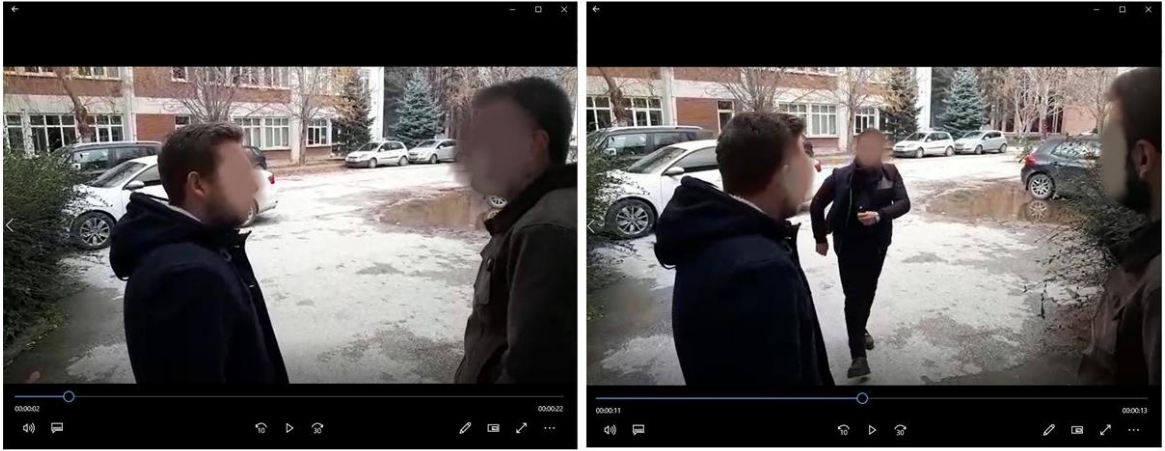
Ali: Nasıl gidiyor?

Murat: İyi, sen ne yapıyorsun?

Ali: İyi, işte benim de ders vardı, derse geldim onunla uğraşacağım.

Murat: Hayırlı olsun, araba almışsın.

Ali: Eyvallah kardeşim, daha iyileri sizin olsun inşallah.

Görsel 3.39. İkinci video kayıttan kesit

Üçüncü video kayıt: Bu çalışma katılımcı grubun çoğunluğunun yer aldığı bir sırada heykel atölye dersi esnasında kaydedilmiştir. Kaydı oluşturan kişi Oğuz'dur ve video kayıt Buda heykel modelajı yapan arkadaşlarını göstererek başlamaktadır. Oğuz daha sonra hayıflanır seslerle atölyede Ahmet'in yanına yaklaşarak ona sorular yöneltmektedir. Burada Oğuz okul dışından bir yabancı rolündedir ve 'heykel yapmak günahtır' gibi ön yargılara sahip birini canlandığı Ahmet'e yönelttiği sorulardan anlaşılmaktadır. Oğuz daha önce ders etkinlikleri sırasında bu videonun teması olan ön yargıların benzerini bireysel olarak kendi memleketinde deneyimlediğini ifade etmiştir. Toplam 24 saniye süren video kayıta iletişim şu şekilde gelişmektedir:

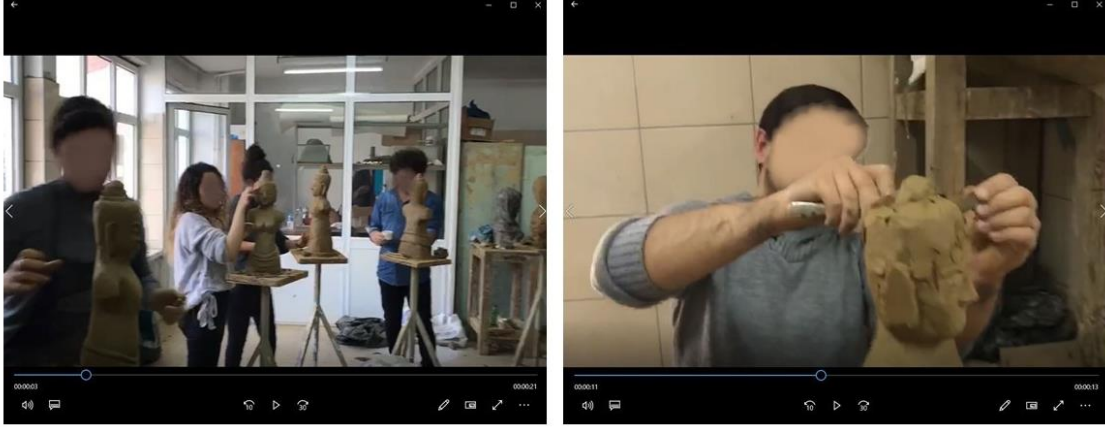
Oğuz: Siz şimdi heykel yapıyorsunuz ya Allaha da inanmıyorsunuz değil mi abi?

Soru üzerine atölyede gülüşmeler olur.

Ahmet: Hayır canım, ne alakası var.

Oğuz: Abi, siz Budist misiniz abi?

Ahmet: Hayır!

Görsel 3.40. Üçüncü video kayıttan kesit

Dördüncü video kayıt: Katılımcılardan Nevzat, Bilgehan, Ahmet, Eylül ve Yiğit'in birlikte oluşturdukları bu video iç mekânda, okul koridorunda kaydedilmiştir. Kaydın başında ekranda tırnak içerisinde ve mor renkli puntolarla “KIZ RENGİ” yazmaktadır. Kadrajda yakın planda arkadan görünen Bilgehan ve Nevzat, daha uzakta birbirleriyle konuştukları görülen Ahmet ve Eylül'e bakarak Ahmet'in mor renkli kazak tercihinin çekiştirilmesidir. Bu arada oradan geçen Yiğit, Ahmet ve Eylül'e bakarak kafasını sallamış ve bu durumu olumsuzlayan bir beden dili kullanırken yürüyerek kadrajdan çıkmıştır. Video kaydının sonuna doğru kadrajda yine Nevzat ve Bilgehan'ı aynı sahnede fakat bu kez önden görüyoruz ancak aralarındaki konuşmanın içeriği Ahmet'in kazak rengine getirilen eleştiriler biçiminde sürmekte ve kayıt sona ermektedir. Nevzat ve Bilgehan'ın konuşmalarından video temasının cinsiyetçi kalıp yargılarla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ders etkinlikleri sırasında Ahmet kazak rengi tercihleri yüzünden diğer katılımcı arkadaşları tarafından benzer yargılarla eleştirildiğine istinaden bir anekdot paylaşmış ve renk tercihlerinin cinsiyetçi kalıp yargılarla değerlendirilmesinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Ahmet ile yaşadıkları bu geçmiş deneyiminin bir çeşit parodisini abartılı bir biçimde canlandırdıkları ve toplam 56 saniye süren video kayıttaki geçen iletişim şu şekildedir:

Bilgehan: Şunlara bak Nevzat Allah için aynılar ha! Ben anlamıyorum, Ahmet niye kız rengi gibi giyiniyor böyle pembeler, morlar

Nevzat: Eylül ile pişti olacaklar neredeyse

Bilgehan: Resmen pişti. Resmen kız gibi giyinmiş, kız tavırları, renkler menkler

Nevzat: Biliyorsun bunların kız rengi olduğunu, niye giyiyorsun, adam akıllı siyah giy

Bilgehan: Erkek adam giyer mi! Erkeksin sen ya, biraz kendine gel

Bu sırada Yiğit ortadan geçmektedir

Nevzat: Bak ne güzel Yiğit süveterini giymiş, adam gibi adam yani, bir de Ahmet'e bak

Görsel 3.41. *Dördüncü video kayıttan kesit*

Beşinci video kayıt: Ahmet, Bilgehan ve Nevzat'ın okul bahçesinde, dış mekânda kaydettikleri videonun kadrajında yürüyerek geçen Ahmet görünmektedir. Bilgehan ve Nevzat'ın ise kadrajın arkasından sesleri duyulmakta ve uzaktan yürüyerek geçen Ahmet ile ilgili konuşmaktadır. Ahmet, omuzlarında kabanı, elleri arkasında bağlı, büyük adımlarla yürüyerek binaya girmekte ve video kaydı burada bitmektedir. Bilgehan ve Nevzat'ın konuşmalarından video temasının siyasi görünüş kalıpları olduğu anlaşılmaktadır. Toplam 11 saniye süren bu mini videoda geçen iletişim aşağıdaki gibidir:

Bilgehan: Artistliğe bak, şuna bak, ülkü ocağından çıkıp gelmiş gibi

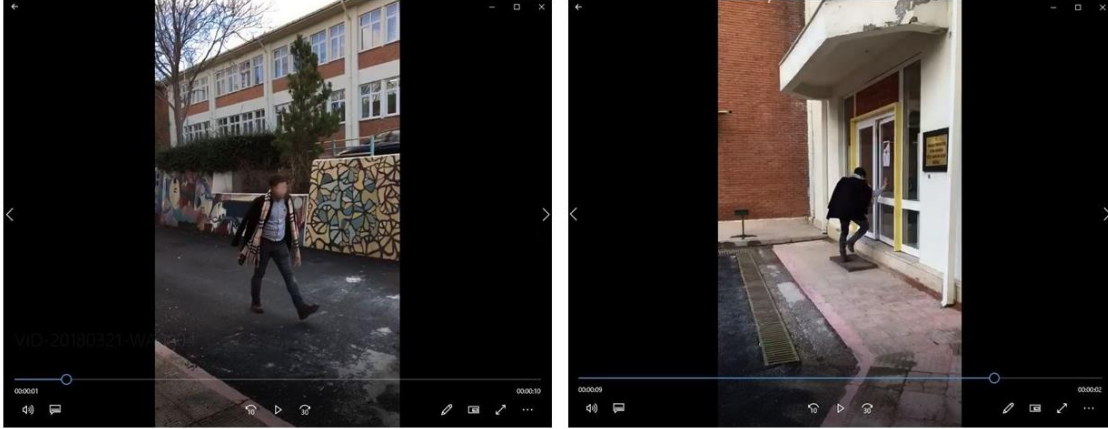
Nevzat: Ağır abi havaları

Bilgehan: Bir de elinde şey

Nevzat: Sorsan iki kelime konuşamaz

Bilgehan: Vallahi, değil mi!

Nevzat: Bak bak, içeriye girişi gördün mü?

Görsel 3.42. *Beşinci video kayıttan kesit*

Altıncı video kayıt: Bu çalışma diğer videolardan hem süre olarak hem de oluşturulma biçimi olarak farklılık göstermektedir. Videonun tamamı değişik kurgulanmış iki bölümden oluşmakta ve aralarda yazılı anlatıma başvurulmaktadır. Videoda Nevzat ve kız arkadaşı Aysun okul koridorunda tuval çerçevesi yaparlarken görülmektedir. İlk bölümde Nevzat, kadın erkek ilişkisindeki, dominant, kaba erkeği temsil etmekte ve birlikte çalışırken Aysun’u beceriksizlikle suçlayan ifadeler kullanmaktadır. İlk bölümün sonunda, ikinci bölümden önce siyah font üstüne beyaz büyük puntolarla “PEKİ TEM TERSİ OLURSA?” yazan bir mesaj eklenmiş ve ikinci bölüme geçilmiştir. İkinci bölümde kadraj yerde çalışan ikiliyi farklı bir açıdan göstermektedir ve konuşmalardan bu kez kadın erkek ilişkisindeki güç dengesinin değiştiği anlaşılmaktadır. Aysun tuval yapımı sırasında dominant tavırlar sergileyerek Nevzat’la konuşmaktadır. İkinci bölümün bitiminde, bu kez pembe bir font üstüne beyaz ve büyük puntolarla “HANIMCILIK KAZANACAK 😊” yazmaktadır. Videoda ilk gösterilen durumun tersyüz edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Toplam 2 dakika 55 saniye süren videoda geçen iletişimler aşağıda yer almaktadır:

Nevzat: Ne biçim açıyorsun?

Aysun: Açamadım

Nevzat: Bana getir, ne yaptın sen, kız başına öyle şeylerle

Aysun: Tamam

Nevzat: Getir, bantı getir on dakikadır senden bant istiyorum. Ver onu bana, neden böyle dökülüyor

Aysun: Ben yanlış açmışım, özür dilerim. Ödevi de yapamadım

Nevzat: Hiç şaşırmadım, neyi yaptın ki bugüne kadar. Bant ver bana!

İkinci bölüm

Nevzat: Bu da tamam Aysun! Yapışıyor mu silikonla? Ben de seninle yapıştırayım

Aysun: Bırak onu, şunu kapat! Şu arkadaki çitalardan birini ver. Onu da iyi sıkıştır bak yanlış olmasın

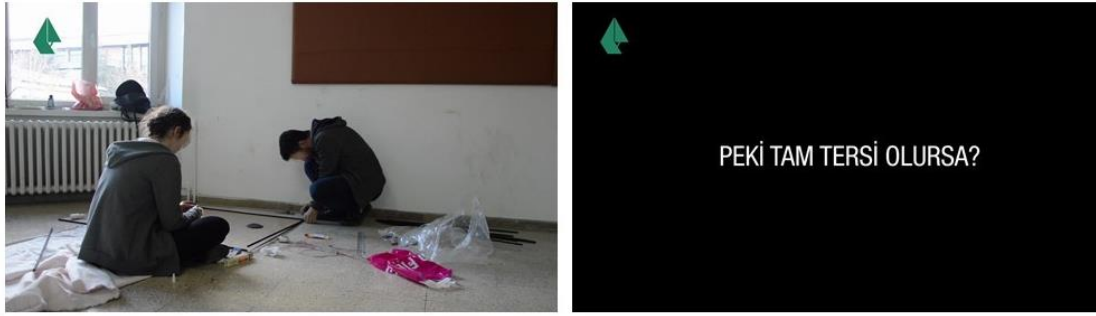
Nevzat: Ben yaparsam yanlış olmaz

Aysun: Nevzat bunlar yapışmıyor, ne biçim şey almışsın, senin yüzünden oluyor hep bunlar!

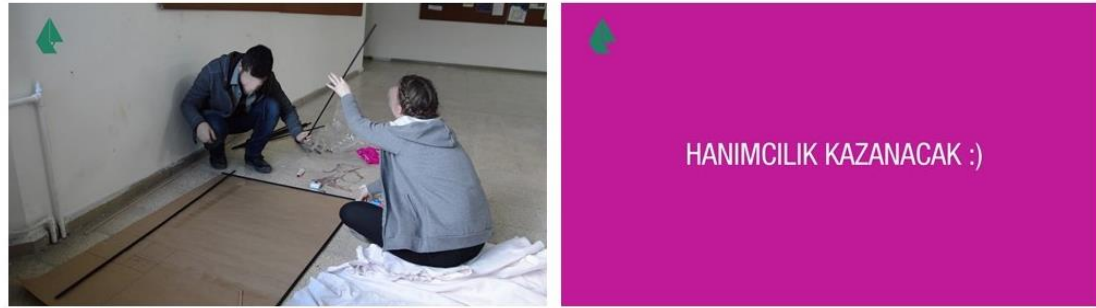
Nevzat: Şey yapalım mı, bantlayalım

Aysun: Çok biliyorsun zaten

Nevzat: Tamam Aysun, sen nasıl istersen

Görsel 3.43. *Altıncı Video kayıt birinci bölümden kesit*

Görsel 3.44. *Altıncı video kayıt ikinci bölümden kesit*

3.3.3. Çalıştay

Dersin üçüncü ve son etkinliği olan çalıştay, toplam iki hafta sürmüştür ve katılımcıların ders sürecinde iki boyutlu çalışmalar üretmesine yönelik ilerlemiştir. Araştırmacı, çalıştay etkinliği için günlük gazeteler, güncel dergiler, resim kâğıdı, makas, yapıştırıcı, daksil ve boya gibi çeşitli malzemeler temin etmiştir. Etkinlik kapsamında katılımcılardan kendi belirledikleri bir konuyu, istedikleri tekniği kullanarak eleştirel olarak yorumladıkları bir

çalışma üretmeleri istenmiştir. Katılımcıların tamamı, araştırmacının temin ettiği malzemeleri kullanmayı tercih etmişler ve kolaj yöntemine başvurarak toplam 21 adet çalışma üretmişlerdir. Katılımcılar, bu üretim sürecinden keyif aldıklarını ve eğlendiklerini ifade etmişlerdir.

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan etkinliklere genel özellikleri açısından bakacak olursak, tersyüz etme etkinliği bir giriş etkinliği niteliğinde, kültür bozumu keşfetmeye, anlamaya; kalıp yargı avı etkinliği daha çok bilişsel süreçlerle ilişkili olarak eleştirel biçimde görmeye, analiz etmeye; çalıştay etkinliği ise önceki iki etkinliğin bir sentezi olarak iki boyutlu çalışmalar biçiminde katılımcıların kendilerini yansıtmasına, eleştirel anlamlar üretmelerine odaklanmaktadır. Bu açıdan çalıştay etkinliği çalışmaları, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin tamamının bir çıktısı niteliğindedir. Diğer yandan etkinlikler, mevcut programla organik bağlar kurmak yerine çağdaş sanat eğitimi yaklaşımları bağlamında kültür bozumu konusunu yapılandırmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple, katılımcıların çalıştay etkinliği için ürettikleri iki boyutlu çalışmalar, tasarım ilkeleri ya da estetik kriterler açısından değil; aktarılmak istenen mesaj ve anlam oluşturma yolları açısından önem kazanmaktadır. Katılımcılar burada anlamı ya da söylemi oluşturan olarak anlatıcı konumundadır. Okuyucunun, katılımcıların oluşturduğu bu anlatıları doğru keşfedebilmesi ve yorumlayabilmesi adına çalışma görselleri, görüşmeler ya da gözlemlerden elde edilen katılımcıların kendi ifadelerine yer vererek sunulmaktadır.

Katılımcıların çalıştay etkinliği çalışmaları iki farklı şekilde gruplanabilmektedir. İlk grup çalışmalarda daha çok sosyokültürel konularla ilgili yorumlayıcı ve eleştirel anlamlar oluşturulurken diğer grup çalışmalarda ise tersyüz etme etkinliğine benzer biçimde reklam afişini tersyüz etmeye yönelik eleştirel anlamlar oluşturulduğu görülmektedir. Ancak bu bakımdan katılımcıların iki farklı profile ayrıldığı söylenemez çünkü bazı katılımcıların her iki gruba ait çalışma ürettiği görülmektedir.

İlk grup çalışmalarda kadınlarla ilgili söylemlerin öne çıktığı görülmektedir. Toplam sekiz adet olan ilk grup çalışmalarının beşinde kadına yönelik şiddet konusuna değinilmektedir. Diğer çalışmaların iki tanesi politik ve bir çalışma hayvan haklarına ilişkin bir temayı işlemektedir. Bu anlatıların tamamında görüntüsel, sözel ve yazılı imkanların birlikte kullanıldığı görülmektedir bu sebeple daha yoğun bir anlatım oluşmakta ve

çalışmaların daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Aşağıda öncelikle ilk grup çalışmalara yer verilmektedir. Bulgular bölümünde katılımcı görüşleri bağlamında yer verilen çalıştay etkinliği çalışmalarına burada tekrar yer verilmemiştir.

Ben ortaya kadın figürü koyup, etrafına eller yaptım ve altına bir yazı ekledim. Hani sürekli bir idealist kadın modeli varmış ve herkes onun gibi olmak zorundaymış gibi bir düşünce oluşturdukları için, kadınlarda aslında kendi olmak istedikleri gibi değil, başkalarının onları görmek istediği şekillenmek zorunda kalıyor ya da hani ister istemez bu duruma düşüyorlar, ondan dolayı. Hani bütün bu erkek için geçerli aslında ama kadınlarda daha çok güzellik algısı belli olduğu için, bir kadın koydum ortaya ve ona uzanan eller hani sürekli onu değiştirmek isteyen onu bir şeyle sokmak isteyen eller şeklinde gerçekleştirdim.

Tunç

Görsel 3.45. Tunç'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

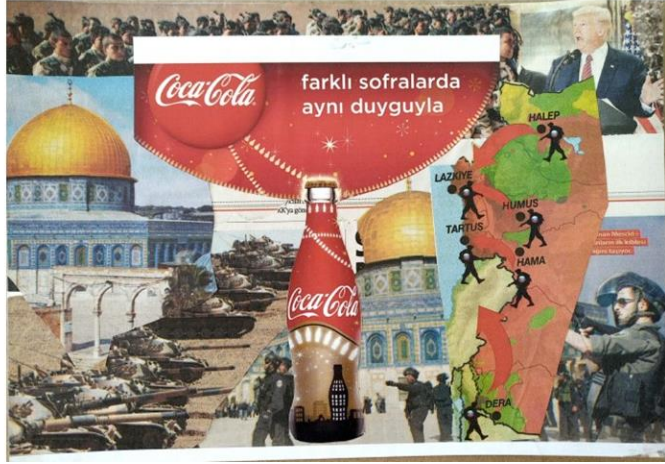

Ben genelde ülke açısından, kendi işim sanat açısından ele aldım. Onunla ilgili cümleler ararken aynı zamanda gazetelere de bakmış olduk, okumuş olduk bazı cümleleri. Tam olarak, tamamen yerme amaçlı değil de, önyargı olmasın, genel herkesin gördüğü bir sanata karşı bir sıkıntı; geliştiremiyoruz doğru düzgün, onun açısından bir eleştiri yapmak istedim.

Ahmet

Görsel 3.46. Ahmet'in çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Ahmet'in çalışması (Görsel 3.46), tüzel değil gerçek kişiye yönelik bir itham içerdiği nedeniyle herhangi bir söz hakkı doğmaması adına bu çalışmadaki yüz görüntüsü araştırmacı tarafından sansürlenmiştir.

Bu da Coca-Cola, hani bildiğimiz gibi İsrail'in oyunları. Ben de İsrail ile ilgili haberler aradım, böyle yani Kudüs olayları, bu teröre desteği falan onunla ilgili bir aslında burada güzel bir ramazan şeyi vardı bu reklamda "Ramazan eğlencesinin arkasında Coca-Cola" tam tersi onu ben arkasından aldım, bu gerçek olayların üzerine Coca-Cola reklamını yapıştırdım yani.

Alpaslan

Görsel 3.47. Alpaslan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Burada iki tür bir şey var; bir tanesi o bizim kullandığımız o işte peluşlardı, kürkleri falan diğerleri de aynı şekilde hayvanları koydum yan yana dolayısıyla hani sanki şey gibi bir de şurada "Beraber kullanın" dedim, hani sanki beraber kullanın yanında taşı değil de hani onun kürkünü yanında taşı gibisine bir mesaj vermek istedim. Yine hak mı hukuk mu gibisine zaten sorgulamak amacım.

Nazlı

Görsel 3.48. Nazlı'nın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Burada üst taraf yeni "Günümüzün kadını" bu da alt tarafta "Ezilen dünya kadını" geçmiş gibisinden. Hani bu kadın neyse mesela "kapak yıldızı, trend, moda, gece kulübü, ev partisi" ama bu kadının "analar, öldürürler, kadın cinayetleri, kınalılar, başörtülü" ne bileyim "Ev kadınları" ve "Kulüp kadınları" gibisinden bunu anlatmak istedim. Yani bunu oluştururken, hani bunu böyle tam ikiye de bölebilirdim veya üst tarafı daha boşluk bırakıp alttaki kadınları daha büyük yapardım ama benim anlatmak istediğim yani günümüz kadının bu olduğu ama ezilen tarafın bu taraf olduğunu hani o yüzden bu taraf daha küçük bu taraf daha bir yüksek.

Alpaslan

Görsel 3.51. Alpaslan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Alpaslan ders etkinlikleri sırasında gerçekleşen tartışmalara görece daha az dahil olan bir katılımcıdır. Tersyüz etme ve çalıştay etkinlikleri gibi bireysel olarak üretim yaptığı çalışmalara olan ilgisi ise araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımaktadır: "Alpaslan bugün yaptığı çalışmayla (Görsel 3.51) beni şaşırttı. Bir kâğıdı iki bölümde ele aldı ve gazeteden kestiği kadın fotoğraflarını ve onlarla ilişkili haber başlıklarını yapıştırdı geniş bir kırmızı bant çekti ve diğer bölüme kadın cinayetleri haberlerini ve görsellerini yapıştırdı. Oldukça konsantre bir biçimde çalıştı, ders bitti arkadaşları ayrıldı ancak o pür dikkat çalışmasını bitirdi ve öyle çıktı (Araştırmacı Günlüğü, 13.12.2017)".

Kadın haklarının savunulması gerektiğini hep söylüyoruz ama işte bunlar çok lafta kalıyor gibi geliyor ve onların her anlamda, sağlık anlamında olsun, kıyafet anlamında olsun, yaşam anlamında, tamamen bir mesaj vermesi için ben bunları yapmıştım.

Bilgehan

Görsel 3.52. Bilgehan'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Yukarıda da açıklandığı üzere ikinci grup çalışmalarda, tersyüz etme etkinliğine benzer biçimde var olan bir reklam görselinin muhalif söylemini oluşturabilmek için sloganı, görseli ve logosu üzerinde değişiklik yapıldığı görülmektedir. Burada toplam 10 adet çalışma yer almaktadır. Aşağıda ikinci grup çalışmalara yer verilmektedir.

Toki biliyorsunuz ki Türkiye'de çok mükemmel evler yaratmıyor, insanlar hemen iki oda, bir şey içine girsin yaşasınlar gibi hiçbir yaşam kalitesine bakmıyor. Önceki yıllarda da depremleri çok olmuştu, yıkılan, hani insanlar ölmüştü. Biraz da bunu tersyüz etmek istedim; hani çok şık bir eve Toki amblemi koydum bunun nedeni de buydu.

Gülnur

Görsel 3.53. Gülnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Hayvanların katledilmesi vahşet olduğu için direkt bunu şey yapmak istedim, hani farklı, değiştirmek istedim, hani "Bu vahşet bana yeter" çünkü insanlar artık biraz daha bilinçlenmeli gibi geldi bana hani artık böyle o hayvanları katletmek yerine. Tamam, hani bu çok tüketilen bir şey, çok fazla insan tüketiyor bunu ama yine de daha farklı şeyler olabilir gibi geldi. Sanki böyle tavuktan mesaj içeriyormuş gibi, hani "Acım var", "Acılı tavuğum ben, artık yemeyin" der gibi bir mesaj sunmak istedim.

Selin

Görsel 3.54. Selin'in çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Daha çok parasal olan, hani mesela maddi durumun ne kadar yüksekse bu afişte görüldüğü gibi yaşayabileceğin ifade ediliyor, ona yönelik oldu. Bir de benim şey dikkatimi çekmişti, hani bu kadar zengin olan bir kesimde, kadınlar daha çok böyle o zenginliğin ne kadar fazla olduğunu yansıtmaya yönelikmiş gibi. O giydikleri giyisiler, takılar, durma şekilleri falan daha çok kadına yükleniyor.

Nevzat

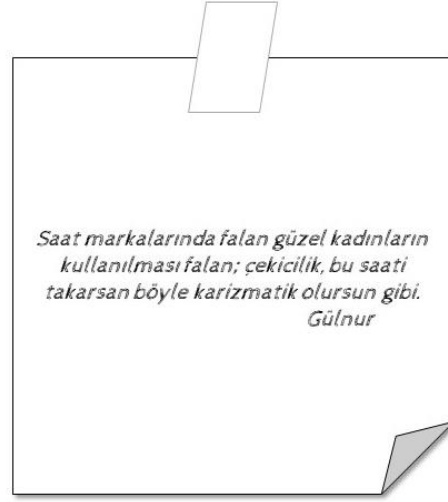
Görsel 3.55. Nevzat'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Burada da, bildiğimiz hani bir kadın ağda ürünü, hani direkt ünlü mankenlerden biri olan Adriana'yı koymuşlar ve direkt bacak sergilenmiş işte "Hayat bu defile hep işte hazır ol" falan filan diye slogan konmuş direkt kendi ürünlerini de yanına yaptırmışlar... markanın dayattığı bu şeyleri başkaları adına tersyüz etmek istedim; hani evet hani "Hayat bir defile hep kendin ol" olarak değiştirdim. Hani orada "Hayat hep bir defile hep hazır ol" hep kadının bir şeye hazır olması gerektiğini, hep bir hani hep olması gerekenden biraz daha farklı gözükmesi gerektiğini, hep bir şeye hazırlanması gereken kadın olduğunu, ben onu değiştirdim işte. "Veet'i sev" olarak yazdım kadının kendini sevmesi, hep kendi olmasına dair hep bir mesaj verdim, eklemeler yaptım manken üstünde.

Gölnur

Görsel 3.56. Gölnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Saat markalarında falan güzel kadınların kullanılması falan; çekicilik, bu saati takarsan böyle karizmatik olursun gibi. Gülnur

Görsel 3.59. Gülnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Şöyle söyleyeyim; bu araçlar arazi araçları, ne kadar iyi, ne kadar kaliteli, ne kadar araziye daha uygun, hani uygunsuz gruplar sürekli arazideler, dağlık bölgeler, arazideler, hani onlara uygun. Ne kadar iyi kullanılabilir, daha uygun araç yaparsan, onlar o kadar alırlar ve kullanırlar.

Murat

Görsel 3.60. Murat'ın çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

İkinci grup çalışmaların içinde, içerik ve teknik açıdan ayrışan bir çalışma Murat'ın çalışması (Görsel 3.60), politik bir konuyu tercih etmesi ve çalışmayı oluştururken var olan

bir reklam görseli üzerinden değil kendi çizimiyle oluşturduğu kurgu bir reklam görselinden yararlanması sebebiyle diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır

Günlük yaşamımızın üçte ikisinde yiyoruz, bunda da hazır yiyecek şeyleri tüketiyor. İşte mükemmeliz, işte Dominos "Hemen söyle gelir" ... "Kandırabilir mi" diye slogan koydum, altına da "Dominos.com.tr kazıkliyos" diye değiştirdim, gerçekten öyle. Yani mesela burada TED ayı kullanılmış, direkt insanların sevdiği animatik şeyleri piyasadan satın alarak markalar sevimli hale getiriyor, aslında değil. Yani mesela bunu yiyen gerçekten şuradaki gibi kilolu insan olmaya başlıyor, yani bir ay boyunca pizza her gün yersen, kesinlikle bir otuz kilo alırsın, yani ama onlar öyle demiyor, işte şirin hale getiriyor, işte mükemmeliyet kazandırmaya çalışıyor kendine, biz mükemmeliz gibi.

Gülnur

Görsel 3.61. Gülnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

Apple'da direkt kendi logosunu koymuştu direkt merkeze ve siyah şekilde ve "Think" düşüncesi de basit yazılmış, ... buna ulaşman basit, kolaylık anlamı için çok ince yazılmış. Aynı zamanda kendi logosuyla aynı renkte, siyah, böyle çok vurgulanan "Different" bir farklılığı yapıştırmıştı hani direkt "Apple farklıdır, kolayca elde edilebilir" mesajı sunuyordu afiş. Hani ben de bunu direkt hani ele alabileceğimi düşündüm, hani marka böyle bir mesaj veriyordu ben de onu tersyüz ederek evet "Farklı düşün, fakir ol" gibi böyle bir tersyüz ettim.

Gülnur

Görsel 3.62. Gülnur'un çalıştay etkinliği çalışması ve açıklaması

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ortaya çıkan bulgulara dayalı sonuçlar, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin nasıl gerçekleştiği, katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşleri ve katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmaların özellikleri başlıkları altında sunulmaktadır. Sonuçların sunulmasının ardından, araştırma bulguları ilgili alanyazın bağlamında tartışılmış ve görsel sanatlar öğretmenleri, görsel sanatlar öğretmen adayları ile lisans düzeyi sanat eğitimi programlarında alan derslerini okutan öğreticiler ile derslerinde eleştirel düşünme etkinlikleri yürüten ve konuya ilgi duyan tüm eğitimciler için uygulama önerileri ve ileri araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

4.1. Sonuç

Araştırmanın sonuç bölümü, araştırma soruları doğrultusunda ortaya konan bulgulara bağlı olarak ve tematik analiz sonucu ulaşılan tema ve alt temalarda öne çıkan sonuçlar dikkate alınarak yazılmıştır.

4.1.1. Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin sonuçlar

Kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci, dördüncü sınıf öğrencilerinin grafik anasanat atölye dersi kapsamında ve toplam üç etkinlik ile yürütülmüştür. Haftada dört ders saati olacak biçimde her etkinliğe toplam iki haftada sekiz ders saati ayrılmıştır. Kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci altı haftada tamamlanmış ve bu sürecin gözlem verilerinin analizinden ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Teoriyi kurgulamak temasına ilişkin sonuçlar

Teoriyi kurgulamak teması, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan içeriğin düzenlenmesine ve bilginin yapılandırılışına ilişkin özellikleri ele almaktadır. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- İçeriği düzenlemek alt temasında öne çıkan sonuçlardan biri araştırmacının kültür bozumu içeriğini öğrenme-öğretme sürecine yayarak düzenlemiş olmasıdır.

Katılımcılarla öncelikle anahtar kavramlara ilişkin ön bilgiler paylaşılmış, daha sonra bu ön bilgiler süreç içerisinde uygulamalı örneklerle bağlantılar kurularak somutlaştırılmaya ve detaylandırılmaya çalışılmıştır.

- Bilgiye yaklaşmak alt temasında ortaya çıkan sonuç ise, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde öğrenen merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, diğer bir deyişle katılımcıların kendi deneyimleri, tercihleri ve ilgilerini öğrenme sürecine dâhil ederek bilgiyi yapılandırmalarıdır. Diğer yandan araştırmacının, bilginin göreceli yapısına ve anlam üretme süreçlerinin çeşitliliğine ilişkin eleştirel farkındalık yaratmayı hedeflediği görülmektedir. Ayrıca eğitsel bir yaklaşım olarak bu çalışmada uygulanan kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci, her türden kültürel metnin ya da olgunun farklı perspektiflerden çözülmeye, rastlantısal ve içgüdüsel anlamlandırmalara açık olduğuna işaret eder niteliktedir.
- Bağlamsallık alt temasında dikkat çeken sonuç ise, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine etkin biçimde katılımını sağlamak amacıyla, alana özgü bilgilere ve gündelik yaşamdan popüler konulara yer verilmesidir. Başka bir ifadeyle, katılımcıların kendi kültürlerinden örneklere yer verilerek, bilinen gerçek yaşam deneyimleriyle ilişkilerin kurulması söz konusudur.

Pratiğe yansımalar temasına ilişkin sonuçlar

Pratiğe yansımalar teması, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde ele alınan temel kavram ve olguların sınıf içi tartışmalar ve etkinlikler beraberinde kavranmasını, katılımcıların gerçekleşen sınıf içi tartışmalara bireysel deneyimleri ve gündelik hayatları bağlamında yaklaşımlarını ve bu sürecin araştırmacı-katılımcı paydaşlığı ile yapılandırıldığını açıklamaktadır. Bu sonuç, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde katılımcıların etkin katılımlarına da karşılık gelmektedir. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- Olguya özgünlük alt temasında, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde katılımcıların ele alınan olguları eleştirel olarak değerlendirdiklerini, marjinalde kalan anlamları aradıklarını ve bazı durumlarda olguları kolektif biçimde çözümlenmeye başvurdukları görülmektedir.

- Farklılık ve tesadüf alt temasında, katılımcıların gündelik yaşamdan örnekleri, bireysel bilgi ve deneyimlerini referans alarak tartışılan olguları çoğul ilişkiler ağına benzer biçimde değerlendirmeleri dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, sınıf içi tartışmalara her bir katılımcının çağrışımsal bağlantılar ve ilişkiler kurarak dahil olması kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde doğrusal bir yol izlenmediğini işaret eder niteliktedir.
- Birlikte yapılandırmak alt temasında ortaya çıkan sonuç, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine katılım durumları, geri bildirimleri ve birbirleriyle etkileşimleri bağlamında kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin aktif bir parçası oldukları yönündedir.

4.1.2. Katılımcıların kültür bozumu deneyimlerine ilişkin görüşlerinden ortaya çıkan sonuçlar

Gerçekleştirilen kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin sonunda katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmış ve bu görüşmelerin tematik analizinden elde edilen temalara dayalı sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Anlamak temasına ilişkin sonuçlar

Anlamak teması, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecini nasıl anlamlandırdığı ve ne gibi çıkarımlarda bulduklarına ilişkin bulgulara odaklanmaktadır. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara ise alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- Eleştirel bakmak alt temasında öne çıkan sonuç, katılımcıların ders etkinlikleri sırasında değerlendirdikleri kültür bozumu örneklerinden yola çıkarak reklam ve medya metinlerinde kullanılan algı yönlendirme stratejilerine ve medyanın manipülatif etkilerine ilişkin görüşleridir.
- Kişisel çıkarımlar alt temasında, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin sanatsal üretimleri bağlamında nasıl değerlendirdikleri ortaya çıkarmaktadır. Yeni bir anlatım olanağı olarak değerlendirdikleri kültür bozumu,

sanatsal üretimlerini kolaylaştıran bir süreç ve yeni bir eleştirel üslup olduğunu belirten görüşleri ön plana çıkmaktadır.

- Süreçten kalanlar alt temasında katılımcıların kültür bozumu sürecini betimlemede kullandıkları ifadeler yer verilmektedir. Bunlardan öne çıkanlar ise, kültür bozumu bir çeşit röntgen çekmeye benzeten “Arkayı da görmek” ifadesi, yeni bir farkındalığa sebep olmasını ifade eden “Uyanmak gibi bir şey” ve son olarak diyalogun hâkim olduğu ortamı niteleyen “Güzel bir fikir ortamı” olarak sıralanabilir.
- Yaşama aktarmak alt temasında, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin katılımcıların gündelik hayatlarındaki tutumlarına ve bilişsel kazanımlarına etkilerine ilişkin ifadelerine yer verilmektedir. Burada ön plana çıkan sonuç ise, katılımcıların çevrelerinde olup bitenlere ilişkin farkındalık kazandıkları ve eleştirel davranışlar geliştirdikleri yönündeki görüşleridir.

Öğretmek temasına ilişkin sonuçlar

Öğretmek temasında, katılımcıların kültür bozumun sanat eğitiminde uygulanmasına ve kendi mesleki yaşamlarında kültür bozuma nasıl yer vereceklerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- Bozmayı öğretmek alt temasında, katılımcıların ders sürecinde tartışılan olgulara ilişkin sosyal çevrelerinde ve öğretmen olduklarında öğrencilerinde farkındalık yaratmak isteklerine ilişkin ifadeleri dikkat çekmektedir.
- Genişletmek alt temasında, katılımcıların sanat eğitiminde başvurulacak olan kültür bozumu etkinliklerinde eleştirel farkındalığa yönelik içerik oluşturulması, düzeye uygun etkinlikler geliştirilmesi ve erken yaşlardan itibaren bu etkinliklere yer verilmesi gerektiğine yönelik önerileri bulunmaktadır.
- Merkezi değiştirmek alt temasında, katılımcılar kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin öğrenen merkezli olmasını ve sanatsal üretimlerinde geleneksel içeriğin yerine eleştirel ifade imkanlarını vurgulamışlardır.

Uygulamak temasına ilişkin sonuçlar

Uygulamak teması, kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinlikleri sırasında katılımcıların ürettikleri çalışmalara ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- Üretim yaklaşımları alt temasında katılımcılar iki boyutlu çalışmalarını oluştururken genellikle bir fikirle yola çıktıklarını, olumsuz yaşam deneyimlerinin ürettikleri çalışmalarda referans noktası olduğunu, bazı durumlarda ise malzemenin imkânlarının çalışmalarında belirleyici rol oynadığını belirten ifadeleri dikkat çekmektedir. Burada öne çıkan bir diğer sonuç ise, katılımcıların bu yeni üretim olanağının üst bilişsel doyuma yol açtığını ifade etmeleridir.
- Yapı kurma yolları alt temasında, katılımcılar iki boyutlu çalışmalarında anlam oluştururken ironi-metafor kullandıkları, alt anlamlarla çalıştıkları ve iletmek istedikleri mesajları plastik öğelere dönüştürdüklerine ilişkin ifadeleri ön plana çıkmaktadır.
- Eleştirel dayanaklar alt temasında, katılımcılar çalışmalarında eleştirdikleri temel unsurların kalıp yargı ve ön yargılara yönelik genellemelerin yıkımı ve kapitalist üretim ve tüketim koşulları olduğunu belirtmişlerdir.

Değerlendirmek temasına ilişkin sonuçlar

Değerlendirmek temasında, uygulama sürecinde yer alan tersyüz etme, kalıp yargı avı ve çalıştay etkinliklerini ve bu etkinlikler esnasında değerlendirilen olgu ve olaylara ilişkin katılımcıların getirdiği eleştirele yer verilmektedir. Bu temaya ilişkin dikkat çeken sonuçlara ise alt temalar bağlamında aşağıda yer verilmektedir:

- Tüketim kültürü eleştirisi alt temasında özellikle tersyüz etme etkinliğine ilişkin katılımcı görüşlerinden, tüketilen mal ve hizmetlerin kullanım değeri yerine değişim değerinin önem kazandığı ve bu bakımdan markaların prestij amaçlı kullanılmasını eleştirdikleri ortaya çıkmaktadır. Burada öne çıkan bir diğer sonuç ise katılımcıların mal ve hizmetlerin üretim koşulları açısından insan haklarına aykırı ya da tüketimleri sonrası insan sağlığına tehdit eden durumları ortaya çıkarabildiğini ve bu durumlara karşı eleştirel tutum ihtiyacının olduğunu vurgulamalarıdır.

- Sınıflandırma karşıtlığı alt temasında dikkat çeken sonuçlar ise, katılımcıların kalıp yargı avı etkinliğine ilişkin görüşlerinde gündelik hayatta kullanıldıkları ya da karşılaştıkları, kültürel olarak öğrenilen ve ayrımcılık içeren kalıp yargıların eleştirildiği ve kalıp yargılarda da ortaya çıkabilen sosyal statülerin bireylere, toplumlara ve zamana göre değişkenlik gösterebildiği ifade edilmektedir.
- Üst okumalar alt temasında, katılımcıların çalıştay etkinliğine ilişkin görüşlerinden, çalışmalarında ele aldıkları kültürel sorunlarda üst yapısal ilişkilere değinen ifadeleri dikkat çekmektedir. Bunlardan öne çıkan iki tanesi, hayvan haklarına ilişkin geliştirilen türçülük eleştirisi ve kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştiği düşünülen üst gerçeklik eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.3. Katılımcıların kültür bozumu etkinlikleri kapsamında ürettikleri çalışmaların özelliklerinden ortaya çıkan sonuçlar

Gerçekleştirilen kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde, katılımcıların etkinliklere yönelik geliştirdikleri çalışmaların özelliklerine ilişkin sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Çalışmalarda kullanılan teknik, her bir etkinlik için farklılık göstermektedir. Tersyüz etme etkinliği kapsamında oluşturulan çalışmalarda bilgisayar tabanlı grafik programlarına başvurulurken, kalıp yargı avı etkinliği için canlandırmaların yer aldığı video çekimler oluşturulmuştur. Çalıştay etkinliği işlerinin çoğunluğunda kolaj yöntemine başvurulduğu görülmektedir. Her üç etkinlik genelinde katılımcıların çalışmalarını üretirken metafor, ironi ve yapısöküm kullandıkları görülmektedir.
- Çalışmaların içeriklerine bakıldığında ise katılımcıların bireysel yaşam deneyimlerinden yola çıktıkları ve çoğunlukla sosyokültürel konuları irdeledikleri görülmektedir. Çalışmalarda ele alınan temalar; firmaların fiyat politikaları, tüketim alışkanlıkları, toplum sağlığı, çocuk hakları, cinsiyet eşitsizliği, kadın cinayetleri, hayvan hakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, resim-iş öğretmenliği lisans programında uygulanan kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde etkileşimin ve katılımcı deneyimlerinin merkez rol oynadığı ve gündelik yaşamdan kültürel metinleri yeni bir perspektiften değerlendirmeye,

eleştirmeye ve bunları yaratıcı biçimde dönüştürmeye yer açtığı söylenebilir. Katılımcıların kültür bozumu konusunda oluşturdukları çalışmalar ve görüşleri esas alındığında konuyu içselleştirdikleri, eleştiri ve mizah kullanarak duygusal ve sosyal farkındalığa ilişkin içeriklere yoğunlaştıkları, kendi hikayelerine yer verdikleri ortaya çıkmaktadır.

4.2. Tartışma

Durum çalışması deseniyle planlanan ve kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin incelendiği araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın bulgularına dayalı olarak literatür ile ilişkilendirilmiş tartışmaya yer verilmiştir.

Kültür bozumu sanat eğitimi programlarına uyarlayan çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların uygulama sürecini önceden planladığı ve belirli etkinlikler geliştirdiği görülmektedir (Darts, 2004a; Martinez, 2012; Chung ve Kirby, 2009; Tavin, 2010). Benzer biçimde bu çalışmada da araştırmacı, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecini ve ders etkinliklerini uygulama öncesinde planlamıştır. Ancak, araştırmanın *Pratiğe Yansımalar* temasının altında yer alan *Farklılık ve Tesadüf* başlığında, diyalogun önemli yer kapladığı kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin, katılımcıların sınıfa taşıdığı örneklere ve çağrışımsal düşünmeye açık olduğu bulgusu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Duncum'ın (2015) görsel kültür sanat eğitimine uyarladığı köksap (rhizome) yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir. “Köksap, genellikle yeraltında bulunan, köklerini birden fazla boğum noktasından dışarıya uzatan yatay bir gövde (zencefil ya da patates gibi bir kök ya da yumru kök) anlamına gelen bir botanik terimidir (Hitchcock, 2013)”. Duncum'a (2015) göre, sanat eğitiminde Modernist program, kökü ve gövdesi olan ağacımsı bir yapıdayken; Postmodern sanat, görsel kültür ve görsel kültür program yapısı köksapçıdır. Ağacımsı süreçlerin hiyerarşik sıralamaları benimseyen, merkezi ve doğrusal yapılanışına karşın köksapın bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur, çoksesli anlatıları ima eder, herhangi bir olgu başka herhangi bir olguyla ilişkilendirebilirler. “Bu sebeple, bir yerden başlamalıyız ancak herhangi bir yerden başlayabiliriz; örneğin bir görselle, bir fikirle, bir tanımla, şarkı sözleriyle, felsefi bir yaklaşımla, bir sorunla ya da bir tartışmayla (Duncum, 2015)”. Bu yaklaşım *Farklılık ve Tesadüf* başlığında ortaya çıkan, katılımcıların kendi öyküleri, ilgileri ve yaşam deneyimleri

bağlamında sürece öngörülemez biçimde yön verebildikleri bulgusuyla örtüşür niteliktedir. Ünsay (2014) ise, kültür bozumu olgusunun mikro politik bir köksap eylemselliğın örneğini olduğunu ifade etmekte ve kültür bozumunun köksapçı bir formda gerçekleşmek zorunda olduğunu eklemektedir. “Rizom yüzeydeki toplumsal, kültürel ve siyasi dünyanın içine onu kırarak giren, yeraltının ayırık bölümlerinde otonomsal olarak gelişen mikro-politik isyan aksiyomudur (Ünsay, 2014)”. Köksapçı yaklaşıma dayalı bir eğitim sürecinde program öğrenme topluluğuna tarafından oluşturulmaktadır. Her ne kadar bu çalışmada araştırmacı tarafından önceden yapılandırılmış bir öğrenme-öğretme süreci söz konusu olsa da katılımcıların sürece aktif katılımları süreci yönlendirmelerine de olanak sağlamıştır. Özellikle Ünsay’ın (2014) altını çizdiği “isyan aksiyomu” nun söz konusu olması için kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci, katılımcıların sürecin işleyişine katkılarına olanak sağlayacak düzeyde esnek yapıda kurgulanması gerektiğini söylenebilir.

Kültür bozumu uygulamalarına farklı eğitim düzeylerinde başvurulduğuna görülmektedir. Örneğinin, Tavin (2010) *Kültür Bozumu Olarak Sanat Eğitimi* isimli çalışmasında lisansüstü düzeyde gerçekleştirilen etkinliklere yer verirken, Darts (2004a) lise, Martinez (2012) üniversite, Chung ve Kirby (2009) ise ortaokul düzeyinde etkinlikler düzenlemişlerdir. Öte yandan Duncum (2011), sanat eğitimi literatüründe karşılaşılan eleştirel ve muhalif örneklerin çoğunlukla ifade özgürlüğünün daha az problemli olduğuna üniversite düzeylerinde yürütüldüğünü ifade etmektedir. Bu araştırma kapsamında kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecine yönelik geliştirilen uygulama, milli eğitimin her kademesine görsel sanatlar öğretmenleri yetiştiren lisans düzeyi eğitim basamağında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın *Öğretmek* temasında ortaya çıkan, katılımcıların sosyal çevrelerinde ve öğretmenlik mesleklerinde benzer uygulamaları gerçekleştirmek istediğine ve eleştirel farkındalığın erken yaşlardan itibaren öğrenilmesi gerektiğine ilişkin bulguları, kültür bozumuna yönelik öğrenme-öğretme etkinliklerinin, benzer çalışmalarını milli eğitimin diğer kademelerinde uygulayacak olan görsel sanatlar öğretmen adaylarının öğretim programlarında yer alması gerektiğine dikkat çeker niteliktedir.

Sanat sınıflarının kamusal ve kişisel sorunların incelenmesine fırsat verdiğini belirten Paul Duncum (2011), kamusal alan bağlamında kamusal pedagojiyle ilgilenen sanat eğitimcilerinin çalışmalarını incelediğini makalesinde, sanat eğitimcilerinin benimsediğini çeşitli

pedagojileri; tanımlayıcı, yasaklayıcı, normatif, alternatif ve muhalif olarak özetlerken sosyal adalet ilişkisinde tasarlanan pedagojilerin ise sosyal eleştiriden sosyal eyleme kadar çeşitlilik gösterdiğini ifade etmektedir. “Bazı pedagojiler sosyal gerçekliği yalnızca örtük bir gündemle tanımlar; diğerleri daha açık bir şekilde mevcut toplumsal gerçeklere karşı çıkarlar; diğerleri ise bazı olasılıkları reçete etmeye çalışırlar (Duncum, 2011)”. Bu araştırmada kültür bozumu öğrenme-öğretme süreci, sınıf ortamında ve alternatif eleştirel bir yaklaşım olarak tanıtılması biçiminde yer bulmaktadır ve bu sebeple Duncum’ın belirttiği ilk kategori olan sosyal eleştiri yaklaşımına uygun bir pedagoji olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Popüler medyanın bireylerin günlük yaşamlarındaki açık pedagojik işlevi, sanat eğitimi sınıflarında başvurulan kültür bozumu çalışmalarının odak konusu haline gelmektedir. Sandlin’nin (2007a) ifade ettiği üzere, yetişkin eğitimcileri informal öğrenme alanı olarak popüler kültürle daha çok ilgilenmeye başlamaktadır ve genel anlamda kitle iletişim araçları kamusal eğitim formları olarak değerlendirilmektedir. Siyasetin, politikadan kültürel alana yöneldiğini ifade eden Darts (2004b) ise, bunun genel olarak öğretmenleri özel olarak ise sanat eğitimcilerini ilgilendiren önemli bir konu olduğunu ve bu sebeple sosyal adalet konularını inceleyen ve demokratik ilkelere öğretimlerinde yer veren öğretmenlerin, pedagojik uygulamaların kültür ve siyaset arasındaki karmaşık ilişkilere nasıl dahil olduğunu dikkate almaları, derslerinde öğrencilerini bu çağdaş kültürel koşullarda, düşünen ve katılımcı vatandaşlar olarak ne kadar etkili hazırladıklarını değerlendirmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmanın *Teoriyi Kurgulamak* temasında yer alan *Bağlamsallık* başlığında ortaya çıkan, kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinliklerinin katılımcıların gündelik yaşamları ve kültürü bağlamında örneklere yer verildiği ve sosyokültürel olguları kapsadığı sonucu, Tavin’in (2010) araştırmasında belirttiği “... özetlenen projeler, kamusal pedagojinin yorumlanması ve harekete geçirilmesi için gerçek yaşam konularını ve sorunlarını eleştirmekte ve analiz etmektedir” ifadesi ile örtüşmektedir. Martinez’e (2012) göre kültür bozumu, öğrencilerin ders içeriğine kendi kültürel bağlamlarıyla yaklaşmasının temel alındığı kültüre dayalı öğretimin (culturally responsive teaching) bir formudur. Araştırmanın *Anlamak* ve *Değerlendirmek* temalarında ortaya çıkan, katılımcıların gündelik hayatta karşılaştıkları ya da kullandıkları ve kültürel olarak aktarılan kalıp yargı ve ön yargılara ilişkin eleştirel farkındalıklarına ilişkin bulgu, Martinez’in (2012), toplam sekiz

katılımcı ile kalıp yargılara ilişkin diyalog ortamı oluşturmak amacıyla gerçekleştirdiği kültür bozumu etkinliği çalışmasında ulaştığı, kültür bozumun “... sanat eğitimi programları için güçlü potansiyeli açıktır. Tüm öğrencilere egemen kültür biçimlerini eleştirel olarak yorumlama ve toplumuzdaki kalıp yargılar ile sürdürülen eşitsizlikleri tanıma fırsatı sunar” sonucu ile örtüşmektedir.

Chung ve Kirby (2009), karşı reklam, medya aktivizm ve kültür bozumu konularını ele aldıkları medya okuryazarlığı sanat projesinde, ortaokul öğrencileriyle iki farklı etkinlik gerçekleştirmişlerdir. Öğrencilerin karşı reklamcılık ve kültür bozumu etkinliklerine dahil olmalarının, medyanın gücü, etkisi ve şirketlerin toplumumuzu şekillendirmede oynadığı kilit rolü keşfetmelerine ve yaratıcılıklarını daha anlamlı biçimde kullanmalarına fırsat verdiği sonucuna varmışlardır. Bu sonuç, araştırmanın *Eleştirel Bakmak* ve *Eleştirel Dayanaklar* alt temalarında ortaya çıkan, kapitalist üretim ve tüketim koşullarının eleştirisi, medyanın manipülatif oluşu ve algı yönlendirme stratejileri bulgularıyla benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Kültür bozumu etkinlikleri sayesinde Darts’ın (2004b) vurguladığı gibi öğrenciler ve onlara bu süreci sunan öğretmenler, gerçek yaşamdaki toplumsal, politik ve kültürel sorunları değerlendirmeye başlayabilirler.

Araştırmanın *Kişisel Çıkarımlar* alt temasında ortaya çıkan, yeni bir eleştirel üslup olarak kültür bozumun katılımcıların sanatsal üretimlerine katkıları ve *Yaşama Aktarmak* alt temasında ortaya çıkan eleştirel davranış geliştirme isteğine ilişkin bulgular, Martinez’in (2012) araştırmasındaki “Kültüre duyarlı öğretmenler ve kültür bozumu gibi güçlendiren sanat formlarının, öğrencilerin akademik yeterliliklerine güven duymalarına ve okullarda, toplumda ve ailede değişim aracı olma potansiyellerini anlamalarına yardımcı olur” ifadesi ile örtüşmektedir. Benzer biçimde, kültür bozumu etkinlikleri kapsamında katılımcıların ürettikleri çalışmaların özellikleri, Binark ve Bek’in (2010), bireylerin çeşitli türden medya metinlerini okuyabildiği ve kendi bakış açısı, deneyimleriyle yeniden üretebildiği bir eleştirel medya okuryazarlığı önerisine uygun olduğu düşünülmektedir.

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde yer alan etkinliklere bakacak olursak, tersyüz etme etkinliği kültür bozumu gibi alternatif ve muhalif bir yaklaşımı tanıtmaya, kalıp yargı etkinliği gerçek yaşam koşullarında karşılaşılan temsil sorunlarını incelemeye, çalıştay etkinliği ise katılımcıların geliştirdikleri eleştirileri yaratıcı çalışmalara dönüştürmelerine

odaklanmaktadır. İçeriğin hem bilişsel süreçleri hem uygulamayı hem de ürün ortaya çıkarmayı öncülleyen bir anlayışla planlanan yapısı bu anlamda Kincheloe'un (2018) teori ve pratiğin uygulamaya yönelik bağlamsallaştırılma çabası olarak değerlendirdiği *praksis* kavramıyla ilişkilendirilebilir. Benzer biçimde kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin etkileşim ve deneyimden anlam oluşturulmasına, etkinlikler yoluyla katılımcıların merkez rol almasına ve aktif öğrenmeye olanak sağlayan yapısı, Kincheloe'un (2018) öğrenenin kendi bilgisini bulması, keşfetmesi veya üretmesine meydan veren bu nedenle nesneleşme karşısında özneleşmeyi sağladığını ifade ettiği yapılandırmacı yaklaşımı ile örtüşmektedir. *Değerlendirme* temasında ortaya çıkan, katılımcıların kültür bozumu etkinliklerinde tartışılan olgu ve olaylara eleştirel bakış geliştirmelerine ilişkin bulgular, Binark ve Bek'in (2010) tarafsız gibi görünen belli düşünme biçimlerine ve bilginin verili biçimlerinin doğru olarak kabul edilmesine ve kutsallaştırılmasına karşı gerekli mesafeyi sağlayan *düşünimsellik* vurgusu ile örtüştüğü düşünülmektedir. Öte yandan, kültür bozumu olgusu özünde tüketim kültürünün baştan çıkarıcı çağrısını ve bilginin tek taraflı akışını kesintiye uğratarak gerçek bir diyalog sürecini hedeflemesiyle, insanların verili mesajları bir daha gözden geçirmesine ilham verecek bir *epistemolojik huzursuzluk* aracı olarak değerlendirilebilir (Binark ve Bek, 2010).

Katılımcıların ürettikleri çalışmalar bağlamında araştırmanın önemli bulgularından biri ise, *Uygulamak* temasında ortaya çıkan ve katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme süreçlerinde plastik tercihlerin esnekliğinin üretimlerini olumlu yönde etkilediğine ilişkin görüşleri ile kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecini eğlenceli bulduklarına ilişkin görüşleridir. Araştırmanın uygulama sürecinde tartışma ve diyalog kadar katılımcıların etkinlikler sonunda yapacakları üretimler de önemli bir yer kaplamaktadır. Araştırmacı bu üretimlerin zaman, malzeme ve benzeri herhangi bir engele takılmaması adına iki boyutlu çalışmaların üretiminde kullanılması için çeşitli malzemeler temin etmiştir ve bu sayede katılımcılar kolaj yöntemini kullanarak çalışmalar üretmişlerdir. "Kolaj tekniği önceden var olan yapıtlardan, nesnelere, iletilerden belli sayıda unsuru çekip almaya ve onları yeni bir yaratı içerisine sokmaya dayanır, amaç değişik türden kopuklukların ortaya çıktığı özgün bir bütünlük üretmektir (Gamboni, 1986'dan aktaran Aktulum, 2011, s.140)". Bu durum, Darts'ın (2004b), "Kültür bozumu ve toplumsal konuları ele alan sanat taktiklerini -tersyüz

etme (detournement) gibi- sanat eğitimi programlarına dahil etmek için yeni medya teknolojilerinin bir gereklilik olduğu söylenemez, örneğin öğrencilere aktivist, kavramsal, performans, gerilla sanatı gibi karşı kültür (counterculture) türünde sanatsal üretimleri tanıtmak, onların kültüre bilinçli katılımları için yeterli olanakları yaratabilir” ifadeleriyle örtüşmektedir. Benzer biçimde Duncum (2011), sanat eğitiminde eğlenceli bir pedagoji kullanmanın öğrencileri kendi değerleri ve inançlarıyla ilişkilendirdiği, akranlarının eleştirisiyle karşılaştırdığı ve sanat yapma süreçleri yoluyla da kendi anlayışlarını daha iyi anlamalarını sağladığını ifade etmektedir.

Kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde ortaya çıkan katılımcı çalışmalarının genel özellikleri incelendiğinde ise, katılımcıların kolaj, canlandırma ya da grafik programları aracılığıyla çalışmalarında, alt anlamlar, yapısöküm, ironi ve metafor kullanımına başvurarak eleştirel anlatımlar oluşturdukları görülmektedir. Bu durum, Baker’in (2010) öne sürdüğü, olup bitenlerin tek taraflı manipülasyonu olarak söylem katkılı, kanaat içeren *televizüel imaj*’larla mücadele etme olanağı biçiminde değerlendirilebilir. Katılımcıların burada ele aldıkları medya metnindeki mesajı askıya almaları ve yerine kendi duygu, düşüncelerinden yola çıktıkları yeni mesajlar oluşturmaları, görünmeyeni görünür kılmaları söz konusudur. Baker’in, “televizüel imaj” yerine “montaj-düşünce” (duygulandırmak, düşündürmek) dahilindeki önerisi; toplumu, kanaat alanından duygu ve düşünce birlikteliğine geçirecek mücadelenin yine imajlar alanında verileceği yönündedir (Kara, 2010). Duyumsamak, dünyayla kurduğumuz ilişkidir, bireye aktif özelliklerin verildiği bir deneyimi betimler, birey dış niteliklerin edilgen alıcısı değil, vücut-bulmuş algılayan öznedir (Şan, 2015, s. 106). Diğer bir değişle, bireyler kültür karşısında pasif alıcı değil aktif olarak kültüre dahil olan, seçen, reddeden, anlam üreten, değer biçen ve evet kandırılan ve manipüle edilendir, bu sebeple, popüler kültür her zaman hem hegamonik güç alanı hem de politik direniş alanıdır (Sandlin, 2007a). Bu sebeple, kültür bozumu bireylerin pasif tüketici konumundan sıyrılıp, yaratıcı direnişe ve sosyal hayatı dönüştürmeye, Büyükdüvencinin (2001) ifadesiyle “insanın kendi içindeki ve üzerindeki içsel ve dışsal baskıları bilinçli bir biçimde inceleyerek, anlayarak ve değerlendirerek kendi değeri konusunda içgörüyü, bireysel kimliğe ve kendi kendini yönlendiremeye ulaşması” biçiminde değerlendirilebilir.

Bu araştırmada, katılımcıların kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde ürettikleri çalışmaların sanal ya da fiziki ortamlarda sergilenmesi gerçekleştirilmemiştir. Alanyazında ise öğrenme-öğretme süreci sonunda ortaya çıkan ğrenci çalışmalarının sergilendiğini rapor eden araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğın, Chung ve Kirby'nin (2009) araştırmalarında, güncel sorunlara kamusal farkındalığı arttırmak adına öğrenciler tasarladıkları tişrtleriyle yürüyen billboard olarak kamusal alanlara çıkmışlardır: "ğrencilere tasarladıkları tişörtleri giyerek, gerilla iletişimi yoluyla kültür bozumu gerçekleştirmeleri için bir hafta verdik, gerilla iletişimi pasif seyirci durumundaki öğrencileri kültürel üretimde aktif rol almaya teşvik etmektedir". Benzer biçimde Darts'ın (2004a) görsel kültür bozumu; sanat, pedagoji ve yaratıcı direniş isimli doktora araştırmasında, öğrenciler şiddet, savaş, ırkçılık vb. gibi konuları ele aldıkları *Kafa Oyunları* isimli üç boyutlu çalışmalarını kamusal alanda sergilemiştir. Her ne kadar kültür bozumun esas pedagojik öneminin izleyicilerde değişim meydana getirmek (Sandlin, 2007b) olduğu düşünülse de öğrencilerin kamusal alanlarda aktivist eylemlerde bulunmalarının doğuracağı riskler dikkate alınmalıdır. Öte yandan gerekli resmi izinlerin alınmasının ardından sergi salonlarında sergilemelerin yapılması daha güvenli bir yol olarak izlenebilir. Bununla birlikte, Condon ve Blandy (2001'den aktaran Darts, 2004b), öğrencilerden reklam panolarını kültür bozuma uğratmalarını istemenin makul olmayacağını, bunun yerine sanat eğitimcilerinin sınıflarda kültür bozumdan esinlenen yaratıcı ve eleştirel çalışmaları öğrencilerine tanıtılabileceğini ifade etmektedirler.

Tüm bu tartışmaya dayalı olarak, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin, sosyokültürel içeriğe, diyalge bağlı uygulamaya ve eleştirel yaklaşıma bağlı gerçekleştiği ifade edilebilir. Tavin (2010), sanat eğitimi aracılığıyla; teorik bilgi, günlük yaşam deneyimleri, toplumsal eleştiri ve yaratıcı üretimlerin ilişkilendirilmesinin, öğrencilerin kamusal pedagojinin etkilerini keşfetmeleri açısından güçlü bir temel oluşturabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple, pedagojik bir yöntem olarak kültür bozumu çalışmalarının, ağdaş sanat eğitimi yaklaşımları bağlamında sorunsallaştırılan olguları sınıf ortamına taşımak, öğrencileri sosyokültürel olaylarla ilişkilendirmek, gündelik hayatlarının parçası olan tüketim odaklı kültürün pedagojik gücünü keşfetmek, eleştirel okuma ve yaratıcı üretim olanaklarını zenginleştirmek için sanat eğitimi programlarına dahil edilmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

4.3. Öneriler

Araştırmanın bulguları ve sonuçları doğrultusunda oluşturulan önerilere, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik olarak iki ayrı başlık altında aşağıda yer verilmektedir.

4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Bu araştırmanın etkinlikleri, araştırmacı tarafından alan yazın okumalarından yola çıkılarak ve katılımcı grubun eğitim düzeyi ile kültürel bağlam dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu sebeple kültür bozumuna yönelik hazırlanacak öğretim tasarımı hedef kitlenin özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve ulusal, yerel, popüler kültürden örnekler yer verilmelidir. Bununla birlikte, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin, katılımcıların bireysel yaşam deneyimleri ve ilgileri yönünde farklı bağlantılar kurmalarına olanak verecek esneklikte olmasına dikkat edilmelidir.
- Kültür bozumu, yerel kültür bağlamında yaygın karşılaşılan, tanınan bir karşı sanat türü değildir. Öğretmenler kültür bozumu örnekleriyle daha önce hiç karşılaşmamış da olabilirler. Bu araştırmada olduğu gibi sınıf ortamında planlanan öğrenme-öğretme süreçlerinde kültür bozumu örnek görsellerine yer verilebilir ve bunlar sınıf içi diyalogların ve tartışmaların başlatılmasında kullanılabilir. Bu örneklerdeki yabancı dildeki metinlerin Türkçe karşılıklarına mutlaka yer verilmelidir.
- Bu araştırmada, kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde etkinliklerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Uygulama etkinlikleri geliştirilirken seçilen içeriğin katılımcıların gündelik hayatlarından güncel örnekler yer verilmesinin katılımcıların sürece dâhil olmalarını kolaylaştıracağı dikkate alınmalıdır.
- Benzer uygulamalarda, katılımcıların üretecekleri sanatsal çalışmalarda teknik yeterlilikle ilgili değerlendirmeler amaçlanmamalı ve katılımcılar çalışmalarını üretirken teknik ve içerik seçimlerinde esnek olabilmelidir.
- Diyalogun ve tartışmanın büyük önem taşıdığı kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinde, katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebildikleri bir ortamın sağlanmasına dikkat edilmeli ve bu amaçla uygulayıcılar/öğreticiler sürece bilgi otoritesi olarak değil bir rehber ya da katılımcı rolüyle dâhil olabilirler.

- Kamusal alanlarda, insanlarla etkileşim kurarak farkındalık yaratmanın kültür bozumu çalışmalarının önemli bir adımı olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, benzer nitelikteki çalışmalarda, kamusal alana yönelik etkinliklerin ya da sergileme olanaklarının önceden planlanması önerilmektedir.

4.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

- Kültür bozumu öğrenme-öğretme süreçlerinde bu araştırmada olduğu gibi süreci betimlemeye odaklanan çalışmalar yürütülebileceği gibi kültür bozumu öğrenme-öğretme sürecinin daha etkili nasıl tasarlanabileceği ve uygulanabileceği konusunda eylem araştırmaları yapılabilir.
- Kültür bozumu öğrenme-öğretme etkinlikleri sanat eğitimi programlarında yer alan diğer derslerin içeriğine ve değişik eğitim seviyelerine uyarlanabilir.
- Öğretmen eğitimi programlarında kültür bozumu konusuna duyulan gereksinim konusunda karma yöntem veya nicel tarama desenleriyle çalışmalar gerçekleştirilebilir. Bu çalışmaların sonuçlarına dayalı olarak öğretmen eğitimi lisans programlarında kültür bozumu konusuna nasıl yer verileceği ile ilgili program geliştirme çalışmaları yapılabilir.
- Görsel sanatlar dersleri kapsamında, ilköğretim ve ortaöğretim basamaklarında kültür bozumu içerikleri geliştirilip uygulama sonuçları ortaya konabilir.
- Üst düzey düşünme becerilerinin öğretildiği “eleştirel ve analitik düşünme” gibi derslerde “kültür bozumu” konusuna ve bu çalışmadaki etkinliklere benzer etkinliklere yer verilmesine ilişkin uygulamalar yapılabilir, bu dersi yürüten öğrencilerin ve dersi alan öğretmen adaylarının uygulama süreçlerine ve sonuçlarına ilişkin görüşleri alınabilir.
- Kültür bozumu etkinliklerinin öğrenenlerin üst düzey düşünme becerilerine etkisi deneysel çalışmalarla incelenebilir. Üst düzey düşünme becerileri içinde özellikle eleştirel düşünme becerisinin bağımlı değişken, bu çalışmadaki kültür bozumu etkinliklerine benzer yaklaşımla tasarlanmış kültür bozumu öğrenme-öğretme süreçlerinin bağımsız değişken olarak incelendiği çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, H. (2016). Durum Çalışması. A. Saban ve A. Ersoy içinde, *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (s. 120). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Baker, U. (2010). *Kaaretlerden İmajlara*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Baker, U. (2011). *Beyin Ekran*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bakır, U. ve Çelik, M. (2013). Tüketim Toplumuna Eleştirel Bir Yaklaşım Kültür Bozumu ve Yıkıcı Reklamlar. *Selçuk İletişim Dergisi*, 46-63.
- Barnard, M. (2010). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Bassey, M. (1999). *Case Study Research in Educational Settings*. Philadelphia: Open University Press.
- Baudrillard, J. (1995). *Simulacra and Simulation*. Michigan: University of Michigan Press.
- Binark, M. ve Bek, M. G. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. Ankara: Kalkedon.
- Bocock, R. (2014). *Tüketim*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Büyükdüvenci, S. (2001). *Varoluşçuluk ve Eğitim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Büyükdüvenci, S. ve Öztürk, S. R. (2014). *Postmodernizm ve Sinema*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Carducci, V. (2006). *Culture Jamming: A Sociological Perspective*. *Journal of Consumer Culture*, 116–138.
- Chung, S. K. ve Kirby, M. S. (2009). *Media Literacy Art Education: Logos, Culture, Jamming and Activism*. *Art Education*, 34-39.
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel Araştırmacılar için 30 Temel Beceri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çardak, Ç. S. (2012). *Harmanlanmış Öğrenme Sürecinde Öğrencilerin Etkileşimlerinin ve Öğrenme Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Darts, D. G. (2004a). *Visual Culture Jam: Art, Pedagogy and Creative Resistance*. *Doctor of Philosophy*. The University of British Columbia.
- Darts, D. (2004b). Visual Culture Jam : Art, Pedagogy and Creative Resistance. *Studies in Art Education: A Journal of Issues and Research in Art Education*, 45(4), 313-327.

- Darts, D. ve Tavin, K. (2009). Global Capitalism and Strategic Visual Pedagogy. <https://nyuscholars.nyu.edu/en/publications/global-capitalism-and-strategic-visual-pedagogy> (Erişim tarihi: 31.10.2018).
- Debord, G. (2010). *Gösteri Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Duncombe, S. (2002). *Cultural Resistance Reader*. New York: Verso Books.
- Duncum, P. (2004). Visual Culture Isn't Just Visual: Multiliteracy, Multimodality and Meaning. *Studies in Art Education*, 252-264.
- Duncum, P. (2011). Engaging Public Space: Art Education Pedagogies for Social Justice. *Equity & Excellence in Education*, 348-363.
- Duncum, P. (2015). Transforming Art Education into Visual Culture Education Through Rhizomatic Structures. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 47-64.
- Eagleton, T. (2011). *Postmodernizmin Yanılsamaları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellsworth, E. A. (2005). *Places of Learning Media, Architecture, Pedagogy*. Routledge.
- Erdman, L. (2019). Performing False Hope: Ethical Outcomes of Fictitious Pharmaceutical Advertising as Public Art Intervention. *Doctor of Philosophy*. Aalto University.
- Evans, J. (2004). *Literacy Moves On*. Oxon: David Fulton Publishers.
- Florenski, P. (2001). *Tersten Perspektif*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Freedman, K. (2003). *Teaching Visual Culture: Curriculum, Aesthetics, and the Social Life of Art*. New York: Teachers College Press.
- Giroux, H. A. (1994). *Disturbing Pleasures: Learning Popular Culture*. New York: Routledge.
- Giroux, H. A. (2007). *Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Giroux, H. A. (2014). *Eğitimde Kuram ve Direniş*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goldfarb, B. (2002). *Visual Pedagogy: Media Cultures in and Beyond the Classroom*. Durham, North Carolina: Duke University Press.
- Goodman, S. (2003). *Teaching Youth Media : A Critical Guide to Literacy, Video Production & Social Change*. New York: Teachers College Press.

- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Harold, C. (2004). Pranking Rhetoric: “Culture Jamming” as Media Activism. *Critical Studies in Media Communication*, 189–211.
- Hitchcock, L. A. (2013). *Kuramlar ve Kuramcılar Çağdaş Düşüncede Antik Edebiyat*. İstanbul: İletişim.
- Hoechsmann, M. ve Poyntz, S. R. (2012). *Media Literacies A Critical Introduction*. West Sussex: Blackwell Publishing.
- Fatoş Parsa, A., (2007), İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi, https://www.academia.edu/2533168/İmgenin_gücü_ve_görsel_kültürün_yükselişi (Erişim tarihi: 10.05.2018).
- İnceoğlu, Y. G. ve Çomak, N. A. (2009). *Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2015). *İnternet ve Sokak*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. Ankara: Nirengi Kitap.
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem Araştırması El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kara, O. E. (2010). Ulus Baker'in önerisi: Duygular Sosyolojisi ya da duygu ile düşüncenin evliliği. *Toplum ve Bilim - Sayı 119*, 214-218.
- Kellner, D. (2010). *Medya Gösterisi*. İstanbul: Açılımkitap.
- Keys, K. (2008). Contemporary Visual Culture Jamming: Redefining Collage as Collective, Communal, & Urban. *Art Education*, 98–101.
- Kincheloe, J. L. (2008). *Knowledge and Critical Pedagogy*. Springer.
- Klein, N. (2012). *No Logo*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Lasn, K. (2004). *Kültür Bozumu*. İstanbul: Bağımsız Yayınlar.
- Mamur, N. (2015). Critical Pedagogical Approaches to Visual Culture in Turkish Preservice Education. *Studies in Art Education*, 355-368.
- Martinez, U. (2012). Cultur(ally) Jammed: Culture Jams as a Form of Culturally Responsive Teaching. *National Art Education Association*, 12-17.
- Masny, D. ve Cole, D. R. (2009). *Multiple Literacies Theory*. Rotterdam: Sense Publishers.

- Merriam, S. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. . San Francisco: Jossey Bass.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma*. Ankara: Nobel.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Minor, V. H. (2013). *Sanat Tarihinin Tarihi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Mirzoeff, N. (1999). *An Introduction to Visual Culture*. Nwe York : Routledge.
- Onan, B. C. (2017). Çağdaş Sanat Eğitimi Kuramcıları Bağlamında Sanat Eğitiminde Yeni Eğilimler ve Çeşitli Uygulama Önerileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 291-319.
- Oter, L., Demirbilek, B., Bozok, K., Çetin, F. Esen, L., Sinan, C. ve İnan, H. (2016). 45. Bölüm. İrvül, Y., İrvül, F., Kalbimdeki Deniz. İstanbul: FOX.
- Önal, B. (2005). *Reklama Karşı Reklam Yıkma: Kültür Karıştırması Ediminin Semiyotik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.
- Özer, S. H. (2019). *Tüketim Karşıtlığı Olarak Kültür Bozumu Hareketi: Türkiye'deki Kültür Bozumu Hareketi Uygulamalarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research and Evaluation Methods / Fourth Edition*. USA: Sage Publications.
- Robins, K. (2013). *İmaj*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rose, G. (2001). *Visual Methodologies*. Sage Publications.
- Ruggiero, V. R. (2019). *Eleştirel Düşünme için Rehber*. İstanbul: Alfa Araştırma.
- Sandlin, J. (2007a). Living and Learning in the Shadow of the Shopocalypse: Reverend Billy's Anti-consumption Pedagogy-of-the-Unknown as Critical Adult Education. <http://adulterc.org/proceedings/2007/proceedings/sandlin.pdf> (Erişim tarihi: 03.11.2018).

- Sandlin, J. A. (2007b). Popular culture, cultural resistance, and anticonsumption activism: An exploration of culture jamming as critical adult education. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2007(115), 73-82.
- Sandlin, J. A. ve Milam, J. L. (2015). Mixing Pop (Culture) and Politics: Cultural Resistance, Culture Jamming, and Anti-Consumption Activism as Critical Public Pedagogy. *Curriculum Inquiry*, 323-350.
- Sandlin, J. A., Kahn, R., Darts, D. ve Tavin, K. (2009). To Find the Cost of Freedom: Theorizing and Practicing a Critical Pedagogy of Consumption. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 99-125.
- Sandlin, J. A., Schultz, B. D. ve Burdick, J. (2010). *Handbook of Public Pedagogy*. New York: Routledge.
- Sarup, M. (1996). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Stake, R. A. (1995). *The Art of Case Study Research*. Sage Publications.
- Sturken, M. ve Cartwright, L. (2009). *Practices of Looking An Introduction to Visual Culture*. New York: Oxford University Press.
- Şan, E. (2015). *Merleau-Pouuty*. İstanbul: Say Yayınları.
- Taburoğlu, Ö. (2013). *Resim, Söz, Yazı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Taş, O. (2017). *İletişim, Medya ve Kültür Anahtar Kavramlar*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Tavin, K. (2010). Art Education as Culture Jamming. J. A. Sandlin, B. D. Schultz, & J. Burdick içinde, *Handbook of Public Pedagoji* (s. 434). New York: Routledge.
- Tavin, K. (2016). *Angels, ghosts, and cannibals: Essays on art education and visual culture*. Aalto University Publication.
- Tavin, K. ve Tervo, J. (2018). How Soon Is Now? *Studies in Art Education*, 282-296.
- Tuna, N. (2013). *Tüketim Toplumuna Bir Meydan Okuyuş Olarak Kültür Bozumu Hareketi: Yıkıcı Reklam Uygulamalarına Yönelik Bir İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Türkcan, B. (2013). Okullarda Görsel Sanatlar Eğitiminin Kuramsal Temelleri. A. Üniversitesi içinde, *Görsel Sanatlar Eğitimi* (s. 17). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

- Uyanık, Ş. (2015). Toplumsal Hareketlerde Anonim Örgütlenmeler ve İsyân Ağlarının Mülksüzleştirilmesi. Y. İnceoğlu, ve S. Çoban içinde, *İnternet ve Sokak* (s. 224-256). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ümer, E. (2018). *Tekinsiz ve Temsil*. İstanbul: Pales Yayınları.
- Ünsay, Y. (2014). Türkiye'de Kültür Bozumu ve Dijital Aktivizmin Yeni Mecrası: Capsler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Yazan, B. (2015). Three Approaches to Case Study Methods in Education: Yin, Merriam, and Stake. *The Qualitative Report*, 20(2), s. 134-152.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yin, R. K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zizek, S. (2004). *Yamuk Bakmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- [http-1-https://theyesmen.org/project/dow-does-right-thing](https://theyesmen.org/project/dow-does-right-thing) (Erişim tarihi: 10.05.2019).
- [http-2-https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/total-population-sampling/](https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/total-population-sampling/) (Erişim tarihi: 12.12.2019).

EKLER

EK-1

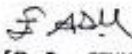

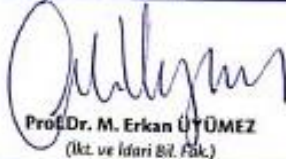

Araştırma İzin Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 13.10.2017 Protokol No: 113239

Tarih: 27.10.2017

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Kamusal Pedagoji Alanı Olarak Popüler Kültürün Sanat Eğitiminde Kullanımı: Bir Kültür Bozum Uygulaması
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Yrd. Doç. Mustafa TOPRAK
TEZ YAZARI:	Nagihan YILDIZ
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
 Prof. Dr. Coşkun BAYRAK (Başkan Eğitim Fak.)	
 Prof. Dr. T. Volkan YÜZER (Başkan Yardımcısı Açıköğretim Fak.)	 Prof. Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
 Prof. Dr. Münevver ÇAKI (Güzel Sanatlar Fak.)	 Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
 Prof. Dr. Mahdan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. Emel ŞIKLAR (İkt. ve İdari Bil. Fak.)

Bu araştırma, doktora tezim kapsamında sanat eğitiminde uygulanan kültür bozum etkinlikleri sürecini incelemek amacıyla taşımaktadır. Çalışma, benim (Nagihan YILDIZ) tarafımdan “Grafik Tasarımı V” anasanat atölye dersi kapsamında yürütülecek ve sonuçları tarafsız bir biçimde ortaya konacaktır. Buna yönelik olarak:

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, nitel araştırma yöntemleri kapsamında *video, ses kayıtları, öğrenci çalışma örnekleri, öğrenci günlükleri, değerlendirme formları ve görüşmeler* yapılarak veriler toplanacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı aşağıdaki iletişim bilgilerinden ya da nageehan@gmail.com mail adresinden yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Nagihan YILDIZ

Adres: Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Görükle/ BURSA

Cep Tel: 05425857026

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra teslim ediniz.)

Tarih:

Katılımcı Adı ve Soyadı:

İmza:

AMAÇ:

Bu çalışma, güzel sanatlar eğitimi grafik tasarım atölye dersinde yapılan kültür bozumu etkinliklerinin uygulama sürecinin ve sonuçlarının incelenmesini amaçlamaktadır.

Tarih ve saat:**Yer:****Görüşmeci:****İmza:****GİRİŞ:**

Merhaba,

Bu görüşmede amacım yapmış olduğumuz ders etkinlikleri üzerine düşüncelerinizi öğrenmektir.

- Bana görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım.
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Bu görüşmenin yaklaşık otuz dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI:

1. Derste yaptığımız etkinliklerin içinde en çok ilginizi çeken hangisiydi? Neden açıklar mısınız?
2. Ders sırasında ya da çalışmalarını yaparken karşılaştığınız zorluklar nelerdi?
3. “Tersyüz Etme” etkinliği sizin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahsedebilir misiniz?

Sonda: Bu etkinlik için seçtiğin reklam afişini nasıl tespit ettin? Bu seçimde neler etkili oldu?

Sonda: Çalışmada tersyüz ettiğin unsurlar nelerdi ve reklamın anlamı nasıl değişti?

4. “Kalıp Yargı Avı” etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

Sonda: Bu etkinlik için yaptığın video çalışmasında hangi kalıp yargıyı ele aldın?

Bu seçimde neler etkili oldu?

Sonda: Ders etkinlikleri sonrasında günlük hayatında kalıp yargılara bakışında nasıl değişiklikler oldu?

5. “Çalıştay” etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

Sonda: Bu etkinlik için yaptığın çalışmayı ortaya çıkaran fikir ve düşüncelerini açıklar mısın? Vermek istediğin mesaj neydi?

6. Derste yaptığımız etkinliklerin günlük hayatında sana yarar sağlayacağını

düşünüyor musun? Neden açıklar mısın?

Sonda: Ders etkinlikleri sonrasında reklamlara bakışında nasıl değişiklikler oldu?

Sonda: Sosyal çevrende ya da öğretmen olarak öğrencilerinde kültür bozumla ilgili farkındalık yaratmak ister misin? Neden açıklar mısın?

7. Sizce sanat eğitiminde kültür bozum etkinlikleri nasıl yapılabilir?

8. Sizce kültür bozum etkinliklerini sanat eğitiminin hangi aşamasında yapmamız daha yararlı olur? Neden açıklar mısın?

9. Başka eklemek istediğin bir şey var mı?

1- Derste yaptığımız etkinliklerin içinde en çok ilgini çeken hangisiydi? Neden açıklar mısın?

2- Ders sırasında ya da çalışmalarını yaparken karşılaştığın zorluklar nelerdi?

3- “Tersyüz Etme” etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

Sonda: Bu etkinlik için seçtiğin reklam afişini nasıl tespit ettin? Bu seçimde neler etkili oldu?

Sonda: Çalışmada tersyüz ettiğin unsurlar nelerdi ve reklamın anlamı nasıl değişti?

4- “Kalıp Yargı Avı” etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

Sonda: Bu etkinlik için yaptığın video çalışmasında hangi kalıp yargıyı ele aldın? Bu seçimde neler etkili oldu?

Sonda: Ders etkinlikleri sonrasında günlük hayatında kalıp yargılara bakışında nasıl değişiklikler oldu?

5- “Çalıştay” etkinliği senin için nasıl bir deneyimdi? Biraz bahseder misin?

Sonda: Bu etkinlik için yaptığın çalışmayı ortaya çıkaran fikir ve düşüncelerini açıklar mısın? Vermek istediğin mesaj neydi?

6- Derste yaptığımız etkinliklerin günlük hayatında sana yarar sağlayacağını düşünüyor musun? Neden açıklar mısın?

Sonda: Ders etkinlikleri sonrasında reklamlara bakışında nasıl değişiklikler oldu?

Sonda: Sosyal çevrende ya da öğretmen olarak öğrencilerinde kültür bozumla ilgili farkındalık yaratmak ister misin? Neden açıklar mısın?

7- Sizce sanat eğitiminde kültür bozum etkinlikleri nasıl yapılabilir?

8- Sizce kültür bozum etkinliklerini sanat eğitiminin hangi aşamasında yapmamız daha yararlı olur? Neden açıklar mısın?

9- Başka eklemek istediğin bir şey var mı?

Merhaba,

Aşağıda istenilen bilgiler, Nagihan YILDIZ tarafından yürütülen tez araştırması kapsamında toplanmaktadır. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.

Adınız Soyadınız:

Doğum Tarihi/Yeriniz:

E-posta adresiniz:

Telefonunuz:

İmza:

1. Cinsiyetiniz:

() Kadın

() Erkek

2. Evinizdeki aile bireylerinin eğitim durumları (mezuniyet durumu):

<u>Anne</u>	<u>Baba</u>	<u>Kardeş</u>	<u>Kardeş</u>
() İlköğretim	() İlköğretim	() İlköğretim	() İlköğretim
() Ortaöğretim (Lise)	() Ortaöğretim (Lise)	() Ortaöğretim (Lise)	() Ortaöğretim (Lise)
() Yükseköğretim	() Yükseköğretim	() Yükseköğretim	() Yükseköğretim

3. Anne- baba meslekleri:

Anne:

Baba:

4. Mezun olduktan sonra öğretmen olmayı istiyor musunuz?

() Evet

() Hayır

() Kararsızım

5. Yanıtınız ‘Kararsızım / Hayır’ ise geleceğiniz ile ilgili planlarınız nelerdir?
.....

6. Kitle iletişim araçlarından en sıklıkla hangilerini kullanırsınız?

- Televizyon
- İnternet
- Sinema
- Radyo
- Gazete / Dergi (sürelı yayımlar)
- Kitap

7. Günde ortalama kaç saat televizyon izlersiniz?

Lütfen belirtiniz:

8. Televizyonu sıklıkla hangi faaliyetleriniz için kullanırsınız?

- Dizi/Film izlemek
- Müzik dinlemek
- Haberleri izlemek
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

9. Günde ortalama kaç saat internet kullanırsınız?

Lütfen belirtiniz:

10. İnterneti sıklıkla hangi faaliyetleriniz için kullanırsınız?

- Bir konuda araştırma yapmak
- Alışveriş yapmak
- Oyun oynamak
- Müzik dinlemek
- Video/Film izlemek
- Ödev yapmak
- İletişim kurmak
- Arkadaş edinmek
- Sosyal medya kullanımı (Facebook, Instagram, Google+, Twitter, Skype, Youtube v.b.)
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

11. Öğrendiğiniz yeni bir bilginin doğruluğunu teyit etmek isterseniz nasıl bir yola başvurursunuz?

Lütfen belirtiniz:

12. Bir ürünü satın alırken önceliğinizi belirleyen hangisidir? Lütfen önceliğine göre 1'den 6'ya kadar numaralandırınız.

- () Fiyatı
- () Marka bilinirliği
- () İhtiyacınız
- () Kalitesi
- () Çok tercih ediliyor olması
- () Reklam ve tanıtımlar
- ()(Diğer)

08/11/2017 Tarihli Ders Değerlendirme Formu

Ad Soyad:

1- İnsanlar sizce neden kültür bozum (culture jamming) yapıyorlar? Amaçları sizce nedir?

2- Bu tip örneklerle daha önce hiç kendi evrenizde, Türkiye’de karşılaştınız mı? Hayır ise sizce sebepleri neler olabilir? Evet ise bunlara örnek verebilir misiniz?

3- Bu uygulamaları görmenin size neler kattığını düşünüyorsunuz? Etkileri oldu mu açıklar mısınız?

EK-6a

Ders Değerlendirme Formu

15/11/2017 Tarihli Ders Değerlendirme Formu

Ad Soyad:

1- "Tersyüz Etme" etkinliği için seçtiğin afişi nasıl tespit ettin? Bu seçimde neler etkili oldu?

2- Bu çalışmada tersyüz ettiğin şeyler nelerdir? (Slogan, logo, tasarım vs.) Neden açıklar mısın?

3- Çalışma esnasında ne gibi zorluklarla karşılaştın?

EK-6b

Ders Değerlendirme Formu

22/11/2017 Tarihli Ders Değerlendirme Formu

Ad Soyad:

1- Günlük hayatımızda kalıp yargılara başvurduğumuzu düşünüyor musunuz? Ne gibi zararlı / yararlı sonuçları olabilir, açıklar mısınız?

2- Sizce kalıp yargılar en çok nerede kullanılmaktadır? Neden?

3- Sizin ya da tanıdığınız birinin kalıp yargılarla değerlendirildiği oldu mu? Bunu nasıl karşıladınız, davranışlarınızı nasıl etkiledi?

EK-6c

Ders Değerlendirme Formu

29/11/2017 Tarihli Ders Değerlendirme Formu

Ad Soyad:

1- Derste yaptığımız etkinlikleri nasıl buluyorsun? Ders isleyişine ilişkin bir önerin ya da eleştirin var mı?

2- Ders dışında yapılması gereken etkinlikleri yerine getirebiliyor musun? Evet ise zorlandığın ya da sevdiğin şeyler nelerdir? Hayır ise bunun nedenleri neler olabilir?

3- Eklemek istediğin başka bir şey var mı?

TEMSİLİ CD DEĞERLENDİRME FORMU

Sayın Uzman,

Kültür bozumu etkinliklerinin gerçekleştirildiği Grafik Tasarım Atölye V dersi video kayıtlarından hazırlanarak size sunulan Temsili CD'yi inceleyerek lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Nagihan YILDIZ

Gözlenen Davranış	Evet	Kısmen	Hayır
Ortam (36 Numaralı Grafik Atölyesi)			
Atölye teorik bilgi paylaşımı için uygun mu?			
Atölye uygulamalı çalışmalar yapmaya uygun mu?			
Atölye yerleşim düzeni sınıf içi etkileşime uygun mu?			
Video kayıt cihazı araştırmacı ve katılımcıların tamamını görüntülüyor mu?			
Araştırmacı			
Etkinlikler öncesi gerekli açıklamalarda bulunuyor mu?			
Ders sürecinde katılımcıların görüşlerini dikkate alıyor mu?			
Katılımcıları ders sürecine dahil edecek ortamı sağlıyor mu?			
Etkinliklerde farklı türden materyal kullanımına yer veriyor mu?			
Eleştirel düşünmeye rehberlik edecek sorular yöneltiyor mu?			

Katılımcılar			
Ders sürecindeki tartışmalara aktif biçimde katılıyorlar mı?			
Etkinliklerle ilişkili kendi yaşam deneyimlerini paylaşıyorlar mı?			
Etkinliklere katılmaya istekli görünüyorlar mı?			
Diğer katılımcıların sanatsal ürünlerine ilişkin eleştirel dönüt veriyorlar mı?			
Genel Değerlendirme			
Kültür bozumu etkinlikleri sanat eğitimi ile ilişkilendiriliyor mu?			
Ders sürecinde uygulamalı çalışmalara yer veriliyor mu?			
Ders sürecinde teorik anlatımlara yer veriliyor mu?			
Ders sürecinde tartışma ortamı oluşuyor mu?			
Etkinlikler günlük yaşamdan örnekler içeriyor mu?			
Etkinlikler katılımcılara yeni bakış açısı kazandıracak nitelikte mi?			
Etkinlikler sonunda geliştirilen sanatsal ürünler sınıf ortamında değerlendiriliyor mu?			

Formu Dolduran Uzman:

Tarih:

İmza:

**29/11/2017 TARİHLİ “KALIP YARGI AVI ETKİNLİĞİ SÜRECİ
DERS PLANI”**

Birinci Bölüm

Bu bölümde ders planına ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Okul	: Anadolu Üniversitesi
Dersin Adı	: Grafik Tasarım V Atölye Dersi
Şube-Sınıf	: Resim-İş Öğretmenliği Programı 4. Sınıf Öğrencileri (15 kişi)
Ders Süresi	: 50+50+50+50 Dakika (4 Ders Saati)

İkinci Bölüm**Dersin Öğrenme Çıktıları**

Dersin hedeflenen öğrenme çıktıları etkinlik planına uygun olarak “*Grafik Tasarım V*” dersinin Anadolu Üniversitesi bilgi paketinden alınmıştır.

- Görsel kültür bilgilerini görsel sanatlar eğitimi alanında kullanabilme
- Çağın sorunları hakkında bilgili olmak
- Yaşam boyu öğrenmenin gerekliliği bilincini taşıma ve bunu gerçekleştirebilme

Kazanımlar

- Farklı türden (görsel, görsel-işitsel, yazılı) kültürel metinde kullanılan kalıp yargıları fark eder
- Gündelik hayatından kalıp yargılara örnekler verir
- Kalıp yargıların gündelik hayattaki rolünü tartışır
- Verilen bir metni kendi bakış açısına göre yeniden yazar

Dersin Kapsamı

- Sanat tarihinden seçilen bir resmin temsiliyet açısından incelemesi
- Video gösterimi üzerine kalıp yargı konusunda tartışılması
- Haber özeti etkinliğinin gerçekleştirilmesi
- Kalıp yargı avı etkinliği için katılımcıların oluşturacakları video hakkında bilgilendirilmesi
- Ders değerlendirme formunun doldurulması

Dersle İlgili Temel Kavramlar

Kalıp Yargı Avı etkinliği şu alanlarla ilişkilidir:

- Görsel Kültür Sanat Eğitimi, Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Kültür Bozumu

Araç-Gereç, Öğrenme-Öğretme Stratejileri, Yöntem ve Teknikleri

Sanat tarihinden seçilmiş bir resim örneği ve bununla ilgili bir okuma kâğıdı, projeksiyon cihazı ile video gösterimi, haber kesitlerinin yer aldığı bir çalışma kâğıdı. Düz anlatım, sınıfın geneliyle-büyük grup tartışması.

Dersin Öğrenme-Öğretme Süreci

Dersin öğrenme-öğretme süreci giriş ve gelişme etkinlikleri ana başlıkları altında açıklanmıştır.

Giriş Etkinlikleri

Ders Konusuna Dikkat Çekme (~ 5 dk.): Araştırmacı geçen hafta başlanan kalıp yargı avı etkinliğine devam edileceğini ve bu etkinliği haftaya tamamlayacaklarını söyler. Sonra katılımcılara şu soruyu yöneltir: “*Bana bildiğiniz bir masalın ismini söyler misiniz?*”

Araştırmacı soruya yanıt veren katılımcılara şu soruyu yöneltir: “*Bu masalın ana karakterinin cinsiyeti ve rolü nedir?*” katılımcıların görüşleri alınır.

Güdüleme (~ 2 dk.): Araştırmacı popüler kültürün bir parçası olarak masalların, çizgi filmlerin, reklamların, müzik videolarının, bilgisayar oyunlarının vs. toplumsal kalıp yargıların belirlenmesinde oynadığı rolün incelenmesi gerektiğini söyler. Örneğin, masallar

aracılığıyla kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiği ya da ne karakterde olduğu gibi bilgiler (prensesler güzeldir, masumdur, eve ait olandır, her zaman yardıma muhtaçtır vb. gibi) yer alabilmektedir. Araştırmacı bu türden anlam üreten sistemleri incelemenin daha kompleks anlam sistemlerini anlamamız ve bunlardan ne kadar etkileneceğimizi belirleyebilmemiz açısından önemli olduğunu vurgular.

Katılımcıların Dersin Öğrenme-Öğretme Sürecinden Haberdar Etme (~ 2 dk.):

Araştırmacı ders sürecinde ne tür çalışmalar yapacakları ile ilgili katılımcıları kısaca bilgilendirir. (Sanat tarihinden seçilen resim örneğinin kadın erkek rolleri açısından tartışma, seçilen bir dizinin gösterimi ve tartışma, haber özeti etkinliğinin yapılması ve tartışma, kalıp yargı için hazırlayacakları kısa videolarla ilgili bilgi paylaşımı, ders günlüklerinin doldurulması)

Katılımcıların Ders Hazırlıklarını Paylaşmaları: (~ 10 dk.):

Araştırmacı katılımcılardan ders hazırlığı olarak istenen; “Günlük yaşamda karşılaştığımız kalıp yargıları not alınız” konusunda neler buldukları sorusunu yöneltir. Katılımcıların tespit ettikleri kalıp yargılarla ilgili görüşleri alınır.

Ders Geçiş:

Araştırmacı geçen hafta portre fotoğrafların görsel göstergeleri üzerinden nelerin tahmin edilebileceğini ve sahip olduğumuz kalıp yargılarla ilgili yapılan giriş etkinliğine bu hafta bir sanat eseri üzerinden temsil konusunu inceleyerek devam etmenin yararlı olacağını söyler.

Gelişme Etkinlikleri

Etkinlik 1 – Sanat Tarihinden Seçilmiş Bir Resmin İncelenmesi (~ 35):

Öncelikle katılımcılara inceleyecekleri resmin örneği dağıtılır (ya da projeksiyon cihazıyla duvara yansıtılır) ve bir süre resmi incelemeleri gerektiğini söyler. Daha sonra aşağıda yer alan soruları sınıfa sırasıyla sorar, soruları yanıtlamaları için ipuçları sunar.

Çalışma kâğıdında şu sorular yer almaktadır:

- Resimde neler görüyorsunuz?
- Bu resmin konusu sizce nedir? Hangi göstergeler bunu düşünmene sebep oldu?
- Neden yerde ölü kuşlar var? Bunların sembolik anlamları var mıdır varsa nedir?
- Erkek nasıl temsil edilmiş, neden? Kadın nasıl temsil edilmiş, neden?
- Resmin altmetni nedir? (Saklandığını düşündüğün anlam nedir?)
- Kadın-erkek güç ilişkileri açısından resmi nasıl değerlendirirsin?
- Resmin ürettiği kalıp yargılar var mıdır? Varsa nelerdir?
- Sizce sanatçı bu resmi neden üretmiş olmalı? Resmin ilettiği mesaj kimin? Bunun için kim ödemiş olmalı?

Araştırmacı katılımcılara resim ile ilgili okuma parçasını dağıtır. Okumaları için 10 dakika süre verir. Bu okumada resimle ilgili verilen bilgilerle ilgili ne düşündükleri sorusunu sorar, ilginç buldukları, şaşırdıkları ya da itiraz edecekleri bir şey olup olmadığı sorusunu katılımcılara yöneltir ve yanıtları sınıfla tartışır.

Ara Değerlendirme: Araştırmacı, yapılan uygulamanın günlük hayatımızda karşımıza çıkan her türden görsel ve diğer kültürel metne yöneltiler olabilir olduğunu belirtir. Örneğin, bir filmi, sosyal medya hesabından paylaşılmış bir fotoğraf karesini ya da bir reklam afişini aynı şekilde yorumlanabileceğini söyler.

Ara Geçiş (~ 2 dk.): Araştırmacı seçtiği bir televizyon dizisinden [güncel olarak gösterimde olan *Kalbimdeki Deniz* dizisi (Oter vd., 2016)] kısa bölümler gösterileceğini ve katılımcılara dağıtılan çalışma kâğıdında yer alan sorulara izledikleri diziyle ilişkili olarak cevaplamaları gerektiği söyler.

Etkinlik 2 – Popüler Bir Televizyon Dizisini Tartışma: (~ 20 dk.):

Araştırmacı soruların yer aldığı çalışma kâğıdını katılımcılara dağıtır ve soruları bir süre (2 dakika) incelemelerini ister. Araştırmacı dizinin ırk, sınıf, cinsiyet, etnik köken, fiziki görünüş gibi kalıp yargılar ve şiddet açısından inceleneceğini ancak katılımcıların dikkatini çeken konuşmak istedikleri diğer detayları videonun bitiminde sınıfla paylaşmak üzere çalışma kâğıdına not almalarını söyler. Çalışma kâğıdında şu sorular yer almaktadır:

- İzlediğiniz dizide sınıfsal kalıp yargılar var mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir? (Alt, orta, üst sınıf)
- Cinsiyetçi kalıp yargılar kullanılmış mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir? (Kadın, erkek)
- Din, ırk, etnik köken ile ilgili kalıp yargılar var mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir?
- Şiddet konusu nasıl ele alınmış? Ne türden bir şiddet söz konusudur?
- Şiddet açısından dizinin iç tutarlılığı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Dizinin izlediğiniz kısmında senaryosunu değiştirebilseydiniz bu ne olurdu? Neden?

Araştırmacı bu soruları katılımcılarla tartışır (sınıfın geneliyle-büyük grup tartışması).

Ara Geçiş: Araştırmacı önyargı ve kalıp yargının haberlerde nasıl yer aldığını örnekleyen ufak bir etkinlik yapılacağını söyler.

Etkinlik 3 – Haber Özeti İncelemesi (~ 25 dk.): Araştırmacı güncel haber sitelerinden alınan üç adet haber özetinin yazılı olduğu kâğıtları katılımcılara dağıtır. Katılımcıların kendi başlarına bu haber özetlerini okumalarını ve her bir haber için altında yazılı olan soruyu yanıtlamalarını söyler. Eğer isterlerse soruların yanıtlarını ikili grup şeklinde tartışarak bulmalarını ve yanıtlarını soru kâğıdına yazmalarını ister.

Ara Değerlendirme: Haber özeti etkinliği değerlendirmesi katılımcıların görüşleri alınarak yapılır.

Üçüncü Bölüm

Kapanış: (~ 5 dk.): Araştırmacı, bir sonraki hafta yapılacak olan çalıştay etkinliği ile ilgili açıklama yapar. Katılımcılara kalıp yargı avı etkinliği için hazırladıkları videoları tamamlamaları gerektiğini hatırlatır.

Sayın hocam, bu çalışma “*Kamusal Pedagoji Alanı Olarak Popüler Kültürün Sanat Eğitiminde Kullanımı: Bir Kültür Bozum Uygulaması*” başlıklı doktora tezim kapsamında benim tarafımdan (Nagihan YILDIZ) “Grafik Tasarımı V” dersiniz kapsamında yürütülecek ve sonuçları tarafsız bir biçimde ortaya konacaktır. Öncelikle araştırmanın sınıfınızda yürütülmesine ilişkin sözlü olarak verdiğiniz izine dayanarak Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu’ndan araştırma yapmak üzere resmi izin yazısı almış bulunmaktayım. Bu araştırmada;

- Katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Öğrencilerinizin çalışmaya katılımları gönüllük esasına dayalı olacaktır.
- Derste yürütülecek çalışmaların içerikleri sizinle paylaşılacak ve uygun bulduğunuz zaman diliminde gerçekleştirilecek, eğitim-öğretimin aksatılmamasına dikkat edilecektir.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kapsamında *video ses kayıtları, öğrenci çalışma örnekleri, öğrenci günlükleri ve görüşme* yapılarak veriler toplanacaktır.
- Araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin ve katılımcıların (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- Toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmayı istediğiniz zamanda sonlandırabileceksiniz. Bu durumda toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

İzin formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı bana Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi bölümü

0224 294 2550 telefon numarasından ya da nageehan@gmail.com mail adresinden yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Nagihan YILDIZ

Adres: Uludağ Üniversitesi Güzel
Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-Is
Öğretmenliği Anabilim Dalı Görükle/
BURSA

İş Tel :0224 294 2550

Cep Tel: 05425857026

Yukarıdaki açıklamaları okudum ve anladım. Araştırmanın sınıfımda gerçekleştirilmesini gönüllü olarak kabul ettiğimi aşağıdaki imzamlı beyan ederim.

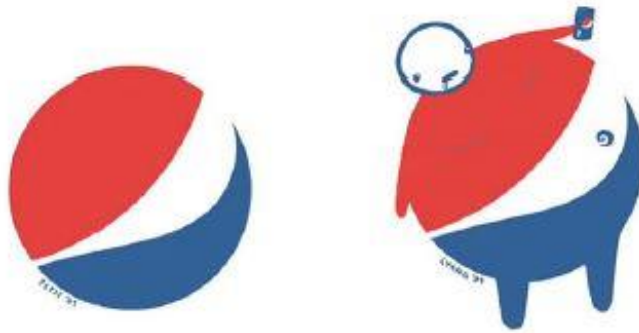
Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-10

Tersyüz Etme Etkinliği Görselleri

THIS IS WHAT I THINK WHENEVER I SEE
ONE OF THE NEW PEPSI ADS. ☹.

EK-10a

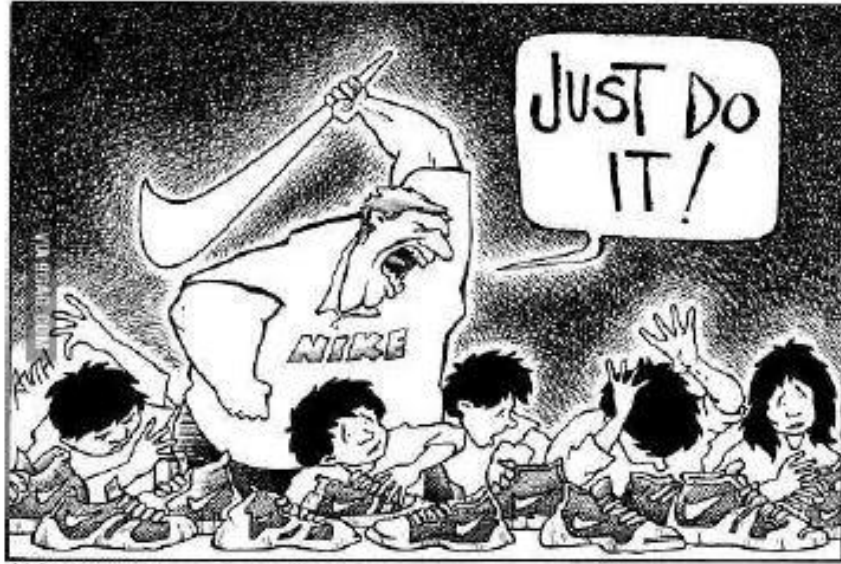
Tersyüz Etme Etkinliği Görselleri

EK-10b

Tersyüz Etme Etkinliği Görselleri

© 1997 Nike Inc. All rights reserved. Nike and Just Do It are trademarks of Nike Inc.

SLA ERY
JUST DO IT

what's **VICTORIA'S SECRET** to being so skinny?

How has the fashion industry impacted your view of yourself?

GUESS
BY MARCIANO

how many in the US suffer from eating disorders....

... up to 24 million

why don't I have that **GAP** between my thighs?

1

EK-10g

Tersyüz Etme Etkinliği Görselleri

EK-10h

Tersyüz Etme Etkinliği Görselleri

Resim W.5: Sir Edwin Landseer (1802-1873), *Modern Zamanlarda Windsor Şatosu: Kraliçe Viktorya, Prenis Albert ve Prenses Viktorya* (1845), tuval, 110x140 cm. Windsor Castle, The Royal Collection, acc. no. 538721, © 1995, Majestelerin Kraliçe II. Elizabeth.

Sir Edwin Landseer: Kraliçe Viktorya, Prenis Albert ve kızları Viktorya'nın büyük bir portresi (Resim IV.5) üzerinde çalışmaya 1840 yılında başlayıp portreyi ancak 1845'te bitirmişti. Resim için tam 840 sterlin gibi hatırı sayılır bir para almıştı. Windsor Şatosunda aile çevresinin oturma salonunda asılıydı resim.¹² Böyle bir kraliyet ailesi portresine kan sporu sokmak gibi tuhaf –hatta görünüşte gereksiz– bir terahit nasil açıklayabiliriz? Bu sorunun bir yanıtı; hayvanların öldürülmesi ile normalde topluma egemen olan düzenlemeye uymayan bir durumda bile cinsiyet hiyerarşisinin korunması arasındaki bağlantıda yatıyor.

Kraliçenin kocası olarak Prenis Albert devletin başı olan karısının iktidarının gölgesinde kalıyordu. Bu durum, Viktorya dönemine hakim olan aile hiyerarşisiyle derinden uyumsuzdu ve çiftin baş aile olması ve dolayısıyla da ulusun “ideal emsali” olmaları göz önüne alındığında baş ağrıtan bir durumdur. İşte Landseer, tabloda Albert'in aile reisi olarak rakkipsiz bir otoriteye sahip olduğunu iddia ederek, bu yolla kraliçe eşini olarak üstlendiği çok sınırlı ulusal rolünü önemsiz gibi gösteriyor ve eşler arasındaki tersine çevrilmiş iktidar ilişkisini sorguluyor. Ressamı bunu iki yolla gerçekleştiriyor. Birincisi, Viktorya'yı profilden çizirken Albert'i tam cepheden veriyor ve Albert'in cüssesini karşınıskine göre biraz abartıyor. Fiziksel olarak kraliçe hem zayıf hem de narin görünürken Albert özellikle de uzun bacakları sayesinde buyurgan görünüyor. İkincisi ve daha da önemlisi, Landseer resme kimi söylenecek güvenceler dahil ediyor: sevilen av köpeği (ki sahibince oksanıyor) ile zemin ve mobilyalar üzerine savrulmuş ve bir tanesi henüz yürümeğe başlayan kız tarafından yukarıya kaldırılmış olan altı ölü av kuşundan oluşan bir av natürmortü.

Vurulmuş kuşlardan hâlâ kanlar akıyor; dolayısıyla pahalı halıların ya da güzelim mobilyaların üzerine iş olsun diye konulmamış bunlar. Belli ki bunun gerekli olduğu düşünülüyordu ve muhtemelen inşinin doğru okunması güvence altına alınmamı bir yolu olarak görülmüştü; yoksa bir aile portresine bunların dahil edilmesi çok tuhaf ve hatta zevksiz bir terahit. Kuşlar, kendilerini öldüren adamın erkekliliğini ortaya koyuyor. Bunun vurgulanması gerekir çünkü bu adam, Viktorya dönemi evliliklerinin üzerine bina edildiği iktidar ilişkisinin tersine çevrilmiş olduğu bir ailedeki eş statüsüyle kamunun önüne çıkan bir adamdır. Kaldı ki ulus-devletin en önde gelen ailesi olarak bir emsal konumundadır. Viktorya'nın Albert'e sadakati ya da

12. Oliver Millar, *The Queen's Pictures* (New York: Macmillan, 1977), s. 172.

kocası olarak hürmeti konusunda hiçbir soru işareti bulunmuyor ve kocasının erken ölümünün ardından on yıllarca karalara bürünmesi de bunu herkese göstermiştir. Ne var ki şurası da aynı derecede su götürmez bir gerçektir: Cinsiyet konusunda tarihinin en saplantılı dönemi yaşayan bir toplumdaki Viktorya'nın kraliçeliği kesinlikle Albert'in şerefini gölgeliyordu. Albert'in avlanma ve öldürmeye olan düşkünlüğü ataerki otoritenin bir savunusudur. Öldürülen av kuşlarının en güçlüünü inceleyen kızı için eve getirdiği kuşlar bu otoritenin merkezi konumunu vurgular.

On sekizinci yüzyıldan itibaren, İngiliz portrelerinde kuşların ve özellikle de evcil hayvan niyetine kafeslenen kuşların kullanılması, kadının evdeki rolüne işaret eden kişi düzeneklerden biriydi. Preder Thomas D'Oyly ve karısı Henrietta Maria'nın birlikte gösterildiği Arthur Devis'in resminde (Resim IV.6) koca, okuduğu bir mektubu karısına uzatıyor. Belli ki okuduğu bu mektuba cevap yazacak; çünkü bir

Aşağıda gördüğünüz meslek gruplarının karşısına en uygun bulduğunuz fotoğrafın numarasını ve gerekçesini yazınız.

Meslek Grubu	Fotoğraf Numarası	Hangi zeliler böyle dşnmenizde etkili oldu?
Müzisyen		
Seri Katil		
Ev alışanı		
Filozof		
Matematikçi		
Siyasetçi		
Sporcu		

EK-11c

Kalıp Yargı Avı Etkinliği Görseli

EK-11d

Kalıp Yargı Avı Etkinliği Görsele

EK-11e

Kalıp Yargı Avı Etkinliği Görseli

Aşağıda gördüğünüz kelimelerin devamına aklınıza gelen ilk kelimeleri yazınız ya da aklınıza gelen ilk cümleyle tamamlayınız.

Kadınlar,
Erkekler,
Sarışınlar,
Esmerler,
Şişmanlar,
Zayıflar,
Çocuklar,
Müslümanlar,
Yahudiler,
Hristiyanlar,
Budistler,
Türkler,
Kürtler,
Ermeniler,
Muhacirler,
Suriyeliler,
Çingeneler (Konar göçerler),
Amerikalılar,
İngilizler,
Almanlar,
Fransızlar,
Ruslar,
İtalyanlar,
Yunanlılar,
Doktorlar,
Hemşireler,
Aşçılar,
Öğretmenler,

EK-12

Kalıp Yargı Avı Etkinliği Dizi İzleme Etkinliği

1- İzlediğiniz dizide sınıfsal kalıp yargılar var mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir? (Alt, orta, üst sınıf)

2- Cinsiyetçi kalıp yargılar kullanılmış mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir? (Kadın, erkek)

3- Din, ırk, etnik köken ile ilgili kalıp yargılar var mıdır? Varsa nasıl temsil edilmiştir?

4- Şiddet konusu nasıl ele alınmış? Ne türden bir şiddet söz konusudur?

5- Şiddet açısından dizinin iç tutarlılığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

6- Dizinin izlediğiniz kısmında senaryosunu değiştirebilseydiniz bu ne olurdu? Neden?

- Aşağıda yer alan haber özetlerini okuyunuz, ön yargı/kalıp yargı bildiren ifadelerin altını çiziniz (İrk, sınıf, cinsiyet, inanç, etnik köken vs.)
- Haber özetleri altında yer alan soruları yanıtlayınız.

Haber özeti 1

“Diyarbakırlı genç adam, iki gün önce 17 yaşındaki kız kardeşini, kafede bir erkekle beraber gördü. Duruma sinirlenen genç adam, kız kardeşinin telefonunu alıp onu taksiye bindirerek eve gitmesini söyledi. Ağabeyinin erkek arkadaşı ile kendisini görmesinden korkan 17 yaşındaki kız eve gitmeyerek kayıplara karıştı”

Ön yargı/kalıp yargı içeren tutum nedir?

Ön yargı/kalıp yargı kime yönelmiş durumda?

Haber özeti 2

“İslam'a hakaret eden ahlaksız akademisyene haddi bildirildi. Şırnak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesinin, sosyal medya hesabından bütün dinlerin ortak değerlerinden olan Hz. İbrahim ve onunla başlayan Kurban ibadetini aleni şekilde aşağılayıcı ve alaycı ifadeler kullanarak toplumun kutsal değerlerine inanç ve örfüne hakaret ettiğinin belirlendiğini söyledi”

Ön yargı/kalıp yargı içeren tutum nedir?

Ön yargı/kalıp yargı kime yönelmiş durumda?

Haber özeti 3

“ABD’de 378 bin kişi hayatını kaybedebilir. Amerikan National Interest (NI) dergisi, ABD ile Kuzey Kore arasında nükleer savaş çıkması durumunda yaşanabilecek bir senaryoyu kurguladı. NI yazarı Daniel R. DePetris’e göre 250 kilotonluk nükleer bombanın Los Angeles’a isabet etmesi halinde megakentte yaşayan 378.000 kişi hayatını kaybedecek”

Ön yargı/kalıp yargı içeren tutum nedir?

Ön yargı/kalıp yargı kime yönelmiş durumda?

1- İnsanlar sizce neden kültür bozum (culture jamming) yapıyorlar? Amaçları sizce nedir?

Kültür bozumu yapmak günlük hayatımızla ilişkili olan reklamların bize vermek istediklerinin dışında aslında verdiklerini göstermeyi amaçlamaktır. İnsanları bilinçlendirmek ya da insanların zaten bildiği ancak gözmezden geldiği bir takım şeyleri onlara hatırlatmak, Öncemini kavramalarını sağlamak olabilir.

2- Bu tip örneklerle daha önce hiç kendi çevrenizde, Türkiye'de karşılaştınız mı? Hayır ise sizce sebepleri neler olabilir? Evet ise bunlara örnek verebilir misiniz?

Aslında bu durumdan en çok muzdarip bir topluma sahibiz ancak bizim toplumumuzda bilinçlenmenin yaras ilelediğini söylemek durumundayım. Ya da bilsek bile reklamın bize verdiğinden çok verdikleriyle ilgilenen ve sevmeden etkilenerek birseylere sahip olma dürtüsüne sahip bir topluma sahip olduğumuzu söyleyebilirim.

3- Bu uygulamaları görmenin size neler kattığını düşünüyorsunuz? Etkileri oldu mu açıklar mısınız?

Bir önceki yazımda da olduğu gibi aslında zaten bildiğim şeyleri bana vurgulayarak tekrar hatırlattı ve buna dikkat etmem gerektiğini düşündürdü. Bir nevi gelecekte mesleğim olabilecek olan reklam yapmanın aslında ne olduğunu nasıl yapılacağını ve gerçeklerini bana gösterdi.

1- İnsanlar sizce neden kültür bozum (culture jamming) yapıyorlar? Amaçları sizce nedir?

Günümüzde, sorun olan ve halende sorun olmaya devam eden, ve bizi etkileyen, insanları, tüketmeye, almaya, aynılaştırmaya, yonelik, diki kalımlarına eleştirel bir bakış açısı kazandırmak amacı taşıyor. Ve insanlara "neden" sorusunu sordurtmak, Tulerinde bir, muhakeme yaptırtmak, düşünmelerini, değerlendirmelerini sağlamak için bizi oluşturur.

2- Bu tip örneklerle daha önce hiç kendi çevrenizde, Türkiye'de karşılaştınız mı? Hayır ise sizce sebepleri neler olabilir? Evet ise bunlara örnek verebilir misiniz?

Daha önce bu tip örneklerle karşılaşmadım. Karşılaşmamamın, çok tuhaf olduğunu düşünüyorum ayrıca. Ve sanırım bunun da sebebi, bizim bu tip sorunların farkında olmamız, fakat aklı değiştirmek için veya insanların bilinçlenmesini sağlamak için, hiçbir çaba sarfetmememiz.

3- Bu uygulamaları görmenin size neler kattığını düşünüyorsun? Etkileri oldu mu açıklar mısınız?

Bu tür, örneklerle, karşılaşmak ve insanlara neler kattığını, katabileceğini düşünmek, öğrenmek bana birşeyler yapabileceğimizi düşündürdü. Ne kadar az, eleştirdiğimizi, ne kadar az sorgulayarak, hareket ettiğimizin farkına vardım.

1- Günlük hayatımızda kalıp yargılara başvurduğumuzu düşünüyor musunuz? Ne gibi zararlı / yararlı sonuçları olabilir, açıklar mısınız?

Evet, bir insana tansüken hatta yaldu. Yarımlarda geciken bile dile getirilmesekte in Sesimizle o kişiye yönelik bir yargıda bulunuyoruz. Yargılar eğer kişiyi düşünür yenden eleştiriyorsa kişi huzur ve özgürlüğünü yargılıyorsa zararlı olur. En yığı oluşturmada, kişiye etiket yapıştırma da kişiyi doğru tanıma ve biz pek çok konuda "tarafli" bir tutumda olma da neden olur. Kalıp yargılarının pek yararı olabileceğini düşünmüyorum. Belki tek yararı "merake" dertleriyle hareket edip kişi veya konuların üstüne gidip, gıhalmemize olabilir.

2- Sizce kalıp yargılar en çok nerede kullanılmaktadır? Neden?

Hayatin her alanında kullanılmaktadır. Toplumlar da kişilerin kişileri yargılanması, ülkelerin başka ülkeleri yargılanması gibi gittikçe genişleyebilmektedir. İnsan ilişkilerinde çoğun olarda yaşanmaktadır.

3- Sizin ya da tanıdığınız birinin kalıp yargılarla değerlendirildiği oldu mu? Bunu nasıl karşıladınız, davranışlarınızı nasıl etkiledi?

Evet oldu. İlkokul döneminde ten renginden dolayı olmuştur. ve bu beni daha da kaparik yapmıştı. arkadaşımada farklı bir toplumdun olmasından ötürü olmuştur. Kendisi kareli ve onunla geçerken irkimi bilmeden, kültürünü bilmeden ona yargıda bulundular, gınlı, japa, ketile gibi sözler söyledi. böcek yiyenler gibi ithanlarda bulunuldu ve bu arkadaşımı üzmeğe ve kendisine yapıla bu şey onunda Türkler üzerinde yargı olusturmasına da sebep oldu.

1- Derste yaptığımız etkinlikleri nasıl buluyorsun? Ders işleyişine ilişkin bir önerin ya da eleştirin var mı?

Derste istenilen anlatılan konulara bayılıyorum! Günümüze görmediğim medyanın bize empoze ettiği şeyleri görmeye başladım. Günümüze cinsiyetçi ayrımlar, kültürel olarak ayrımlar, bazen istemsiz olarak farkında olmadan yaptığım yapıları bile fark ettim.

2- Ders dışında yapılması gereken etkinlikleri yerine getirebiliyor musun? Evet ise zorlandığın ya da sevdiğin şeyler nelerdir? Hayır ise bunun nedenleri neler olabilir?

Ders dışındaki etkinlikleri %50 - %50 yapabiliyorum. Ödevlerim çok ve uğraşmaya çalışıyorum. Bu etkinliği seviyorum emin olun. daha çok uğraşmayı istedim. ilk defa bu kadar uğraşmak istedim bu etkinliğe. 😊

3- Eklemek istediğin başka bir şey var mı?

inanın yok yeterince güzel, konular dolu ve düşünme gerektiren konular, görmemi sağlıyor pünlük yasa tıd

1- Derste yaptığımız etkinlikleri nasıl buluyorsun? Ders işleyişine ilişkin bir önerin ya da eleştirin var mı?

Aktif katılım sağlayan etkinlikler olması iyi. Video fotograflar gibi farklı kaynaklarla konuları işlemeniz güzel, eğlenerek severek konulara katılıyoruz. Ve konuşmayı sevdiğimiz başlıklar ve konular olmasını seviyorum.

2- Ders dışında yapılması gereken etkinlikleri yerine getirebiliyor musun? Evet ise zorlandığın ya da sevdiğin şeyler nelerdir? Hayır ise bunun nedenleri neler olabilir?

Kısmen getirebiliyorum. Başka dersler ve yoğunlukla tam istenilen iş kalitesini sunmuyorum ama elimden geleni, en azından bir iş sunabilmeye çalışıyorum.

3- Eklemek istediğin başka bir şey var mı?

Daha konuşmalı veya grup işleri olursa daha iyi olabilir. Zaman ve kolaylıkla açısından. Ama böylelikle memnunuz :)

EK-15 Görüşme Verilerinin Analizi Sonucu Ulaşılan Tema, Alt Tema ve Kod İfadeleri

ANLAMAK	ÖĞRETMEK		UYGULAMAK		DEĞERLENDİRMEK	
	Borunayı Öğretmek	Eleştirel farkındalığı öğretmek	Üretim Yaklaşımları	Fikrîte yola çıkmak	Tüketim Kültürü Eleştirisi	Marka büyüü
Eleştirel Bakmak	<ul style="list-style-type: none"> Almanın yönlendirilmesi Anacın farkında olmak Medyanın manipülatif oluşu 	<ul style="list-style-type: none"> Eleştirel farkındalığı öğretmek Mesleki benimsene Öğretmenlik hedefi 	<ul style="list-style-type: none"> Üretim Yaklaşımları 	<ul style="list-style-type: none"> Fikrîte yola çıkmak Olumsuz yaşam deneyimi Plastik terçhlerin esnekliği Yapıöçümün üst bütşşsel doyumunu 	<ul style="list-style-type: none"> Tüketim Kültürü Eleştirisi 	<ul style="list-style-type: none"> Marka büyüü Tüketim yanlığı Eleştirel tutum ihtiyacı
Süreçten Kalanlar	<ul style="list-style-type: none"> Arkayı da görmek Güzel bir fibr ortamı Uyanmak gibi bir şey 	<ul style="list-style-type: none"> Yapıöçüme yer açma Düzeğe uygun etnikler Erken farkındalığın önemi 	<ul style="list-style-type: none"> Yapı Kurma Yolları 	<ul style="list-style-type: none"> İroni kullanma Alt anlamata çalışma Dil temelli yaklaşım Mesajı plastik ögeye dönüştürme 	<ul style="list-style-type: none"> Sunflandıırma Karşıtlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Kalıp yarullann eleştirisi Kültürel öğrenmişliğin eleştirisi Sosyal statülerin güreceliği
Kişisel Çıkarımlar	<ul style="list-style-type: none"> Hazırbulunmuşluk Özeleştir Bağlam oluşumuna kaygısı Mikro söylem olarak var olmak 	<ul style="list-style-type: none"> Akrarı paylaşımı Gelenekselden eleştirele 	<ul style="list-style-type: none"> Eleştirel Dayanaklar 	<ul style="list-style-type: none"> Genellenelerin yıkımı Kapitalist sürüklenme 	<ul style="list-style-type: none"> Üst Okumalar 	<ul style="list-style-type: none"> Türçütlük eleştirisi Üst gürecelik
Yaşama Aktarma	<ul style="list-style-type: none"> Farkındalık kazanma Farklı bakış geliştirme Yaşamda eleştirel tutum Yaşama bağdarında olma 					